

Innhold

MERETE ANDERSSEN OG TERJE LOHNDAL Innledning til <i>Norsk Lingvistisk Tidsskrifts</i> temahefte om grammatisk kjønn	3
OLGA UREK, TERJE LOHNDAL OG MARIT WESTERGAARD En splyv eller et splyv? Tilordning av grammatisk genus til pseudosubstantiv i norsk	7
BJÖRN LUNDQUIST, RACHEL KLASSEN OG MARIT WESTERGAARD Dynamikken i en språkendringsprosess: Bortfall av hunkjønnformer i norsk	27
HANS-OLAV ENGER Kvifor spora etter eit tredje genus held seg der dei gjer – i Oslo og andre stader	57
MERETE ANDERSSEN OG GURO BUSTERUD Grammatisk kjønn og bøyingsklasse i norsk som andrespråk: En korpusstudie	87
GURO BUSTERUD OG TERJE LOHNDAL Grammatisk hokjønn i trøndersk barnespråk: Ein korpusstudie	129
TOR A. ÅFARLI, MARI NYGÅRD, BRITA RAMSEVIK RIKSEM Distribuert genus i norske DPar	157

Innledning til *Norsk Lingvistisk Tidsskrifts* temahefte om grammatisk kjønn

Merete Anderssen² og Terje Lohndal^{1,2}

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU)¹

UiT Norges arktiske universitet²

Corbett (1990: 1) åpner sin innflytelsesrike bok om grammatisk kjønn eller genus med å slå fast følgende: «Gender is the most puzzling of the grammatical categories». En av grunnene til dette er at genus er knyttet til alle aspekter ved grammatikken vår, fra semantikk til pragmatikk. En annen grunn er at det er svært stor variasjon mellom ulike språk: Mange språk har ikke genus i det hele tatt, mens enkelte andre kan ha opp mot 20 (som da ofte kalles substantivklasser heller enn genus). En tredje grunn er at det ikke er umiddelbart klart *hvorfor* genus finnes. Det kan ha med prosessering å gjøre, som Corbett (1990) allerede var inne på, altså at genus gjør det enklere å prosessere kommende informasjon i en setning, men gitt at så mange språk greier seg uten, er dette neppe en uttømmende forklaring på opphavet til genus.

Grammatisk kjønn utgjør derfor en formidabel utfordring for lingvistisk teori. Denne utfordringen tok forskningsprosjektet *MultiGender: A Multilingual Approach to Grammatical Gender* med til Senter for grunnforskning (CAS) i det akademiske året 2019–2020. Prosjektet, ledet av Terje Lohndal og Marit Westergaard, tok for seg grammatisk kjønn fra et flerspråklig og multimetodisk perspektiv, og alle bidragene i dette temaheftet er et resultat av dette oppholdet. En rekke eksperter på genus ble brakt sammen for å studere tre ulike områder: 1) hvordan genus varierer på tvers av dialekter, språk og flerspråklige individer, 2) hvordan genus blir tilegnet i flerspråklige kontekster og 3) hvordan genus kan endres på grunn av redusert input og bruk. Et overordnet spørsmål var om grammatisk kjønn som kategori er den samme på tvers av språk. I MultiGenders ånd inkluderer dette temaheftet artikler med ulike metodologiske og teoretiske

perspektiver, men det som bringer dem sammen, er at de alle sammen har norsk som studieobjekt.

Genus ses gjerne på som en iboende egenskap til et substantiv: et substantiv har normalt sett bare ett genus, og det å kunne et ord betyr også at man vet hvilket kjønn det tar. Samtidig er det slik at genus primært framkommer gjennom kongruens på andre ord. Hocketts (1958: 231) klassiske definisjon viser dette tydelig: «Genders are classes of nouns reflected in the behavior of associated words». Dersom man bare hører et ord, si *bil* eller *hus*, så er det ingenting ved de ordene i seg selv som forteller hvilket kjønn disse ordene tar. Det er først gjennom å se på andre nærliggende elementer at det blir klart. Det heter *en bil*, men *et hus*, og *en gul bil*, men *et gult hus*. Andre språk er mer transparente. I russisk er det for eksempel slik at substantiv som ender på konsonanter, gjerne er hankjønn, mens hunkjønn ender på *-a* og intetkjønn på *-o*. Spørsmålet om hvorvidt det finnes noen regler for tilordning av genus i norsk er et tema som har vært mye diskutert opp gjennom årene (se for eksempel Trosterud 2001), og bidraget fra Urek, Lohndal og Westergaard tar opp nettopp dette problemet. De undersøker om det er mulig å identifisere egenskaper som kan forutsi grammatisk kjønn hos inanimate substantiver, og da særlig fonologiske egenskaper. Spørsmålet er altså om det finnes produktive regler for genustilordning i norsk, og i henhold til forfatterne er genustildeling i norsk (for inanimater) ikke helt arbitrær, ettersom det er høyere sannsynlighet for at språkbrukere vil tildele intetkjønn til et substantiv som ender på *-v* og hunkjønn til et substantiv som ender på *-e* enn til substantiv med andre endelser.

En annen viktig del av artikkelen til Urek et al. er å se på betydningen av eksperimentell metode for hvilke resultater man finner. Det ene eksperimentet produserte bare hankjønn. I dette eksperimentet, hvor deltagerne ikke blir gjort eksplisitt oppmerksom på genus, har de ingen problemer med å bruke hankjønn overalt. Forfatterne tar dette som en indikasjon på at hankjønn som standardverdi for genus i norsk har en svært sterk stilling i genussystemet. Flere av bidragene i dette heftet argumenterer også for hankjønn (eller felleskjønn) som standardverdi i norsk (se Anderssen & Busterud og Busterud & Lohndal).

Lundquist, Klassen og Westergaard studerer et annet fenomen som har fått mye oppmerksomhet i de senere år, nemlig den pågående endringsprosessen i norsk der grammatisk hunkjønn er på vikende front. Hypotesen er at variasjonen i input har en effekt på morsmålstales output og dermed over tid bidrar til språkendringer. De undersøker dette gjennom å se på korpusdata sammenlignet med resultater fra en genusklassifiseringsstudie. Dette er et tema som også tas opp i de to artiklene som setter søkelys på tilegnelse av genus, begge basert på

talemålskorpus. Både barna i Trøndelag diskutert i Busterud & Lohndal og de voksne L2-innlærerne omtalt i Anderssen & Busterud, har svært få eksempler på utvetydige hunkjønnsformer, som ubestemte artikler og prenominalle possessiver, og sistnevnte argumenterer for at L2-erne lærer et todelt genussystem med felleskjønn og intetkjønn.

Relatert til utviklingen hvor hunkjønn forsvinner fra flere varieteter i norsk, er spørsmålet om hvorvidt bestemthetsuffixer uttrykker genus eller ikke. Fordi norske dialekter tradisjonelt har hatt et tett samspill mellom frie former og bestemte suffixer, har det vært vanlig å regne suffixsene også som genusmarkører (jf. Faarlund, Lie og Vannebo 1997), på tross av Hocketts definisjon. Imidlertid har dette spørsmålet vært gjenstand for en omfattende diskusjon i fagmiljøet de siste 20 årene, og det har blitt mer og mer vanlig å regne bundne suffixer som uttrykk for bøyingsklasse, blant annet fordi *-a*-endelsen har vist seg å være robust, selv i varieteter hvor hunkjønn er på vikende front. Dette reflekteres også i flertallet av bidragene i dette temaheftet. For eksempel er Enger opptatt av de bundne suffixsene, særlig bestemt form entall for hunkjønn og hvorfor disse holder seg bedre enn de egentlige eksponentene for hunkjønn. Han ser på dette i et komparativt perspektiv, og bruker Corbetts kongruenshierarki og grammatikalisering som en teoretisk ramme. Anderssen og Busterud undersøker grammatisk kjønn og bøyingsklasse i et talemålskorpus bygd på av andrespråks-innlærere av norsk. I likhet med tidligere forskning finner de at bøyingsklasse er lettere å lære enn genus også i norsk som andrespråk, men i mer komplekse strukturer er både genus og bøyingsklasse sårbare. Busterud og Lohndal kartlegger distribusjonen av grammatisk kjønn i språket til tre barn under tre år, og sammenligner denne med en liknende studie fra Tromsø. De finner også forskjell mellom grammatisk kjønn og bøyingsklasse.

Åfarli, Nygård og Riksem diskuterer fundamentale spørsmål knyttet til hva grammatisk genus er, og ikke minst ser de på den strukturelle representasjonen av grammatisk kjønn. Et viktig premiss er at genus faktisk ikke er et iboende trekk lokalisert på selve substantivet, men at det er representert på projeksjoner i den hierarkiske strukturen. De argumenterer videre for at det ikke er én bestemt posisjon for genus, men at dette trekket kan forekomme i en rekke forskjellige posisjoner i nomenfrasen. Et viktig poeng er at genus både er en ikke-lingvistisk konseptuell egenskap og samtidig et formelt lingvistisk trekk. Konseptuelt genus finnes i alle språk, mens det bare er genusspråk som har en mekanisme som oversetter konseptuelt genus til formelt genus.

Hver av artiklene i dette temaheftet er fagfellevurdert av minst to fagfeller. Vi ønsker å takke alle fagfellene for gode og konstruktive innspill. Takk også

til *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* og tidligere redaktør Janne Bondi Johannessen for muligheten til å lage et temahefte om grammatisk kjønn. Det har vært en givende oppgave å være gjesteredaktører for dette temaheftet.

Litteratur

- Corbett, Greville. 1990. *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie og Kjell Ivar Vannebo. 1997. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hockett, Charles F. 1958. *A Course in Modern Linguistics*. New York: Macmillan.
- Trosterud, Trond. 2001. Genustilordning i norsk er regelstyrt. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 19: 29-5.

En splyv eller *et splyv*? Tilordning av grammatisk genus til pseudosubstantiv i norsk

Olga Urek¹, Terje Lohndal^{2,1} og Marit Westergaard^{1,2}

¹UiT Norges arktiske universitet

²NTNU Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Tradisjonelt har det norske genussystemet blitt karakterisert som lite transparent. Et viktig spørsmål er om språkbrukere likevel kan være sensitive til visse egenskaper ved substantiver og bruker disse produktivt når de tildeler genus til ukjente ord. I denne artikkelen undersøker vi eksperimentelt språkbrukeres sensitivitet til fonologiske egenskaper som vi har identifisert gjennom korpusundersøkelser. Denne artikkelen formidler resultater fra to studier som begge fokuserer på forholdet mellom hankjønn som standardverdi (*default*) for genus i norsk og sensitivitet til et substantivs endelse når det gjelder genustilordning. Generelt finner vi at hankjønn står i en særstilling og har en klar posisjon som standardverdi, men samtidig ser vi en effekt av fonologiske egenskaper. I studie 1 avdekker vi dessuten at eksperimentell metode kan ha betydning for resultatene, noe vi derfor kontrollerer for i studie 2.

Nøkkelord: fonologi, eksperimentell prosedyre, elisiteringseksperiment, genus, genustilordning, korpusstudie, pseudosubstantiv, semantikk, standardverdi, transparens

1. Introduksjon¹

I norske dialekter som opprettholder et tregenussystem, er det først og fremst semantiske egenskaper som kan brukes til å forutsi hvilket grammatisk genus et substantiv har. For animater er det biologisk kjønn som bestemmer det grammatiske genuset: *jente* og *ku* er hunkjønn, *gutt* og *okse* er hankjønn. Utover dette inneholder nakne substantiv lite eller ingen informasjon som kan brukes til å predikere genus. Det vil si at det ikke er noe ved ordene *spill* og *drill* som kan brukes til å forutsi at *spill* er intetkjønn og *drill* er hankjønn.

Tidligere forskning har likevel kommet til ulike syn på om det er mulig å forutsi genustilordning i norsk, der analysene går fra at genustilordning er helt arbitrært til at det er mulig å formulere en rekke spesifikke regler for tilordning. Denne forskningen er i hovedsak basert på analyser av eksisterende norske ord. Det er et eksempel på det Comrie (1999: 461) kaller «postfactum rationalizations», siden det tar utgangspunkt i det eksisterende og forsøker å lete etter mulige generaliseringer. Et slikt perspektiv sier derfor svært lite om den psykologiske statusen til slike regler (jf. Gagliardi 2012: 110). For å få innsikt i dette er det nødvendig å «uncover psychologically real and productive criteria that speakers exploit in “on-the-spot” gender assignment» (Thornton 2009: 17, jf. Corbett 1991 og Audring 2016). Dette kan gjøres gjennom å se på genustildeling til lånord og det som kalles pseudosubstantiv, altså ord som kunne ha vært norske ord i henhold til norsk fonotaks, men som ikke er det. Da ser vi hvilke produktive regler språkbrukerne eventuelt har etablert. Gjennom eksperimenter basert på pseudosubstantiv ønsker vi i denne artikkelen å undersøke om det finnes produktive regler for genustilordning i norsk.

Artikkelen begynner med en gjennomgang av relevant bakgrunn for studien vår i avsnitt 2. Her ser vi på forskningshistorikken. Denne fører oss fram til forskningsspørsmålene som utgjør grunnlaget for denne artikkelen. Avsnitt 3 beskriver hvordan vi har identifisert prediktive egenskaper for genustilordning. Deretter beskriver avsnitt 4 den første studien vår, mens avsnitt 5 beskriver den andre. Avsnitt 6 gir en overordnet diskusjon av funnene våre og hva dette forteller oss om tilordning av grammatisk kjønn mer generelt i norsk. Konklusjonen kommer til slutt i avsnitt 7.

---

1. Vi er takknemlige til to anonyme konsulenter og Yvonne van Baal for nyttige kommentarer. Denne forskningen er en del av MultiGender-prosjektet ved Senter for grunnforskning (CAS) 2019-2020 samt NFR-prosjektene MiMS (prosjektnummer 250857) og GenVAC (prosjektnummer 301094).

2. Bakgrunn

Det norske genussystemet karakteriseres tradisjonelt som lite transparent (Næs 1952, Faarlund et al. 1997, Rønhovd 1997, Venås 1997, Conzett 2006). Næs (1952: 181) sier for eksempel følgende: «[...] et ords genus er et vilkårlig og isolert historisk faktum». Den samme konklusjonen kommer *Norsk referansegrammatikk* til: «I de aller fleste tilfellene kan vi ikke se av formen på substantivet hvilket genus det har» (Faarlund, Lie & Vannebo 1997: 150). Likevel inneholder referansegrammatikken flere sider med genustilordningstendenser, slik at det framstår som mulig å stille opp noen regler. Et omfattende arbeid som gjør nettopp dette, er Beito (1986), som gir en rekke regler for tildeling av genus (se også Hjelde 1996 om amerikanorsk og Husby 1990 samt Leirvaag 1999 innenfor fagfeltet norsk som fremmedspråk). På tross av dette har det rådende synet vært at genustildeling i norsk er arbitrært.²

Trosterud (2001) følger i Beitos fotspor, men han er mer preget av internasjonale perspektiver på genusforskning. Et viktig poeng for Trosterud er at hankjønn er standardverdien (*default*), og dette gjør at det ikke er nødvendig å formulere regler for hankjønn (men Trosterud gjør det likevel i sine beskrivelser av unntak til reglene). Videre ser Trosterud de semantiske reglene i sammenheng med hverandre, samtidig som han skiller tydelig mellom semantiske, morfologiske og fonologiske regler. Basert på 31500 substantiver fra *Nynorskordboka*, foreslår han tre overgripende regler, som vist i (1) (Trosterud 2001: 35).

- (1) a. **Regel 1 Default: Alle norske ord er m**
bil, båt, ironi, SAS, web
- b. **Regel 2 Tostava ord på trykklett -e (svake substantiv) er f**
fille, hytte, kake, snekke
- c. **Regel 3 Einstava ord på vokal er f**
bru, klo, krå, tå

Trosterud gir også fire generelle regler som sammen med reglene i (1) utgjør grunnlaget for de mer detaljerte reglene. Totalt gir han 43 ulike regler som predikerer 94% av substantivene i korpuset han bruker. Mange av disse har en rekke unntak, noe som viser vanskelighetene med å formulere binære regler

---

2. Vi skiller her mellom genustildeling og genuskongruens. For eksempel er standardverdien til genustildeling hankjønn (mer om dette nedenfor), mens standardverdien til genuskongruens er nøytrum. Se Enger (2001: 178) og Lohndal & Westergaard (2021) for mer om dette.

som enten gjelder eller ikke gjelder. Noen av disse reglene er også svært spesifikke. For eksempel sier regel 13 at substantiver som refererer til bygninger som ikke er permanente husvære for mennesker, er intetkjønn. Det er ikke klart hvordan et barn tilegner seg regler som er så spesifikke på grunnlag av input alene. Samtidig er det viktig å undersøke om reglene også har en psykologisk realitet. En naturlig måte å gjøre dette på er gjennom eksperimenter.

Halse (2004) tester Trosteruds regler ved hjelp av datamaskinelle læringsmetoder, mer spesifikt maskinlæring. En slik test sier ikke nødvendigvis noe om psykologisk realitet, men den gir en kvantitativ etterprøving samt mulig optimalisering av reglene. Halse ser på tre ulike maskinlæringsalgoritmer der to av disse genererer regler basert på datagrunnlaget, mens den tredje er en minnebasert modell som ikke genererer regler. Datamaterialet skulle ha vært alle Trosteruds 31500 substantiver, men Halse fikk bare tilgang til 13384. Disse hadde fordelingen 22,2% hunkjønn, 58% hankjønn og 19,8% intetkjønn. Hun gjorde også noen videre justeringer i utvalget som vi ikke går inn på her (se Halse 2004: 23-24). For å finne ut hvor gode de ulike modellene er, gjennomførte hun en rekke eksperimenter der hun så på feilraten ved de ulike eksperimentene for alle tre modellene. Eksperimentene så bort fra enkelte egenskaper, f.eks. semantikk eller bøyingsmorfologi, for å finne ut hvilken betydning de ignorerte egenskapene hadde for de forskjellige modellenes evne til å predikere korrekt genus.

Resultatene til Halse (2004) viser at den minnebaserte modellen greier seg best, noe som ikke er overraskende siden denne modellen ikke abstraherer fra datasettet. Vi går ikke inn på forskjeller og likheter mellom de to regelbaserte modellene her, men fokuserer på de overordnede resultatene. De viser at morfologi er den egenskapen som i størst grad bidrar til riktig klassifikasjon. Interessant nok viser modelleringen at avledningsmorfologi, suffiks og generelle fonologiske endelser er viktige faktorer ved genustildeling, siden disse sammen kan danne et regelsett (Halse 2004: 56). Derimot er semantikk mye mindre viktig enn Trosteruds regler skulle tilsi. Begge de regelbaserte modellene genererer «mange færre regler enn Trosterud inkluderer, noko som gjer regelsettet meir oversiktleg og lettare å lære» (Halse 2004: 56).³ Samtidig

---

3. Halse (2004: 56) peker også på et viktig forbehold med læringsmodeller av den typen hun diskuterer:

Dei regelbaserte læringsmetodane genererer ein del reglar som er kompliserte og lite intuitive, og difor lite praktisk nyttige. Det viser seg også at ulike algoritmar genererer ulike reglar ut i frå det same datasettet. Slike metodar kan difor ikkje produsere ferdige regelsett for genustilordning, men gi ein peikepinn på moglege reglar.

fant ikke modellen andre mulige regler enn de som er formulert av Trosterud. Dette støtter også opp om Trosteruds generelle hypotese, nemlig at det er mulig å formulere regler for genustildeling i norsk.

Gagliardi (2012) bruker pseudosubstantiv for å teste egenskapene som har vært hevdet å best forutsi genus: For hankjønn er dette referanse til biologisk hankjønn, for hunkjønn er dette endelsen *-e* og referanse til biologisk hunkjønn.⁴ Hun finner at norske barn i alderen 4;2-7;2 ikke gjør særlig bruk av denne informasjonen når de skal tildele genus til pseudosubstantiv. I stedet har de en sterk preferanse for å klassifisere alle ordene som hankjønn (Gagliardi 2012: 121). Imidlertid ser hun også at «there is a very slight preference to classify nouns as Feminine with either semantic or phonological cues for Feminine» (Gagliardi 2012: 121). Denne tendensen gjelder uavhengig av hva substantivenes referanse er, det vil si at morfofonologisk informasjon overstyrer semantisk referanse.

Et annet arbeid som også bekrefter at språkbrukere til en viss grad er sensitive til enkelte egenskaper ved substantivene og bruker disse når de tildeler genus til ukjente ord, er Bobrova (2013). Hun viser at voksne språkbrukere ganske systematisk skiller mellom intetkjønn og fellekjønn basert på animatheit. En rekke semantiske kategorier ble også undersøkt, der flere av pseudosubstantivene fikk tilskrevet en generell betydning (eks.: *spønn* ‘et slags dyr’). Samlet sett viser hun at semantikken har en klar påvirkning når det gjelder genustilordning, men hun undersøker ikke om andre egenskaper også kan ha betydning.

Til slutt er det verd å ta med at det finnes forskning på tildeling av genus til engelske lånord i norsk. Graedler (1998) og Johansson & Graedler (2002) bruker korpusdata for å undersøke hvordan genus tildeles til engelske substantiv i ytringer som ellers er norske. Resultatene deres viser at 80-90% av substantivene er hankjønn, 10-20% er intetkjønn, og svært få er hunkjønn (Johansson & Graedler 2002: 183). Veldig mange lånord veksler mellom hankjønn og intetkjønn. Samtidig er det tendenser også i dette materialet: engelske substantiver som ender på *-ing* eller *-er* blir typisk tildelt hankjønn, mens enstavsessubstantiver gjerne blir tildelt intetkjønn.

Samlet sett viser tidligere forskning at det er mulig å formulere stokastiske regler for tildeling av genus i norsk, det vil si regler som har en viss sannsyn-

---

4. For å finne fram til disse, oversatte Gagliardi 833 engelske substantiver fra MacArthur-Bates CDI (Fenson et al. 1993). Deretter brukte hun et beslutningstre for å finne ut hvilke egenskaper som var mest prediktive for kjønn. Se avsnitt 3 for mer om beslutningstre som metode.

lighet for å gjelde. Imidlertid er det vanskelig å se at det finnes noen kategoriske regler, siden alle regler som har blitt formulert, har unntak. Mye av forskningen som har vært gjort så langt, har også vært basert på nynorsk, og det er ikke gitt at bildet er det samme for bokmål. Vi vet heller ikke i hvilken grad språkbrukere har internalisert kunnskap om korrelasjoner mellom formen på substantivet og det genuset som substantivet tilordnes. Dersom de har slik kunnskap, blir det neste spørsmålet hvordan denne er representert og lagret i vår interne grammatikk. I denne artikkelen vil vi belyse disse spørsmålene gjennom to eksperimentelle undersøkelser. På forhånd bruker vi maskinlæring for å identifisere de mest sannsynlige prediktive egenskapene for genustildeling i bokmål, og deretter bruker vi disse til å lage pseudosubstantiver som vi så tester ved hjelp av ulike metoder.

Denne artikkelen tar utgangspunkt i følgende forskningsspørsmål:

1. Finnes det pålitelige fonologiske egenskaper for genustildeling i norsk?
Kan grammatisk kjønn predikeres basert på den fonologiske formen til substantivet?
2. Gjør talere av norsk bruk av probabilistiske fonologiske egenskaper når de tildeler grammatisk kjønn til pseudosubstantiver?
3. Spiller den eksperimentelle prosedyren en rolle?
4. Spiller tilstedeværelsen eller fravær av visuelle stimuli en rolle?

3. Prediktive egenskaper for genustildeling: En korpusstudie

For å identifisere hvilke egenskaper som predikerer genustildeling i norsk, ekstraherte vi ca. 13000 substantivlemma med genus samt frekvensinformasjon fra korpuset Universal Dependencies Treebank Bokmål (Øvrelid & Hohle 2016).⁵ Vi markerte hvert lemma for ordfinalt grafem og antall stavelser. Listen ble analysert med et såkalt beslutningstre for å identifisere de prediktive egenskapene. Et beslutningstre er en organisering av tester. Hver node i et beslutningstre spesifiserer en test for en egenskap (attributt), og hver gren som kommer fra denne noden, korresponderer med en mulig verdi for egenskapen. Halse (2004) viser hvordan det er mulig å lage et beslutningstre basert på reg-

---

5. En fagfelle stiller spørsmål ved hvorfor vi ser på substantivlemma når disse er mindre frekvente i input enn bestemte former samt flertallsformer. Vi valgte lemmaformer fordi vi antar at det er nakne former som er lagret i en språkbrukers mentale leksikon. Da er det de nakne formene som danner grunnlaget for å generere sannsynligheten for at gitte endelser kobles sammen med et bestemt genus.

lene til Trosterud (2001). Det er viktig å presisere at det ikke er et en-til-en-forhold mellom attributtverdier og genustilordningsregler, siden attributtverdiene er formulert slik at de viser til en eller flere tilordningsregler (jf. Halse 2004: 26). I vårt arbeid brukte vi et J48 beslutningstre (Weka software, Witten & Frank 2005).

Resultatet av dette beslutningstreet var at final *-v* og *-e* er de mest prediktive egenskapene for henholdsvis intetkjønn og hunkjønn. Substantiver som ender på *-g* er ikke med her, selv om 43% av disse er hunkjønn. Årsaken til denne eksklusjonen er at i flertallet av disse substantivene som slutter på *-g*, er *-g* en del av det produktive derivasjonelle morfemet *-ing*. Denne derivasjonelle endelsen er en tydelig *morfologisk* egenskap for hunkjønn. Prediktive egenskaper er ikke nødvendigvis i samsvar med frekvens. Om vi ser på det samme korpuset som beslutningstreet ble brukt på, er 23% av substantivene som ender på *-e* hunkjønn (av totalt 2386 lemma med denne endelsen), 63% er hankjønn og 14% intetkjønn. Her overlapper altså ikke frekvens og prediktivitet. Ser vi på final *-v*, er 60% av totalt 208 *-v*-finale lemma intetkjønn, 38% er hankjønn og 2% er hunkjønn. Frekvens og prediktivitet overlapper altså i dette tilfellet.

Korpusstudien viser altså at det er mulig å identifisere prediktive egenskaper for genustildeling. I de neste to avsnittene undersøker vi om disse egenskapene har psykologisk realitet hos språkbrukerne.

4. Studie 1

4.1. Språklige og visuelle stimuli

I studie 1 benyttet vi 30 pseudosubstantiver som var konstruert slik at de fulgte norske fonotaktiske regler. Disse ikke-eksisterende ordene fordelte seg på følgende tre kategorier: i) ti substantiver med to stavelser som ender på *-e* (f.eks. *kvumme*, *tryspe*, *dilfe*); ii) ti substantiver med én stavelse som ender på *-v*, enten alene eller i en konsonantkombinasjon (f.eks. *klirv*, *trulv*, *glyv*); og iii) ti substantiver med én stavelse som ender på en annen konsonant enn *-v*, igjen enten alene eller i en kombinasjon av flere konsonanter (f.eks. *prylk*, *sprygg*, *smulp*). Vi forsikret oss om at disse ordene ikke hadde høyfrekvente fonologiske naboer (ord som skiller seg fra dem kun ved én lyd) ved å foreta et søk ved hjelp av bokmål-versjonen av *Norwegian Computational Lexicon* (Nordgård 1998) og et Python-skript utviklet av Tekstlaben ved Universitetet i Oslo. I tillegg valgte vi ut 30 bilder av såkalte non-objekter fra databasen NOUN (Horst & Hout 2016). Alle bildene viste inanimate tellelige objekter, slik som i (2).

(2) Eksempel på et non-objekt

4.2. *Deltakere og prosedyre*

Studie 1 hadde 26 voksne deltakere med norsk som morsmål. Alle deltakerne snakket en nordnorsk dialekt. De var studenter ved UiT Norges arktiske universitet, og eksperimentet foregikk på campus. Deltakerne ble tilfeldig valgt ut til å delta i en av to forskjellige prosedyrer for eksperimentet (N=13 deltakere i hver).

Prosedyre 1: Elisitering med bilder

Prosedyre 1 var en justert versjon av en eksperimentell teknikk som er ofte brukt i genusstudier, f.eks. Rodina & Westergaard (2015, 2017), Westergaard & Rodina (2016), Mitrofanova, Rodina, Urek & Westergaard (2018) og Rodina, Kupisch, Meir, Mitrofanova, Urek & Westergaard (2020). Deltakerne fikk se to bilder av non-objekter ved siden av hverandre på en dataskjerm. Objektene var identisk i form, men hadde forskjellig farge. Det tilhørende pseudosubstantivet ble introdusert i en setning som var formulert slik at substantivets genus ikke var gitt (se dialogen nedenfor). Deltakerne skulle så svare på et spørsmål om hva de så på skjermen og ble øvd opp i et mønster der de skulle produsere substantivet sammen med en ubestemt artikkel og et adjektiv, som begge kongruerer med substantivet i genus. Etter dette forsvant et av bildene på skjermen og deltakerne skulle svare på hvilket av objektene som forsvant. Svaret på dette spørsmålet var en substantivfrase med dobbel bestemthet – altså en prenominal determinativ og bestemthetssuffikset. I (3) ser vi en forventet dialog mellom forsker og deltaker for denne prosedyren.

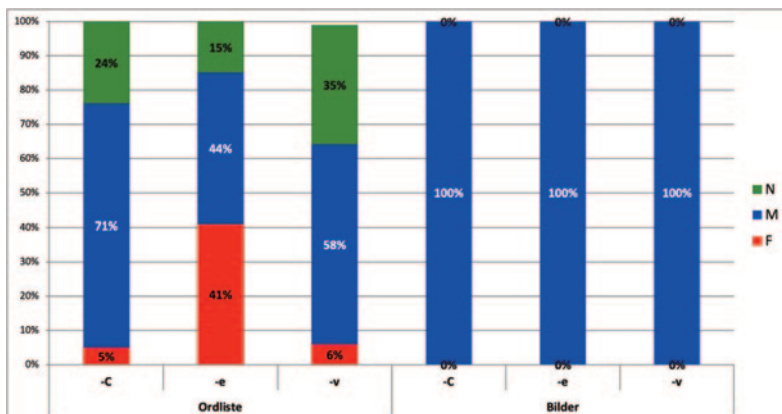
- (3) Forventet dialog for Prosedyre 1
- FORSKER: *Dette kalle vi for **splyv**. Korsen farge e dem?*
- DELTAKER: ***Et blå-tt splyv** og **et gul-t splyv**.*
- FORSKER: (trykker på en knapp som får et av objektene til å forsvinne)
 Ka som forsvant?
- DELTAKER: ***Det blå(e) splyv-et***

Prosedyre 2: Ordliste uten bilder

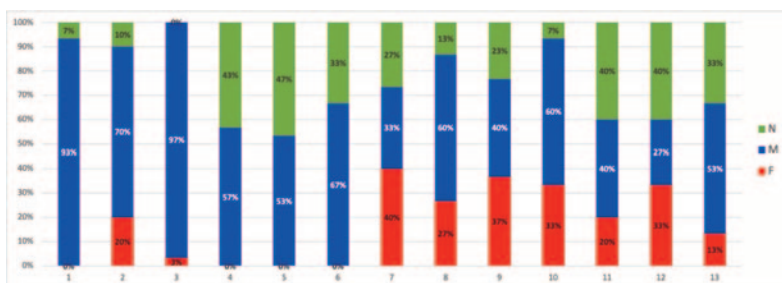
I prosedyre 2 fikk deltakerne en liste med de 30 pseudosubstantivene i tilfeldig rekkefølge (alle deltakerne fikk samme rekkefølge), med beskjed om å lese dem høyt sammen med en av de tre ubestemte artiklene *en*, *ei* eller *et*. Deltakerne ble fortalt at det ikke fantes noe rett eller galt svar, men at de skulle bruke den artikkelen som “hørtes mest naturlig ut for dem”.

4.3. Resultater og analyse

Resultatene i studie 1 viste en drastisk forskjell mellom de to prosedyrene. Alle deltakerne i Prosedyre 1 produserte uten unntak hankjønn for alle pseudosubstantivene, uten hensyn til hvilken ending substantivet hadde, altså *en tryspe*, *en splyv* og *en smulp*. I motsetning til dette så vi at de deltakerne som gjennomførte prosedyre 2, produserte alle tre genus på en måte som syntes å være i samsvar med endelsen på pseudosubstantivet – i alle fall til en viss grad: 71% av alle pseudosubstantiv som endte på en konsonant (bortsett fra *-v*) ble tilordnet hankjønn, 41% av alle pseudosubstantiv som endte på *-e* ble tilordnet hunkjønn, og 35% av alle pseudosubstantiv som endte på *-v* ble tilordnet intetkjønn. Dette er illustrert i Figur 1. Det er verd å merke seg at alle tre genus brukes av flertallet av deltakerne; det er fem deltakere som ikke produserer alle de tre ubestemte artiklene i entall. Av disse er det to som bruker hankjønn hele tiden (henholdsvis 28 og 29 tilfeller av 30 mulige). De gjenværende tre bruker ikke hunkjønn, men de produserer både hankjønn og intetkjønn. Den individuelle distribusjonen er illustrert i Figur 2. Forholdet mellom endelsen og sannsynligheten for å tilordne det tilsvarende genus ble analysert ved hjelp av en generalisert (binomial) blandet modell (lme4 R package, Bates, Mächler, Bolker & Walker 2014). Denne modellen inkluderte sannsynligheten for en respons som er i samsvar med en gitt egenskap (en binær variabel som indikerer om responsen svarer til genusegenskapen, for eksempel *ei* for *-e*, *et* for *-v*, og *en* for *-C*) som en avhengig variabel og substantivendelsen som prediktor og “deltaker” og “pseudosubstantiv” som tilfeldige effekter. Post hoc parvise sammenligninger

Figur 1: Genustilordning for pseudosubstantiv med endelsene -C, -e og -v for henholdsvis hankjønn, hunkjønn og intetkjønn ifølge to eksperimentelle prosedyrer.

Figur 2: Distribusjonen til hunkjønn (F), hankjønn (M) og intetkjønn (N) hos individuelle deltakere i leseprosedyren.

(Ismeans, Lenth 2016) viste at det var signifikant større sannsynlighet for at deltakerne produserte hankjønn for pseudosubstantiver som endte på konsonant (-C) enn det var for henholdsvis intetkjønn for -v og hunkjønn for -e (SE = 0,288, z ratio = 5,446, $p < 0,0001$ og SE = 0,283, z ratio = 4,691, $p < 0,0001$). Det var imidlertid ingen statistisk forskjell mellom sannsynligheten for å tilordne intetkjønn til pseudosubstantiv med endelsen -v og hunkjønn til endelsen -e ($p = 0,648$).

Separate sett av blandede binomiale modeller som inkluderte sannsynligheten for et gitt genus som en avhengig variabel og «vilkår» som prediktor,

avdekket at det var signifikant større sannsynlighet for at et spesifikt genus ble tilordnet pseudosubstantiv som hadde den tilsvarende endelsen enn at dette genuset skulle tilordnes et pseudosubstantiv med en annen endelse. Dette betyr at andelen hankjønn var høyere ved endelsen *-e* enn ved både *-C* (SE = 0,577, *z* ratio = 5,839, $p < 0,0001$) og *-v* (SE = 0,563, *z* ratio = 5,711, $p < 0,0001$). Dette gjaldt også andelen intetkjønn ved endelsen *-v* i forhold til *-e* (SE = 0,352, *z* ratio = -3,58, $p = 0,001$), mens forskjellen mellom tilordning av intetkjønn til pseudosubstantiv med endelsen *-v* og andre konsonanter (*-C*) ikke var statistisk signifikant ($p = 0,1$). Når det gjaldt andelen hankjønn, var den eneste signifikante forskjellen mellom endelsene *-C* og *-e* (SE = 0,33, *z* ratio = 4,198, $p = 0,0001$).

4.4. Diskusjon og nye forskningsspørsmål

Resultatene av studie 1 støtter klart en analyse der hankjønn er standardverdien for grammatisk genus i norsk (f.eks. Faarlund, Lie & Vannebo 1997, Trosterud 2001): Ikke bare brukes hankjønn helt konsekvent ved prosedyre 1, vi ser også at hankjønn faktisk er foretrukket ved alle tre substantivendelsene i prosedyre 2 (71% ved *-C*, 44% ved *-e* og 58% ved *-v*), til tross for at vi ved de to sistnevnte endelsene også ser en effekt av den fonologiske formen på substantivet. I tillegg viser resultatene at fonologisk form faktisk spiller en viss rolle for genustilordning i norsk, i motsetning til tidligere forskning som primært argumenterer for betydningen av semantikk og delvis morfologi (jf. avsnitt 2). Dette er tilfelle også der semantiske trekk ikke er en del av bildet (deltakerne i Prosedyre 2 fikk ikke opplyst noen betydning for pseudosubstantivene) og man har utelukket påvirkning fra mulige fonologiske naboer. Dette betyr at selv om de fleste substantiver på *-e* i norsk er hankjønn (f.eks. *en pinne*, *en bolle*) og også hovedsakelig tilordnes hankjønn av våre norsktalende deltakere (44%), så vil disse substantivene med større sannsynlighet tilordnes hankjønn enn substantiv med en annen fonologisk form (41% vs. 5% og 6% for endelsene *-C* og *-v*). Noen av resultatene fra studie 1 er ikke statistisk signifikante, noe som kan skyldes at vi har et begrenset antall deltakere (N=13).

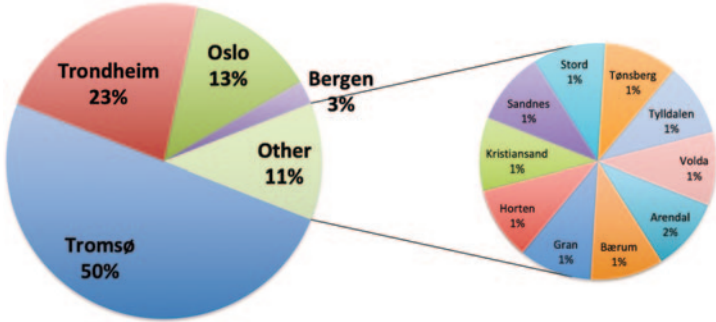
Det mest overraskende resultatet av denne studien er den store diskrepansen mellom prosedyre 1 og 2. Dette leder naturligvis til noen nye spørsmål som vi skal utforske i studie 2: Hvorfor brukte deltakerne i prosedyre 1 kun hankjønn, mens de som så ordlisten, tok hensyn til formen på substantivet? Er det sånn at semantikken spiller inn her, slik at inanimate tellelige objekter vanligvis er hankjønn i norsk? Trosterud (2001) antyder at dette kan være tilfelle, men det finnes ingen tidligere forskning som har undersøkt om hankjønn faktisk er et mer sannsynlig genus for de non-objektene som ble avbildet i prosedyre 1. Det er også

mulig at forklaringen ligger i måten den lesebaserte prosedyren ble utført på: Ved at deltakerne her fikk et valg mellom alle tre artiklene (*en, ei, et*), ble de eksplisitt gjort oppmerksom på at studien dreide seg om genus, og de ble sannsynligvis dermed mer fokusert på substantivenes form. Lesing kan også innebære at skriftspråket og kunnskap om dette blir aktivert, selv om dette i seg selv ikke skulle tilsi de mønstrene vi ser. I tillegg var det slik at deltakerne fikk se hele ordlisten (30 ord) på én gang. Dette kan ha ført til at de følte en viss forventning om at de skulle bruke alle artiklene, og kanskje til og med at de skulle bruke hver artikkel omtrent like ofte. Likevel var det ikke slik at de fordelte artiklene tilfeldig, i og med at det er helt klart at den fonologiske formen har hatt en effekt på deltakernes valg. Vi må dermed anta at norsktalende – på et eller annet nivå – har en viss internalisert kunnskap om at det er korrelasjoner mellom formen på et substantiv og det genus substantivet tilordnes. Men hvordan er denne kunnskapen representert og lagret i vår interne grammatikk? Og hvorfor kommer den til uttrykk bare i noen tilfeller (i prosedyre 2, men ikke i prosedyre 1)? I studie 2 utforsker vi disse spørsmålene videre.

5. Studie 2

5.1. Deltakere

I studie 2 brukte vi de samme pseudosubstantivene som i studie 1, men vi benyttet en ny eksperimentell metode og nye deltakere. Vi rekrutterte 66 morsmålsbrukere av norsk (av dem 45 kvinner) til denne studien, hovedsakelig gjennom sosiale medier. Deltakerne fylte ut et spørreskjema på forhånd, som ga oss informasjon om alder og geografisk tilhørighet (nåværende bosted). Aldersmessig var det stor spredning på deltakerne, fra 15 til 75 år (gjennomsnitt = 36, SD = 17,8). På grunn av at vi brukte en digital eksperimentell metode (se nedenfor), var det også betraktelig større geografisk spredning enn i studie 1. Bare halvparten av deltakerne bodde i Tromsø, mens Trondheim, Oslo og Bergen var representert med henholdsvis 15%, 13% og 3%, og de resterende 11% fordelte seg på 10 forskjellige steder. Denne distribusjonen er illustrert i Figur 3.

Figur 3: Deltakernes geografiske tilhørighet

5.2. Eksperimentell metode

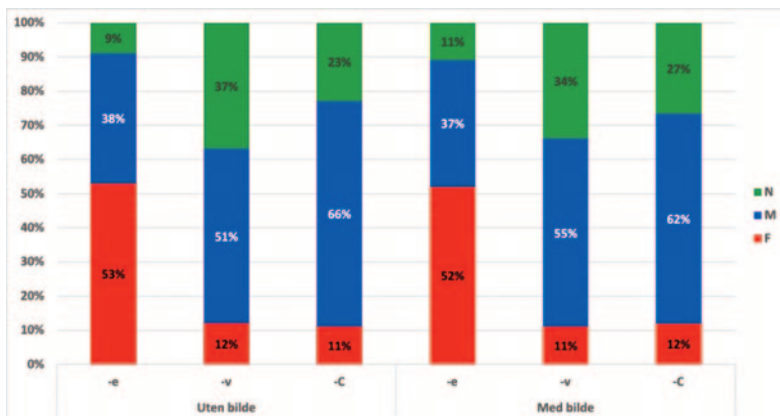
For studie 2 valgte vi å bruke IbexFarm, en digital plattform der deltakerne mottar en lenke til eksperimentet (Drummond 2012). Etter at de hadde gitt samtykke til deltakelsen og fylt ut bakgrunnsskjemaet, ble deltakerne helt tilfeldig valgt ut til en av to forskjellige eksperimentelle prosedyrer, en med bilder og en uten. I begge prosedyrene så deltakerne de aktuelle pseudosubstantivene – ett av gangen – plassert midt på dataskjermen, sammen med de tre ubestemte artiklene *en*, *ei* og *et*. Rekkefølgen ordene ble presentert i, var randomisert for hver deltaker. Deltakerne fikk beskjed om å velge den ubestemte artikkelen de syntes passet best til hvert ord, og det ble samtidig presisert at det ikke fantes noe rett eller galt svar. Forskjellen mellom de to prosedyrene var at i prosedyre 1 ble pseudosubstantivet presentert sammen med et bilde, mens deltakerne i prosedyre 2 kun så selve ordet på dataskjermen, illustrert i (4a, b). Bildene var de samme som ble brukt i studie 1, tatt fra NOUN-databasen (Horst & Hout 2016).

(4) Eksempel på et skjermbilde fra prosedyre 1 og prosedyre 2

<p>a.</p> <p>tryspe</p> <p>en et ei</p>	<p>b.</p> <p>tryspe</p> <p>en et ei</p>
---	---

5.3. Resultater

I motsetning til studie 1 så vi ingen nevneverdig forskjell mellom de to prosedyrene her: Deltakernes valg av genus ble ikke påvirket av om de så et bilde av et objekt ordet skulle referere til eller ikke. Dette er illustrert i Figur 3, som viser nærmest identiske valg for hankjønn, hunkjønn og intetkjønn i prosedyre 1 og 2. På grunn av dette ble resultatene for begge prosedyrene slått sammen i den statistiske analysen.

Figur 4: Resultater av genustilordning for pseudosubstantiv ved prosedyre 1 (med bilde) og prosedyre 2 (uten bilde).

Sannsynligheten for at deltakerne valgte genus ut fra endelsen på substantivet ble analysert ved hjelp av en generalisert (binomial) blandet modell (lme4 R package, Bates *et al.* 2014) som inkluderte sannsynligheten for en respons i tråd med en gitt egenskap som avhengig variabel, «vilkår» som prediktor, og «deltaker» og «pseudosubstantiv» som tilfeldige effekter. Post hoc parvise sammenligninger (*lsmeans*, Lenth 2016) viste at sannsynligheten for å velge intetkjønn ved endelsen -v var lavere enn ved å velge hunkjønn for endelsen -e (SE = 0,219, z ratio = -3,427, p = 0,002) og også lavere enn å velge hankjønn ved substantiver som ender på andre konsonanter (-C) (SE = 0,221, z ratio = -5,642, p < 0,0001). Forskjellen mellom hankjønn ved -C og hunkjønn ved -e var bare marginalt signifikant (p = 0,0623). Det viktigste funnet er likevel at et separat sett med andre statistiske modeller viste at andelen av *en*, *ei* eller *et* er signifikant høyere ved substantiv med de tilsvarende endelsene (henholdsvis -C, -e og -v) enn ved de andre kategoriene: Valg av hunkjønn er signifikant

høyere ved substantiver med endelsen *-e* enn ved både *-C* (SE = 0,182, z ratio = 12,993, $p < 0,0001$) og *-v* (SE = 0,181, z ratio = 12,951, $p < 0,0001$). Det samme gjelder for valg av intetkjønn, som er høyere ved endelsen *-v* enn ved endelsen *-e* (SE = 0,248, z ratio = 6,690, $p < 0,0001$) og *-C* (SE = 0,251, z ratio = 4,347, $p < 0,0001$). Valg av hankjønn er signifikant høyere ved substantiver med endelsen *-C* enn med *-e* (SE = 0,227, z ratio = 5,269, $p < 0,0001$), mens den kun er marginalt høyere enn ved substantiver med endelsen *-v* ($p = 0,077$).

5.4. *Diskusjon*

Et viktig funn i studie 2 er at tilstedeværelse av bilde ikke har noe å si: Det var ingen statistiske forskjeller mellom de to prosedyrene, verken for andelen responser knyttet til de ulike egenskapene eller andelen responser fordelt på de tre genus. Samtidig ser vi altså at metoden har mye å si: I de to prosedyrene som ble gjennomført i studie 2, var det ingen nevneverdige forskjeller, mens dette, som nevnt, var tilfelle i studie 1. Dermed er det avgjørende hvilken metode som brukes for å undersøke genustildeling ved bruk av pseudosubstantiver.

I begge prosedyrene i studie 2 er det slik at deltakerne ble gjort eksplisitt oppmerksom på at studien dreide seg om genus. Dette øker sjansen for at de fokuserer mer på substantivenes form. Samtidig behandler de pseudosubstantivene forskjellig, slik at det er grunn til å tro at mønstrene vi ser, er reelle og ikke tilfeldige.

Det kanskje mest interessante funnet i studie 2 er at vi ser at korpusundersøkelsen får støtte fra de eksperimentelle dataene. Andelen hunkjønnsreponser er signifikant høyere for stimuli som ender på *-e*, og andelen intetkjønnsreponser er signifikant høyere for stimuli som ender på *-v*. Dette viser at reglene som beslutningstreet identifiserte, faktisk har psykologisk realitet. Språkbrukerne gjør bruk av disse reglene når de tildeler grammatisk genus til pseudosubstantiver. Vi ser også at hankjønn er det hyppigst brukte genus for både hunkjønns- og intetkjønnsbetingelsene, noe som bekrefter rollen hankjønn har som standardverdi for genustildeling i norsk (jf. Trosterud 2001).

6. Generell diskusjon

Vi stilte følgende forskningsspørsmål for denne artikkelen:

1. Finnes det pålitelige fonologiske egenskaper for genustildeling i norsk? Kan grammatisk kjønn predikeres basert på den fonologiske formen til substantivet?

2. Gjør talere av norsk bruk av probabilistiske fonologiske egenskaper når de tildeler grammatisk kjønn til pseudosubstantiver?
3. Spiller den eksperimentelle prosedyren en rolle?
4. Spiller tilstedeværelsen eller fravær av visuelle stimuli en rolle.

Vi så i avsnitt 2 at det er et uavklart spørsmål om det finnes regler for tildeling av grammatisk genus i norsk. I denne artikkelen har vi spesifikt sett på fonologiske egenskaper. Hovedfunnet vårt er at genustildeling i norsk for inanimater ikke er helt arbitrært: Språkbrukerne gjør bruk av egenskaper ved substantivene, og særlig gjelder dette endelsene *-e* og *-v*. Dette viser at de er sensitive til substantivenes form og bruker disse til å abstrahere regler som kan brukes på en produktiv måte. Det ser ikke ut til å være noen geografiske forskjeller mellom deltakerne, men her er også antall deltakere for flertallet av stedene for lavt til å utforske dette nærmere.

Bruken av disse fonologiske egenskapene er ikke kategorisk. Det er snakk om probabilistiske regler. Det er altså mer sannsynlig at en språkbruker vil tildele intetkjønn til et substantiv som ender på *-v* enn til substantiv med andre endelser. Det samme gjelder *-e* for hunkjønn. Men det betyr også at vi vil finne en rekke tilfeller der regelen ikke gjelder. Siden regelen er probabilistisk, gir det derfor ikke mening å betrakte disse som unntak. Vi har ingen konkrete forslag til hvordan en slik probabilistisk regel skal formaliseres, og eksperimentene våre har ikke blitt laget for å kunne skille ulike formaliseringer fra hverandre. Derfor går vi ikke videre inn på dette her.

Den eksperimentelle prosedyren har stor betydning for hvilke resultater vi får. Totalt har vi brukt fire ulike metoder, og tre av disse gir relativt like resultater, prosedyre 2 i studie 1 samt begge prosedyrene i studie 2. De tydelige forskjellene som kommer frem avhengig av metode, er uventet. Det er kanskje særlig overraskende at det første eksperimentet bare produserte hankjønn, all den tid dette paradigmet har vært brukt med suksess på en rekke språk og ulike norske dialekter. Dette tyder på at hankjønn som standardverdi for genus i norsk har en svært sterk stilling i genussystemet, slik at når deltakere i et eksperiment ikke blir eksplisitt gjort oppmerksom på genus, så har de ingen problemer med å bruke hankjønn overalt, helt uavhengig av hva formen på substantivet er. Det er kun når de fokuserer på genus at substantivets form spiller en (viss) rolle for genustilordning. Ellers viser likheten mellom resultatene fra de to prosedyrene i studie 2 at tilstedeværelse eller fravær av visuelle stimuli ikke har noe å si for genustilordningen. Dette tyder på at semantikken til et inanimat tellelig objekt ikke spiller noen rolle for genustilordning ved disse substantivene. Ellers vil vi

fremheve at en stor fordel med metoden vi brukte i studie 2 er at den er enkel å bruke og administrere, siden den er heldigital.

7. Konklusjon

Ved å bruke pseudosubstantiver for å studere forholdet mellom fonologiske egenskaper og genustildeling viser denne artikkelen at norske språkbrukere er sensitive til slike egenskaper ved substantiv. Dette gjelder særlig endelsene *-e* og *-v*, som predikerer henholdsvis hunkjønn og intetkjønn. Det er viktig å understreke at det ikke er snakk om kategoriske regler. De er probabilistiske, og dermed vil man også forvente unntak og tilfeller der de ikke gjelder. Resultatene våre viser at semantiske faktorer ikke spiller noen rolle for genustildeling ved inanimate tellelige substantiver og også at hankjønn helt klart har status som standardverdi for genustildeling i norsk.

Referanser

- Audring, Jenny. 2016. Gender. *Oxford Research Encyclopedia in Linguistics*. doi:10.1093/acrefore/9780199384655.013.43
- Bates, Douglas, Martin Mächler, Ben Bolker og Steve Walker. 2014. Fitting Linear Mixed-Effects Models Using lme4. *arXiv preprint arXiv:1406.5823*.
- Comrie, Bernard. 1999. Grammatical gender systems: a linguist's assessment. *Journal of Psycholinguistic Research* 28: 457–466.
- Conzett, Philipp. 2006. Gender assignment and the structure of the lexicon. *Sprachtypologie and Universalienforschung* 59: 223–240.
- Corbett, Greville G. 1991. *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Drummond, Alex. 2012. IbexFarm (versjon 0.3.7). Online: <http://spellout.net/ibexfarm>
- Enger, Hans-Olav. 2001. Genus i norsk bør granskes grundigere. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 19: 163–183.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie & Kjell Ivar Vannebo. 1997. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fenson, Larry, Philip S. Dale, J. Steven Reznik, Donna Thal, Elizabeth Bates, J. Paul Hartung, Steve Pethick og Judy S. Reilly. 1993. *The MacArthur Communicative Development Inventories: User's Guide and Technical Manual*. Baltimore: Paul H. Brookes Publishing Co.
- Gagliardi, Ann C. 2012. Input and intake in language acquisition. Doktorgradsavhandling, University of Maryland.

- Graedler, Anne-Line. 1998. Morphological, semantic and functional aspects of English lexical borrowings in Norwegian. Doktoravhandling, Universitetet i Oslo.
- Halse, Gro Egset. 2004. Genustilordning i nynorsk: Ei datamaskinell etterprøving. Hovedoppgave, Universitetet i Bergen.
- Hjelde, Arnstein. 1996. The gender of English nouns in American Norwegian. P. Sture Ureland og Iain Clarkson (red.): *Language Contact across the North Atlantic*, Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 297–312.
- Horst, Jessica S. og Michael C. Hout. 2015. The Novel Object and Unusual Name (NOUN) Database: A collection of novel images for use in experimental research. *Behavior research methods* 48: 1393–1409.
- Husby, Olaf. 1990. *Norske ord: Ordlagingslære med arbeidsoppgaver*. Oslo: Friundervisningens forlag.
- Johansson, Stig og Anne-Line Graedler. 2002. *Rocka, hipt og snacksy. Om engelsk i norsk språk og samfunn*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Leirvaag, Ole Gunnar. 1999. *Norsk på grunnlag av samisk*. 2. utg. Kautokeino: Samisk utdanningsråd.
- Lenth, Russell V. 2016. Least-Squares Means: The R Package ‘lsmeans’. *Journal of Statistical Software* 69. doi:10.18637/jss.v069.i01
- Lohndal, Terje og Marit Westergaard. 2021. Grammatical Gender: Acquisition, Attrition, and Change. *Journal of Germanic Linguistics* 33: 95–121.
- Mitrofanova, Natalia, Yulia Rodina, Olga Urek og Marit Westergaard. 2018. Bilinguals’ sensitivity to grammatical gender cues in Russian: the role of cumulative input, proficiency, and dominance. *Frontiers in Psychology* 9:1894. doi:10.3389/fpsyg.2018.01894
- Nordgård, Torbjørn. 1998. Norwegian computational lexicon (NorKompLeks). *Proceedings of the 11th Nordic Conference of Computational Linguistics (NODALIDA 1998)*.
- Næs, Olav. 1952. *Norsk grammatikk 1, ordlære: bokmål og nynorsk på bakgrunn av språkhistorie og dialekter*. Oslo: Fabritius.
- Rodina, Yulia, Tanja Kupisch, Natalia Meir, Natalia Mitrofanova, Olga Urek og Marit Westergaard. 2020. Internal and External Factors in Heritage Language Acquisition: Evidence from Heritage Russian in Israel, Germany, Norway, Latvia and the UK. *Frontiers in Education* 5:20. doi:10.3389/educ.2020.00020
- Rodina, Yulia og Marit Westergaard. 2017. Grammatical gender in bilingual Norwegian-Russian acquisition: The role of input and transparency. *Bil-*

- lingualism: Language and Cognition* 20: 197–214. doi:10.1017/S1366728915000668
- Rodina, Yulia og Marit Westergaard. 2015. Grammatical gender in Norwegian: Language acquisition and language change. *Journal of Germanic Linguistics* 27: 145–187.
- Rønhovd, Jarle. 1997. *Norsk morfologi*. Oslo: Gyldendal.
- Thornton, Anna M. 2009. Constraining gender assignment rules. *Language Sciences* 31: 14–32.
- Trosterud, Trond. 2001. Genustilordning i norsk er regelstyrt. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 19: 29–58.
- Venås, Kjell. 1997. Annenopponent professor Kjell Venås, Universitetet i Oslo. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 15: 90–100.
- Westergaard, Marit og Yulia Rodina. 2016. Hvor mange genus er det i Tromsø-dialekten? *Maal og Minne* 2 2016: 159–189.
- Witten, Ian H. & Eibe Frank. 2005. *Data Mining: Practical Machine Learning Tools and Techniques*. San Francisco: Morgan Kaufmann Publishers.
- Øvrelid, Lilja og Petter Hohle. 2016. Universal Dependencies for Norwegian. *Proceedings of the Ninth International Conference on Language Resources and Evaluation*, 1579–1585.

Summary

The Norwegian grammatical gender system has traditionally been characterized as opaque. However, it is a matter of debate whether language users might nevertheless be sensitive to certain properties of nouns and also use these properties productively when assigning gender to unfamiliar nouns. In this article, we investigate whether and to what extent speakers are sensitive to phonological gender cues extracted from a text corpus. We report on two experimental studies that both focus on the tradeoff between masculine gender default and speakers' reliance on nominal endings in gender assignment. We find clear evidence supporting the status of masculine as the default gender in Norwegian, while we also demonstrate that phonological cues play a significant role in gender assignment. In addition, we show that the elicitation technique being used may significantly influence the results.

Olga Urek
Postdoktor i lingvistikk
UiT Norges arktiske universitet
9037 Tromsø
olga.urek@uit.no

Marit Westergaard
Professor i engelsk lingvistikk
UiT Norges arktiske universitet
9037 Breivika
Professor II i lingvistikk
NTNU Norges teknisk-natur-
vitenskapelige universitet
7491 Trondheim
marit.westergaard@uit.no

Terje Lohndal
Professor i engelsk lingvistikk
NTNU Norges teknisk-natur-
vitenskapelige universitet
7491 Trondheim
Professor II i lingvistikk
UiT Norges arktiske universitet
9037 Tromsø
terje.lohndal@ntnu.no

Dynamikken i en språkendringsprosess: Bortfall av hunkjønnsformer i norsk*

Björn Lundquist¹, Rachel Klassen¹ og Marit Westergaard^{1,2}

¹UiT Norges arktiske universitet

²NTNU Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Det finnes betydelig regional og sosiolingvistisk variasjon i genussystemet i norsk, hovedsakelig når det gjelder hunkjønnskategorien. Mange morsmålstalere av norsk har et robust tregenussystem (hankjønn, hunkjønn og intetkjønn), mens andre har et system med kun to genus (felleskjønn og intetkjønn), der alle eller de fleste hunkjønnsformene er erstattet av hankjønnsformer. Uavhengig av dialekt er alle morsmålstalere eksponert for både to- og tregenussystemet gjennom forskjellige medier, noe som betyr at det er stor variasjon også i skriftlig og talt input. I denne artikkelen setter vi opp en hypotese om at input og output gjensidig påvirker hverandre; mer spesifikt at variasjonen i input har en effekt på morsmålstaleres output og over tid bidrar til språkendringer. Vi sammenligner frekvensdata for hunkjønnsformer i to korpus (skrift og tale) med resultater fra en genusklassifiseringsstudie som også målte reaksjonstider. Vi finner en tydelig korrelasjon mellom klassifiseringsmønstrene og frekvensdata fra det skriftlige korpuset: Hankjønnssubstantiver som ofte opptrer med hankjønnsformer i korpuset, hovedsakelig bestemthetssuffikset *-en*, blir oftere klassifisert som hankjønnsord og har lengre reaksjonstider.

Nøkkelord: genus, hunkjønn, språkforandring, norsk, variasjon

---

* Vi har satt stor pris på nyttige kommentarer fra to konsulenter, og vi vil rette en spesiell takk til Terje Lohndal for inngående gjennomlesing av manuskriptet og mange gode forslag. Klassifiseringsstudien som er brukt i denne artikkelen er en del av Rachel Klassen's MSCA-prosjekt (Marie Skłodowska Curie Action ved UiT 2017-2020, 748966 GenBiLex). Forskningen til denne artikkelen er utført i forbindelse med prosjektet Multi-Gender ved Senter for grunnforskning (CAS) 2019-2020 og NFR-prosjektene MiMS (250857) og GenVAC (301094).

1. Innledning

I løpet av de siste årene har flere studier vist at det grammatiske genussystemet er i forandring i flere norske dialekter (Lødrup 2011; Rodina & Westergaard 2015, 2021; Lundquist mfl. 2016, Busterud mfl. 2019, Klassen mfl. 2022). Denne forskningen har vist at forandringen har skjedd veldig raskt enkelte steder: bare på én generasjon har et stabilt tre-genussystem blitt utviklet til et system der hunkjønnsmarkører brukes overraskende sjelden. Språk endres dog ikke over natten, og vi forventer å se betydelig variasjon over lengre tid før et språk går fra et stabilt system til et annet, både innen en og samme språkbruker og i et språksamfunn. Ved å studere den pågående prosessen av språkforandring kan vi få bedre forståelse for hvorfor systemer forsvinner, og hvordan nye, stabile systemer utvikles. Utviklingen forventes å stabilisere seg over minst tre ulike nivåer:

1. Sosiolingvistisk nivå: Forandringen forventes ikke å påvirke alle talere av et språk på samme tid, men spre seg fra språkbruker til språkbruker, og til nye sosiolingvistiske kontekster og dialekter i henhold til mer eller mindre velkjente mønster.
2. Morfologisk nivå: Det gamle bøyningssystemet forsvinner ikke nødvendigvis i alle nominale kategorier samtidig; det nye systemet spres seg snarere til stadig flere av de nominale bøyingskategoriene, inntil det gamle systemet ikke lenger oppfattes som en distinkt kategori av språkinnlærere og språkbrukere.
3. Leksikalsk nivå: Forandringen når ikke nødvendigvis hele leksikonet på samme tid, men kan spre seg på ulike tidspunkter til ulike semantiske eller morfologiske klasser av leksikonet, eller muligens spesifikke substantiver.

Vi vet fortsatt ganske lite om hvor raskt utviklingen og stabiliseringen skjer, og heller ikke i hvilken grad utviklingen på de tre nivåene samvirker. Gjennom å studere språkforandringen i nåtid håper vi å kunne forstå mekanismene for språkforandring bedre, både på individnivå og generelt i språksamfunnet. I dagens Norge, som i de fleste andre land, er det likevel åpenbart at de fleste talere tilhører mer enn ett språksamfunn: de tilhører både et lokalt språksamfunn (lokal dialekt) og et større nasjonalt språksamfunn, det vil si Norge, som enhver taler kjenner fra skriftspråk og media. I tillegg kan det finnes andre nivåer, for eksempel et regionalt nivå (se f.eks. Sandøy 2013 for diskusjon). Innenfor det større nasjonale språksamfunnet finner vi åpenbart mye variasjon; enkelte

dialekter har et tre-genussystem og andre et to-genussystem, og de morfofonologiske formene for de tre genusene kan være forskjellige i ulike dialekter. Det er fortsatt noe uklart hvordan variasjon innenfor det større nasjonale språksamfunnet påvirker «stabile» dialekter og stabile dialektalere, og også i hvilken grad enkelte talere er bevisst på om språklig variasjon er isolert til visse språklige kontekster.

I denne artikkelen undersøker vi hvordan spenningen som finnes mellom genusbruk i skriftlig bokmål og muntlig dialekt påvirker genussystemet på individnivå. Vi vet fra tidligere studier at talere som har vokst opp i Norge i løpet av de siste 30 årene med stor sannsynlighet har fått et tre-genussystem i inputen fra foreldrene sine, med mindre de har vokst opp i Bergen, (deler av) Oslo eller språkkontaktområder i Nord-Norge. Til tross for dette har mange utviklet et ustabil tre-genussystem, eller til og med et to-genussystem. Disse talerne har også blitt eksponert for et to-genussystem, eller et variabelt tre-genussystem i skriftlig bokmål. I denne artikkelen sammenlikner vi korpusdata fra skriftlig bokmål (NoWaC) og muntlig dialekt (NDC) med data fra en genusklassifiseringsstudie (Klassen mfl. 2022). Klassifiseringsstudien viser at deltakerne i studien grovt sett kan deles inn i tre grupper: en stabil to-genus-gruppe, en stabil tre-genus-gruppe, og en ustabil gruppe. Vi beskriver kort hvordan gruppeinndelingen henger sammen med demografiske faktorer, og deretter sammenlikner vi mønster fra klassifiseringsstudien med ulike typer av korpusfrekvenser, hentet både fra skriftspråkkorpus og talespråkkorpus: lemmafrekvens, frekvensen av ulike typer synlige genusmarkører og forhold mellom hun- og hankjønnsmarkører. Når vi har identifisert de frekvenser som best korrelerer med genusklassifiseringen fra Klassen mfl. (2022), vil vi se om disse tallene også korrelerer med reaksjonstider fra våre «stabile» grupper. Dette vil gjøre oss i stand til å kunne svare på spørsmålet om såkalte stabile språkbrukere også påvirkes av den variasjonen i språket som finnes på nasjonalt nivå.

2. Genus og genusforandring i norsk

Mens noen germanske språk, særlig nederlandsk, svensk og dansk, har gjennomgått en historisk forandring fra et tre-genussystem til et to-genussystem (felleskjønn og intetkjønn, se f.eks. Trudgill 2013), har norske dialekter generelt holdt på alle tre genus: hankjønn, hunkjønn og intetkjønn. Det eneste unntaket fra dette har vært bergensdialekten, som mistet hunkjønn for flere hundre år siden, sannsynligvis på grunn av språkkontakt med nedertysk i Hansa-perioden (f.eks. Jahr 2001, men se også Heide 2003, Perridon 2003 og Enger 2013 for

fonologiske og morfologiske forklaringer). Imidlertid er hankjønns- og hunkjønnsparadigmene svært like, selv i dialekter med tre genus, og bare i noen få former finner vi unike eksponenter i hunkjønnsparadigmet. Synkretismen mellom hunkjønn og hankjønn har økt de siste 400-500 årene, mens intetkjønnsparadigmet har beholdt eller utviklet unike eksponenter. Hunkjønnsbøyning på de fleste adjektiver forsvant fra de siste dialektene for over 100 år siden (Sandøy 1988), og siden har de ubestemte hunkjønnsartiklene blitt mer sjeldne først i skriftspråk (bokmål), men også i talemål. I skriftspråket (bokmål) er også tidligere hunkjønnsuffixer (-*a*) på bestemte substantiv ofte erstattet med den typiske hankjønnsendelsen -*en*.

Det tradisjonelle tre-genussystemet for mange muntlige varianter av norsk er illustrert i Tabell 1.

Tabell 1. Det tradisjonelle tre-genussystemet i mange varianter av norsk.

	Hankjønn	Hunkjønn	Intetkjønn
Ubestemt artikkel	<i>en stol</i>	<i>ei bok</i>	<i>et hus</i>
Bestemt artikkel	<i>stolen</i>	<i>boka</i>	<i>huset</i>
Dobbelt bestemt form	<i>den røde stolen</i>	<i>den røde boka</i>	<i>det røde huset</i>
Adjektiv	<i>en fin stol</i>	<i>ei fin bok</i>	<i>et fint hus</i>
Possessivformer	<i>min stol/stolen min</i>	<i>mi bok/boka mi</i>	<i>mitt hus/huset mitt</i>

Den omfattende synkretismen mellom hankjønn og hunkjønn betyr at forskjellen mellom disse kun er synlig i den ubestemte artikkelen og de possessive formene, hvis man ser bort fra formen på bestemthetsuffixet. I vår studie står den ubestemte hunkjønnsartikkelen *ei* i sentrum. Vi vil anta at erstatning av *ei* med *en* er et sikkert tegn på bortfall av hunkjønns-kategorien. Vi vil også følge Lødrup (2011) og Rodina & Westergaard (2015) i antakelsen at bestemthets-suffixet -*a* ikke i seg selv uttrykker genus. Dette betyr likevel ikke at språkinnlæreren og språkbrukeren ikke kan bruke bestemthetsuffixet og andre mer eller mindre transparente morfofonologiske trekk på substantiver for å klassifisere substantiver i ulike genus-kategorier. Det er altså viktig å skille mellom grammatiske genusmarkører, som f.eks. form på frittstående artikler og adjektiver, og semantiske, fonologiske og til og med morfologiske trekk som en innlærer kan bruke for å kategorisere substantiver. I sistnevnte kategori kan vi for hunkjønn gi eksempel på substantiver som refererer til naturlig hunkjønn,

som *ku* og *dame* (semantisk trekk), substantiver som ender på trykksvak *-e*, som *veske* og *flaske*, og substantiver som tar *-a* som bestemthetsuffixs (morfologisk trekk).

De siste årene har det blitt rapportert om endringer i genussystemet i en rekke dialekter. Basert på et muntlig korpus med 142 talere i Oslo viser Lødrup (2011) at den ubestemte artikkelen *ei* sjelden brukes blant eldre talere, og at den er nærmest ikke-eksisterende hos den yngre generasjonen. Flere studier har også vist at hankjønnsartikkelen *en* ofte brukes ved feminine ord i Finnmark og i andre nordnorske språkkontaktområder (Jahr 1984, Bull mfl. 1986, Conzett, Johansen & Sollid 2011). Et lignende mønster bekreftes blant yngre talere i to større byer, Tromsø og Trondheim (Rodina & Westergaard 2015, 2021; Busterud mfl. 2019). I alle disse tilfellene blir den ubestemte artikkelen i hunkjønn, *ei*, erstattet av hankjønnsformen *en*, mens bestemthetsuffixet *-a* beholdes i sin opprinnelige form. Som et resultat av denne utviklingen har det nye to-genussystemet mønsteret *en bok-boka* for tidligere hunkjønnssubstantiver. I en produksjonsstudie viser Lundquist mfl. (2018) likevel at en stor del ungdommer i Oslo (16-18 år, fra Lambertseter VGS) bruker *-en* som bestemthetsuffixs (*en bok – boken*), i likhet med systemet i Bergen og Sverige. Samme studie viser også at yngre talere fra Sogndal konsekvent bruker hunkjønnsmarkører både på artikler og suffiks, hvilket kan tyde på at talere i nynorskområder har et mer stabilt tre-genussystem. En annen studie, Lundquist mfl. (2016), viser at yngre deltakere fra to mindre byer i bokmålsområder i Nord-Norge (Sortland og Finnsnes) også konsekvent bruker hunkjønnsmarkører på både artikler og suffiks, i kontrast til talere i samme aldersgruppe i Tromsø (Rodina & Westergaard 2015).

Til tross for at genustilordningen i språkproduksjonen var den samme på Sortland og Finnsnes som i Sogndal, fantes det forskjeller i prosessering av grammatisk hunkjønnsgenus på disse stedene, noe som ble undersøkt ved et blikksporingseksperiment. I motsetning til deltakerne i Nord-Norge kunne deltakerne i Sogndal forutsi at et hunkjønnsord *ikke* kunne følge etter artikkelen *en*. De kunne også forutsi at kun et hunkjønnsord kunne følge etter *ei*. Ut fra disse resultatene ser det altså ut som de yngre språkbrukerne fra Nord-Norge har en genusbruk der de følger tre-genussystemet i sin produksjon, men de har ingen forventninger om at andre talere, fra samme eller ulik dialekt, skal bruke et tre-genussystem. Mer spesifikt: de har ikke noen forventninger om at andre talere bruker artikkelen *ei* framfor hunkjønnsord. På grunnlag av disse resultatene antar Lundquist mfl. (2016) og Lundquist & Vangsnes (2018) at to-genussystemet sprer seg ved å først påvirke språkforståelsen: talere slutter å legge merke til “feilaktig” bruk av hankjønnsartikkelen *en* (dvs., sammen med

hunkjønnsord), men fortsetter å bruke tre-genussystemet selv. Disse talere har altså allerede et delvis forandret system, men det manifesteres kun i reseptiv prosessering av språk (muligens både i skrift og tale). Eksakt hvordan og hvorfor språkproduksjonen påvirkes i en senere fase er ikke kjent, og vi vet heller ikke om steget fra persepsjon til produksjon skjer innen ett og samme individ, eller kun mellom generasjoner. Vi kan imidlertid være nokså sikre på at vi kan se tegn på språkforandringen i språkforståelse, og kanskje mer generelt i språkprosessering, før vi kan se konkrete tegn i språkproduksjonen. For å kunne forstå fullt ut stabiliteten i et genussystem i et språk, en dialekt eller en individuell språkbruker, bør man derfor bruke forskjellige forskningsmetoder: språkprosessering i diverse *online*-eksperiment (der for eksempel reaksjonstid måles), ulike typer av språklig produksjon, samt bedømminger av språkstimuli der man måler en kategorisk variabel.

I forbindelse med denne studien er det relevant å merke seg at genustilordning i norsk generelt ikke er gjennomsiktig, hvilket vil si at det ikke finnes klare og konsekvente regler som forteller en som lærer språket hvilket genus et substantiv har. Ifølge Trosterud (2001), som har basert sine beregninger på 31.500 substantiver i *Nynorskordboka*, utgjør hankjønnsst substantiver 52%, hunkjønns 32% og intetkjønn bare 16%. Rodina & Westergaard (2015) har foretatt en telling basert på et korpus av voksentale i et barnespråkkorpus (språkbrukere i Tromsø med et tre-genussystem) og funnet at frekvensen (*token*-frekvens) av hankjønnsst substantiver i input er enda høyere, 62,6%, mens hunkjønns- og intetkjønnsst substantiver er representert henholdsvis 18,9% og 18,5%. Dette betyr at i et to-genussystem vil felleskjønn forekomme betydelig hyppigere enn intetkjønn, rundt 80% (og dermed være lik den fordelingen man finner i f.eks. nederlandsk).

Studier av innlæring av norsk genus har også vist at barn iblant bruker hankjønnsmarkører ved hunkjønns- og intetkjønnsord, f.eks. *en bok* eller *en fly*, se Rodina & Westergaard (2013). Vi kan derfor anta at innlærere ser hankjønn som umarkert grammatisk kjønn i norsk og dermed må lære seg, ord for ord, hvilke substantiver som tilhører kategoriene hunkjønn og intetkjønn. Støtte for en slik hypotese kommer også fra Urek mfl. (dette nummeret), som studerer genustilordning av «pseudo-ord» (ord som ikke er faktiske norske ord, men som kunne ha vært det). Urek mfl. (dette nummeret) viser også at norsktalende til en viss grad kan bruke morfofonologiske trekk på stammer for å klassifisere substantiver i ulike genuskategorier. Det mest pålitelige trekket de finner, er stamme-final *-e*, som i *jent-e* og *vesk-e*, som språkbrukere ser som et tegn på hunkjønnsgenus (se også Trosterud 2001).

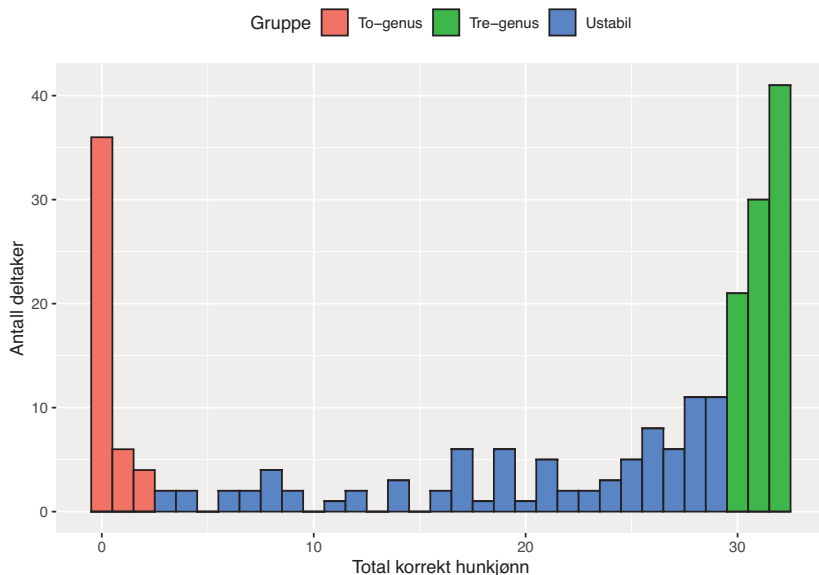

3. Bakgrunn: internett-basert genus-klassifiseringstudie (Klassen mfl. 2022)

Størstedelen av dataene som diskuteres i denne artikkelen kommer fra et eksperiment som opprinnelig var designet for å undersøke effekten av variasjon i morsmålet på den abstrakte representasjonen av genus i det mentale leksikonet (Klassen mfl. 2022). I studien fikk deltakerne presentert en rekke substantiver (ett om gangen) og ble bedt om å velge den tilsvarende ubestemte artikkelen (*en*, *ei* eller *et*) så raskt som mulig. I instruksjonen ble det understreket at det ikke fantes kun ett riktig svar, men at deltakerne skulle svare i henhold til sin egen dialekt. For å trene deltakerne på oppgaven og bruk av de tre svartastene (N for *en*, I for *ei* og T for *et*), var det en liten øvingsøkt før selve eksperimentet begynte. Gjennom hele eksperimentet ble hvert substantiv vist på en dataskjerm, enten til deltakeren svarte eller i maksimalt 3500 millisekunder. Hele eksperimentet (inkludert et kort spørreskjema om språkbakgrunn) tok omtrent fem minutter å fullføre. Oppgaven besto av 108 substantiver, 12 i øvingsøkten og 96 i selve eksperimentet (se vedlegg A), og presentasjonen av disse ble randomisert av programvaren. Disse var alle ikke-animate tellelige substantiver, som ble jevnt fordelt på alle tre genus basert på tradisjonell genustilordning (36 hankjønn, 36 hunkjønn og 36 intetkjønn, der 4 fra hver gruppe var en del av øvingsøkten). Listen med substantiver ble nøye valgt ut av to morsmålstalere av norsk, en fra Nord-Norge og en fra Vestlandet, for å unngå spesifikke substantiver som varierte i enten form eller genus i forskjellige dialekter. Til tross for disse kontrolltiltakene, måtte ett substantiv av hvert genus (totalt tre substantiver) ekskluderes på grunn av ustabil genustildeling eller avvikende frekvenser i de påfølgende korpusanalysene. Vi ekskluderer også de fire substantivene fra øvingsøkten, og har da igjen 31 substantiver i hver gruppe. Det var ingen signifikant forskjell i gjennomsnittlig frekvens på tvers av de tre genustilordningene ved nettkorpus (*TenTen*, Jakubiček mfl. 2013) og undertittelkorpus (*Opus2*, Tiedemann 2016). Datainnsamlingen ble utført via IbeX Farm (spellout.net/ibexfarm), en internettplattform for eksperimenter som gjennomføres i en nettleser. For hvert substantiv registrerte IbeX Farm tasten som deltakeren brukte, samt reaksjonstiden.

Det er framfor alt tre funn fra Klassen mfl. som er viktige for vår studie. Vi går gjennom disse funnene nedenfor, og vil etterpå utvikle og finjustere disse. Det første funnet handler om klassifiseringsmønsteret i svarene. Totalt ble data fra 227 deltakere analysert i studien, og ut fra svarmønstrene ble deltakerne delt inn i tre ulike grupper. Deltakere som klassifiserte alle hunkjønnord som «en»-ord, ble kategorisert som «stabile to-genustalere». Totalt har vi 46 deltakere i denne gruppen. Vi inkluderte også talere som klassifiserte 1-2 hunkjønnord

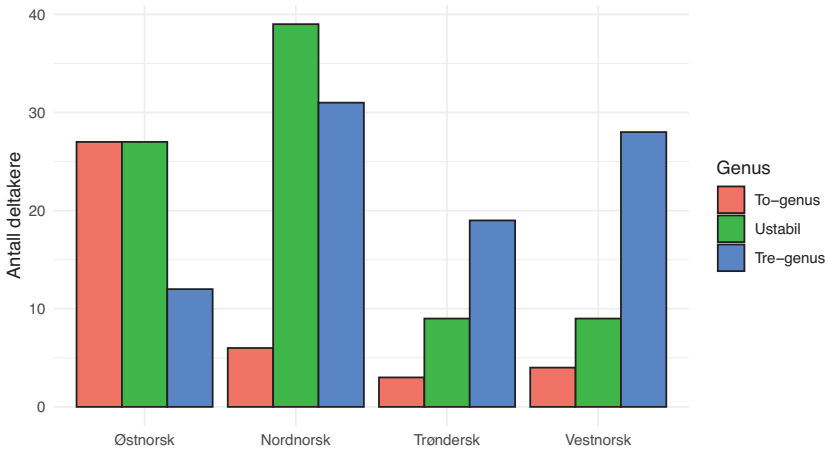
med «ei» i denne gruppen. Deltakere som klassifiserte alle hunkjønnsord som «ei» ble kategorisert som «stabile tre-genustalere». Deltakere som manglet hunkjønnsklassifisering på 1-2 ord i denne genuskategorien, havnet også i denne gruppen, til sammen 92 deltakere. De som havnet mellom disse gruppene ble regnet inn i gruppen «ustabil», totalt 89 talere. Vi presenterer fordelinga av de tre gruppene i figur 1.

Figur 1: Gruppeinndeling av deltakerne basert på kategorisering av hunkjønnsord.

Her bør man legge merke til at det er en relativt liten del av deltakerne som ikke brukte hunkjønn i det hele tatt, kun cirka 20%. De fleste har enten et stabilt eller ustabil tre-genussystem (40% i hver gruppe). Totalt ble 63,7% av hunkjønnsordene “korrekt” klassifisert.

I studien ble det også samlet inn informasjon om deltakernes dialektbakgrunn samt hvor de bodde på det tidspunktet de deltok i eksperimentet. Utfra dialektbakgrunn ble deltakerne delt inn i fire dialektgrupper, basert på den klassiske firedeelingen østnorsk, vestnorsk, trøndersk og nordnorsk. I figur 2 viser vi hvordan de tre genusgruppene er fordelt på de fire dialektområdene.

Figur 2: Størrelsen av de tre gruppene i ulike dialektområder.

Kun i det østnorske området ser vi en stor andel to-genustalere (27 av 66 deltakere, 41%). Vi kan se fra deltakernes svar at de fleste i to-genus-gruppen snakker «Oslo»-dialekt, og at de er bosatte enten i Oslo eller Akershus. Fra det vestnorske området ser vi at de fire deltakerne i to-genus-gruppen alle kommer fra Bergen og oppgir at de snakker bergensk. Ingen andre deltakerne oppgir at de snakker denne dialekten. I trøndersk-gruppen ser vi bare tre talere som har et to-genussystem (bosatt i Trondheim eller Oslo). I den østnorske tre-genus-gruppen finner vi først og fremst folk fra Hedmark, Oppland og Telemark, mens den østnorske ustabile gruppen er mer blandet. I de tre andre dialektgruppene finner vi kun 8-10% to-genustalere. Den nordnorske gruppen skiller seg fra trøndersk og vestnorsk ved at det ustabile systemet er det hyppigst forekommende. Dette beror ikke nødvendigvis på at genussystemet er mindre stabilt i Nord-Norge enn i andre deler av landet, men sannsynligvis heller på at vi hadde en større andel yngre deltakere i Tromsø. Majoriteten av deltakere med språktilknytning til Trøndelag eller Vest-Norge hadde et stabilt tre-genussystem. De ustabile deltakerne fra Vest-Norge er en gruppe der de fleste har flyttet til større byer (fire til Oslo, en til hhv. Bergen, Trondheim og Halden).

Utvalget av deltakere kan dessverre ikke sies å være representativt for den norske befolkningen: yngre deltakere fra Nord-Norge er klart overrepresentert, og vi har svært få deltakere fra mange fylker i Vest- og Øst-Norge. Til tross for at vi mangler systematiske data om alder og at deltakergruppen ikke er helt re-

presentativ for det norske språklandskapet, tør vi likevel trekke noen konklusjoner: (1) et fullt utviklet to-genussystem er en sjeldenhet utenfor Oslo og Bergen, (2) et ustabil system er vanlig rundt og i Trondheim og Tromsø blant yngre talere, samt på Østlandet (framfor alt rundt Oslo), og (3) et stabilt tre-genussystem er fortsatt det vanligste systemet på Vestlandet og Trøndelag, men sannsynligvis også blant eldre talere i Nord-Norge (med unntak av Finnmark, der vi ikke har mye data). Vi vil i denne studien bruke gruppeinndelingen fra Klassen mfl. og mer nøyaktig utforske variasjonen vi finner innenfor og mellom gruppene.

Det andre funnet fra Klassen mfl. (2022) av betydning for denne artikkelen er korrelasjonen mellom klassifiseringsmønster og skriftspråkmønster. Det viser seg at de hunkjønnsordene som oftest ble kategorisert som *en*-ord i eksperimentet, er de samme ordene som oftest brukes med bestemthetssuffikset *-en* i bokmålskorpuset NoWaC. Det finnes altså en korrelasjon mellom genusklassifiseringen og en form brukt i korpuset. Det er interessant at dette gjelder bestemthetssuffikset og ikke den utvetydige hunkjønnsmarkøren *ei* (i motsetning til *en*). Det tredje funnet gjelder en korrelasjon mellom korpusfrekvenser og reaksjonstider. Klassen m.fl. (2022) fant at den stabile tre-genusgruppen brukte lengre tid for å klassifisere hunkjønnsord som ofte realiseres med typiske hankjønnsmarkører i skriftlig bokmål. I dette tilfelle handlet korrelasjonen igjen om bestemthetssuffikset *-en* og ikke den frittstående artikkelen *ei/en*. Klassen mfl. tolket dette funnet som et tegn på at genussystemet til den stabile gruppen også var påvirket av variasjonen som finnes innenfor språksamfunnet. I denne studien ser vi nærmere på disse tre funnene, og bringer inn nye tall fra korpus for å få bedre forståelse av gyldigheten av resultatene.⁶

4. Denne studien: forskningsspørsmål og hypoteser

Klassen mfl. (2022) fant at det ikke var tilfeldig om et spesifikt hunkjønnsord klassifiseres som han- eller hunkjønnsord: responsmønstrene korrelerte med

---

6. Klassen mfl. (2022) fokuserer mer på forskjell i reaksjonstid mellom de to gruppene. I korthet var funnene følgende: Språkbrukere som konsekvent brukte alle tre kjønn (hankjønn, hunkjønn og intetkjønn) hadde betydelig raskere reaksjonstider med hunkjønn og intetkjønn enn med hankjønn. De som bare brukte hankjønn og intetkjønn, viste ingen forskjell i reaksjonstid med hensyn til genus, mens de som brukte alle tre genus, men som ikke var konsekvente i bruken av hunkjønn, hadde betydelig raskere reaksjonstider med intetkjønn enn med både hankjønn og hunkjønn. Vi henviser til Klassen mfl. (2022) når det gjelder hva disse forskjellige resultatmønstrene kan si om hvordan variasjon i morsmålet reflekteres i representasjonsnivået i det mentale leksikonet.

korpusfrekvenser fra skriftlig bokmål. Klassen mfl. fant også en korrelasjon mellom reaksjonstider og korpusfrekvenser. I denne studien ser vi mer detaljert på disse korrelasjonene og utvider studien ved å sammenligne resultatene fra klassifiseringsstudien ikke bare med skriftspråkmønster, men også med talemålsmønster.

Denne artikkelen har som sitt fremste mål å belyse språkforandringens dynamikk, men vi vil samtidig forsøke å gi et bilde av to-genussystemets framvekst i det norske språksamfunnet, i leksikonet og i det morfosyntaktiske systemet. Når et språk er i endring, er det ikke uvanlig at høyfrekvente ord beholder det gamle mønsteret lenger (se diskusjon om *entrenchment*/forankring i f.eks. Bybee 2006), men i den pågående genusendringen i norsk er det mulig at vi vil se et motsatt mønster: høyfrekvente ord kan i prinsippet endre seg tidligere, på grunn av at språkbrukerne ofte møter dem i f.eks. skriftlig tekst og media i den «nye» maskuline formen. I stedet for å ha en beskyttende effekt, kan da høy frekvens ha en akselererende effekt. Ved å sammenligne effekten av generell høy frekvens og effekten av høy frekvens av «feil» genusmarkør (hankjønn i stedet for hunkjønn), kan vi få bedre forståelse av spredningen til språkendringen. Vi vil i denne artikkelen se direkte på hvordan ulike typer av genusmarkører (artikkel og suffiks), og ulike typer av input (talespråk og skriftspråk) påvirker klassifisering og prosessering av substantiver hos norske språkbrukere.

Basert på tidligere litteratur (Trosterud 2001), behandler vi hankjønn som umarkert kjønn: språkinnlæreren antar at hvert nytt ord hun møter, tilhører hankjønnsklassen, og bare gjennom eksplisitte markører vil språkinnlæreren kunne klassifisere substantiver som intetkjønn eller hunkjønn. Det er imidlertid ikke klart hva disse eksplisitte markørene er. Vi vet at ubestemte artikler gir pålitelige bevis for skillet mellom maskulin og feminin, men vi er mindre sikre på hvilken rolle bestemthetssuffikset har, gitt at det ikke er en direkte korrelasjon mellom suffikset og ubestemt artikkel, hverken i språktilegnelsesprosessen (Rodina & Westergaard, 2013, 2015) eller ved språkendringer (f.eks. Lødrup, 2011, Conzett mfl. 2011, Lohndal & Westergaard, 2016). Språkinnlæreren kan også i prinsipp bruke formen på stammen for å tilordne genus på ordet; som påpekt i Trosterud (2001) og Urek mfl. (dette nummeret) er stammefinalt *-e* en relativt pålitelig feminin markør (dette til tross for at de fleste *e*-finale substantiver faktisk er hankjønnsord).

Som læringskurve kan vi anta at alle substantiv i starten er klassifisert som umarkerte hankjønnsord. Høyfrekvente ikke-maskuline ord bør tilegnes tidlig, så lenge genusmarkørene er transparente (og hyppige). Når innlæreren får

tilgang til skriftspråket vil likevel frekvensen av genusmarkører endres: de synlige hunkjønnsmarkørene blir nå mye sjeldnere. Innlæreren får også motstridende input som vil påvirke innlæringsprosessen av genussystemet. Stabiliteten til genussystemet kan nå bli mer påvirket av mengden åpenbare genusmarkører i skriftspråket i stedet for talespråket. Ved å sammenligne muntlige og skriftlige språkfrekvenser mot genusklassifisering, vil vi utforske den potensielle rollen til de to modusene for språkendringsprosessen, og ved å sammenligne ubestemt artikkelfrekvens og frekvensen av bestemthetsuffixer, håper vi å forstå hva språkbrukere faktisk tolker som pålitelige markører for genusklassifisering av substantiver. Som vi skrev i avsnitt 2, behøver dette ikke være det samme som morfologiske eksponenter av grammatisk genus: en språkinnlærer kan bruke fonologiske og semantiske trekk i input for å lære seg et genussystem, uten at disse trekkene i seg selv er uttrykk for genus.

Vi kan i prinsippet forvente oss at genustilordning i et ustabil system styres først og fremst av semantiske faktorer; f.eks. at prototypisk *feminine* ord (*jente, dame*) brukes oftere med hunkjønnsmarkører. Tidligere studier har likevel ikke funnet at semantiske trekk spiller noen stor rolle (Rodina & Westergaard 2015). Materialet til studien i Klassen mfl. inneholder kun ikke-animate substantiver, og vi kan derfor ikke undersøke disse semantiske trekkene. Fra et kvantitativt perspektiv kan vi imidlertid forvente oss at en eller flere av følgende faktorer vil korrelere med den variasjonen i genustilordning vi finner i eksperimentet:

1. Total frekvens, alle former uavhengig av genusmarkør: jo vanligere et ord er, desto oftere aktiveres ordet i det mentale leksikonet. Vi kan regne med at genus aktiveres hver gang et ord aktiveres, uavhengig av om genus markeres eksplisitt på substantivet eller andre ord i substantivfrasen; det vil si at genus aktiveres også når et substantiv står i flertall, i entall uten artikkel, eller i bestemt form uten artikkel. Om dette stemmer, vil total frekvens korrelere sterkt med genustilordning i et variabelt system.
2. Frekvens av ord som forekommer med eksplisitt hunkjønnsmarkering på ubestemt artikkel (*ei*), eller hunkjønnsrelatert bestemthetsuffix (*-a*): Vi kan hypotetisk anta at genus bare aktiveres av eksplisitte genusmarkører. Jo oftere disse aktiveres, desto mer stabil genustilhørighet bør ordet ha. Vi kan her sammenligne effekten av den utvetydige hunkjønnsartikkelen *ei* med bestemthetsuffixet *-a*. Et potensielt problem med denne mulige korrelasjonen er at det er stor forskjell mellom ulike substantiver når det gjelder fordelingen av enkelte ordformer (f.eks. ordet

grense opptrer oftest i bestemt form entall, *skulder* opptrer ofte i possessivkonstruksjoner, mens ord som *bok* og *tavle* fordeler seg mer jevnt over ulike former).

3. Frekvens av hunkjønnsmarkører i relasjon til hankjønnsmarkører: vi kan anta at det er frekvensen av hankjønnsmarkører på tradisjonelle hunkjønnsord i forhold til frekvensen av hunkjønnsmarkører som best korrelerer med resultatene i eksperimentet vårt, det vil si, andelen av hankjønnsmarkører av alle genusmarkører per ord.

For å undersøke en mulig effekt av de ulike faktorene i 1-3 har vi hentet ut frekvenser for de 31 hunkjønnsordene i eksperimentet fra Klassen mfl. fra NoWaC-korpuset (Guevara 2010) og Nordisk dialektkorpus (Johannessen mfl. 2009). Fem ulike mål ble hentet ut: (1) Lemma-frekvens, (2) *ei* fulgt av substantiv, (3) *en* fulgt av substantiv, (4) bestemt form med suffikset *-a* og (5) bestemt form med suffikset *-en*. I tillegg har vi søkt på strenger med et eller to adjektiver mellom artikkel og substantiv. Ut fra målene 2-4 har vi kalkulert andelen hankjønnsmarkører (artikkel og suffiks) for hvert substantiv i hunkjønnsklassen. Vi har sammenlignet korpusresultatene med eksperimentresultatene ved hjelp av lineære modeller i lme4-pakken i R (Bates mfl. 2015). Vi tester følgende variabler:

1. Lemma-frekvens i (a) skriftlig korpus og (b) muntlig korpus.
2. Frekvens ubestemt artikkel *ei* i (a) skriftlig og (b) muntlig korpus.
3. Frekvens ubestemt artikkel *en* i (a) skriftlig og (b) muntlig korpus.
4. Frekvens bestemthetssuffiks *-a* i (a) skriftlig og (b) muntlig korpus.
5. Frekvens bestemthetssuffiks *-en* i (a) skriftlig og (b) muntlig korpus.
6. Andel hankjønnsmarkering av alle ubestemte former (*en* vs. *ei*) i skriftspråkskorpus.
7. Andel hankjønnsmarkering av alle bestemte former (*-en* vs. *-a*) i skriftspråkskorpus.
8. Totalt antall hankjønnsmarkering (*ei* og *-a*) i talespråkskorpus.
9. Form på stammen: (stamme som ender på *-e*).

I neste avsnitt sammenligner vi genusbruk i de korpusene vi bruker. Deretter undersøker vi hvilke av variablene i listen over som korrelerer med genustilordning i den ustabile gruppen i klassifiseringsstudien (Klassen mfl.), og deretter ser vi hvilke variabler som korrelerer med reaksjonstid.

5. Korpusstudie

I dette avsnittet beskriver vi en korpusstudie som vi skal sammenligne med resultatene fra Klassen mfl. i avsnitt 6. I korpusstudien har vi undersøkt de samme ordene som i Klassen mfl. og sett på variasjonen i genusmarkering, med fokus på hunkjønnordene (se liste over disse substantivene i figur 4). Vi har tatt utgangspunkt i to korpus: (1) NoWaC-korpuset (Guevara 2010), et web-basert korpus med 700 millioner ord fra diverse web-kanaler inklusive blogg-tekster, innsamlet i 2009-2010, og (2) Nordisk dialektkorpus (NDC, Johannessen mfl. 2009), et korpus med talemålsmateriale fra de nordiske landene som inneholder innspillinger fra 110 steder i Norge. Størrelsen på den norske delen er cirka to millioner ord fra yngre og eldre talere (cirka 900.000 ord fra yngre talere, 18-30 år). Dialektkorpuset har mange fordeler: materialet består av talemål, og alder og dialekt for hver enkelt taler kan lett finnes fram. Ulempen er at materialet ikke alltid er stort nok for å finne mønster for enkelte ord. Som vi vil se, kan en kombinasjon av talespråkskorpuset og web-korpuset fange viktige mønster i språkforandringen. Fra begge korpusene har vi sammenstilt statistikk over lemma-frekvens og bruk av han- og hunkjønnformer for de 31 ordene i studien.

Lemma-frekvensen for de 31 ordene til sammen i NoWaC-korpuset er over en million, men i denne studien vil vi først og fremst diskutere entallsformer i bestemt eller ubestemt form (sammen med ubestemt artikkel). I NDC finner vi sammenlagt 2790 treff på lemma-nivå. I tabell 2 viser vi frekvensen for hunkjønn- og hankjønnformer i entall fra de to korpusene. For de ubestemte formene har vi inkludert treff der ikke mer enn to adjektiver står mellom artikkelen og substantivet.

Tabell 2: Antall og prosent av ubestemt artikkel ei/en og bestemt suffiks -a/-en for de 31 ordene i testen, i skriftspråkskorpus (NoWaC) og talespråkskorpus (NDC).

	#ubest. ei	#ubest. en	%ubest. ei	#best. -a	#best. -en	%best -a
NoWaC	5134	57047	8,25%	191935	342082	35,9%
NDC	221	44	83,4%	1074	157	87,2%

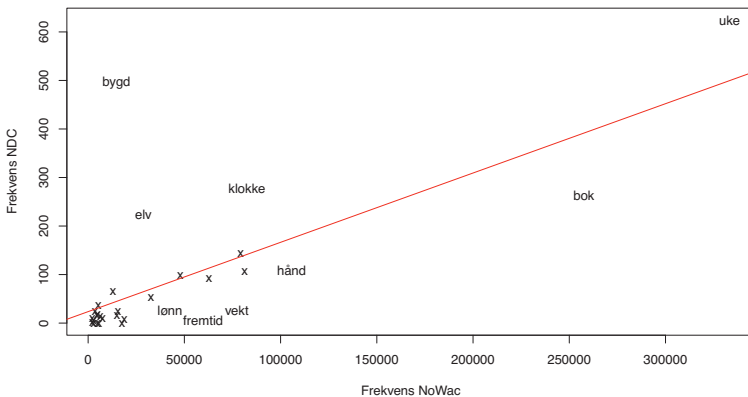
Fra tabell 2 kan vi notere oss at hunkjønnmarkører er forholdsvis sjeldne i skriftspråket (bokmål), mens de brukes nesten kategorisk i dialektalt talemål. Forskjellen er størst for den ubestemte artikkelen, der *ei* kun brukes i 8,25% av tilfellene i NoWaC, sammenliknet med 83,4% i NDC. I klassifiseringsstudien

ble 63,7% av disse 31 ordene klassifisert som hunkjønn, og tallene derfra likner derfor mest på det muntlige korpuset (NDC). Forskjellen mellom tallene i NDC og Klassen mfl. kan nok best forklares som forskjeller mellom deltakergrupper: de fleste opptakene i NDC kommer fra dialekttalere i små bygder, mens mange av deltakerne i klassifiseringsstudien kommer fra større byer, med utviklede to-genussystem eller ustabile tre-genussystem. Fra resultatene i tabell 2 kan vi også notere oss at bestemte substantiver i entall er mye hyppigere enn ubestemte substantiver (cirka fem ganger vanligere i talemål og åtte ganger vanligere i skriftspråk for ordene i studien). Vi kommer tilbake til dette senere i artikkelen.

Til tross for at de to korpusene er forskjellige med hensyn til bruk av hunkjønnsmarkører, finner vi likheter mellom dem. Først og fremst er det en korrelasjon i lemma-frekvens mellom de to korpusene ($r = 0,69$, $p < 0,001$); det vil si at de ordene som er hyppige i talemål, også er hyppige i skriftspråk. Merk likevel at det finnes en del avvik her; for eksempel er lemmafrekvensen for *bygd*, *elv* og *klokke* høyere enn forventet i NDC, gitt frekvensene i NoWaC. Vi viser korrelasjonen mellom NDC-frekvenser og NoWaC-frekvenser i figur 3, der vi tar ut avvikende lemma (det vil si, lemma som havner langt fra regresjonslinja).

Figur 3: Korrelasjon mellom talespråkkorpus (NDC) og skriftspråkkorpus (NoWaC) i lemma-frekvens for de 31 ordene i studien (Klassen mfl.).

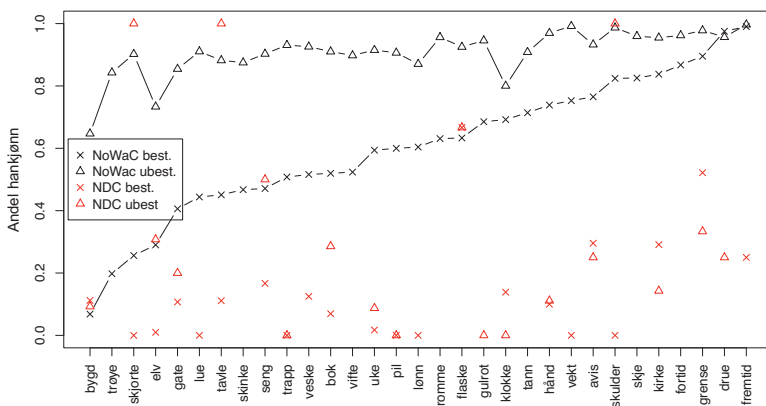

Det er vanskelig å korrelere bruk av hunkjønnsmarkører for enkelte ord mellom de to korpusene. Dette skyldes først og fremst at datamengden fra NDC ikke er tilstrekkelig stor. Flere av ordene i studien nevnes ikke en eneste gang i bestemt

form entall eller ubestemt form entall med artikkel, for eksempel nokså vanlige ord som *tromme* og *gulrot* (som forekommer i flertallsformer og som nakne nominaler i NDC). I NoWaC-korpuset finner vi stor variasjon i andelen hunkjønnsmarkører, framfor alt for bestemthetsuffixet (*-a/-en*): et ord som *bygd* brukes ofte med bestemthetsuffixet *-a*, mens ord som *drue* og *fremtid* nesten alltid forekommer med *-en*.

Siden ubestemt artikkel *ei* forekommer sjeldnere i NoWaC, ser vi også mindre variasjon i valg av *ei/en*. I figur 4 viser vi variasjonen i valg av bestemt artikkel sammen med valg av ubestemt artikkel fra NoWaC, her i form av andelen hankjønnsmarkører (*en/-en*) for hvert ord. I tillegg viser vi andelen hankjønnsmarkører for bestemte og ubestemte substantiver fra NDC. Legg merke til at det mangler data for enkelte ord, og at andelene iblant bygger på kun en eller to observasjoner, hvilket gjør talespråksandelene mindre pålitelige.⁷

Figur 4: Andel hankjønnsmarkører i bestemte og ubestemte substantivfraser for hunkjønnordene i studien (Klassen mfl.), fra NoWaC og NDC.

Det er uklart hva som ligger bak forskjellene mellom ordene når det gjelder valg av suffiks i skriftspråkskorpuset. Vi ser ingen effekt av formen på ordet. Eksempelvis har ord som slutter på *-e*, noe som er et relativt pålitelig trekk for hunkjønn, og ord som slutter på konsonant like stor sannsynlighet for å realiseres med *-a* i bestemt form entall. Det er mulig at forskjellen snarere er

7. Følgende ord mangler enten bestemte eller ubestemte entallsformer i NDC: *fortid*, *fremtid*, *gulrot*, *lønn*, *lue*, *skinke*, *skje*, *tann*, *tromme*, *trøye*, *vekt*, *veske*, *vifte*.

en effekt av stil og register: ord som *grense*, *drue*, *kirke* og *fremtid* brukes sannsynligvis i mer formelle situasjoner sammenliknet med *bygd*, *trøye*, *lue* og *elv*.

Til slutt vil vi si noe om effekten av dialekt og alder ut fra NDC-dataene. De yngre talerne i NDC-korpuset bruker *en* i 23% av forekomstene av hunkjønnordene i studien, mens de eldre kun bruker *en* i 10% av tilfellene. Disse 10% er heller ikke jevnt distribuert over Norge, men det er hovedsakelig i Nord-Troms og Finnmark vi finner *en* med hunkjønnord, samt i og rundt Oslo og Bergen. Blant de yngre talerne er spredningen av *en* noe større, men de fleste belegg er fortsatt fra Nord-Troms og Finnmark.

6. Sammenligning av klassifiseringsstudien og korpus

Vi så i avsnitt 4 at det finnes stor variasjon mellom talere og grupper av talere i Norge, og at denne variasjonen i stor grad er styrt av geografi og alder. Videre så vi i avsnitt 5 at det også finnes stor variasjon mellom ord i skriftspråket: noen hunkjønnord brukes veldig sjelden med hunkjønnmarkører, mens andre ord nokså ofte har hunkjønnmarkører, i det minste når det gjelder bestemthets-suffikset. Vi fant også et stort avvik mellom bruken av feminine markører i det talte og skriftlige språket. I denne delen vil vi sammenligne variasjonen i klassifiseringsstudien og resultatene i korpuset, noe vi mener kan gi oss en bedre forståelse av endringsprosessen generelt. Som nevnt innledningsvis, er hyppige leksikalske elementer ofte mindre påvirket av endring enn lavfrekvente ord. Ut fra dette, kunne vi altså forvente at hyppige feminine substantiver mer pålitelig ville bli klassifisert som hunkjønnord. Som også nevnt, vil imidlertid hyppige ord også kunne endres tidlig i prosessen, fordi språkbrukere ofte eksponeres for disse både i skrift og tale (se korrelasjon mellom talte og skriftlige lemmafrekvenser i tabell 2). Siden skriftspråket (bokmål) av historiske årsaker hovedsakelig benytter maskuline genusmarkører for hunkjønnord, vil språkbrukere oftere bli eksponert for høyfrekvente hunkjønnord med hankjønnformer enn substantiver med lavere frekvens i input. Nedenfor undersøker vi hvordan både talespråkfrekvenser og skriftspråkfrekvenser korrelerer med både genusklassifisering og reaksjonstidene fra Klassen mfl.

6.1 Faktorer som styrer genustilordning i den ustabile gruppen

I dette avsnittet vil vi bare se på variasjonen hos de såkalte ustabile talerne, det vil si de som veksler mellom hankjønn og hunkjønn i valg av artikkel for (tidligere) hunkjønnord. Gjør disse talere tilfeldige valg av genus, eller styres

valget av leksikalske og/eller morfologiske faktorer? Enkelt sagt: er alle hunkjønnord rammet i like stor grad av språkendringen, altså skjer spredningen i jevn takt gjennom hele leksikonet, slik som antydnet i tidligere studier, f.eks. Rodina & Westergaard (2015), som riktignok behandlet et svært begrenset antall hunkjønnord? Når vi ser nærmere på de individuelle hunkjønnssubstantivene i studien, ser vi en nokså stor variasjon i genustilordningen. Et ord som *bygd* blir klassifisert som hankjønn i så lite som 16% av tilfellene, mens ordet *skulder* klassifiseres som hankjønn i 60%. De andre ordene fordeles jevnt mellom disse to ytterpunktene.

Et interessant spørsmål er om svarmønstrene kan forklares ut fra ulike korpusfrekvenser og morfologiske egenskaper ved de ulike ordene. Vi undersøker dette gjennom statistiske tester, der vi ser på om ulike korpusfrekvenser korrelerer med valg av genus (*ei* eller *en*) i klassifiseringstesten. Vår avhengige variabel i den statistiske modellen er genusvalg, her kodet som 1 (hunkjønn, «korrekt») og 0 (hankjønn), og prediktorene er de som er gitt i 1-9 i avsnitt 4. Legg merke til at vi ikke tar med andelen av hankjønnsmarkører fra NDC som en variabel, ettersom datamaterialet ikke er stort nok. Vi velger også å slå sammen NDC-tallene for *ei* og *-a* (variabel 8) – dette for å få et større og mer pålitelig materiale. Som vi har notert tidligere, mangler vi tall på bestemte eller ubestemte former for noen av hunkjønnordene.

Korrelasjon er naturligvis ikke det samme som kausalitet, og frekvensene vi finner i korpusene må nødvendigvis være et resultat av en endring som er forårsaket av faktorer som er antydnet i tidligere forskning (f.eks. sosiolingvistiske faktorer, synkretisme, språktilegnelse; se Lødrup 2011, Rodina & Westergaard 2015, Busterud mfl. 2019). Vi vil imidlertid hevde at dynamikken i endringsprosessen kan påvirkes av frekvenser i talt og skriftlig input, slik at variasjonen i genusvalget i Klassen mfl. kan sies å være et resultat av disse frekvensene.

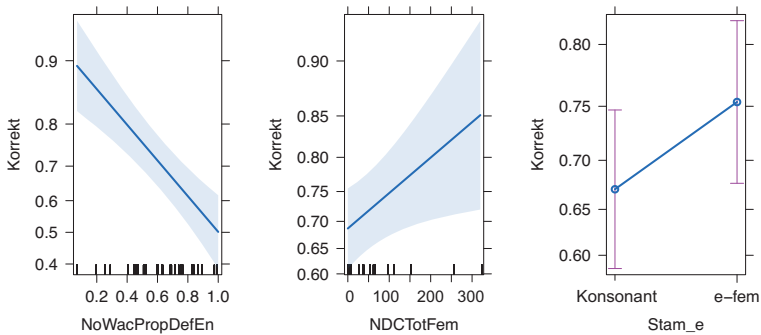
Vi tester først om de ulike variablene hver for seg korrelerer med valg av artikkel, og deretter setter vi opp en modell med samtlige variabler som har en effekt på resultatet og eliminerer stegvis de variabler hvis effekt dekkes bedre av andre variabler (det vil si, om to variabler *x* og *y* korrelerer med hverandre, kan vi eliminere *y* hvis den ikke forklarer noen varians som ikke *x* forklarer). I modellene har vi deltakere og ord («item»/ord) som tilfeldige variabler. Når vi tester variablene hver for seg, finner vi totalt fem variabler som korrelerer signifikant med genusvalget i studien: (1) andel bestemthetssuffiks tilsvarende hankjønn (*-en*) i NoWaC ($p < 0,001$), (2) andel hankjønnformer for ubestemt artikkel (*en*) i NoWaC ($p < 0,001$), (3) totalt antall hunkjønnformer (*ei*, *-a*) i

NDC ($p < 0,05$), (4) totalt antall ubestemt artikkel *ei* i NDC ($p < 0,05$) og (5) form på stammen. Verdiene 1 og 2 korrelerer sterkt ($r = 0,81$, $p < 0,001$), og likeså verdiene 3 og 4 ($r = 0,79$, $p < 0,001$). I en modell med samtlige fem prediktorer viser det seg at kun variabel 1, 3 og 5 har en effekt på genusvalget. Den endelige modellen gis nedenfor, fulgt av koeffisienter, standardfeil og p -verdier for de tre variablene.

Tabell 3: Koeffisienter, standardfeil og p -verdier fra modellen $glmer(\text{correct} \sim \text{AndelBestEnNoWaC} + \text{Stam\_e} + \text{TotFemNDC} + (1|\text{deltaker}) + (1|\text{Stimulus}))$.

	Beta	Std.feil	z-verdi	Pr(> z)
(Intercept)	1,9729	0,3559	5,54	3,0e-08 ***
AndelBestEnNoWaC	-2,2852	0,4516	-5,06	4,2e-07 ***
Stam_e	0,4059	0,1941	2,09	0,037 *
TotFemNDC	0,0298	0,0132	2,26	0,024 *

Vi illustrerer effekten av de ulike variablene i figur 5.

Figur 5: Den estimerte korrelasjonen mellom (a) andel hunkjønnssuffiks (-en) i skriftspråk (NoWaC), (b) totalt antall hunkjønnsmarkører i talespråk (NDC), og (c) form på stammen (-e-final vs. konsonantfinal stamme) og resultatet i klassifiseringsstudien hos den ustabile gruppen.

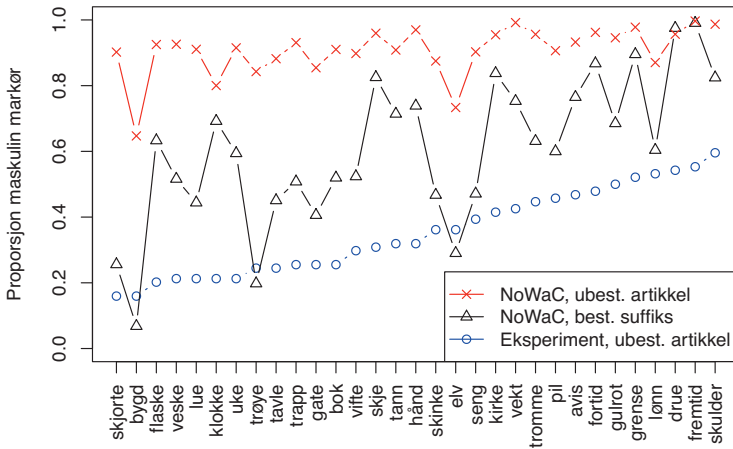
Her ser vi en klar negativ korrelasjon mellom høy andel *-en* som bestemthets-suffiks i skriftspråkkorpuset og klassifisering av (tidligere) hunkjønnssord som hunkjønn. Vi ser en motsatt effekt for talemålsfrekvensen av hunkjønnssord med synlige hunkjønnsmarkører (ubestemt *-ei* eller bestemt *-a*). Videre ser vi at hun-

kjønnsord som slutter på *-e* oftere blir klassifisert som hunkjønnsord. Vi ser derimot ingen direkte effekt av lemma-frekvens, hverken fra NDC eller NoWaC.

Disse resultatene tyder på at det som styrker eller svekker hunkjønnsklassifisering er input av eksplisitte genusmarkører, og ikke bare aktivering av hunkjønnsord. Dette kan tyde på at genusinformasjon ikke automatisk aktiveres når substantiver og substantivfraser prosesseres av språkbrukeren, men hovedsakelig når genusmarkører er synlige (men se Cubelli mfl. 2005 og Paolieri mfl. 2011 for resultater som viser at substantiver med og uten synlige markører aktiverer genus i italiensk, dog i større grad for ord med synlige genusmarkører). En annen mulig tolkning er at i denne allerede ustabile gruppen vil både hankjønn og hunkjønn aktiveres når en taler blir eksponert for et (tidligere) hunkjønnsord. Resultatene antyder også at bestemthetssuffikset (*-a*, *-en*) aktiverer genustrekk: det er spesielt ord med høy andel av bestemthetssuffikset *-en* i NoWaC som deltakerne i testen ofte klassifiserer som hankjønnsord. Likeså er det ord som hyppig forekommer i talespråk med bestemthetsmarkering *-a* og/eller ubestemt artikkel *ei* som deltakerne oftere klassifiserer som hunkjønn. Merk også at disse to målene, NoWaC *-en* og talespråk *-a/ei*, ikke korrelerer med hverandre ($r < 0,2$, n.s.).

Disse resultatene viser at de substantivene som hyppigst forekommer med bestemthetssuffikset *-en*, er kommet noe lenger i endringsprosessen fra hunkjønn til hankjønn enn andre substantiver. Men om man aksepterer at frekvenser i input påvirker dynamikken i endringsprosessen, kan man også hevde at resultatene antyder at frekvens av bestemthetssuffiks faktisk har en større effekt enn frekvensen av ubestemte artikler. Dette skyldes sannsynligvis to faktorer. For det første er bestemthetssuffikset betraktelig mer frekvent enn den ubestemte artikkelen, hvilket gjør de statistiske beregningene mindre sikre for den ubestemte artikkelen, først og fremst i NDC-materialet. Videre er det mindre variasjon ved de ubestemte artiklene i NoWaC: hunkjønnsordene i eksperimentet realiseres i over 90% av tilfellene med artikkelen *en* (kontra *ei*) i ubestemt form, mens de realiseres med *-en* (kontra *-a*) i bestemte kontekster i cirka 65%.

I figur 6 illustrerer vi variasjonen for de enkelte (tidligere) hunkjønnsordene i klassifiseringsstudien for den ustabile gruppen. Den blåprikkete linjen illustrerer i hvor stor andel av hvert hunkjønnsord deltakerne valgte hankjønnsartikkel *en* i stedet for *ei*. Figuren viser også valg av ubestemt artikkel (*en/ei*, linje med røde kryss) og form av suffiks (*-en/-a*, linje med svarte trekkanter), som tilsvarer mål 3 ovenfor.

Figur 6: Klassifisering av hunkjønnordene i eksperimentet hos den ustabile gruppen (blå linje), sammenliknet med korpustall.

For å sammenfatte dette avsnittet kan vi si at suffikset *-en* på typiske hunkjønnord kan skape usikkerhet hos språkbrukerne, noe som leder til variasjon. Hunkjønnord som er høyfrekvente i en talemålsdiskurs er mindre utsatte, men dette er tilfelle kun dersom synlig genusmarkering (*ei*, *-a*) er til stede. Resultatene viser også at talere av norsk til en viss grad tolker stammefinal *-e* som tegn på hunkjønnstilhørighet.

6.2 Faktorer som påvirker reaksjonstiden ved klassifisering av hunkjønnord

I avsnittet ovenfor så vi korrelasjoner mellom klassifisering i eksperimentet og korpusfrekvenser av genusmarkører i norsk (uformelt) skriftspråk og talemål. Dette er ikke i seg selv veldig overraskende: de deltakerne vi har i eksperimentet, tilhører samme populasjon som de som skriver og leser blogger, men det bør også påpekes at språket som disse talerne støter på i skriftspråket (bokmål) nok skiller seg fra deres talemål-input og talemål-produksjon. Vi kan være nokså sikre på at de ustabile talerne bruker bestemthetsmarkøren *-a* mer eller mindre konsekvent i talespråket sitt. Vi er nå interessert i å finne ut om de to stabile gruppene også kunne være påvirket av de samme faktorene. Talere i disse to gruppene er også eksponert for variasjon, fra skriftspråk, TV og radio. I de to stabile gruppene ser vi likevel kategoriske mønstre i svarene, så her må vi i stedet se på reaksjonstid (se Klassen mfl. for en mer nøyaktig diskusjon av

reaksjonstider fra dette eksperimentet). Vi kan i prinsippet forvente oss at de to stabile gruppene er helt upåvirket av skriftspråksfrekvenser: de har stabile systemer, som for to-genus-gruppen også likner på skriftspråket (bokmål). På den annen side kan man forvente at den variasjonen som åpenbart finnes på nasjonalt nivå og som alle talere er eksponert for (i varierende grad) vil skape en viss ustabilitet i individets språkssystem. Denne ustabiliteten skulle da kunne vise seg i lengre reaksjonstider. Tre-genus-gruppen forventes da å ha lengre reaksjonstider for hunkjønnsord som ofte realiseres med typiske hankjønnsmarkører (*en/-en*), mens to-genus-gruppen muligens ville ha problemer med ord som ofte realiseres med hunkjønnsmarkører (*ei/-a*).

For å undersøke mulig innflytelse av korpusfrekvenser og substantivform, satte vi opp statistiske modeller med variablene 1-9 (se seksjon 6) som avhengige variabler, på samme måte som i modellen for genusklassifisering i den ustabile gruppen, men nå med reaksjonstid i stedet for klassifisering som uavhengig variabel.⁸ Vi laget separate modeller for tre-genus- og to-genus-gruppen. For to-genus-gruppen finner vi kun en signifikant effekt av talespråksfrekvens, og denne er sterkest for entallsformene (bestemt eller ubestemt). Det er generelt lite variasjonen i to-genusgruppen i reaksjonstid for hunkjønnsordene, og den variasjonen som finnes er først og fremst variasjon mellom deltakerne. For tre-genus-gruppen finner vi at de samme korpusmålene som påvirker klassifisering i den ustabile gruppen, også har en effekt på reaksjonstiden. Formen på stammen (final *-e*) er kun marginalt signifikant for reaksjonstiden for tre-genus-gruppen. Vi gir koeffisienter, standardfeil og p-verdier for de to stabile gruppene i tabell 4. Her inkluderer vi også verdiene for effekten av stammeformen, for å gjøre sammenligningen med den ustabile gruppen (tabell 3) tydeligere (merk at frekvenser og reaksjonstid er log-transformerte, se fotnote 3).

I figur 7 illustrerer vi effekten av andelen *-en* som bestemthetsuffix og NDC-frekvens av substantiv(fraser) med hunkjønnsmarkører på reaksjonstidene for de tre gruppene. Vi ser at det første målet, *-en* som bestemthetsuffix, korrelerer klart med tre-genus-gruppen, men ikke med to-genusgruppen (venstre graf), og at talemålsfrekvensen av genusmarkører (NDC) viser en svak korrelasjon i samtlige grupper (kun signifikant for to-genus-gruppen).

To-genus-gruppen viser derimot ikke noen tegn til å være påvirket av frekvensen av *-a/ei* i skriftspråket. Det er rimelig å anta at de stabile to-genus-

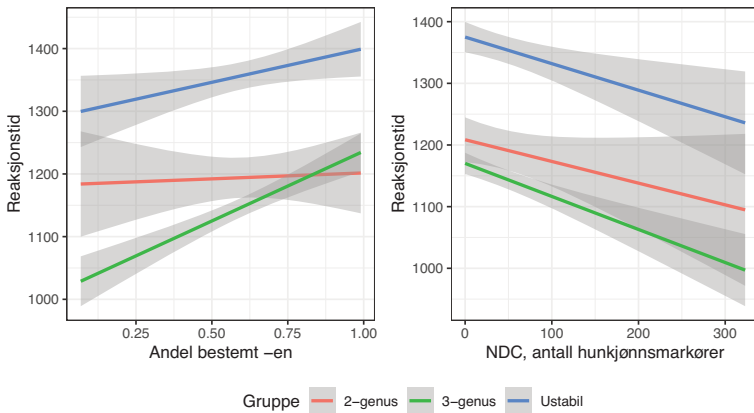
---

8. Den avhengige variabelen reaksjonstid samt samtlige korpusfrekvenser er log-transformert i modellen. Vi har også tatt bort reaksjonstider på under 300 ms og over 3000 ms. Dette gjøres for å oppfylle antagelser om normalitet og homogenitet for den statistiske modellen.

Tabell 4: Koeffisienter, standardfeil og p -verdier fra modellen $lmer(korrekt \sim AndelBestEnNoWaC + Stam\_e + TotFemNDC + (1|deltaker) + (1|Stimulus))$, for tre-genus-gruppen og to-genus-gruppen.

	Tre-genus-gruppen (#2829 obs.)			To-genus-gruppen (#1438 obs.)		
	Beta	Stand.feil	p	Beta	Stand.feil	p
Intercept	6,96	0,04	<0,001	6,97	0,05	<0,001
AndelBestEnNoWaC	0,12	0,05	0,019	0,008	0,06	0,9
log(TotFemNDC)	-0,015	0,01	0,001	-0,018	0,007	0,013
Stam_e	-0,04	0,02	0,05	0,02	0,026	0,43

Figur 7: Effekten av proporsjonen av suffikset *-en* (i forhold til *-a*) i skriftspråk og frekvensen av hunkjønnsmarkører i talespråk på reaksjonstid for de tre gruppene.

talerne ikke på noen måte i dag assosierer den bestemte *-a*-endelsen med hunkjønn (se Lødrup 2011, Rodina & Westergaard 2015). Det er ikke særlig overraskende at vi ikke ser noen effekt av frekvensen av den ubestemte artikkelen *ei* hos disse talere heller: andelen *ei* er så liten i skriftspråk (bokmål) at den neppe vil påvirke talernes grammatikk eller prosessering (i hvert fall ikke om *ei* samtidig sjelden forekommer i talemålet).

Det bør påpekes at andelen av suffikset *-en* (i forhold til *-a*) i korpusdataene korrelerer sterkere med reaksjonstidene enn artikkelen *en* (i forhold til *ei*). Dette tyder på at tre-genustalere faktisk tolker bestemthetssuffikset *-a* som en markør

for genustilhørighet. Vi antar altså at økt variasjon i input – enkelte hunkjønnsord dukker opp med bestemthetssuffikset *-en* i høy grad – leder til usikkerhet hos de «stabile» tre-genustalerne, noe som manifesteres i lengre reaksjonstider og muligens variabel genusproduksjon i en senere fase.

7. Diskusjon og konklusjon

I denne artikkelen har vi vist at vi kan få et relativt godt bilde av variasjon både mellom talere og innen individuelle talere med henhold til grammatisk genus gjennom å sammenligne korpusdata og resultater fra psykolingvistiske tester. Om vi forstår denne variasjonen, kan vi forhåpentligvis lage bedre modeller av språkforandringen. Vi har gjort en grov inndeling av språkbrukere av norsk i tre grupper, og gjennom å sammenlikne resultater fra en klassifiseringsstudie, korpusundersøkelser og tidligere kartlegginger, håper vi nå å være i stand til å gjøre nokså kvalifiserte gjetninger om geografisk spredning samt språklig input, output og grammatikk til disse tre gruppene.

Vi finner en stabil to-genus-gruppe, som geografisk hovedsakelig er lokalisert til Oslo og Bergen, men også til språkkontaktområder i Nord-Norge. Disse talerne får både skriftlig og muntlig input som veldig sjelden inneholder den ubestemte artikkelen *ei*. Derimot vet vi at bestemthetssuffikset *-a* er hyppig forekommende både i skriftlig og muntlig input og output for disse talerne (med unntak for talere fra Bergen). Resultat fra sammenligningen mellom korpusdata og reaksjonstider tyder på at disse talerne ikke på noe vis assosierer vekslingen mellom *-a* og *-en* med grammatisk genus. Disse talerne tolker sannsynligvis vekslingen mellom artiklene *en* og *ei* som stilistisk og vekslingen mellom suffiksene *-en* og *-a* som koblet til bøyningsklasse (se Lødrup 2011; Westergaard & Rodina 2016, 2021; Svenonius 2017). Det samme kan ikke sies om de andre to gruppene, der vi finner en sterk effekt av andelen *-en* på klassifisering av hunkjønnsord. Den stabile tre-genus-gruppen inneholder talere fra stort sett hele Norge, med unntak av de byer og områder som allerede er nevnt. Disse talerne møter et stabilt tre-genus-system i sin daglige muntlige diskurs, men møter et helt annet system i skriftlig input, i hvert fall fra bokmål (som utgjør den største kilden for skriftspråk for alle nordmenn). Utfra NoWaC-resultatene estimerer vi at den ubestemte artikkelen *ei* brukes så lite som i 10% av tilfellene for (tidligere) hunkjønnsord, mens bestemthetssuffikset *-a* brukes i cirka 40%. Skriftlig input påvirker ikke genusklassifiseringen direkte for tre-genus-gruppen, siden disse deltakere er konsekvente i klassifiseringstesten, men det påvirker reaksjonstidene. Her er det viktig at det framfor alt er variasjonen

i bruk av *-en/-a* som suffiks som korrelerer med reaksjonstid: hunkjønnsord som ofte brukes med suffikset *-en* i skriftspråk, tar lengre tid å klassifisere, noe vi tolker som et tegn på usikkerhet. At variasjonen i valg av suffiks gir opphev til usikkerhet, kan da ses som et tegn på at disse talerne ser *-en* som en hankjønnsmarkør og *-a* som en hunkjønnsmarkør.

I vår tredje gruppe, den ustabile gruppen, viser denne usikkerheten seg også i klassifiseringen: ord som disse talerne ofte møter i skriftspråk med bestemt-suffikset *-en* blir ofte klassifisert som hankjønn. Vi ser likevel at ord med en høy talemålsfrekvens av former med genusmarkørene *-a/ei* er mer motstandsdyktige. At variasjonen i valg av bestemt-suffikset bedre forklarer variasjon i klassifiseringstid enn variasjon av ubestemt artikkel (*ei/en*), beror nok først og fremst på at bestemte former er hyppigere enn ubestemte former (med artikkel), og at det er mindre variasjon i valg av artikkel sammenlignet med suffiks i skriftspråk.

Resultatene fra klassifiseringsstudien og korpusstudien, i kombinasjon med resultatene og innsikten fra tidligere studier, kan nå ligge til grunn for en ganske plausibel modell for hvordan hankjønn gradvis går tapt i norske dialekter. Språkinnlæringsprosessen begynner med en antakelse om at substantiv er hankjønn som standardverdi. Bare gjennom input av substantiver og substantivfraser som bærer synlige morfologiske trekk som er forskjellige fra de maskuline markørene, vil språkinnlæreren kunne klassifisere substantiver som hunkjønnsord eller intetkjønnsord. Vi ser dermed de forventede frekvens-effektene i tilegnelse og bruk av spesielt hunkjønnsord: hunkjønnsord som er høyfrekvente i talespråk i former med synlige genusmarkører klassifiseres kjapt som hunkjønnsord. Resultatene våre antyder at språkinnlæreren ser både den ubestemte artikkelen *ei* og bestemt-suffikset *-a* som markører for feminint genus, og sannsynligvis også stammevokal *-e*. Innlæringsprosessen av hunkjønnsord endrer likevel retning når en økende del av inputen kommer fra skriftspråk, der de synlige hunkjønnsmarkørene ofte mangler. Ord som er mindre hyppige i en talespråkskontekst sammenliknet med en skriftspråkskontekst blir da hardest rammet, mens ord som allerede er *dypt innlærte* på grunn av høy talespråksfrekvens, klarer seg bedre.

Det store spørsmålet som gjenstår, er da hvorfor visse talere, eller talere i visse områder, utvikler et variabelt to/tre-genussystem, mens andre fortsatt har et stort sett kategorisk tre-genus-system. Som Busterud mfl. (2019) viser, er det ikke helt tilfeldig hvor vi finner de ustabile talerne, nemlig i større byer som Trondheim og Tromsø, og ikke på landsbygda. Dette spredningsmønsteret har også blitt funnet ved andre språkforandringer og har blitt kalt byhopping (*city*

jumping, Taeldeman 2005, Vanderkerckhove 2009). Vi avslutter med å spekulere om hvorfor språkinnlærere i byer har større sannsynlighet for å utvikle et ustabil system enn et kategorisk tre-genus-system (som til tross for at det er «stabil») fortsatt er preget av en viss usikkerhet koblet til ord som hyppig brukes med *-en* i skriftspråk), og også hvorfor det skjer nå. En faktor er at større byer har en betydelig andel talere som ikke snakker den lokale dialekten: språkinnlærere i både Trondheim og Tromsø møter med stor sannsynlighet et inkonsekvent tre-genus-system fra både voksne (barnehageansatte, foreldre til innflyttede venner) og barn. Motstridende former finnes altså med stor sannsynlighet allerede i tidlig muntlig input (se også Trudgill 2013). I denne artikkelen har vi imidlertid argumentert for at variasjonen i skriftlig input kan spille en rolle i genussystemets instabilitet, og vi forventer oss da at både språkinnlærerens første skriftspråk (bokmål eller nynorsk), og hvor mye ethvert individ faktisk leser, påvirker genus-systemet. Slike spørsmål må vi overlate til fremtidig forskning.

Referanser

- Bates, Douglas, Martin Mächler, Ben Bolker og Steve Walker. 2015. Fitting Linear Mixed-Effects Models Using *lm4*. *Journal of Statistical Software* 6: 1–48.
- Bull, Tove, Jorid Hjulstad Junttila og Aud-Kirsti Pedersen. 1986. Nominalfrasen i skibotnålet i Troms. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 1 (2): 60–71.
- Busterud, Guro, Terje Lohndal, Yulia Rodina og Marit Westergaard. 2019. The loss of feminine gender in Norwegian: A dialect comparison. *Journal of Comparative Germanic Linguistics* 22: 141–167.
- Bybee, Joan L. 2006. From usage to grammar: The mind's response to repetition. *Language* 82: 711–733.
- Conzett, Philipp, Åse Mette Johansen og Hilde Sollid. 2011. Genus og substantivbøying i nordnorske språkkontaktområder. *Nordand: nordisk tidsskrift for andrespråksforskning* 6: 35–71.
- Corbett, Greville. 1991. *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cubelli, Roberto, Lorella Lotto, Daniela Paolieri, Massimo Girelli og Remo Job. 2005. Grammatical gender is selected in bare noun production: Evidence from the picture–word interference paradigm. *Journal of Memory and Language* 53: 42–59.
- Enger, Hans-Olav. 2013. Inflectional change, ‘sound laws’, and the autonomy of morphology. *Diachronica* 30: 1–26.

- Guevara, Emiliano R. 2010. NoWaC: a large web-based corpus for Norwegian. I Kilgarriff og Lin (red.) *Proceedings of the NAACL HLT 2010 Sixth Web as Corpus Workshop*, Los Angeles: Association for Computational Linguistics. 1-7.
- Heide, Eldar. 2003. Felleskjønnet i bergensk. Resultat av mellomnedertysk kvantitetspåverknad? *Maal og Minne* 1: 23-35.
- Hockett, Charles F. 1958. *A course in modern linguistics*. New York: MacMillan.
- Jakubíček, Miloš, Adam Kilgarriff, Vojtěch Kovář, Pavel Rychlý og Vít Suchomel. 2013. The TenTen corpus family. *7th International Corpus Linguistics Conference CL*: 125-127.
- Jahr, Ernst Håkon. 1984. Language Contact in Northern Norway. Adstratum and Substratum in the Norwegian, Sami and Finnish of Northern Norway. *Acta Borealia* 1: 103–112.
- Jahr, Ernst Håkon. 2001. Historical sociolinguistics: The role of Low German language contact in the Scandinavian typological split of the late Middle Ages. *Lingua Posnaniensis* 43: 95–104.
- Klassen, Rachel. 2016. *Asymmetric Grammatical Gender Systems in the Bilingual Mental Lexicon*. Ottawa: University of Ottawa.
- Klassen, Rachel; Lundquist, Björn; Westergaard, Marit. L1 grammatical gender variation through the representation in the lexicon. 2022. *Journal of Psycholinguistic Research*. ISSN 0090-6905.
- Lohndal, Terje og Marit Westergaard. 2016. Grammatical gender in American Norwegian heritage language: Stability or attrition? *Frontiers in Psychology*. [https://doi:10.3389/fpsyg.2016.00344](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.00344), 16 mars.
- Lundquist, Björn og Øystein A. Vangsnes. 2018. Language separation in bidialectal speakers: evidence from eye tracking. *Frontiers in Psychology* 9: 1394.
- Lundquist, Björn, Yulia Rodina, Irina Sekerina og Marit Westergaard. 2016. Gender change in Norwegian dialects: Comprehension precedes production. *Linguistics Vanguard* 2: 69–83.
- Lødrup, Helge. 2011. Hvor mange genus er det i Oslo-dialekten? *Maal og Minne* 2: 120–136.
- Paolieri, Daniela, Lorella Lotto, Debora Leoncini, Roberto Cubelli og Remo Job. 2011. Differential effects of grammatical gender and gender inflection in bare noun production. *British Journal of Psychology* 102: 19–36.
- Perridon, Harry. 2003. Language Contact and Grammatical Change: The case of Bergen. *Tijdschrift voor Skandinavistiek* 24: 235–256.

- Rodina, Yulia og Marit Westergaard. 2013. The acquisition of gender and declension class in a non-transparent system: Monolinguals and bilinguals. *Studia Linguistica* 67: 47–67.
- Rodina, Yulia og Marit Westergaard. 2015. Grammatical gender in Norwegian: Language acquisition and language change. *Journal of Germanic Linguistics* 27: 145–187.
- Rodina, Yulia og Marit Westergaard. 2021. Grammatical gender and declension class in language change: A study of the loss of feminine gender in Norwegian. *Journal of Germanic Linguistics* 33: 235–263.
- Sandøy, Helge. 1988. Samsvarbøying av adjektiv og perfektum partisipp i norske dialektar. I Bjørkum og Borg (red.): *Nordiske studiar*, Oslo. 85–117.
- Sandøy, Helge 2013: Driving forces in language change – in the Norwegian perspective. I Tore Kristiansen og Stefan Grondelaers (red.): *Language (De)standardisation in Late Modern Europe: Experimental Studies*. Oslo: Novus. 125–151.
- Svenonius, Peter. 2017. Declension class and the Norwegian definite suffix. I Vera Griбанова og Stephanie S. Shih (red.): *The morphosyntax-phonology connection: Locality and directionality at the interface*. Oxford: Oxford University Press. 325–359.
- Tældeman, Johan. 2005. The influence of urban centres on the spatial diffusion of dialect phenomena. I Peter Auer, Frans Hinskens og Paul Kerswill (red.): *Dialect change: Convergence and divergence in European Languages*. Cambridge: Cambridge University Press. 263–284.
- Tiedemann, Johan. 2012. Parallel data, tools and Interfaces in OPUS. *Proceedings of the 8th International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC'2012)*.
- Trosterud, Trond. 2001. Genustilordning i norsk er regelstyrt. *Norsk lingvistisk tidsskrift* 19: 29–58.
- Trudgill, Peter. 2013. Gender maintenance and loss in Totenmålet, English, and other major Germanic varieties. I Terje Lohndal (red.): *In search of Universal Grammar: From Old Norse to Zoque*. Amsterdam: John Benjamins. 77–107.
- Urek, Olga, Terje Lohndal og Marit Westergaard. 2021. *En splyv eller et splyv?* Tilordning av grammatisk genus til pseudosubstantiv i norsk. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* (dette heftet).
- Vanderkerckhove, Reinhild. 2009. Urban and rural languages. I Peter Auer og Jürgen Erich Smith (red.): *Language and Space: An International Handbook of Linguistic Variation*. Berlin: Mouton de Gruyter. 315–332.

Vangsnes, Øysten A., Gören Söderlund og Morten Blekesaune. 2017. The effect of bidialectal literacy on school achievement. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 20: 346–361.

Westergaard, Marit og Yulia Rodina. 2016. Hvor mange genus er det i Tromsø-dialekten? *Maal og Minne* 2: 159-189.

Summary

Across Norwegian dialects and sociolects, we currently find considerable variation in the gender system, mainly regarding the feminine. Many speakers have a robust three-gender system (masculine, feminine, neuter), while others have a two-gender system (common, neuter), where all or most feminine forms are replaced by masculine forms. Independent of dialect, all speakers are exposed to both the two-gender and three-gender systems through written and spoken media, i.e., there is variation and instability in the input. In this article, we hypothesize that input and output affect each other; more specifically that variation in the input may influence Norwegian speakers' output and over time contribute to language change. We compare spoken and written corpus frequencies for feminine markers with response patterns and reaction times from a gender classification task. We find a strong correlation between classification patterns and corpus frequencies in the written corpus: feminine nouns that often appear with masculine markers in the corpus, most notably the definite suffix *-en*, are often classified as masculine and have longer reaction times.

Björn Lundquist
Førsteamanuensis i lingvistikk
Institutt for språk og kultur
UiT Norges arktiske universitet
Postboks 6050 Langnes
9037 Tromsø
bjorn.lundquist@uit.no

Rachel Klassen
Forsker i lingvistikk
Institutt for språk og kultur
UiT Norges arktiske universitet
Postboks 6050 Langnes
9037 Tromsø
r.hm.klassen@gmail.com

Marit Westergaard
Professor i engelsk lingvistikk
Institutt for språk og kultur
UiT Norges arktiske universitet
Postboks 6050 Langnes
9037 Tromsø
marit.westergaard@uit.no

Kvifor spora etter eit tredje genus held seg der dei gjer – i Oslo og andre stader*

Hans-Olav Enger

I oslomålet held suffikset *-a* i bestemt form eintal seg som eit siste spor etter femininum, medan dei eigentlege eksponentane for genus femininum elles er borte (unnateke pronomen). Det finst parallellar i andre norske dialekter, i svensk og i istrorumensk.

Suffikset er eit bunde element, ulikt dei eigentlege eksponentane for genus. Det blir lært inn først, kanskje fordi det ikkje krev same abstraksjonsgraden. Sjølv om suffikset ulikt dei andre elementa ikkje utan vidare kan reknast som genuseksponent, er det likevel ein god indikator – iblant.

Utviklinga blir drøfta i lys av Corbetts kongruenshierarki og grammatikalisering. Element er meir resistente mot endring i genussystemet, di tettare relasjon dei har til genuskontrolløren, altså di meir bundne dei er. Suffiks er mest resistente mot endringar, men det er også skilnader mellom dei andre «skikkelege» genuseksponentane. Dei ulike gradane av resistens korrelerer godt med kongruenshierarkiet, som har med grammatikalisering å gjera (og som i nokon monn korrelerer med Ragnhildstveits signalvaliditetshierarki).

Nøkkelord: hokjønn, bortfall, suffiks, kongruenshierarkiet, grammatikalisering

1. Utgangspunktet

Utgangspunktet for denne artikkelen er ein parallell mellom ein del norske og svenske dialekter, eksemplifisert ved oslomålet, på eine sida og istrorumensk

---

* Hjarteleg takk til Florian Dolberg, Martin Maiden, to anonyme referentar og redaksjonen, for gode idear og konstruktiv kritikk. Artikkelen overlappar ein del med Enger (2018), men har på grunn av innvendingane frå referentane vorte mykje omarbeidd. Han er også ein del av *MultiGender*-prosjektet ved Senter for grunnforskning (CAS) 2019–2020.

på hi. I begge tilfella fell eit tredje genus bort. Ved nedbygging av tregenussystem i skandinavisk er det rett nok femininum som fell, mens i romansk er det til vanleg nøytrum som gjer det. I begge tilfella blir likevel spora etter dette kjønnet ståande lenger ord-internt enn nokon annan stad. Kvifor denne parallellen?

Denne artikkelen fokuserer på suffikset i bestemt eintal; fleirtalssuffiksa fell altså utanfor. Kort sagt har «bestemt artikkel» qua suffiks ein annan status enn andre element (ord) som indikerer genus. Suffikset er nettopp eit bunde element, ulikt dei andre elementa som viser genus. Suffiks blir gjerne lærte inn før andre element som indikerer genus, anten ein lærer norsk som første- eller andrespråkstalar, kanskje fordi det ikkje krev same abstraksjonsgraden å finne dei. Sjølv om suffikset ulikt dei andre elementa ikkje utan vidare kan reknast som genuseksponent, er det likevel ein god indikator – i nokre fall.

At spora etter genus held seg aller best ved suffikset, og at ei årsak til det er at suffikset er bunde, er ikkje nytt med denne artikkelen, sjå Sollid et al. (2014: 201), Cornips & Gregersen (2011) og Opsahl (2021: 137). I artikkelen freistar eg også noko som kanskje er litt meir nytt, nemleg å drøfte spørsmålet i lys av Corbetts (1979, 2006) kongruenshierarki. Corbett (1979) meinte hierarkiet måtte ha ein uavhengig status, men i tråd med Köpcke et al. (2010) og Dolberg (2019) gjer eg framlegg om at det kan få ei meir funksjonalistisk fortolking, og i tråd med Lehmann (1982, 2016) og Jobin (2004) koplar eg hierarkiet til grammatikalisering. Element er meir resistente mot endring i genussystemet, di tettare relasjon dei har til genuskontrolløren, altså di meir bundne dei er. I dette perspektivet blir det rimeleg at suffiks som indikerer genus, er meir resistente mot endringar enn «skikkelege» genuseksponentar er, men også at det er skilnader mellom desse andre eksponentane med omsyn til resistens, og at dei ulike gradane av resistens korrelerer nokså godt med kongruenshierarkiet. Spora etter det gamle genussystemet held seg lengst ved suffikset, ja, men dei held seg også lenger ved determinativ enn ved predikativet, og lenger ved predikativet enn ved pronomenet.

Etter denne innleiinga er artikkelen strukturert slik. I avsnitt 2 ser vi nærmare på korleis suffikset er meir resistent enn andre element som indikerer genus (2.1, 2.3, 2.5), og vi klargjer nokre teoretiske føresetnader (2.2, 2.4). I avsnitt 3 ser vi på kongruenshierarkiet og korleis det er relevant for endringane. Avsnitt 4 inneheld konklusjonar.

2. Bakgrunnen

2.1 Oslo

Som kjent har det skjedd ei endring i genussystemet i oslomålet, grovt sagt frå tre til to genus. Nett no ser vi bort frå at pronomen kan reknast som eksponentar for genus, men vi kjem tilbake til det i 2.2 og i fleire rundar nedanfor. Slik Larsen (1907) skildrar oslomålet, har det eit tradisjonelt tregenussystem; hundre år seinare beskriv Opsahl (2009) og Lødrup (2011) eit togenussystem. Eksempla i 1–6 er ikkje henta direkte frå Larsen, men basert på det han seier.

- 1) *en liten gutt, en fin gutt, denna gutten, ikke non gutt*
- 2) *en liten stol, en fin stol, denna stolen, ikke non stol*
- 3) *e lita jente, e fin jente, denna jenta, ikke noa jente*
- 4) *e lita jakke, e fin jakke, denna jakka, ikke noa jakke*
- 5) *et lite barn, et fint barn, detta barnet, ikke no barn*
- 6) *et lite hus, et fint hus, detta huset, ikke no hus*

Det er tydeleg evidens for tre genus, maskulinum, femininum og nøytrum. Som i andre norske dialekter er det ikkje like tydeleg skilje mellom maskulinum og femininum som det er mellom kvart av dei og nøytrum. Maskulinum og femininum heng altså tettare i hop, slik dei også gjer i mange tyske dialektar (men ikkje i høgtysk), jf. Kürschner (2016). Maskulinum og femininum deler til dømes nokre sentrale determinativ (*den, denna*) og ubunden eintal av regelrette adjektiv. Likevel er maskulinum og femininum tydeleg skilde formelt, både i *e* vs. *en* og i nokre andre sentrale determinativ¹, som *eien/eia, noen/nea*, adjektivet *liten/lita* (som er overdifferensiert, som altså oppviser «for mykje» formell differensiering, jf. Corbett 2007). Vanlege adjektiv (som *fin*) viser derimot berre opposisjonen mellom nøytrum og felleskjønn, liksom determinativa.²

Om suffikset i bestemt eintal skal reknast som eksponent for genus, har det vore skrive mykje om (sjå for eksempel Enger & Corbett 2012 og litteraturtilvisingar), men vi kan ikkje heilt unngå spørsmålet her, heller (sjå også 2.2). Genus er tradisjonelt definert som klassar av substantiv som viser seg i korleis tilhøyrande ord ter seg (Hockett 1958: 231, Corbett 1991: 1). Suffiks gjeld ikkje

-
1. Det er ikkje sikkert det er gagnleg å skilja mellom «pronomen» og «determinativ». (Sjå t.d. Kristoffersen 2000, Halmøy 2016: 162–3 *et passim*, Hansen & Heltoft 2011: 183.) For føremålet med denne artikkelen er det likevel enklast å følge det som vel har vorte vanleg termbruk.
  2. Mange adjektiv oppviser likevel ingen genusskilnad (adjektiv som *norsk, rosa*, altså a2, a3 i Nynorskordboka).

som tilhøyrande ord, men likevel er det fullstendig samsvar mellom suffiksa og «skikkelege» eksponentar for genus i det oslomålet Larsen skildrar.

I oslomålet av i dag gir ikkje lenger tilhøyrande ord evidens for eit separat genus femininum. Femininumsformene har blitt «slått ut» av maskulinumsformene. Det gamle suffikset *-a* frå bestemt eintal av hokjønnsorda har derimot blitt bevart. Iallfall for nokre talarar er systemet som i 7–12.³ Eksempla er meinte å illustrere at det berre er to genus i oslomål i dag:

7) *en liten gutt, en fin gutt, denna gutten, ikke non gutt*

8) *en liten stol, en fin stol, denna stolen, ikke non stol*

9) *en liten jente, en fin jente, denna jenta, ikke non jente*

10) *en liten jakke, en fin jakke, denna jakka, ikke non jakke*

11) *et lite barn, et fint barn, detta barnet, ikke no barn*

12) *et lite hus, et fint hus, detta huset, ikke no hus*

Ei vanleg tolking av dataa i 7–12 er at det ikkje lenger finst noko eige genus femininum (utan ved pronomen), at *-a* no berre er markør for ein bøyingsklasse (sjå t.d. Lødrup 2011, Busterud et al. 2020, Fretheim 1975, Enger 2004b). Den såkalla bestemte artikkelen *-a* i *jakka*, *jenta* kan sjå ut som siste spor etter det gamle femininum.

Det gamle femininum ser ut til å endre seg langs dei same banene – ved at suffikset i bestemt form eintal står att som «siste rest» – også i andre norske dialekter, som Tromsø (Westergaard & Rodina 2015, 2016) og Trondheim (Busterud et al. 2020), så utviklinga er ikkje spesifikk for Oslo. Det er same utviklinga vi finn i jemtlandsmål (van Epps & Carling 2017) og mange andre dialekter i Sverige. Vi finn eit liknande system med felleskjønn mot nøytrum i mange nordnorske dialekter, mellom dei Nordreisa og Kåfjord (Conzett, Sollid & Johansen 2011) og i bergensmålet. Iallfall i dei nordnorske dialektene Conzett et al. tek for seg, ser det også ut til at det gamle suffikset i bestemt form eintal (*-a*) er der, mens dei eigentlege eksponentane for genus femininum (*ei*, *di* osv.) ikkje er det. Suffikset er igjen og igjen siste sporet etter det gamle hokjønnet.

Ei utvikling frå genus til bøyingsklasse er slett ikkje unik. Slike endringar har tidlegare blitt omtalte som grammatikalisering (t.d. Wurzel 1986, Enger 2004b). På eit før-norrønt steg av språkhistoria kom genuset på eit substantiv berre til syne ved kongruerande ord; **hina* signaliserte femininum, men det

3. «Osломålet» er ein problematisk storleik, og ein anonym konsulent spør om ikkje *denne*, *dette* no er vel så vanleg som *denna*, *detta*. Det kan godt vera; eg har berre følgd Wiggen (1990: 184). For foremålet med denne artikkelen er dette heldigvis ikkje så viktig.

fanst inga bøyingsending som kunne indikere genus. I det ein kan kalle klassisk nynorsk, er kongruerande ord eksponentar for genus, mens suffiks indikerer genus og bøyingsklasse.⁴ I «moderne Oslomål» som i 7–12 er *-a* etter vanleg syn berre uttrykk for bøyingsklasse (t.d. Lødrup 2011, Lohndal & Westergaard 2021). Ei utvikling frå genus til bøyingsklasse er eksempel på det klassiske slagordet «Today's morphology is yesterday's syntax»; vel kjent frå grammatikaliseringsstudiar.⁵

2.2 Avgrensing av genus (og av kongruens)

Vi må sjå litt nærare på avgrensinga av genus, i første omgang mot bøyingsklasse. I tråd med eit vanleg syn går eg ut frå at genus er kongruens, at genus har syntaktiske konsekvensar, mens bøyingsklasse ikkje har det, altså at bøyingsklasse er «rein morfologi».

Avgrensinga mellom morfologi og syntaks har vore mykje diskutert, og da er det ikkje overraskande at også grensa mellom genus og bøyingsklasser har vore det. Åfarli & Lohndal (2015) vurderer om suffikset *-a* i bestemt eintal av hokjønnsord bør reknast som eksponent for genus, tilmed i det nyare systemet i Oslo som er skissert i eksempla i 7–12. Det plagar ikkje Åfarli & Lohndal at ei slik løysing bryt med leksikalistiske hypotesar, og ettersom dei snarare er tilhengjarar av minimalismen, kan ein ikkje godt kritisere dei for det. Det er heller ikkje berre innanfor minimalismen slike løysingar har vore vurderte; sjå til dømes Wurzel (1986), Unterbeck (1999), Dahl (1999) og Gregersen et al. (2021).

Likevel blir det for ope kva konsekvensar eit slikt grep vil få. For mykje av det vi til vanleg ikkje reknar som genus, vil da falle inn under merkelappen. I tråd med vanlege definisjonar avviser til dømes Lødrup (2011) det å rekne *-a* som genuseksponent, fordi det ikkje er eit tilhøyrande ord.

Eit anna argument mot tanken om at *-a* er eksponent for genus i oslomålet av i dag, er dette. Genussystem har ein semantisk kjerne, ifølgje Corbett (1991), nemleg animatheit og «naturleg kjønn». Dette er ein viktig empirisk observasjon, som på ingen måte er gitt a priori. Er det så slik at ord som endar på *-a* i bestemt eintal i dialekta i Oslo i dag, er ein klasse med semantisk kjerne? Svaret

-
4. Det er ikkje unikt med ei kopling mellom eit genussuffiks og bøyingsending. I latvisk korrelerer suffikset i dativ eintal også fullstendig med genus (Nau 2011: 148), sjølv om den latviske situasjonen er litt meir kompleks, ettersom det finst fleire suffiks for kvart genus i dativ eintal i latvisk.
  5. Ein god del morfologi er likevel ikkje nedverd syntaks (Carstairs-McCarthy 1992: 164–166).

ser ut til å vera «nei». Haug (2019) viser at i nyare oslomål har fonologisk informasjon betre prediksjonskraft enn det «naturleg kjønn» og animatheit har for fordelinga av *-a/-en*.⁶ Fonologisk motiverte bøyingsklassar er ikkje noko problem, heller ikkje om fonologiske eigenskapar skulle motivere genus ved leksem, men om fonologien «trumfar» den semantiske kjernen for genussystem, da har vi eit problem. Haugs argumentasjon er viktig: Vi vil nødig analysere eit norsk genussystem slik at det endar opp som noko heilt anna enn andre genussystem.

Ei slags kompromissløyising, inspirert av Dahl (1999) og av Carstairs-McCarthy (1994), vart hevda av Enger (2004a: 65) i diskusjonen om system som (1). Kort sagt gjekk analysen ut på at så lenge det var 1:1-samsvar mellom suffikset i bestemt form eintal og andre genusmarkørar, var det rimelegaste å inkludere suffikset mellom genusmarkørane – men altså berre så lenge kvart suffiks var knytt til eitt og berre eitt genus. I praksis ville dette bety at suffikset *-a* kan reknast som genuseksponent i 1–6 ovanfor, men ikkje i 7–12.

I den eine ytterkanten av genusomgrepet ligg altså suffiks, som etter definisjonen frå Hockett og Corbett ikkje kan bli rekna som genus, men som samtidig er i det minste ein sterk indikasjon. (Ragnhildstveit (2017, 2018) meiner for eksempel at suffikset er den beste genusindikatoren for dei som skal lære seg norsk som andrespråk, sjå 3.2 nedanfor.) I den andre ytterkanten ligg personlege pronomen. Dei er tradisjonelt rekna som genuseksponentar i skandinavisk av mange (t.d. Aasen 1965 [1864]), men ikkje av alle (t.d. Josefsson 2009, 2014a, Papazian 1978). Spørsmålet om pronomen kongruerer, er da også omtvista internasjonalt. I Oslo-dialekta i dag reknar vi med fire personlege pronomen, jf. 13–16:

13) *gutten* (m) – *han*

14) *jenta* (f) – *hun*

15) *låven* (m) / *jakka* (m) – *den*

16) *barnet* (n) – *det*

Valet av pronomen heng saman med animatheit. Pronomena *han*, *hun* er kopla til animata, mens *den* og *det* er knytte til ikkje-animate substantiv. Som oftast spelar animatheit ikkje noka stor rolle for genuskongruens innanfor NP i skandinavisk. Pronomenkongruens og NP-intern kongruens følgjer altså delvis ulike reglar i dette systemet. Dei som meiner at pronomen i skandinavisk ikkje

6. Parkkonen-Østtveit (2011) viser også at nyare lånord som *madam*, *mamma*, *beib*, *bitch* har genus hankjønn ved andre kongruensmål enn personleg pronomen.

er underlagt genuskongruens, vil gjerne meine at slikt genus som ein finn innanfor NP, ikkje har meining, mens genus er meiningsberande ved personlege pronomen (Josefsson 2009: 40, 2014a). Denne tilnærminga føreset altså eit skarpt skilje mellom meiningsfullt genus ved pronomen og meiningslaust ved t.d. determinativ.

Dette synet er ikkje uforståeleg, men det finst sterke generelle motargument, som er oppsummerte av Corbett (2006: 21f.). Det første er at pronomen kongruerer etter nokolunde dei same linene som andre element som kongruerer. Om vi held oss til «klassisk nynorsk», krev *jente*, *jakke* i regelen at tilhøyrande ord for eksempel skal vera *lita*, *ei*, *ho*; mens *gut* krev *liten*, *ein*, *han*. Eit eksempel som *jakka – han* er feil på same måten som *jakka – liten*, og av same grunn – *jakke* er eit hokjønnsord.

Det andre argumentet er at det er viktige likskapar mellom pronomen og andre medlemmar i kongruenshierarkiet (3.1 nedanfor), så det å trekke grensa ein bestemt stad i hierarkiet vil medføre arbitrær grensedraging og verdfulle generaliseringar går tapt.

Her er eit meir konkret motargument. I svensk er det slik at *råttan* og *åsnan* ('eselet') oftare blir vist til med det personlege pronomenet *hon* enn t.d. *musen* og *hästen*. Forklaringa er etter SAG (bind 2, s. 277) at «[o]m djurbeteckningen är utrum och slutar på obetonat -a kommer gärna *hon* att användas, annars *han*.» Det å ende på -a i eintal, det er ikkje semantikk i vanleg forstand. Det er altså ikkje heilt rett at pronomenkongruens er fullstendig semantisk. Det er heller ikkje heilt rett at NP-intern kongruens aldri er semantisk i skandinavisk.⁷ Eksempel er m.a. dansk *det vodka* og noko norsk *ei lærer*, som vi skal sjå på i 2.5. Etter ein mogleg analyse (Enger 2013) er også norske eksempel som *hun professoren*, *han bølla* eksempel på semantisk kongruens. Til vanleg tek *professoren* kongruensmål i hankjønn, *bølle* i hokjønn. Når ein vel *hun* framfor *professoren* og *han* framfor *bølla* her, er det av nokolunde same grunn som når ein viser til *professoren* som *hun* og *bølla* som *han*.⁸

Det er rett at det er «meir semantikk» ved genus ved pronomen enn ved determinativ, men det er tale om ein gradsskilnad. Genus innanfor NP (for ikkje å snakke om mogleg genus ved suffiks) og genus ved personlege pronomen ligg så å seia i kvar sin ytterkant av kongruenshierarkiet (avsnitt 3), men det er også viktig at det finst mellomsteg. Liksom det er skilnader mellom genus

7. For eit noko anna syn, sjå Åfarli & Vangsnes (2021).

8. Strengt teke er det ein skilnad i det at *hun* i *hun professoren* står i mogleg kontrast til *den* (*den professoren*), mens det gjer normalt ikkje eit frittstående *hun*.

innanfor NP og genus i pronomen, er det nemleg også skilnader mellom genus innanfor NP og i predikativ, og mellom genus ved predikativ og ved pronomen.

I denne artikkelen legg vi altså til grunn at pronomen også er kongruens, at pronomen også høyrer inn under genus (t.d. Corbett 2006, Dolberg 2019, Haugen & Enger 2019, van Epps & Carling 2017), jamvel om det vi finn ved pronomen, ikkje er «kanonisk genus» (Corbett & Fedden 2016).⁹ Lehmann (1982) er mellom dei som har avvist dette synet og som altså vil halde pronomen utanfor. Om Lehmann, som har gjort mykje for å setta grammatikalisering på den teoretiske agendaen, har rett i at kongruens har å gjera med grammatikalisering, er det (kanskje litt paradoksalt) rimeleg at Corbett gjer rett i å avvise ei heilt skarp grense. Grammatikalisering skjer gjerne gradvis, og det er ikkje overraskande om det ikkje heilt stoppar opp ved NP-grensa.

2.3 *Istria*

Istrorumensk blir talt nokre få stader i Kroatia; to hovuddialekter er omkring Šušnejevica, sør for Učka-fjellet (*vlaski*), og i landsbyen Žejane (*žejanski*) nord for det. Istrorumensk har kanskje 250 talarar i dag; dei fleste er eldre og tospråklege (med kroatisk). Opphavet er noko omdiskutert (Maiden 2016a: 91).

Ein kan diskutere kor mange genus det har vore i istrorumensk. Systemet brukte å vera det same som i standard rumensk, og talet på genus i rumensk er eit klassisk stridsspørsmål (sjå t.d. Corbett 1991, Loporcaro 2016, og Maiden 2016b&c). Diskusjonen gjeld ikkje maskulinum og femininum, for dei er ukontroversielle. Etter Corbett (1991) og Loporcaro (2016) finst det også eit tredje genus. Dette tredje genuset har ikkje berre vorte kalla nøytrum, men også *genus alternans*, og det har, slik 17–22 viser, ikkje eigen morfologi. 17–19 viser adjektiv i singular mot plural, mens 20–22 viser substantiv i singular, utan og med bestemt artikkel, og i plural, med bestemt artikkel.

17) <i>trandafir frumos – trandafiri frumoși</i>	(vakker rose – vakre roser, M)
18) <i>casa frumoasă – case frumoase</i>	(vakkert hus – vakre hus, F)
19) <i>palton frumos – paltoane frumoase</i>	(vakker kåpe – vakre kåper, N)
20) <i>pom – pomul</i> (tre – treet, M)	<i>pomii</i> (trea)
21) <i>cutie – cutia</i> (boks – boksen, F)	<i>cutiile</i> (boksane)
22) <i>loc – locul</i> (stad – staden, N)	<i>locurile</i> (stadene)

9. Kanskje er kongruens ikkje ein grammatisk primitiv, sjå Haug & Nikitina (2016).

Nøytrum følgjer maskulinum i eintal, femininum i fleirtal. Slik alternerer det mellom dei to, og det er bakgrunnen for merkelappen *genus alternans*. For å få fram dette er nokre endingar i 17–22 sette i feit skrift.

Rumenske nøytrumssubstantiv har oftast fleirtalsending på *-e* eller *-uri* (av eldre *-ure*); denne siste endinga har ikkje andre substantiv. 23–26 gir fleire eksempel på *genus alternans* (frå Uță & Maiden 2020):

23)

Acest scaun este înalt și el

Denne.M.SG stol er høg.M.SG og PRON.3.M.SG

Denne stolen er også høg

Aceste scaune înalte și ele

DesseF.PL stolar er høg.F.PL og
PRON.3.F.PL

Desse stolane er også høge

24)

Acest zid este înalt și el

Denne.M.SG vegg er høg.M.SG og PRON.3.M.SG

Denne veggen er også høg

Aceste ziduri sunt înalte și ele

Desse.F.PL veggjar er høg.F.PL og
PRON.3.F.PL

Desse veggane er også høge

25)

Acest tavan este înalt și el

Denne.M.SG tak er høg.M.SG og PRON.3.M.SG

Denne taket er også høgt

Aceste tavane sunt înalte și ele

Desse.F.PL tak er høg.F.PL og PRON.3.F.PL

Desse taka er også høge

26)

Acest raft este înalt și el

Denne.M.SG hylle er høg.M.SG og PRON.3.M.SG

Denne hylla er også høg

Aceste rafturi sunt înalte și ele

Desse.F.PL hyller er høg.F.PL og
PRON.3.F.PL

Desse hyllene er også høge

Mens maskulinum og femininum held fram som før i istrorumensk, skjer det interessante endringar med «det tredje kjønnet». Nærmare bestemt seier Uță & Maiden (2020) at vanleg oppfatning fram til no har vore at dialekta i Žejane bevarer *bøyinga* ved *genus alternans* (plural *-ure*, *-e*), mens sjølve *genusvekslinga* er borte (alle dei gamle *genus alternans*-orda tek no maskulinum kongruens i fleirtal), mens *vlaški* ter seg som standardrumensk. Dei meiner likevel

at også *vlaški* er i ferd med å endre seg, men analysen deira er enno ikkje klar; planlagt feltarbeid kunne ikkje gjennomførast på grunn av covid-19, mellom anna. Kor som er, suffikset er mykje meir stabilt enn dei eigentlege genuseksponentane.

2.4 Klitikon eller suffiks?

I både rumensk og norsk har det vore diskutert om ein skulle rekne den «bestemte artikkelen» som klitikon eller suffiks, og det er gjerne kriteria frå Zwicky & Pullum (1983) som har vore brukte. I rumensk er den bestemte artikkelen tradisjonelt rekna som eit klitikon, men Ledgeway (2018) har lagt fram overtydande argument for at han snarare er eit bøyingsuffiks. Etter Ledgeway har den bestemte artikkelen i rumensk mange av dei vanlege kjenneteikna på bøyning; fusjon, obligatorikk, defektivitet og uprediktabel allomorfi. Denne konklusjonen vil også gjelde for istrorumensk.

Bestemt artikkel i norsk er tradisjonelt rekna som eit suffiks, men også ein klitikonanalyse har vore foreslått (Lahiri et al. 2005). Etter Lødrup (2016) og Faarlund (2009) er det likevel gode argument for den tradisjonelle suffiksanalysen; her følgjer eg Lødrup tettast. Det er uventa «hol» i paradigmet ved bestemt eintal; det finst substantiv som ikkje treng å ta eit bestemtheitssuffiks, sjølv om dei tydeleg står i bestemt form, og desse substantiva utgjer ikkje ein naturleg klasse. Sjå først på 27:

27) *Gutten er i byen og sjekker kneet*

Ei tilsvarande setning utan bestemtheitssuffiks verkar merkeleg (utanom avisoverskrifter), jf. 28:

28) **Gutt er i by og sjekker kne*

Om vi derimot byter ut orda *gutt*, *by*, *kne* med *dekanus*, *sentrum*, *larynks*, ville nok grammatikalitetsvurderingane snarare bli dei motsette, slik 29–30 viser:

29) *Dekanus_ er i sentrum_ og sjekker larynks_*

30) ??*Dekanusen er i sentrumet og sjekker larynksen*

Dette høver ikkje så godt med klitikonstatus. Nokre substantiv, for det meste «lærde» nemningar for personar og kroppsdelar, tek ikkje gjerne «bestemt artikkel», men Lødrup viser at desse substantiva ikkje utgjer ein naturleg klasse.

Med andre ord ter ikkje alle lærde ord seg som *dekanus*, *sentrum*, *larynks*, og ikkje alle ord som ter seg som dei, er lærde, jf. 31–34:

- 31) *Dekanus har foreslått at ...*
- 32) **Diakon/ Diakonen har foreslått*
- 33) **Leder/ Lederen har foreslått*
- 34) *Avdelingsleder/Avdelingslederen har foreslått*

Ved «lærde» substantiv forstår Lødrup (2016: 31) slike som er lånte frå latin og gresk, men han legg til at dei ikkje nødvendigvis er «veldig lærde». Substantivet *diakon* er vel like lærd og framandt som *dekanus*, men grammatisk ter det seg ikkje som *dekanus*, men som *gutt*, jf. 32. Det er ikkje noko framandt ved ordet *avdelingsleder*, men det kan likevel te seg som *dekanus*, og det kontrasterer på uventa vis med simplekset *leder*, jf. 33 mot 34. At «lærd» samtidig ikkje er heilt irrelevant, viser det at den meir «heimlege» forma *dekan* ikkje vil te seg som *dekanus*, men som *leder* (slik ein anonym konsulent minner om).

Det finst fleire argument. Den bestemte artikkelen er begrensa til ein ordklasse, mens klitika typisk er «promiskuøse». Den bestemte artikkelen kan ikkje utelatast ved ko-ordinering, og det er ulikt for eksempel possessiv *-s*, som til vanleg er rekna som klitikon (eller i det minste nærmare klitikon enn suffiks), jf. 35 og 36:

- 35) *gutten og faren – *gutt og faren*
- 36) *fars og mors – far og mors*

Så langt Lødrup; eit argument som kan leggjast til, er at iallfall for ein del talarar i Oslo er det veksling mellom lang vokal i ubestemt /mu:r/ *mor* og kort i bestemt /mura/, og det er «uventat» tonelag i bestemt form eintal av *far* (tonelag 2). Slik morfo-fonologisk uregelmessigheit er meir typisk for bøyingssuffiks enn for klitika (Zwicky & Pullum 1983: 504).

Det er ikkje sjeldan usemje om eit element tel som klitikon eller suffiks. Dette er to steg som står rett ved sida av kvarandre på den velkjente grammatikaliseringsskalaen, «the cline of grammaticality» (sjå t.d. Hopper & Traugott 2003: 7). Ettersom grammatikalisering er ein diakron prosess som pågår over tid, kan det oppstå uvisse ved eit bestemt synkront punkt.¹⁰ Ettersom

---

10. Derfor gir det ikkje alltid mest innsikt berre å redusere spørsmål om klitikon versus affiks til eit enten-eller (Börjars & Harries 2008).

skiljet mellom genus og bøyingsklasse også kan relaterast til grammatikalisering (jf. 2.1), er ikkje synkron uvisse så uventa.

2.5 Liknande endringar

Den diakrone parallellen mellom Oslo og Istria er interessant. I begge tilfelle blir eit «ord-internt» element så å seia «siste skanse» for det tredje genuset, eller rettare, siste spor etter det. I Oslo held *-a* seg som suffiks lenge etter at dei kongruerande orda, som *lita*, *noa* og *ei* har blitt borte. I istrorumensk er suffikset (*-ure*) siste spor etter det gamle *genus alternans*. Parallellen er verdt å følge opp, og han kan ikkje skyldast kontakt mellom oslomål og istrorumensk.

Det finst også parallellar i annan romansk. I eit oversyn over bortfall av nøytrum i romansk seier Loporcaro (2018: 66) om døme frå Sicilia og Korsika at det som brukte å vera ein kontrast i bøyingsklasse og genus, gjekk over til berre å vera ein bøyingskontrast. I latin er det ein skilnad mellom *tempor-a* og *lup-i*. Det første ordet er fleirtal av *tempus* ‘tid’, det andre av *lupus* ‘ulv’. Det første er eit nøytrumsord i fleirtal, det andre eit hankjønnsord i fleirtal. (Vi ser bort frå kasus no.) Desse to har ulike endingar som signaliserer ulik bøyingsklasse (og indirekte ulikt genus), men orda krev også ulik form på kongruensmåla sine – høvesvis nøytrum og hankjønn. I særleg korsikansk er skilnaden i endingar etter Loporcaro no berre ein skilnad i bøyingsklasse utan implikasjonar for valet av kongruerande ord.

Før vi går vidare, skal vi sjå på nokre andre skandinaviske innovasjonar som også tyder på at suffikset er særleg resistent mot diakron endring.

2.5.1 Ein dansk innovasjon

I allfall sidan 1700-talet har standarddansen – utanom ved pronomen – hatt eit togenussystem med ein opposisjon mellom felleskjønn og nøytrum (jf. Jacobsen 2019: 104). Historisk sett er det liten tvil om at det danske genussystemet har påverka utviklingane i Oslo, men endringa i Oslo bør neppe forklarast berre med kontakt mellom dei to språka (t.d. Enger 2004b).

Dansk oppviser også ein interessant nyare innovasjon. For ein norsktalande er det inga overrasking at dei danske massesubstantiva *vodka*, *cement*, *mælk* i regelen ter seg som felleskjønnsord. Meir overraskande er det at ved sida av *den vodka*, *den cement*, *mælk* opnar dansk også for *det vodka*, *det cement*, *det mælk* altså med nøytrum på determinativet, jf. 37):

37) *Vil du tørre det mælk op!* (eksempel frå Holmes & Lundskær-Nielsen 2010: 20)

Nøytrumskongruensen i slike eksempel kan reknast som semantisk kongruens (t.d. Hansen & Heltoft 2011: 232).¹¹ I eksempel som *det mælk, det vodka, det cement* vil nøytrum typisk brukast om uavgrensa masse. Om ein danske bruker *den vodka, den cement*, kan det vera tale om avgrensa masse (eller berre om vanleg «syntaktisk kongruens»). Semantisk kongruens med nøytrum er ikkje uvanleg med substantiv som beteiknar uteljelege massar, slik som *vodka, cement, mælk* ofte gjer. Likevel opnar ikkje standarddansk for **vodkaet, *cementet, *mælket*. Igjen ser vi at suffikset ter seg annleis enn det føresette determinativet, og at suffikset er meir «motstandsdyktig» mot endring enn det andre element, altså ord, er, eller med andre ord at det er meir valfridom ved determinativet.

2.4.2 Ei mogleg endring i noko bokmål

I bokmålstekstar kan ein – ein hende gong – finne heller uortodokse eksempel som dei i 38–39 (sjå også Corbett & Enger 2012, Enger 2015):

38) *Ei god venn som alltid er der*

39) *B. har fått ei lærer som ...og hun...*

Ettersom hankjønn er i ferd med å trengje ut hokjønn i mange dialektar (2.1 ovanfor), er det uventa å sjå *ei* spreie seg på kostnad av *en* slik. Slike eksempel er da også marginale, men dei finst i skrift (jf. Enger 2015), ein sjeldan gong også i talespråket, sjølv om eg berre har anekdotisk evidens å vise til der.

Ein kan nok kople slike døme til at skilnaden maskulinum/femininum står lageleg til for hogg i mykje norsk (utanom ved pronomen), men ettersom liknande døme finst også i italiensk og fransk (Enger 2015: 219, Lødrup & Haff 2020), er nok ikkje det heile sanninga – femininum forsvinn ikkje i dei språka. Det er altså rimeleg å trekke inn sosiale og sosiolingvistiske faktorar attåt.¹²

Eksempla i 38–39 er ikkje utan system. Det er eit nytt semantisk/referensielt motivert kongruensmønster vi finn her. Hokjønnsdeterminativet blir brukt når ein viser til menneske av hokjønn. Jamvel om determinativet blir endra, frå *en venn/lærer* til *ei venn/lærer*, blir ikkje suffikset endra tilsvarande. Den for-

11. Takk til Eva Skafte Jensen for god hjelp her.

12. Den som skriv *ei lærer*, ønsker gjerne å synleggjere kvinner snarare enn å «tildekke» dei bakom det «kjønnsnøytrale» språket. Det går an å samanlikne dette grepet med det som har vorte standard i Tyskland, der programleiarar i TV gjerne begynner med *Liebe Zuschauerinnen und Zuschauer* 'kjære kvinnelege tilskodarar og mannlege tilskodarar' (sjå nærmare Jobin 2004).

fattaren som skreiv *ei venn*, produserte altså *vennen* og ikkje *venna*; den som skreiv *ei lærer*, skreiv like fullt *læreren*, ikkje *lærera*. Også her er altså suffikset meir resistent mot endring enn dei elementa som er eigne ord.

Eit kuriøst, men relevant eksempel er *ei söt sykepleier* (Enger 2015). Sjølv sagt er *en söt sykepleier* norma; den som skriv *ei söt sykepleier*, vil vel ha fram at sjukepleiaren er ei dame. Ein annan skrivar reagerte på ein interessant måte. Denne skrivaren kritiserte ikkje valet av *ei* direkte, men lista opp ein del av paradigmet, som om vi var tilbake på skolebenken, og kommenterte som i 40):

40) *ei sykepleier, sykepleiera?* Hvor lærte du norsken din?

40 er eit argument *ad absurdum*: Om du seier A (*ei sykepleier*), må du også seia B (*sykepleiera*). Gitt at B (*sykepleiera*) er absurd, må A (*ei sykepleier*) avvist. For vårt føremål er det interessante at det verkar som skrivaren meiner at det å bruke det gamle femininumssuffikset er «enda verre enn» å bruke femininums determinativ.

Dette viser igjen at suffikset er meir resistent mot endring. Ein skeptisk konsulent innvender at vi ikkje kan vera *sikre* på at 38 og 39 representerer endring; kanskje har slike eksempel alltid funnest. Det er mogleg, sjølv om eg nok hallar til at endring er den rimelegaste tolkinga. Men slik konsulenten også peiker på, er det uansett rett å seia at det primært er ved determinativet (ikkje suffikset) det er fleksibilitet – nett som ved det danske eksempelet i 2.5.1 – altså eit visst rom for å ta omsyn til referansen til substantivfrasen.

Som nemnt (2.1) kan ei endring frå genus til bøyingsklasse beskrivast som grammatikalisering. Grammatikalisering kan i sin tur relaterast til automatisering, meiner Lehmann (2016).¹³ Han vil sjå bøyingsklassar som meir «automatiserte» enn genus. Lehmann seier at ein nesten må vera lingvist for medvite å produsere «feil» bøyingssuffiks. Pronominalt genus er ikkje like automatisert; det kan vera mykje tyding involvert i valet mellom *han* og *ho*, for eksempel. Det høver med kongruenshierarkiet, som vi no skal sjå nærare på.

---

13. Det er mange framlegg i litteraturen som kan minne om Lehmanns. Boye & Harder (2012) vil kople grammatikalisering til «backgrounding», og automatisering og «back-grounding» heng saman. Bybee (2003) relaterer grammatikalisering til «chunking», og forklaringa hennar av dette omgrepet gjer det klart at automatisering er relevant her også. Haiman (1994) koplår grammatikalisering til ritualisering og repetisjon. Lehmann (2016) tek ikkje opp tilhøvet mellom hans forslag og desse andre framlegga.

3 Kongruenshierarkiet

3.1 Hierarkiet

I avsnitt 2 har vi sett fleire tilfelle der affikset er meir resistent mot diakron endring enn det andre element er. Dette er neppe tilfeldig, og vi skal trekke inn kongruenshierarkiet (Corbett 1979, 2006). I Corbetts versjon har dette hierarkiet fire «knaggar» for fire ulike slag kontrollørar av kongruens. Den eine knaggen, relativpronomen, er ikkje så relevant for denne artikkelen eller for skandinavisk generelt, så eg har teke han ut her.

41) Kongruenshierarkiet, forenkla versjon

Attributiv > Predikativ > Personleg pronomen

Corbett (2006: 207) seier som følgjer: “For any controller that permits alternative agreements, as we move rightwards along the Agreement Hierarchy, the likelihood of agreement with greater semantic justification will increase monotonically”. Med andre ord blir semantisk kongruens meir sannsynleg mot høgre, og om semantisk kongruens t.d. er mogleg på predikativet, skal det vera mogleg på personleg pronomen også. Det omvendte gjeld derimot ikkje utan vidare: Om semantisk kongruens er mogleg på personleg pronomen, treng det ikkje vera mogleg på predikativet.

Eit døme er kongruensmønstera for nokre massesubstantiv i dansk, slik desse vart beskrivne i 2.5.1. Ettersom dansk tillet semantisk kongruens på det attributive determinativet (jf. *det vodka*), skal semantisk kongruens vera mogleg også på predikativ – og det stemmer (*vodka er godt*). Som sagt er semantisk kongruens mogleg på predikativet i svensk (*vodka är gott*), så semantisk kongruens er venta også på personlege pronomen. Også det stemmer (*vodka är kanske inte nyttigt, men jag tycker om det*). Det er likevel ikkje noko problem at semantisk kongruens til vanleg ikkje går an på det attributive determinativet i svensk (altså at *det vodka er utelukka i svensk).¹⁴

Ved *det cement* går dansk altså lengre enn sine skandinaviske søstrer, jf. også Josefsson (2014b). Alle dei skandinaviske språka tillet «pannekakesettingar», altså setningar som *Vodka er godt*, *Sykling er morosamt*. I slike setningar er det nøytrum på predikativet, sjølv om subjektet iallfall ved første blick

14. Grammatikalitetsvurderingane for svensk i denne artikkelen følgjer av det Josefsson (2009, 2014a, 2014b) seier, men for sikkerheits skyld er dei dobbeltsjekkka med professor Ida Larsson (HiØ).

ser ut til å ha eit anna genus. Etter ein analyse er det tale om semantisk kongruens (t.d. Enger 2013, Haugen & Enger 2019).¹⁵ Dei hankjønns- eller ho-kjønnsorda som kan ta nøytrum på predikativet, som *sement/cement*, *vodka*, kan også ta personleg pronomen i nøytrum. I dansk har altså moglegheita for semantisk kongruens no spreidd seg til determinativet. Dette er i tråd med kongruenshierarkiet. Hierarkiet vart opphavleg formulert som ei synkron føring. Men det kan, slik Dolberg (2019) seier, nokså enkelt tilpassast eit diakront perspektiv. Prediksjonen er da at genuseksponentar begynner å gå over frå syntaktisk (ev. leksikalsk) til semantisk (ev. referensiell) kongruens tidlegare, jo lengre til høgre dei ligg på hierarkiet.

Det finst fleire beslekta versjonar av kongruenshierarkiet. Köpcke et al. (2010) slår til lyd for ein meir funksjonalistisk og mindre system-intern versjon. Snarare enn å arbeide med syntaktiske kategoriar, slik Corbett gjer, arbeider dei med pragmatiske funksjonar. I staden for ‘attributiv’ set dei ‘spesifiserande’, i staden for ‘predikativ’ set dei ‘predikerande’ og i staden for pronomen set dei ‘reference-tracking’.

Dolberg (2019: 56) vil sjå denne versjonen ved sida av (og ikkje i staden for) Corbetts opphavlege versjon. Han vil ta som utgangspunkt at endringar helst skjer først der dei gjer minst «ugagn» – eller mest gagn – i språkbruken. Når personlege pronomen skiftar frå syntaktisk (leksikalsk) til semantisk (referensielt) genus, vil det etter Dolberg vera ei vinning, fordi talaren da ikkje lenger behøver hugse rett leksikalsk genus over heller lange strekk av diskursen; etter endringa kan pronomenforma følgje av eigenskapar ved referenten, som talaren uansett må ha i minnet. Ei slik vinning blir mindre viktig jo lenger vi går mot venstre i kongruenshierarkiet.

Dette blir kanskje lettare å forstå med eit svært oppkonstruert eksempel. La oss anta at vi snakkar ein – heilt fiktiv – varietet av norsk der kongruens berre kan vera syntaktisk; der altså *sjefen* må visast til med *han*, for eksempel. La oss vidare anta at sjefen vår er ei dame som vi kjenner rimeleg godt, og som heiter *Eva*, og Eva vil vi naturleg nok elles vise til med *ho*. Om vi står og snakkar om sjefen vår og val av personleg pronomen berre kan vera strengt syntaktisk, må vi dermed hugse om vi for eit stykke tid sidan omtalte sjefen som nettopp *sjefen* eller som *Eva* (eller *dama*, *historikaren*, *dette kloke mennesket* ...), for rett val av pronomenet avheng av det. Om val av personleg pronomen derimot er

---

15. For andre innfallsvinklar, sjå t.d. Josefsson (2014a) og Wechsler (2013) med vidare referansar.

semantisk, så er ikkje problemet like stort, fordi vi uansett må hugse kven vi taler om, og da følgjer pronomenet av seg sjølv.

Det kan vera til gagn å knyte kongruenshierarkiet til grammatikalisering, og dermed til tettheit av grammatiske relasjonar. Ein av Lehmanns (2015: 131) parametrar for grammatikalisering er nemleg tettheit, «bondedness» («the degree to which it [eit teikn] depends on, or attaches to, such other signs»). Relasjonen mellom eit substantiv og det føresette attributive determinativet¹⁶ er «tettare» enn relasjonen mellom eit substantiv og eit predikativt adjektiv, og den relasjonen er i sin tur tettare enn den mellom eit substantiv og eit personleg pronomen. Attributive element er innanfor NP, og som nemnt er syntaksen i regelen tettare, meir mekanisk i frasen enn i setninga. Omvendt er relasjonen mellom eit pronomen og antesedenten «lausare»; pronomenkongruens kan jo krysse setningsgrenser. Så er også semantisk kongruens meir karakteristisk for pronomen.

Ein beslekta «parameter» for Lehmann (2015: 131) er syntagmatisk variabilitet; høvet til å flytte rundt på eit teikn innanfor ein konstruksjon. Dette stemmer også med kongruenshierarkiet. Attributivt determinativ heng tettare i hop med substantivet enn det predikativet gjer, til dømes. Relasjonen mellom substantiv og suffiks er «tettare» enn nokon relasjon i Corbetts opphavlege hierarki. Suffikset lyt komma rett etter stammen; ikkje noko anna kan komma imellom.¹⁷

Eit argument for å sjå kongruenshierarkiet i eit grammatikaliseringsperspektiv har å gjera med semantisk reduksjon. Etter Heine (2003: 583) er semantisk reduksjon den sentrale faktoren bakom grammatikalisering. Kanskje er det nyttig å tenke på semantisk reduksjon som reduksjon av uvisse (altså ved hjelp av omgrepet entropi). Jo mindre overraskande X er, jo mindre informasjonsverdi har X. Sjå på eksempla i 42–44:

42) *Bilen står framfor huset. Den er faktisk rosa.*

43) *Bilen står framfor huset. Det er faktisk rosa.*

44) *Den bilen som står framfor huset, er faktisk rosa.*

16. Det kan vera skilnader mellom føresett og etterstilt attributiv på dette punktet. Eg fokuserer på føresette attributiv, det vanlege i norsk. Etter Haugen (2012) har etterstilt attributiv meir til felles med predikativ.

17. At talarar hugsar suffikset saman med substantivet, verkar meir enn sannsynleg, iallfall for nokre substantiv. Eit anekdotisk eksempel er *røkla*, som iallfall for ein del nordmenn berre finst i bestemt form eintal. I den motsette enden av det reviderte kongruenshierarkiet står pronomen, og pronomen blir neppe lagra i det mentale leksikonet saman med kvart einskilt substantiv. I sin kanoniske funksjon står nemleg pronomen ikkje rett ved, men i staden for nomen. Dette opnar for semantisk kongruens.

I 42 står *den* i motsetnad til *det*. I 44 står ikkje *den* i motsetnad til *det* på same måten, ettersom *det bilen er ugrammatisk. Med andre ord fortel *den* i 42 at talaren snakkar om bilen, mens *den* i 44 berre fortel at det ordet som følgjer, sannsynlegvis er av felleskjønn og står i bestemt form. Informasjonsverdien er slik sett mykje større for det første *den*, altså når ordet er brukt pronominalt (44). Det første *den* (som er brukt pronominalt) kan dessutan få trykk; det andre *den* (som er brukt determinativt, 44) kan neppe det. Dette tyder på at eit attributivt determinativ har mindre informasjonsverdi enn eit personleg pronomen.

Suffikset har ein enda lågare informasjonsverdi enn determinativet (jf. også Dahl 2010: 123); suffikset kan ikkje få trykk i norsk (anna enn meta-språkleg). Suffikset er òg meir «bonded», som er ein av Lehmanns (2015: 131) parametrar for grammatikalisering, som nemnt.

Da han la fram hierarkiet, nemnte Corbett (1979: 217) at det ikkje passa heilt med dei syntaktiske modellane som var gjengs den gongen, og han foreslo at det var eit uavhengig drag ved naturlege språk. Det verkar ikkje så tiltalende. Dolberg (2019: 56) seier at i eit diakront perspektiv har hierarkiet ikkje så mykje forklaringskraft; det predikerer fint kva vi kan vente oss, men seier lite om kvifor.

Om hierarkiet kan koplast til noko anna, blir denne ulempa bøtt på. I seinare år har mange språkforskarar begynt å sjå slike «føringar» som kongruenshierarkiet er, mindre som føringar på moglege synkrone grammatikkar og meir som føringar på diakrone endringar. Dette synet har gjerne vore knytt til funksjonalistisk orienterte forskarar (t.d. Timberlake 2003, Evans & Levinson 2009), men det blir også hevda av generative forskarar (t.d. Anderson 2016, Ackerman under arbeid). Ved ein slik innfallsvinkel blir noko av børa ved å forklare overført frå synkronien til diakronien. Haspelmath (1999: 205) seier det elegant: “a linguist who asks ‘Why?’ must be a historian”¹⁸

At kongruenshierarkiet kan ha å gjera med grammatikalisering, er kjent frå før (sjå Lehmann 1982, 2016 og Jobin 2004). Ideen er at kongruenshierarkiet har å gjera med «tettheit» i grammatiske relasjonar og med grammatikalisering, og at grammatiske relasjonar generelt er «tettare» innanfor ordet enn innanfor frasen, og tettare innanfor frasen enn utanfor.

Etter Lehmann (1982) er det ei unidireksjonal rørsle frå semantisk til syntaktisk kongruens (og altså ikkje andre vegen). Det som tek til som

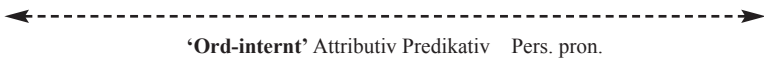
18. Enda så elegant dette er sagt, er det kanskje ikkje *heile* sanninga. Også psykolingvistar og sosiolingvistar prøver å svara på kvifor-spørsmål – men dei treng ikkje plent gi diakrone svar. Kanskje er poenget snarare at språket – i det minste til ein viss grad – blir sett på som ein prosess snarare enn eit fiks ferdig system/produkt.

semantisk kongruens, kan bli «syntaktisert» og mindre meiningsfullt, mens endringar andre vegen helst ikkje skal skje. Semantisk reduksjon (bleiking) er eit vanleg kjenneteikn på grammatikalisering, og eit anna er auka obligatorikk. Begge desse kriteria stemmer på syntaktisk mot semantisk kongruens.¹⁹

3.2 Ein ekstra knagg?

Enger (2018) gjorde framlegg om å modifisere hierarkiet. Iallfall for nokre føremål kunne det verke tenleg å utvide det med ein ekstra «knagg» som er sett i feitt skrift i (45).

45) Eit modifisert kongruenshierarki

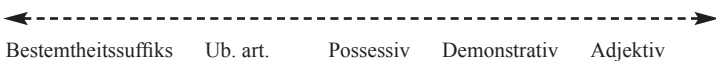
Å berre setta inn ein ekstra ‘knagg’ kan verke problematisk; knaggen treng uavhengig motivasjon. Denne motivasjonen kan likevel hentast frå «tetttheit» og frå grammatikaliseringsteori, så det problemet er ikkje så stort.

Ei større innvending er at det no kan sjå ut til at ord-interne element kongruerer. Det er riktignok langt frå nytt å tala om ord-intern kongruens ved blant anna bestemtheitssuffiks i nordisk (sjå t.d. Borgstrøm 1973: 79 eller Stolz 2007), og som nemnt i 2.2 finst det teoretiske argument for å tru at talarar vil rekne suffiks som genusmarkørar så lenge dei korrelerer 100 % med «skikkelege» genuseksponentar. Eit mindre aprioristisk argument er at andrespråksinnlærarar nok stør seg særleg til suffikset dei skal lære seg genus, ifølgje Ragnhildstveit (2017, 2018). Ragnhildstveit (2017: 253, 2018: 178) lanserer ein svært nyttig «signalvaliditetsakse», som i 46.

46) Signalvaliditetsaksen

Høg signalvaliditet

Låg signalvaliditet

Ideen er at for den som skal lære seg norsk, er suffikset i bestemt form eintal eit betre «signal», med andre ord ein betre indikator, for genus enn ubestemt artikkel (determinativ), som i sin tur er ein betre indikator enn possessivet, som i sin tur er ein betre indikator enn m.a. adjektivet.

19. Wechsler (2009) føretrekker termen «grammatisk kongruens» framfor «syntaktisk».

Det å lære rett genus på ord er – iallfall til dels – å lære det Ragnhildstveit (2017, 2018) omtaler som relasjonar mellom form og form. Talarane må til dømes lære seg at *ei* korrelerer med *mi* og med *jente, dame, kone...* osv. Eit viktig poeng både i ein del funksjonalistiske studiar av språklæring (som Bates & MacWhinney 1987, Ragnhildstveit 2017) og ein del såkalla «autonom morfologi» (som Carstairs-McCarthy 1994, Maiden 2018) er at det å lære eit språk ikkje berre handlar om å lære relasjonar mellom form og funksjon, men at det også handlar om å lære relasjonar mellom former og andre former. Mellom andre Fuchs (2019) hevdar genus forenkler «lexical retrieval», altså det å finne att ord i leksikonet.

Ragnhildstveit peiker ikkje sjølv på likskapen mellom signalvaliditetsaksen hennar og Corbetts kongruenshierarki, og naturleg nok, særleg ikkje på den versjonen som er foreslått i 45, men det gjer ikkje likskapen mindre interessant. Når suffikset får slik ein sentral plass for andrespråksinnlærarar, er det kanskje også fordi evidens frå kongruens er mindre salient og meir abstrakt; det å trekke inn evidens frå kongruens krev eit meir subtilt resonnement enn det å sjå på endinga (Carstairs-McCarthy 1994: 766). Kanskje er det noko av grunnen til at også norskspråklege barn typisk lærer seg suffiksa for bestemt eintal lenge før dei lærer rett form av tilhøyrande ord, som vist av m.a. Westergaard & Rodina (2015, 2016). Om ein skulle velja å godta eit slikt modifisert kongruenshierarki, er dette argument for at hierarkiet kan koplast ikkje berre til diakroni, men også til språkinnlæring og til psykolingvistiske mekanismar – slik også Dolberg går ut frå i si fortolking av Köpcke et al.

Likevel kan det hende det modifiserte hierarkiet i 45 er noko av ei avsporing. Poenget er ikkje om suffiksa kongruerer i streng forstand; poenget er at vi står overfor ei vanleg utviklingslinje, diakront, og at det kan tenkast psykolingvistiske årsaker. Føremålet med denne artikkelen er berre å knyte utviklingsdrag i det skandinaviske genussystemet til meir velkjende utviklingslinjer i språkhistoria. Ei linje har å gjera med grammatikalisering, men denne linja er ikkje så enkel som eg hittil har gitt inntrykk av.

3.3 Frå syntaktisk til semantisk kongruens?

Som sagt hevdar Lehmann at ei utvikling frå semantisk til syntaktisk kongruens kan reknast som grammatikalisering, og det er rimeleg nok. Men ettersom Lehmann reknar grammatikalisering som unidireksjonal, blir det eit problem at utviklingar frå syntaktisk til semantisk kongruens også finst.

Syntaktisk kongruens kan bli «semantisert», og det skjer til dømes når dei såkalla pannekakesetningane oppstår. Til dømes har det eldre kongruensmøns-

teret *graute* er god ein gong i tida fått konkurranse frå det nyare *graute* er godt, som så har danka ut den eldre varianten. Utviklinga ser ut til å gå frå eit steg der berre tradisjonell kongruens var mogleg (steg I) via eit steg der begge delar var moglege (II), til eit steg der berre nøytrum er mogleg (III). Utviklinga frå II til III kan godt beskrivast som grammatikalisering, men utviklinga frå I til II kan ikkje det, etter nøyaktig same kriterium (semantisk svekking/styrking, valfridom). Det ville ikkje vera noko stort problem om det fanst nokre få unntak frå ein så sterk empirisk hypotese som unidireksjonalitetshypotesen (Haspelmath 2004), men resemantisering er heller vanleg ved genussystem (sjå Corbett 1991).

Dette problemet ser eg inga god løysing på, men kanskje er spørsmålet feil stilt. Ein kan nemleg spørja om eit språk som har kongruens, men som ikkje har rom for semantisk kongruens, i det heile er mogleg utanfor skrivebordet. Med andre ord: Finst eit språk som berre har syntaktisk og ikkje semantisk kongruens? I ein epost (til forfattaren, dagsett 5. februar 2014) skreiv Grev Corbett at eit slikt språk, etter det han kjente til, ikkje fanst, og at det vel var teoretisk tenkjeleg, men – meinte han – berre teoretisk. Etter Corbetts syn i same meldinga heng mykje på korleis ein oppfattar pronomen. I denne artikkelen legg vi som nemnt til grunn at pronomen kongruerer. Pronomen vil stundom stå langt frå antesedenten. 47 er eit konstruert døme:

47) *Det er nokon eg gjerne vil du skal treffe; faktisk den beste sjefen av alle dei eg har opplevd, og eg har opplevd mange. Og her kjem ho jammen, Eva Jakobsson.*

Det er ikkje heilt klart om pronomenet *ho* her blir brukt deiktisk, eller om det kongruerer semantisk (referensielt) med *den beste sjefen*. Faktisk kan talar og tilhøyrar oppfatte dette ulikt, men det gjer ikkje noko for kommunikasjonen. Etter Corbett er dette ein stad der semantisk kongruens kan «byrja».

Om dette er rett tenkt, så kan spørsmålet om korleis resemantisering skjer, vera feil stilt, i den forstand at det kanskje ikkje finst noko språk eller språksteg der semantisk kongruens er *heilt* utelukka. Moglegheita ligg alltid latent i språkbruken, og systemet kan til sjuande og sist ikkje heilt isolerast frå språkbruken.

Dette resonnementet er tentativt, men grammatikalisering er til sjuande og siste ein type språkendingar blant mange, og ikkje alle endringar har same grunn. Da er semantisk bleiking knytt til grammatikalisering – som er ein type strukturelt motivert språkending blant mange – mens resemantisering har å gjera med andre faktorar. Og når det skjer resemantisering, så er det ved pronomen det skjer først, og det er i det minste i tråd med kongruenshierarkiet.

4. Konklusjonar

Det er likheiter mellom ei endring i oslomålet og mykje annan skandinavisk på eine sida og ei endring i istrorumensk på hi. I begge tilfelle er eit suffiks «siste spor» etter eit gammalt genus som elles er på veg ut. Parallellen er neppe tilfeldig, for det finst andre skandinaviske og romanske eksempel som også indikerer at suffikset er meir «motstandsdyktig» mot endringar enn det tilhøyrande ord er.

Det er likevel også slik at andre tilhøyrande ord oppviser ulik grad av resistens mot endringar. Det kan koplast til kongruenshierarkiet (Corbett 1979, 2006; Köpcke et al. 2010).

I tråd med Lehmann (1982), Jobin (2004) og Köpcke et al. (2010) har eg prøvd å relatere kongruenshierarkiet til grammatikalisering. Dei kongruensmåla der det er minst fleksibilitet, er dei som er tettast knytte til kontrolløren. I kjølvatnet av Dolberg (2019) og Ragnhildstveit (2017, 2018) har eg også forsøkt å relatere hierarkiet til meir psykologvistiske faktorar. Det er mykje å vinne på å «frikople» kongruensen ved pronomen frå det leksikalske genuset til substantivet, men lite å vinne ved attributiv.

Det «kostar» nok enda mindre å hugse rett affiks for eit substantiv enn å hugse rett attributiv. Affiksa blir lærte tidlegare enn kongruensmål, både av S1- og S2-talarar, noko som kan henge saman med at dei krev eit lågare abstraksjonsnivå. At dei så held seg betre, gjer det freistande å sitere eit gammalt slagord frå norsk arbeidsliv – «først inn, sist ut». Også dei andre kongruensmåla – attributiv, predikativ, pronomen – varierer med omsyn til «resistens» mot diakon endring, alt etter kor tett dei er knytte til kontrolløren.

At bøyingsklassar kan vera forbløffande stabile, er elles vel kjent også frå andre delar av språkhistoria: Ved norske verb er det til dømes slik at person- og numeruskongruens er borte, enda slik kongruens tente eit «vettug» føremål, mens bøyingsklassane, som ein gjerne meiner ikkje er godt for noko, har vore særstabile.

Eit føremål med artikkelen har vore å knyte utviklingsdrag i det skandinaviske genussystemet til meir velkjende utviklingslinjer i språkhistoria. Om vi legg større vekt på språkhistoria og på språkhistoriske faktorar, er det mindre irriterande at det kan vera usikre tilfelle, synkront. Om vi alltid insisterer på ei anten/eller-tenking i dei synkrone analysane, risikerer vi at likskapar og generaliseringar ikkje blir fanga inn i analysane. Ved å trekke inn hierarki, som opnar for gradvise overgangar, og ved å sjå på språkhistoria kan vi kanskje unngå nokre av vanskanene.

Litteratur

- Ackerman, Farrell (under arbeid). Multiple exponence in the light of Item and Pattern morphology. Manuskript, UCSD.
- Anderson, Stephen R. 2016. Synchronic versus Diachronic Explanation and the Nature of the Language Faculty. *Annual Review of Linguistics* 2016-2, 11–31.
- Bates, Elizabeth & Brian MacWhinney. 1989. Functionalism and the Competition Model. I Brian MacWhinney & Elizabeth Bates (red.): *The Crosslinguistic Study of Sentence Processing*. Cambridge: Cambridge University Press, 3–76.
- Borgstrøm, Carl Hj. 1973. *Innføring i sprogvidenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Boye, Kasper & Peter Harder. 2012. A Usage-Based Theory of Grammatical Status and Grammaticalization. *Language* 88-1, 1–44.
- Busterud, Guro, Terje Lohndal, Yulia Rodina og Marit Westergaard. 2020. Hvor mange genus er det i Trondheims-dialekten? *Maal og Minne* hefte 2, 1–37.
- Bybee, Joan. 2003. Mechanisms of change in grammaticization. I Janda, Richard D. & Brian D. Joseph (eds.): *Handbook of Historical Linguistics*. Oxford: Blackwell, 602–624.
- Börjars, Kersti & Pauline Harries. 2008. The Clitic-Affix Distinction, Historical Change, and Scandinavian Bound Definiteness Marking. *Journal of Germanic Linguistics* 20-4, 289–350.
- Carstairs-McCarthy, Andrew. 1992. *Current Morphology*. London: Routledge.
- Carstairs-McCarthy, Andrew. 1994. Inflection Classes, Gender, and the Principle of Contrast. *Language* 70-4, 737–788.
- Conzett, Philipp, Hilde Sollid & Åse Mette Johansen. 2011. Genus og substantivbøying i nordnorske språkkontaktområder. *Nordand: nordisk tidskrift for andrespråksforskning* 6-1, 35–71.
- Corbett, Greville G. 1979. The agreement hierarchy. *Journal of Linguistics* 15-2, 203–224.
- Corbett, Greville G. 1991. *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Corbett, Greville G. 2006. *Agreement*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Corbett, Greville G. 2007. Canonical Typology, Suppletion, and Possible Words. *Language* 83-1, 8–42.
- Corbett, Greville G. & Sebastian Fedden. 2016. Canonical gender. *Journal of Linguistics* 52-3, 495–531.
- Cornips, Leonie, & Frans Gregersen. 2011. Comparative studies of variation in the use of grammatical gender in the Danish and Dutch DP in the speech

- of youngsters: Free versus bound morphemes. I Blom, Elma, Leonie Cornips & Jeannette Schaeffer (eds): *Cross-linguistic Influence in Bilingualism: In honor of Aafke Hulk*. Amsterdam: John Benjamins, 101–125.
- Dahl, Östen. 1999. Elementary gender distinctions. I Unterbeck et al., 577–593.
- Dahl, Östen. 2010. *Grammaticalization in the North*. Stockholm: Department of Linguistics, Stockholm University.
- Dolberg, Florian. 2019. *Agreement in Language Contact*. Amsterdam: Benjamins.
- Enger, Hans-Olav 2004a. On the relation between gender and declension: a diachronic perspective from Norwegian. *Studies in Language* 28-1, 51–82.
- Enger, Hans-Olav 2004b. Tre endringer i det skandinaviske genussystemet i lys av grammatikaliseringsteori. *Arkiv för nordisk filologi* 119, 125–147.
- Enger, Hans-Olav. 2013. Scandinavian pancake sentences revisited. *Nordic Journal of Linguistics* 36-3, 275–301.
- Enger, Hans-Olav. 2015. When friends and teachers become hybrids. I Fleischer, Jürg, Elisabeth Rieken & Paul Widmer (eds.): *Agreement from a Diachronic Perspective*. Berlin: Mouton de Gruyter, 215–235.
- Enger, Hans-Olav. 2018. Why traces of the feminine survive where they do, in Oslo and Istria. I Bonami, Olivier, Gilles Boyé, Georgette Dal, Hélène Giraud & Fiammetta Namer (eds.): *The lexeme in descriptive and theoretical morphology*. Berlin: Language Science Press, 235–255.
- Enger, Hans-Olav & Greville G. Corbett. 2012. Definiteness, Gender, and Hybrids: Evidence from Norwegian Dialects. *Journal of Germanic Linguistics* 24-4, 287–324.
- Epps, Briana van & Gerd Carling. 2017. From three genders to two: the sociolinguistics of gender shift in the Jämtlandic dialect of Sweden. *Acta Linguistica Hafniensia* 49-1, 53–84.
- Evans, Nicholas & Stephen C. Levinson. 2009. The myth of language universals: Language diversity and its importance for cognitive science. *Behavioral and Brain Sciences* 32-5, 429–449.
- Fretheim, Thorstein. 1985 [1976]. Er bokmålet tvekjønnet eller trekjønnet? Trykt opp i Jahr, Ernst Håkon & Ove Lorentz (utg.): *Morfologi/Morphology*. Oslo: Novus, 99–102.
- Fuchs, Zuzanna. 2019. Facilitative use of grammatical gender: Comparing heritage speaker groups. Innlegg ved workshopen “Gender in heritage languages and in grammar change” CAS/Leangkollen, oktober 2019.
- Faarlund, Jan Terje. 2009. On the history of definiteness marking in Scandinavian. *Journal of Linguistics* 45-3, 617–639.

- Gregersen, Frans, Leonie Cornips & Ditte Boeg Thomsen. 2021. The Acquisition of Grammatical Gender of Determiners in Danish Monolingual and Bilingual Children: An Experimental Study. *Journal of Germanic Linguistics* 33-2, 147–178.
- Haiman, John. 1994. Ritualization and the development of language. I Pagliuca William (ed.): *Perspectives on Grammaticalization*. Amsterdam: John Benjamins, 3–28.
- Halmøy, Madeleine. 2016. *The Norwegian Nominal System: A Neo-Saussurean Perspective*. Berlin: de Gruyter Mouton.
- Hansen, Erik & Lars Heltoft. 2011. *Grammatik over det danske sprog I*. Copenhagen: Det danske Sprog- og Litteraturselskab/Syddansk Universitetsforlag.
- Haspelmath, Martin 1999. Optimality and diachronic adaptation. *Zeitschrift für Sprachwissenschaft* 18-2, 180–205.
- Haspelmath, Martin. 2004. On directionality in language change with particular reference to grammaticalization. I Fischer, Olga, Muriel Norde & Harry Perridon (eds.): *Up and down the cline. The nature of grammaticalization*. Amsterdam: John Benjamins, 17–44.
- Haug, Dag Trygve Truslew & Tatiana Nikitina. 2016. Feature sharing in agreement. *Natural Language and Linguistic Theory* 34-3, 865–910.
- Haug, Kristin Nordbø. 2019. Kor held -a seg lengst, og er han genusmarkør? – Ei undersøking av suffiksbruken på bunden form eintal i oslomålet. MA-oppgåve, UiO. <https://www.duo.uio.no/handle/10852/73223>
- Haugen, Tor Arne. 2012. Postnominale attributt ≈ predikativ. I Enger, Hans-Olav, Jan Terje Faarlund & Kjell Ivar Vannebo (red.): *Grammatikk, bruk og norm: festskrift til Svein Lie*. Oslo: Novus, 115–133.
- Haugen, Tor Arne & Hans-Olav Enger. 2019. The semantics of Scandinavian pancake constructions. *Linguistics* 57-3, 531–575.
- Heine, Berndt. 2003. Grammaticalization. I R.D. Janda & B.D. Joseph (eds.): *The handbook of historical linguistics*. Oxford: Blackwell, 575–601.
- Hockett, Charles F. 1958. *A Course in Modern Linguistics*. New York: Macmillan.
- Holmes, Phil & Tom Lundskaer-Nielsen. 2010. *Danish: A Comprehensive Grammar*. 2nd edn. London: Routledge.
- Hopper, Paul & Elizabeth Closs Traugott. 2003. *Grammaticalization*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press.

- Jacobsen, Henrik Galberg. 2019. Yngre nydansk. I Hjorth, Eva m.fl. (utg.): *Dansk sproghistorie, bind 3: Bøjning og bygning*. Aarhus: Det danske sprog- og litteraturselskab og Aarhus Universitetsforlag, 93–112.
- Jobin, Bettina. 2004. *Genus im Wandel. Studien zu Genus und Animatizität*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Josefsson, Gunlög. 2009. Peas and pancakes. On apparent disagreement and (null) light verbs in Swedish. *Nordic Journal of Linguistics* 32-1, 35–72.
- Josefsson, Gunlög. 2014a. Scandinavian gender and pancake sentences: A reply to Hans-Olav Enger. *Nordic Journal of Linguistics* 37-3, 431–449.
- Josefsson, Gunlög. 2014b. Pancake sentences and the semanticization of formal gender in Mainland Scandinavian. *Language Sciences* 43, 62–76.
- Kristoffersen, Kristian E. 2000. Ordklassane pronomer og determinativ – kor gode er argumenta for å skilje dei i norsk?. *Maal og Minne* 2000-2, 181–194.
- Kürschner, Sebastian. 2016. Die Interaktion von Deklinationsklasse und Genus in oberdeutschen Dialekten. I Andreas Bittner & Constance Spieß (utg.): *Formen und Funktionen. Morphosemantik und grammatische Konstruktion*. Berlin: De Gruyter, 35–60.
- Köpcke, Klaus-Michael, Klaus-Uwe Panther & David Zubin. 2010. Motivating grammatical and conceptual gender agreement in German. I Schmid, Hans-Jörg & Susanne Handl (eds.): *Cognitive Foundation of Linguistic Usage Patterns*. Berlin /New York: De Gruyter Mouton, 171–194.
- Lahiri, Aditi, Allison Wetterlin & Elisabet Jönsson-Steiner. 2005. Lexical specification of tone in North Germanic. *Nordic Journal of Linguistics* 28-1, 61–96.
- Larsen, Amund B. 1907. *Kristiania bymaal*. Kristiania [=Oslo]: Cammermeyer.
- Ledgeway, Adam. 2018. The Romanian Definite Article in a Comparative Romance Perspective. I Dragomirescu, Adina, Alexandru Nicolae, Camelia Stan & Rodica Zafiu (red.): *Sintaxa ca mod de a fi. Omagiu doamnei profesoare Gabriela Pană Dindelegan, la aniversare*. București: Editura Universității din București, 231–247.
- Lehmann, Christian 1982. Universal and typological aspects of agreement. I Seiler, Hansjakob & Franz Josef Stachowiak (eds.): *Apprehension: Das sprachliche Erfassen von Gegenständen, Teil II: Die Techniken und ihr Zusammenhang in Einzelsprachen*. Tübingen: Gunter Narr, 201–268.
- Lehmann, Christian. 2015. *Thoughts on Grammaticalization*. 3rd revised ed. Berlin: Language Science Press.

- Lehmann, Christian. 2016. Grammaticalization and automation. Innlegg ved 23. LIPP-Symposium «Grammatikalisierung in interdisziplinärer Perspektive». Internationale Konferenz der Graduiertenschule Sprache & Literatur München.
- Lohndal, Terje & Marit Westergaard. 2021. Grammatical Gender: Acquisition, Attrition, and Change. *Journal Of Germanic Linguistics* 33-1, 95–121.
- Loporcaro, Michele. 2016. Noun inflection and gender in Romanian. Presentasjon ved den syttande internasjonale morfologikonferansen (IMM 17), Wien.
- Loporcaro, Michele. 2018. *Gender from Latin to Romance: History, Geography, Typology*. Oxford: Oxford University Press.
- Lødrup, Helge 2011. Hvor mange genus er det i Oslo-dialekten? *Maal og Minne* 2011, hefte 2, 120–136.
- Lødrup, Helge. 2016. Dekanus er i sentrum og sjekker larynks: Lærde substantiver med definitttolking i norsk. *Maal og Minne* 2016, hefte 2, 31–50.
- Lødrup, Helge & Marianne Hobæk Haff. 2020. Hvorfor er Berit farmasøyt mens Brigitte er *pharmacienne*? Om kjønnsespesifikke betegnelser for yrker og funksjoner i norsk og fransk. *Oslo Studies in Language (OSLa)* 11-2, 269–281.
- Maiden, Martin. 2016a. Ch. 8: Romanian, Istro-Romanian, Megleno-Romanian, and Aromanian. I Ledgeway, Adam & Martin Maiden (eds.): *The Oxford Guide to the Romance Languages*. Oxford: Oxford University Press, 91–125.
- Maiden, Martin. 2016b. Inflectional morphology and gender in Romanian. Why Romanian only has two genders, and how it might yet acquire a third. Presentasjon ved den syttande internasjonale morfologikonferansen (IMM 17), Wien.
- Maiden, Martin. 2016c. The Romanian alternating gender in diachrony and synchrony. *Folia Linguistica Historica* 37, 111–144.
- Maiden, Martin. 2016d. The death of the *genus alternans* in Istro-Romanian. Manuskript, Trinity College, Oxford.
- Maiden, Martin. 2018. *The Romance Verb: Morphomic Structure and Diachrony*. Oxford: OUP.
- Nau, Nicole. 2011. Declension classes in Latvian and Latgalian: Morphemics vs. Morphophonology. *Baltic Linguistics* 2, 141–177.
- Opsahl, Toril. 2009. “Egentlig alle kan bidra”: En samling sosiolingvistiske studier av strukturelle trekk ved norsk i multietniske ungdom. msmiljøer i Oslo. Ph.d.-avhandling, UiO. Oslo.

- Opsahl, Toril. 2021. Dead, but Won't Lie Down? Grammatical Gender among Norwegians. *Journal of Germanic Linguistics* 33-1, 122–146.
- Papazian, Eric. 1978. Han og ho – eit uromantisk oversyn over formene av desse to pronomena og bruken av dei i norsk. I Hoff, Ingeborg (red): *På leit etter ord: Heidersskrift til Inger Frøyset*. Oslo: Universitetsforlaget, 235–82.
- Parkkonen-Østtveit, Lotta. 2011. Genus ved nyord i norsk. MA-oppgåve, UiO. <https://www.duo.uio.no/handle/10852/26735>
- Ragnhildstveit, Silje. 2017. Genus og transfer når norsk er andrespråk. PhD-avhandling, UiB.
- Ragnhildstveit, Silje. 2018. Genusmarkering i norsk som andrespråk er styrt av genusmarkørenes signalvaliditet. *Nordand* 13-2, 168–191.
- SAG: Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson. 1999. *Svenska Akademiens Grammatik, bind 2: Ord*. Stockholm: Norstedts.
- Sollid, Hilde, Philipp Conzett & Åse Mette Johansen. 2014. Gender and noun inflection: The fate of 'vulnerable' categories. I Braunmüller, Kurt, Steffen Höder & Karoline Köhl (eds): *Stability and Divergence in Language Contact*. Amsterdam: John Benjamins, 179–205.
- Stolz, Thomas 2007. Word-internal agreement. *Sprachtypologie und Universalienforschung STUF* 60-3, 219–251.
- Timberlake, Alan 2003. Review of Corbett: Number and Senft: Systems of Nominal Classification. *Journal of Linguistics* 39-1, 189–195.
- Unterbeck, Barbara. 1999. Gender: new light on an old category. I Unterbeck et al., xv–xlvi.
- Unterbeck, Barbara et al. Eds. 1999. *Gender in Grammar and Cognition*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Uță, Oana & Martin Maiden. 2020. Trends in noun plural formation in Istro-Romanian. Innlegg ved online-konferansen “20th International Conference of the Department of Linguistics: Romanian Language – Modernity and Continuity in Linguistics Research”, 20.–21. november, Universitetet i București.
- Wechsler, Stephen. 2009. Agreement Features. *Language and Linguistics Compass* 3-1, 384–405.
- Wechsler, Stephen. 2013. The Structure of Swedish *Pancakes*. I Hofmeister, Philip & Elisabeth Norcliffe (eds.): *The Core and the Periphery: Data-Driven Perspectives on Syntax Inspired by Ivan A. Sag*. Stanford: CSLI Publications, 71–98.
- Westergaard, Marit & Yulia Rodina. 2015. Grammatical gender in Norwegian: Language acquisition and language change. *Journal of Germanic Linguistics* 27-2, 147–189.

- Westergaard, Marit & Yulia Rodina. 2016. Hvor mange genus er det i Tromsø-dialekten? *Maal og Minne* 2016-2, 159–189.
- Wiggen, Geirr. 1990. Oslo bymål. I Jahr, Ernst Håkon (red.): *Den store dialektboka*. Oslo: Novus, 178–186.
- Wurzel, Wolfgang Ullrich. 1986. Die wiederholte Klassifikation von Substantiven: Zur Entstehung von Deklinationsklassen. *Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung* 39-1, 76–96.
- Zwicky, Arnold. M & Geoffrey Pullum. 1983. Cliticization vs. inflection: English N'T. *Language* 59-3, 502–513.
- Åfarli, Tor A. & Terje Lohndal. 2015. Genus vs. bøyingsklasse? Presentasjon ved MONS (Møte om norsk språk) 16, Kristiansand, november 2015.

Summary

In the Oslo dialect of Norwegian, the definite singular suffix *-a* is a ‘last trace’ of the feminine, long after other traces are lost on associated words (except for pronouns). There are parallels in other Norwegian dialects, in Swedish and in Istro-Rumanian.

The suffix is a bound element, unlike the gender exponents proper. It is learnt first, perhaps because it takes less abstraction to learn it. Even if the suffix cannot count as an exponent of gender in the strict sense, it may be a good indicator.

The development is discussed with respect to Corbett’s agreement hierarchy and grammaticalisation theory. Elements are more ‘resistant’ towards change the tighter their relation is to the controller, i.e. the more bound they are. Suffixes are most resistant, but there are also differences between the gender exponents proper. The different degrees of resistance correlate with the agreement hierarchy, which relates to grammaticalisation (and to some extent, they correlate with Ragnhildstveit’s hierarchy of signal validity).

Hans-Olav Enger
Universitetet i Oslo
Institutt for lingvistiske og nordiske studium
Postboks 1102 Blindern
NO-0317 Oslo
h.o.enger@iln.uio.no

Grammatisk kjønn og bøyingsklasse i norsk som andrespråk: En korpusstudie

Merete Anderssen¹ og Guro Busterud²

¹UiT Norges arktiske universitet

²Universitetet i Oslo

I denne artikkelen presenteres en empirisk studie av grammatisk kjønn og bøyingsklasse hos 47 andrespråksinnlærere av norsk i talespråkskorpuset *NorInt Tale*. Målet er å undersøke i hvilken grad innlærerne har grammatisk kjønn som del av sin andrespråkskompetanse. Resultatene viser at selv om talerne har en høy grad av målspråkslikhet totalt, skjuler dette en betydelig lavere målspråkslikhet med intetkjønn. Dette er spesielt tydelig med ubestemte artikler og prenominal possessiver. I disse strukturene overgeneraliseres felleskjønn i høy grad. I samsvar med tidligere studier av førstespråkstilegnelse (f.eks. Rodina & Westergaard 2015; Busterud et al. 2019, 2020) og arvespråkstalere (Lohndal & Westergaard 2016) finner vi at bøyingsklasse, representert ved bestemthets-suffikser og postnominale possessiver, er lettere å lære enn genus også i norsk som andrespråk. Komplekse strukturer, som modifiserte bestemte substantivfraser og demonstrativer, er mindre målspråkslike, sannynligvis fordi de krever integrering av ulike typer informasjon samtidig. Også dette resulterer i en asymmetri mellom felleskjønn og intetkjønn.

Nøkkelord: norsk, andrespråkstilegnelse, grammatisk kjønn, bøyingsklasse.

1. Introduksjon*

De senere årene har en rekke studier bidratt til økt kunnskap om førstespråks- tilegnelse av genus og bøyingsklasser i norsk, og av hvordan grammatisk kjønn er i endring i norsk i dag (f.eks. Lødrup 2011, Rodina & Westergaard 2015, Busterud, Lohndal, Rodina & Westergaard 2019, Rodina & Westergaard 2021). Til tross for dette finnes det så langt veldig få undersøkelser av hvordan genus og bøyingsklasser læres i norsk som andrespråk (L2). I denne studien undersøker vi dette hos 47 andrespråksinnlærere med et ferdighetsnivå som tilsvarer omtrent B2 på CEFR-skalaen,¹ i talespråkskorpuset *NorInt Tale*. Ettersom dette er en av få studier av genus i norsk som andrespråk, tar vi sikte på en bred og empirisk orientert tilnærming og inkluderer alle elementer i substantivfrasen som uttrykker genus eller bøyingsklasse. Vi vil derfor undersøke bestemte og ubestemte artikler, bestemthetsuffixer, possessiver og sterke attributive adjektiver. I studien spør vi hvorvidt andrespråksinnlærerne har tilegnet seg et målspråkligt system for genus. Tidligere forskning viser at bøyingsklasse både tilegnes tidlig i norsk som førstespråk (L1) (Rodina & Westergaard 2013) og er robust i amerikanorsk (Lohndal & Westergaard 2016), mens genus er mer sårbart. Vi undersøker hvorvidt dette også er tilfelle i L2-tilegnelse. Vi ser nærmere på intetkjønn, som har vist seg å være på plass først i 7-årsalderen i L1 norsk (jf. Rodina & Westergaard 2015; Busterud et al. 2019). Vi undersøker også hvilke former som brukes i ytringer som ikke er målspråkslike og hvorvidt felleskjønn, formen som tradisjonelt har vært referert til som hankjønn, brukes som standardverdi (*default*). Videre ser vi på andrespråksinnlærernes bruk av hunkjønn, ettersom denne grammatiske kategorien ser ut til å være på vei ut av det norske språket (Lødrup 2011, Rodina & Westergaard 2015, Busterud et al. 2019, 2020).

Resultatene viser at andrespråksinnlærerne er målspråkslike i totalt 80–90 % av frasene, men nærmere gransking av dataene avdekker en tydelig forskjell mellom felleskjønn og intetkjønn. Den høye andelen målspråkslike ytringer er et resultat av at felleskjønn, som er målspråkligt, er svært frekvent (i norsk generelt og også i *NorInt Tale*), og dette skjuler at innlæringen av intetkjønn er mye mer problematisk. Studien viser videre at utviklingen mot et togenussystem

---

* Vi ønsker å rette en stor takk til to anonyme konsulenter for nyttige kommentarer på et tidligere utkast av denne artikkelen, samt Terje Lohndal for gode tilbakemeldinger. Videre er vi takknemlige for å ha fått delta på MultiGender-prosjektet, ledet av Terje Lohndal og Marit Westergaard, ved Senter for grunnforskning (CAS) i 2019–2020. Denne forskningen er et resultat av dette oppholdet.

1. CEFR-skalaen (the Common European Framework of Reference) består av seks nivåer, A1, A2, B1, B2, C1 og C2, hvor A1 er lavest og C2 er høyest.

i norsk, bestående av felleskjønn og intekjønn, også reflekteres i dataene fra disse talerne. Mens hunkjønnsformen er tilnærmet fraværende i ubestemte substantiver, er bestemthetsuffixet og postnominale possessiver, som har blitt hevdet å uttrykke bøyingsklasse, noe mer robuste.

Artikkelen er organisert som følger: I delkapittel 2 gjør vi rede for genus-systemet og bøyingsklasser i norsk, tidligere forskning og forskningsspørsmål, mens delkapittel 3 presenterer studiens metode. Resultatene fra studien presenteres i 4, og i 5 diskuterer vi resultatene opp mot forskningsspørsmålene, før vi konkluderer i delkapittel 6.

2. Bakgrunn

Den grammatiske kategorien genus regnes for å være en iboende egenskap ved substantiv. Hockett (1958: 231) definerer det slik: «[g]enders are classes of nouns reflectet in the behaviour of associated words» (jf. Corbett 1991). Denne definisjonen av grammatisk kjønn innebærer at kun frittstående elementer som ubestemt og (prenominal) bestemt artikkel, possessiver og adjektiver er uttrykk for grammatisk kjønn. Substantivets suffikser som markerer bestemthet, numerus og/eller kasus, er dermed ikke uttrykk for grammatisk kjønn, men representerer bøyingsklasse (se Faarlund, Lie og Vannebo 1997: 150 for en annen tilnærming).

Ikke alle språk har grammatisk kjønn, og for de språkene som har denne kategorien, er det stor variasjon i hvordan kategorien kommer til uttrykk (e.g. Corbett 1991, 2006). Språk varierer med hensyn til antall grammatiske kjønn: Tysk har eksempelvis tre kjønn, mens fransk har to. I noen språk er genus-kategoriene semantisk motivert, mens det i andre språk er formelle morfologiske eller fonologiske egenskaper som avgjør substantivets genus (e.g. Corbett 1991, 2006). I atter andre språk, slik som norsk og nederlandsk, ligger det ingen tydelige regler til grunn for tilordning av genus (men se Urek, Lohndal og Westergaard (dette heftet) for noen tendenser innen fonologisk form). Genus manifesterer seg ulikt i ulike språk. For eksempel markeres genus bare i entall og ikke i flertall i fransk. Ettersom den grammatiske kategorien genus realiseres ulikt i ulike språk, er det ikke tilstrekkelig for en andrespråksinnlærer av norsk å avdekke at norsk *har* grammatisk kjønn. Innlæreren må videre avdekke a) hvor mange grammatiske kjønn norsk har, b) at tilordning av genus i norsk ikke legger noen tydelige semantiske eller formelle kriterier til grunn, c) hvilke kategorier grammatisk kjønn markeres på i norsk, og d) hvilken morfofonologisk form som må brukes.

2.1. Genussystemet i norsk

Norsk har tradisjonelt hatt et genusystem bestående av tre kjønn, hunkjønn, hankjønn og intetkjønn, men det er i dag stor variasjon mellom genusystemet i ulike dialekter. Om vi ser på skriftspråkene i norsk, har nynorsk et tregenussystem, mens bokmål tillater både to og tre genus. I togenussystemet har hun- og hankjønnskategorien kollapset til en kategori, felleskjønn, realisert ved hankjønnformer. Som vi vil se nedenfor, viser flere studier at stadig flere dialekter ser ut til å ha en utvikling i retning av et togenussystem, og våre resultater antyder at andrespråksinnlærerne i høy grad tilegner seg et slik system.

Som vi ser i tabell 1, kommer genus i norsk til uttrykk på den ubestemte artikkelen, som er forskjellig i alle tre genus i et tregenussystem (*en hund*, *ei bok*, *et tre*; og *en hund/bok*, *et tre* i et togenussystem). Det foranstilte determinativet i demonstrativer og modifiserte bestemte strukturer uttrykker også grammatisk kjønn (*den hunden/boka*, *det huset*), men i disse strukturene er det sammenfall mellom hankjønn og hunkjønn. Det samme gjelder sterke attributive adjektiver, med unntak av noen få eksempler.² I det tradisjonelle tregenussystemet korresponderer bestemthetssuffiksene med de ubestemte artiklene i et en-til-en forhold, mens det i togenussystemet er variasjon i bøyingsklassesystemet innad i felleskjønnskategorien. Sistnevnte gir støtte til Hocketts (1958) definisjon av bestemthetssuffiksene som uttrykk for bøyingsklasse (jf. Enger 2004, Lødrup 2011, Rodina & Westergaard 2015, Busterud et al. 2019). Possessiver er også frittstående morfemer og uttrykker dermed genus, gitt Hocketts (1958) definisjon. Det har imidlertid vært hevdet at postnominale possessiver uttrykker bøyingsklasse (jf. Lødrup 2011, men også Johannessen 1989, Hagen 2000, Trosterud 2003, Svenonius 2017, Rodina & Westergaard 2021), mens prenominal possessiver antas å uttrykke genus. Grunnen til dette er at talere med et togenussystem typisk varierer mellom *boka mi* og *boken min*, men bruker konsekvent *en bok* og *min bok* (ikke *ei bok* eller *mi bok*). Svenonius (2017) foreslår at alternasjonen mellom *mi* og *min* i *bok-a mi* og *bok-en min* er allofonisk og utløst av fonologisk kontekst, slik at bestemthetssuffikset *-a* (som ender på en vokal) gir formen *mi*, mens bestemthetssuffikset *-en* (som ender på konsonant) gir formen *min*.

---

2. Eksempelvis har hankjønn og hunkjønn ulike former for adjektivet *liten* (*en liten hund*; *ei liten bok*).

	Hankjønn	Hunkjønn	Intetkjønn
Ubestemt	en hund	ei bok	et hus
Bestemt	hunden	boka	huset
Demonstrativ/modifisert bestemthet	den (fine) hunden	den (fine) boka	det (fine) huset
Modifisert ubestemt/attributivt adjektiv	en fin hund	ei fin bok	et fin hus
Prenominal possessiv	min hund	mi bok	mitt hus
Postnominal possessiv	hunden min	boka mi	huset mitt

Tabell 1: Tradisjonelt tregenussystem i norsk

Genustilordning i norsk antas å være arbitrært, ettersom det ikke tydelig kan knyttes til noen morfofonologiske eller semantiske trekk. Trosterud (2001) foreslår imidlertid 43 regler for genustilordning i norsk, hvorav majoriteten har unntak. Rodina & Westergaard (2013: 49) påpeker at Trosteruds (2001) system er problematisk med hensyn til lærbarhet, da flere av reglene kun dekker små grupper av substantiver hvorav enkelte substantiver i tillegg er svært lavfrekvente. I et system som norsk, der genus ikke er underlagt formelle kriterier, er det vanskelig å avgjøre substantivets genus ut fra morfofonologisk form (men se Urek, Lohndal & Westergaard, dette heftet, for noen statistiske tendenser). Dette betyr at et substantivs genus kommer til uttrykk på andre, kongruerende elementer i DP-en (som ubestemte artikler eller prenominal possessiver).

Som nevnt er det variasjon i genussystemet i norsk, både skriftlig og muntlig. Bergens-dialekten har siden Hansa-tiden hatt et togenussystem, mens senere forskning har dokumentert (pågående) endring fra trekjønnsystem til tøkønnsystem også andre steder i landet. Lødrups (2011) undersøkelser av talespråkskorpuset NoTa viste at hunkjønnsartikkelen *ei* så å si er ikke-eksisterende i Oslo, spesielt blant yngre talere. Opsahl (2009) fant heller ikke bruk av *ei* i multietnolekter i Oslo. Conzett, Johansen & Sollid (2011) har funnet at hunkjønn er på vikende front i språkkontaktsområder i Norge. Gjennom bruk av en eksperimentell produksjonstest der L1-talere fra fem ulike aldersgrupper ble testet, dokumenterte Westergaard & Rodina (2016) og Rodina & Westergaard (2015) at *ei* erstattes av *en* blant yngre talere i Tromsø, mens de voksne talerne bruker *ei*. Busterud et al. (2019, 2020) brukte samme metode og samme aldersgrupper i Trondheim og fant at *ei* er nærmest fraværende blant de yngste talerne, og at også majoriteten av voksne språkbrukerne brukte *en* oftere enn *ei* ved hunkjønnsord. Resultatene fra studiene i Tromsø og Trondheim viser også at den pågående endringen i hunkjønn påvirker alle typer hunkjønnsord.

Studiene fra Oslo, Tromsø og Trondheim viser at selv om *ei* erstattes av *en*, beholdes stort sett bestemthetsuffikset: *en flaske* – *flaska*. Det er likevel verdt å merke seg at dataene fra Trondheim viser noe mer variasjon i bestemthetsuffikset: Barn i barnehage og 1. trinn brukte *-a*-endelse i henholdsvis 77 % og 89 % av de obligatoriske kontekstene, og *-en* i resten. Heller ikke de voksne språkbrukerne i Trondheim hadde full produksjon av *-a*-endelse (87 %).

Det er relevant å se på distribusjonen av de tre genusene for å få innsikt i hvordan L2-innlærernes innputt kan se ut. Rodina & Westergaard (2015) undersøkte distribusjonen av genus i Tromsø-dialekten i Anderssens (2006) korpus, og fant at 62,6 % av de ubestemte artiklene som brukes i korpuset er hankjønn, mens hunkjønn og intetkjønn utgjør henholdsvis 18,9 % og 18,5 %. Lohndal & Westergaard (2016) undersøkte distribusjonen av ubestemte artikler i det nordiske dialektkorpuset (Johannesen et al. 2019) og fant at eldre språkbrukere (over 50 år) hadde omtrent samme fordeling av ubestemte artikler som talerne i Anderssens (2006) korpus (hankjønn: 64,8 %, hunkjønn 18,2 %, intetkjønn 17 %). De yngre språkbrukerne i dialektkorpuset (hovedsakelig 15–30 år) brukte langt mer hankjønn (74,9 %) enn hunkjønn (5,4 %), mens bruken av intetkjønn var ganske lik (19,7 %). Legg merke til at Anderssen-korpuset ble samlet inn på slutten av 1990-tallet, og at de voksne talerne i dette korpuset er over 50 i dag. Derfor er det ikke overraskende at distribusjonen av genus hos disse språkbrukerne ligner mer på de eldre talerne i det nordiske dialektkorpuset.

Som disse tallene viser oss, er forekomsten av intetkjønn relativt lik på tvers av korpus og aldersgrupper, mens bruken av henholdsvis hun- og hankjønn varierer. Dette betyr at det er vanskelig å forutsi hvor mye hunkjønn L2-innlærerne i vår studie har blitt eksponert for. Dette vil sannsynligvis variere både avhengig av hvor i landet de bor og hvilken aldersgruppe de har mest kontakt med. Ettersom *NorInt Tale*-korpuset er samlet inn på en sommerskole ved Universitetet i Oslo, har trolig disse talerne har vært eksponert for dialekter i Oslo-regionen, noe som innebærer at de sannsynligvis har vært lite eksponert for hunkjønnsformer. Gitt funnene til Rodina & Westergaard (2015), Westergaard & Rodina (2016) og Busterud et al. (2019, 2020) fra henholdsvis Tromsø og Trondheim, er det imidlertid grunn til å tro at L2-innlærere som bor i andre deler av landet, trolig også har vært eksponert for en god del variasjon i bruken av hunkjønnsformer.

Vi har sett nærmere på flere lærebøker som er mye brukt i norskopplæring, og alle bøkene vi har undersøkt, presenterer norsk som et trekjønnsystem bestående av hankjønn, hunkjønn og intetkjønn, men det nevnes som regel at hun-

kjønnsord har to bøyingsmønstre. Vi har også vært i kontakt med en rekke personer som underviser i norsk som andrespråk som har fortalt at det er vanlig å presentere norsk som et trekjønnsystem også i undervisningen, men at det forklares at man kan bruke hankjønnsformer på alle hunkjønnsord, altså at man kan benytte et tokjønnsystem. Ser man dette sammen med at hunkjønnsformer er langt mindre frekvente enn hankjønnsformer, og også ofte forekommer med tradisjonelle hankjønnsformer, er det ikke overraskende om de fleste L2-innlærere i *NorInt Tale* vil framvise et togenussystem. Derfor velger vi å gå ut fra et togenussystem i norsk, bestående av felleskjønn og intetkjønn, men dersom utvetydige hunkjønnsformer skulle dukke opp i form av enten ubestemte artikler eller prenominalt possessiv, det vil si de formene som uttrykker egne hunkjønnsformer i et tregenussystem, vil disse bli inkludert i oversikten.

2.2. Grammatisk kjønn i tilegnelse av norsk som L1 og i norsk arvespråk

En konsekvens av at det er vanskelig å avdekke et tydelig system for tilordningen av genus i norsk, er at genus for hvert enkelt substantiv må læres individuelt. Studier av L1-tilegnelse av grammatisk kjønn har vist at genus er på plass svært tidlig i språk der genustilordningen er underlagt formelle kriterier (Kupisch, Müller & Cantone 2002), mens barn som lærer språk der kriteriene for genustilordning er mer ugjennomtrengelige, slik som i norsk og nederlandsk, bruker lengre tid på å få systemet ordentlig på plass (Blom, Polizenka & Weermann 2008; Rodina & Westergaard 2013, 2015). Disse funnene gjelder for både enspråklige og tospråklige barn.

Rodina & Westergaard (2013) undersøkte tilegnelse av genus i spontantale hos to enspråklige og to tospråklige barn i alderen 1;8.8–3;3.18. De fant ingen relevante forskjeller mellom de enspråklige og tospråklige barna. I stedet fant de at to av barna, ett tospråklig og ett enspråklig, var mindre målspråkslike enn de andre to. Alle barna mestrer bøyingsklasse på bestemthetsuffixet tidlig og tilnærmet feilfritt, mens de har større problemer med genusmarkering på prenominal determinativ, spesielt ubestemt artikkel, og de overgeneraliserer hankjønnsformer. Rodina & Westergaard (2015) og Busterud et al. (2019) fant i sine studier av enspråklige norske barn at korrekt bruk av ubestemt artikkel for intetkjønn er på plass først ved 7 års alderen. Dette tyder på at genus tilegnes sent i norsk sammenlignet med andre språk (men se Blom et al. 2008 for en liknende observasjon for intetkjønn i nederlandsk).

Den etterstilte bestemte artikkelen er det første determinativet som læres i L1-tilegnelse av norsk (Anderssen 2007; 2010; 2012, Simonsen, Kristoffersen, Bleses, Wehberg & Jørgensen 2014), inkludert hos tospråklige barn (Rodina &

Westergaard 2013). Innlæringen av dette elementet karakteriseres av høy mål-
språkslikhet, både når det gjelder bruk i obligatoriske kontekster (Anderssen
2007, 2010) og når det gjelder valg av bøyingsklasse hos førstespråksinnlærere
(Rodina & Westergaard 2013, 2015, 2016, Busterud et al. 2019). Dobbel be-
stemthet er imidlertid utfordrende å lære både for enspråklige barn (Anderssen
2007, 2012), tospråklige barn (Anderssen & Bentzen 2013), andrespråksinn-
lærere (Jin, Åfarli & van Dommelen 2009) og arvespråkstalere (Anderssen,
Lundquist & Westergaard 2018; van Baal 2020).

Så vidt vi vet, har ingen tidligere undersøkt genus i demonstrativer i andre-
språkstilegnelse av norsk. Det nærmeste vi kommer er Anderssen & Bentzen
(2013), som er en kasusstudie av tilegnelsen av bestemthet hos et norsk-engelsk
tospråklig barn. Denne studien viser at den etterstilte artikkelen ofte er utelatt
i demonstrativer, spesielt tidlig i utviklingen. Anderssen & Bentzen (2013)
hevder at dette er et resultat av mellomspråklig påvirkning fra engelsk.

Genus har også vært studert i det norske arvspråket amerikanorsk. Disse
studiene ser riktignok ikke på tilegnelse, men er likevel relevante for vår studie,
fordi innlærerne har lært norsk som ett av flere L1, og fordi de er flerspråklige.
I sin korpusstudie av genus i amerikanorsk finner Lohndal & Westergaard
(2016) en liknende situasjon som den som er observert i førstespråkstilegnelse;
hankjønnsformen av ubestemt artikkel overgeneraliseres ved hunkjønns- og
intetkjønnssubstantiver, mens bruken av bestemthets-suffiks er svært målspråks-
lik. I en annen studie av amerikanorsk kommer Johannessen & Larsson (2015)
til en annen konklusjon. De viser til to talere som har store problemer med genus
i komplekse strukturer (som modifiserte bestemte substantivfraser), men som
er svært målspråkslike i mindre komplekse strukturer. Denne forskjellen beror
i hovedsak på at Lohndal & Westergaard (2016) klassifiserer bestemthets-
suffiksene som bøyingsklasse heller enn genus, mens Johannessen & Larsson
(2015) klassifiserer dem som eksponenter for genus (se Lohndal & Westergaard
2021 for en diskusjon).

Studier av possessivstrukturer har vist at talere av amerikanorsk har en sterk
dominans av postnominale possessiver i sin produksjon (Westergaard &
Anderssen 2015, Anderssen, Lundquist & Westergaard 2018). Videre fant
Lohndal & Westergaard (2016) at hunkjønnsformen er helt fraværende i
prenominale possessivkonstruksjoner, men er overraskende frekvente i etterstilt
posisjon. De observerte forskjellene mellom ubestemt artikkel og bestemthets-
suffikset og mellom pre- og postnominale possessiver har blitt knyttet til for-
skjellen mellom genus og bøyingsklasse (cf. Svenonius 2017). Igjen ser vi
eksempel på overgeneralisering av hankjønn, mens bøyingsklassene er stabile.

2.3. *Andrespråkstilegnelse av grammatisk kjønn*

Fra internasjonal forskning vet vi at L2-innlærere både med og uten grammatisk kjønn i sitt L1 har store problemer med å tilegne seg genus, og at dette er et problem som for mange innlærere vedvarer selv etter lang tids eksponering for målpråket (f.eks. Franceschina 2005, Bruhn de Garavito & White 2002). Samtidig har flere forskere (bla. White et al. 2004 og Unsworth 2008) funnet evidens for at L2-innlærere med og uten grammatisk kjønn i L1 er i stand til å tilegne seg grammatisk kjønn som en del av sin L2-kompetanse. Selv om andrespråksinnlærere gjør flere feil med tilordning av genus i tidlige faser av språkinnlæringen, finnes det L2-innlærere som framviser nærmest målpråkslik produksjon for grammatisk kjønn (Kupisch, Akpinar & Stöhr 2013). Studier har også vist at L2-innlærere har mer problemer med tilordning av grammatisk kjønn enn med samsvarsbøyning (Bianchi 2013, Kupisch, Akpinar & Stöhr 2013).

Som nevnt finnes det få studier av genus i norsk som andrespråk. Vi kjenner bare til to studier, og disse presenteres i dette delkapitlet. Ragnhildstveit (2017) undersøker i sin ph.d.-avhandling andrespråkstilengelse av grammatisk kjønn i norsk gjennom tre ulike studier.³ Hun ser på skriftlig produksjon og bruker datamateriale fra *ASK – Norsk andrespråkskorpus*. Deltakerne i hennes studier har henholdsvis engelsk, vietnamesisk, nederlandsk, spansk eller tysk som førstespråk, og tekstene de har produsert er vurdert til å ligge på nivå A2, B1 og B2 på CEFR-skalaen.

Et overordnet spørsmål i Ragnhildstveits studier er om det å ha genus i L1 gjør det enklere eller vanskeligere å tilegne seg genus. Deltakerne i studiene hennes har henholdsvis 0, 2 og 3 genus i sine respektive L1. I den første studien sammenligner Ragnhildstveit (2017) produksjon av ubestemte artikler hos innlærere med henholdsvis tysk, nederlandsk, spansk, engelsk og vietnamesisk som L1. Hun finner at de vietnamesiske innlærerne utelater ubestemt artikkel oftere enn de tyske innlærerne. Likevel bruker de tyske L1-talene feil ubestemt artikkel oftere enn de vietnamesiske L1-talene. Siden Ragnhildstveit ikke skiller mellom de tre genusene i sitt tallmateriale, er det ikke så enkelt å få klarhet i hvordan feilene fordeler seg mellom de tre genusene, og heller ikke om ett genus overgeneraliseres på bekostning av de andre. I den andre studien ser Ragnhildstveit på adjektivkongruens hos innlærere med henholdsvis vietnamesisk, engelsk, spansk og tysk som L1. Hun finner at de vietnamesiske innlærerne er mer målpråkslike i sin adjektivkongruens sammenlignet med de

---

3. Ph.d.-avhandlingen består av tre artikler. Vi refererer til sidetall i avhandlingen.

andre innlæregruppene. Ragnhildstveit (2017: 207) går ut fra at forklaringen på dette er å finne i L1, som hun antar påvirker tilegnelsen av genus i norsk «på en måte som er til hjelp». Ettersom vietnamesisk er ubeslektet og typologisk ulikt norsk, må de vietnamesiske innlærerne «basere seg på målspråket» noe som fører til at de «legger merke til særskilte trekk i målspråket, som genuskongruens på adjektiv» (ibid.). Heller ikke for adjektivkongruens er det rapportert hvordan feilene fordeler seg mellom de tre genusene, noe som gjør det vanskelig å sammenlikne disse resultatene med norske L1-data.

I den tredje studien undersøker Ragnhildstveit også genuskongruens i tre typer fraser som alle innehar to genusmarkører: a) modifisert ubestemt entall (*en fin bil*), b) postnominal possessiv (*bilen min*) og c) demonstrativ (*denne bilen*). Generelt gjør ikke innlærerne spesielt mange feil i disse konstruksjonstypene. Informantene gjør flest feil i konstruksjoner av type a) (9,1 %), og majoriteten av feilene (40 av 52) skyldes feil adjektivkongruens. Informantene gjør færre feil i konstruksjoner som inneholder bestemthetssuffiks (2,2 % for b, og 3,3 % for c), og de har aldri feil på bestemthetssuffiksene. Selv om vi ikke vet hvordan fordelingen av feil mellom de tre grammatiske kjønnene er, gir dette oss noen indikasjoner på at det kan være forskjell på hvor målspråkslike andrespråkinnlærere er med ulike typer substantivfraser, samt at de i likhet med barn gjør få feil med bestemthetssuffiks, dvs. bøyingsklasse.

Den eksperimentelle studien til Jin, Åfarli & van Dommelen (2009) testet produksjon av modifiserte bestemte og ubestemte substantivfraser i entall og flertall i norsk hos henholdsvis kinesiske og engelske L1-talere. I denne studien ble norsk behandlet som et tokjønnssystem. De fant at tre av seks innlærere med engelsk L1 har så å si målspråkslik produksjon av foranstilt determinativ og adjektivkongruens. De resterende tre engelsktalende innlærne og de kinesiske innlærerne hadde flere feil. Den vanligste feilen innen adjektivkongruens er at null-endelse ($\emptyset$), som også er synonym med felleskjønnsformen, blir overgeneralisert og brukt i intetkjønnsk kontekster og flertalls kontekster. Flertallsform (-e) og intetkjønnsform (-t) blir derimot sjelden brukt i felleskjønnsk kontekster. Videre blir foranstilt bestemt determinativ (*den, det, de*) ofte utelatt i obligatoriske kontekster. Et overraskende funn er at de engelske innlærerne, som har artikler i sitt L1, oftere utelater foranstilt bestemt artikkel enn de kinesiske innlærerne, som ikke har artikler i sitt L1, og denne forskjellen er statistisk signifikant ($p \leq 0,05$) for alle de tre determinativene som ble testet (*den, det* og *de*). Både de engelske og de kinesiske innlærerne bruker oftere felleskjønnsartiklen (*den*) i intetkjønnsk kontekst (*det*) enn omvendt. Felles for adjektivkongruens og determinativbruk er at felleskjønnsformen over-

generaliseres til andre kontekster, men ikke omvendt. En forskjell mellom de to gruppene er at de kinesiske innlærerne også gjør feil med numerus. Et viktig funn fra denne studien er at andrespråksinnlærernes målspråksavvikende ytringer ikke bare inneholder bruk av feil genus, de inneholder også utelatelse av genusmarkerte elementer og bruk av flertallsformer i entall.

2.4. *Forskningsspørsmål*

Gitt tidligere forskning på genus i norsk, samt studier av genus i første- og andrespråkstilegnelse og i arvespråk, legger vi følgende forskningsspørsmål til grunn for vår studie:

1. I hvilken grad har L2-innlærere av norsk grammatisk kjønn som en del av sin L2-kompetanse?
  - a. Brukes i det hele tatt hunkjønn?
  - b. Er intetkjønn utfordrende, som i L1-tilegnelse?
  - c. Er felleskjønn standardverdi, slik det er for L1-innlærere av norsk og arvespråkstalere?
2. Er det forskjell mellom genusformer og bøyingsklasse, slik vi finner hos L1-innlærere og arvespråkstalere? Hvis det er forskjell:
  - a. Er genus vanskeligere enn bøyingsklasse?
  - b. Er bestemthetssuffikset og postnominal possessiv like utfordrende?
3. Er det forskjell i målspråkslikhet mellom ulike typer DPer?

Studier av L1-tilegnelse viser at det er enklere å tilegne seg genus i språk der genus tilordnes etter formelle kriterier, enn i språk der tilordningen av genus framstår som mer tilfeldig. Tilegnelse av det norske genussystemet vil dermed potensielt kunne være utfordrende for L2-innlærere (jf. forskningsspørsmål 1). Studier tyder på at det i norsk foregår en endring fra et trekjønnsystem til et tokjønnsystem (jf. Lødrup 2011; Rodina & Westergaard 2015; Busterud et al. 2019, 2020) bestående av intetkjønn og felleskjønn. Det er naturlig å anta at denne endringen vil være en del av L2-innlærernes innputt ved at de både skriftlig og muntlig vil møte tradisjonelle hunkjønnsord i både hun- og felleskjønnsform. Dette vil sannsynligvis komplisere tilegningsoppgaven ytterligere, og det er uklart om L2-innlærerne eksponeres for hunkjønn i tilstrekkelig grad til å kunne tilegne seg et trekjønnsystem. Gitt utviklingen i norsk, antar vi at de fleste vil tilegne seg et tokjønnsystem, men det er likevel interessant å undersøke om hunkjønn i det hele tatt forekommer i dette datasettet (jf. forskningsspørsmål 1a). I og med at genus, og spesielt intetkjønn, faller sent på plass i

førstespråkstilegnelse, er det interessant å undersøke om også andrespråksinnlærere på nivå B2 strever med genus, og da spesielt intetkjønn (jf. forskningsspørsmål 1b). Både L1- og L2-innlærere og arvespråkstalere overgeneraliserer hankjønnsformer, eller standardverdien, og det er naturlig å forvente at L2-innlærere i denne studien vil gjøre det samme (jf. forskningsspørsmål 1c).

Både studiene av L1-tilegnelse av norsk og studiene av arvespråkstalere antyder at det er en forskjell mellom genus og bøyingsklasse. Bøyingsklasse tilegnes tidligere og ser ut til å være mindre sårbar for overgeneralisering. Vi antar derfor at vi vil finne forskjell mellom genus og bøyingsklasse også hos L2-innlærerne i *NorInt Tale* (jf. forskningsspørsmål 2, 2a og 2b). Vi er også interessert i å finne ut om det er forskjell i hvor målspråkslike L2-innlærerne er i de ulike frasene vi ser på (forskningsspørsmål 3).

Studien til Jin et al. (2009) indikerer at det er viktig å ikke bare vurdere målspråkslik og -ulik bruk av genus, ettersom utelatelse av genusmarkerte elementer også kan være et uttrykk for manglende kompetanse når det gjelder genus. Vi vil derfor undersøke dataene med dette i mente.

Vår studie er ulik de to tidligere studiene av genus i norsk som andrespråk ved at vi tar sikte på å gi en generell oversikt over bruk av grammatisk kjønn, og ved at vi legger muntlige kopusdata til grunn. En viktig forskjell mellom innlærerne i denne studien og Ragnhildsteits (2017) studie er at tekstene i ASK-korpuset er skrevet i en eksamenssetting. Det er ikke usannsynlig at innlærerne i en eksamenssetting, der kompetanse og ferdigheter i norsk språk testes, framviser en svært monitorert språkbruk og i stor grad tar i bruk sin metalingvistiske kunnskap, også i sin produksjon av genus. Studien som presenteres i denne artikkelen legger spontane, muntlige data til grunn. Det er sannsynlig at genusbruken i datamaterialet vi bruker, representerer en noe mindre monitorert språkbruk og at innlærerne sannsynligvis i mindre grad har brukt sin eksplisitte kunnskap om norsk. Når det er sagt, er også disse dataene produsert i en undervisningskontekst, og vil derfor muligens være noe mer monitorert enn helt spontan tale. I tillegg er temaene for samtalene i *NorInt Tale* like for alle, noe som begrenser variasjon og bredde i vokabularbruken. Det er også mulig at talerne har forberedt samtalene på forhånd. I de tilfeller hvor dette er gjort, kan deltagerne potensielt ha sjekket genus på forhånd eller de har kunnet planlegge å bruke substantiver der de er sikre på genus.

3. Metode

Datamaterialet til denne artikkelen er hentet fra taledelen av *NorInt*-korpuset⁴; *NorInt Tale*. Dette korpuset består av data fra 116 voksne internasjonale studenter som gikk på norskkurs på høyere nivå ved Universitetet i Oslo sommeren 2014 og 2015. Norskkurset beskrives for å være på høyere nivå, noe som tilsvarer omtrent nivå B2 på CEFR-skalaen. Talespråksdelen av korpuset inneholder totalt 51 informanter, men bare 47 informanter ble inkludert i denne studien.⁵ Informantene har hele 26 ulike førstespråk.⁶ Vi har ikke informasjon om hvilke andre språk innlærerne har lært, men mange av dem har sannsynligvis lært minst ett annet språk før de lærte norsk. De som ikke har engelsk som førstespråk har trolig dette som et av andrespråkene sine.

Informantenes 26 ulike førstespråk er forskjellige både med hensyn til om de har genus, antall genus, og også hvorvidt de har et artikkelsystem og hvordan dette systemet eventuelt kommer til uttrykk. Dette kombinert med at vi har lite informasjon om individuelle talere, gjør at vi har valgt å ikke gå nærmere inn på individuelle data og L1-bakgrunn i denne artikkelen. Med en så heterogen gruppe er det vanskelig å vite hva kilden til eventuelle individuelle forskjeller er. Det er også et poeng at det er stor variasjon med hensyn til hvor mye hver informant snakker.

NorInt Tale består totalt av 111 000 ord og er en kombinasjon av intervjuer og samtaler mellom to kursdeltagere eller kursdeltaker og lærer. De har blitt bedt om å snakke om temaer som kultur, fritid, reiser eller livet i Norge, og rammene for samtalerne er dermed ganske like. Hvert opptak er på 30–40 minutter og inneholder data fra én eller to informanter.

For å søke ut genusmarkerte elementer og bøyingsklasseformer ble korpusets søkefunksjon brukt. For bestemte former (umodifiserte og modifiserte bestemte og demonstrative substantivfraser) ble et utvidet søk gjennomført med spesifikasjonene *determinativ*, *entall*, *bestemt*. Det samme søket ble deretter

---

4. <http://www.hf.uio.no/iln/om/organisasjon/tekstlab/prosjekter/norint/index.html>.

5. Det manglet lydfiler for tre av talerne (7, 8 og 9), og det ble dermed ikke mulig å sjekke transkripsjonen opp mot lydfilene for disse talerne. I tillegg ser taler 17 ut til å mangle helt.

6. En mengde språk er representert: arabisk (2), bulgarsk (2), engelsk (3), filipino/tagalog (2), italiensk, japansk, kurdisk, latvisk, makedonsk, mandarin (2), marathi, nederlandsk (2), polsk (2), portugisisk, punjabi, rumensk (2), russisk (7), serbisk (2), slovakisk, spansk (2), thai, tigrinja, tyrkisk (3), tysk (2), ungarsk (2), urdu. Tallet i parentes indikerer antall talere for det relevante språket. Dersom det ikke står et tall bak språket, har det bare én taler.

gjentatt med tilleggsspesifikasjonen *ugrammatisk*.⁷ En del faste uttrykk som involverer bestemte former, slik som *ved siden av, resten, i løpet av*, samt årstall (*åttitallet, nittitallet*, etc.) og titler på bøker, TV-serier og lignende samt navn med bestemt artikkel (*Steinalderen, Broen, Forbrytelsen, T-banen, Halvbroren* etc.) ble ekskludert fra analysen. Søkefunksjonen (*determinant, entall, bestemt*) ble brukt for å finne de bestemte formene, ettersom et søk på bestemthets-suffiksene ville gi en høy andel av irrelevante treff på grunn av mengden av ord som ender på *-a, -et* og *-en* (f.eks. *kna, vellet* og *ren*). Søk etter demonstrativ og/eller prenominal bestemt artikkel (*det, den*) fører også til en høy andel av irrelevante treff. For de resterende eksponentene for genus er det mindre overlapp med andre former, og de spesifikke formene ble derfor søkt på; for ubestemte substantiver gjelder dette hunkjønn-, hankjønn- og intetkjønn-formene av artiklene (*ei, en, et*), og for possessiver gjelder dette alle former som uttrykker genus (*mi, min, mitt, din, di, ditt, si, sin, sitt, vår, vårt*).

Alle søkeresultatene ble sjekket mot de faktiske lyd/video-filene av en assistent, og elementer som var transkribert feil eller som ikke skulle inkluderes av andre grunner, ble utelatt fra resten av analysen.

4. Resultater

I dette delkapitlet vil vi presentere resultatene av korpusstudien. I delkapittel 4.1 gir vi en oversikt over resultatene fra de ulike bestemte strukturene (modifiserte og umodifiserte bestemte substantivfraser og demonstrativer). Deretter gir vi en oversikt over ubestemte artikler og genusmarkerte attributive adjektiver i 4.2, før vi gir en oversikt over possessiver i 4.3. Del 4.4 oppsummerer resultatene.

4.1. Umodifisert bestemt form entall

Som nevnt, læres bestemthetsuffixet tidlig i L1-tilengelse av norsk. Andre-språksinnlærerne i denne studien har også en høy andel av målspråklige ytringer i bestemt form entall (jf. tabell 2). Legg merke til at rad fire i tabell 2 (*feil suffiks*) inneholder to prosentandeler. Den første prosentandelen angir hvor stor andel av substantivfrasene som involverer bruk av feil artikkel totalt, mens den andre prosentandelen angir hvor stor denne andelen er, dersom man bare ser på ytringer som faktisk inneholder en etterstilt artikkel. Dette fordi det ikke er mulig å bruke feil suffiks når suffikset mangler.

---

7. Sistnevnte alternativ finnes ikke lenger i søkefunksjonen.

	Felleskjønn		Intetkjønn	Totalt
	<i>-en</i> -klassen	<i>-a</i> -klassen	<i>-e(t)</i> -klassen	
Total	689	73	249	1011
Målspråkslik	618/689 (89,7%)	73/73 (100%)	210/249 (84,3%)	901/1011 (89,1%)
Suffiks mangler	61/689 (8,9%)		26/249 (10,4%)	87/1011 (8,6%)
Feil suffiks	10/689 (1,5%)/(1,6%)		13/249 (5,2%)/(5,8%)	23/1011 (2,3%)/(2,5%)

Tabell 2: Bøyingssuffikser i bestemt form entall (% målspråkslik/total).

Som tabell 2 viser, er nærmere 90 % av bestemthetssuffiksene målspråkslike, og dette gjelder alle tre bøyingsklasser, se (1)–(3) for eksempler.

- (1) og du er bare her om *sommeren*?
- (2) jeg husker ikke *navnet*.
- (3) jeg foretrekker noe hvor man ser mer av landet enn bare å ligge på *stranda...*

I majoriteten av de målspråksavvikende ytringene mangler den etterstilte artikkelen (8,6 %), mens feil suffiks bare utgjør 2,3 %. I tabell 2 er det ingen eksempler på målspråksavvik i *-a*-klassen. Dette skyldes måten vi har kategorisert disse på. Ettersom alle substantiver i *a*-klassen også kan tilhøre *en*-klassen i et togenussystem, er det umulig å vite om et bestemthetssuffiks som mangler, tilhører *en*-klassen eller *a*-klassen. Det samme gjelder dersom en annen form enn disse to er brukt, som for eksempel *-e(t)*. Gitt dominansen av *-en*-klassen (618 målspråkslike forekomster vs. 73, som tilsvarer hhv. 61 % og 7,2 %), er det mest sannsynlig at det er nettopp *en*-endelsen som mangler eller har fått feil eksponent.

Når det gjelder utelatelse av suffiks, er distribusjonen ganske lik for substantiver i felleskjønn og intetkjønn, med en noe høyere feilrate i intetkjønn (10,4 % vs. 8,9 %), se (4) og (5) for eksempler.

- (4) ... men *sommer_* i fjor i mai ble jeg sykmeldt, og... [(på) sommeren]
- (5) ... og så *landskap_* var utrolig vakkert, ja, wow. [landskapet]

Det relativt få tilfeller med bruk av feil bestemthetssuffiks. Majoriteten av avvikene forekommer ved intetkjønnsord (5,8 %), mens bare 1,6 % av felleskjønnsordene har feil suffiks. I majoriteten av avvikene ved intetkjønnsord

brukes *-en* (11/13). Eksempler på dette er gitt i (6) og (7). Det finnes potensielt også eksempler på bruk av bestemthetssuffikset *-et* med hankjønnsst substantiv, men ettersom dette suffikset i talemålsnorsk er en trykksvak *-e* (som i *hus-e(t)*), er det vanskelig å si sikkert om disse er eksempler på bruk av feil bøyingsklasse, en form for plassholdere, eller om de er feilaktig analysert til å være en del av roten til det relevante substantivet. Noen relevante eksempler er gitt i (8)–(10).⁸ Videre er det også enkelte tilfeller hvor flertallssuffikset *-er* er feilaktig brukt i bestemt form entall. Det er to slike eksempler blant umodifiserte bestemte substantivfraser, ett med hankjønnsst substantiv og ett med intetkjønnsst substantiv, se (11) nedenfor for et eksempel.

- (6) ... ee # leke sammen med barna eller klippe ee *gress-en* hjemme. [gresset]
- (7) det er nei avhengig av # av *fakultet-en* du er i. [fakultetet]
- (8) *veterinær-e* sa at em til å operere på han skulle være veldig dyrt og stressende på han. [veterinæren]
- (9) *Grunn-e* til det det er pengene. [grunnen]
- (10) jeg hadde problemer med tick- ee *billett-e*.⁹ [billetten]
- (11) og ee krigen var # over *grenser* ee ikke inne byen så ee vi følte trygge. [grensen]

4.1.2. Dobbel bestemthet

Modifiserte bestemte substantivfraser i norsk er ekstra kompliserte på grunn av den doble markeringen av bestemthet. Resultatene for fraser med dobbel bestemthet er oppsummert i tabell 3. Som i tabell 2 ovenfor gis to prosentandeler for substantivfraser der feil form er brukt, den første angir total prosent ikke-målspråkslike former, og den andre gir totalen når de tilfellene hvor determinativene er utelatt ikke er regnet med.

8. Dersom disse substantivene antas å ha en rot/ubestemt form som ender på *-e* hos de relevante talerne, vil dette si at disse talerne har følgende par: *en veterinære-veterinæren*, *en grunne-grunnen*, *en billette-billetten*. Dette ville i så fall ikke være overraskende, ettersom denne typen finnes i språket (for eksempel *en familie-familien*).

9. Her ser det ut som innlæreren først henter frem det engelske ordet, og deretter nøler (ee), før vedkommende retter det opp til *billett-e*.

	Felleskjønn		Intetkjønn	Total
Målspråkslik	85/109 (78%)		17/38 (44,7%)	102/147 (69,4%)
<i>Genus</i>	<i>Felleskjønn</i>		<i>Intetkjønn</i>	<i>total</i>
Prenominal determinativ mangler	7/109 (6,4%)		4/38 (10,5%)	11/147 (7,5%)
Feil genus prenom. determinativ	6/109 (5,5%)/(5,9%)		5/38 (13,2%)/(14,7%)	11/147 (7,5%)/(8,1%)
<i>Bøyningsuffixs</i>	<i>-en</i>	<i>-a</i>	<i>-et</i>	<i>total</i>
Målspråkslik	72	20	24/38 (63,2%)	116/147 (78,9%)
Suffiks mangler	92/109 (84,4%)		12/38 (31,6%)	28/147 (19%)
Avvikende suffiks	16/109 (14,7%)		2/38 (5,3%)/(7,7%)	3/147 (2%)/(2,5%)
	1/109 (0,9%)/(1,1%)			

Tabell 3: Genusmarkering og bøyingsklasse ved dobbel bestemthet (% målspråkslik/total).¹⁰

Andrespråksinnlærerne er, ikke overraskende, noe mindre målspråkslike ved dobbel bestemthet enn i bestemt form entall. Se (12)–(14) for eksempler på målspråkslike ytringer. Innlærerne har flere avvik med prenominal determinativer (69,4 %) enn med bestemthetsuffixs (78,9 %). Gitt både resultater fra tidligere forskning og det en kunne forvente gitt den doble markeringen av bestemthet i disse frasene, er den lavere målspråksligheten ikke overraskende.

(12) kanskje *den første gangen* jeg....

(13) ... som ikke var på *den første # lista*.

(14) jeg benyttet # ee mulighetene # der *det siste året*.

En likhet mellom bestemt form entall og modifiserte bestemte substantivfraser er at utelatelse av bestemthetsuffixs er mer frekvent enn bruk av feil suffiks (19 % vs. 2 %). Andelen målspråksulike suffiks er ganske lik det vi finner i bestemt form entall (ca. 2 %), se (15) og (16) for eksempler. En forskjell er at be-

10. Vær obs på at totaltallet for målspråkslike og målspråksavvikende forekomster innen ett og samme genus kan overskride 100 %. Dette skyldes at ett eksempel kan ha mer enn én type feil. Dette er tilfellet med eksempelet i (16) der både prenominal determinativ og etterstilt artikkel har feil genus. En mulig tolkning av (16) ville være at det er snakk om feil genustilordning i dette tilfellet, men merk at dette ikke gjelder alle eksempler med to ikke-målspråkslike former, som *de størst forskjell*, og (18), *den tredje år*.

stemthetssuffikset utelates langt oftere i modifiserte bestemte substantivfraser (19 %) enn i bestemt form entall (8,6 %). Det prenominal determinativet er utelatt noe sjeldnere (7,5 %), men opptrer i feil form ca. like ofte (8,1 %), se (17) og (18).

- (15) ... og m er *den sjuende største by* i Bulgaria. [den sjuende største byen]
 (16) vi måtte vente en dag til å ta *den neste flyen* til Sofia. [det neste flyet]
 (17) *norske maten?* ee jeg har prøve ee pinnekjøtt... [den norske maten]
 (18) jeg er ferdig med *den tredje år*. [det tredje året]

Videre finner vi en mye klarere forskjell i målspråklighet mellom felleskjønn og intetkjønn ved dobbel bestemthet enn i umodifisert bestemt form entall. Mens 78 % av de modifiserte bestemte substantivfrasene i felleskjønn er målspråklige totalt, gjelder dette bare ca. 45 % ved intetkjønn. Det interessant å observere at selv om det er en relativt stor forskjell på den totale målspråkligheten med det prenominal determinativet, med 11,9 % ikke-målspråklige former i felleskjønn (7 utelatte determinativer¹¹ og 6 i ikke-målspråklig form) og 23,7 % ikke- målspråklige former i intetkjønn (4 utelatt og 5 med feil form), er forskjellen også stor når det gjelder bestemthetssuffiks: 15,6 % ved felleskjønn (16 tilfeller med manglende suffiks og 1 med feil form) og 36,9 % ved intetkjønn (12 med manglende og 2 med feil suffiks) er ikke målspråklige. Her er det også relevant å trekke frem at mens bruk av feil prenominal determinativ med intetkjønnssubstantiver involverer bruk av felleskjønnsformen *den* (se eksempel (19) og (20)), er alle avvikene ved hankjønnssubstantiv eksempler på bruk av flertallsformen *de* heller enn intetkjønnsformen *det*, se (21) og (22). Dette resultatet er forskjellig fra Jin et al. (2009), som i sin undersøkelse av kinesiske og engelske andrespråksinnlærere av norsk finner at de sjelden erstatter *den* med flertallsformen *de* (henholdsvis 4 % og 0 %).

- (19) *Den eneste ord* som jeg kjente var em ee smør. [det eneste ordet]
 (20) Ja Lofoten er for meg det er *den beste sted* i landet. [det beste stedet]
 (21) Er det det *de første gang* du er i Norge? [(den) første gang(en)]
 (22) ... and in Brasil vi m # vi spiser *de samme mat* hele året.
 [den samme maten]

11. Bare én av de sju utelatte determinativene forekommer med et tradisjonelt hunkjønnsord.

4.1.2. Demonstrativer

Totalt 67,1 % av demonstrativene er målspråkslike, og andelen målspråkslike fraser er høyere ved felleskjønnsord (70,5 %) enn ved intetkjønnsord (55,6 %). Åtte av de 53 målspråkslike frasene i felleskjønn har *-a*-endelse. Se (23)–(25) for eksempler på målspråkslike demonstrativer.

(23) men det er ikke alltid kaldt for eksempel *denne sommeren* er veldig god.

(24) jeg har ikke merket det før på *den tida*.

(25) og det er # det er *det navnet* har på hans papir.

En likhet mellom modifiserte bestemte strukturer og demonstrativer er at majoriteten av de målspråksavvikende strukturene (27,8 %) innebærer utelatelse av suffikset (j. tabell 4). Dette er det samme mønsteret som Anderssen & Bentzen (2013) fant hos et norsk-engelsk tospråklig barn. I *NorInt Tale* forekommer denne typen avvik oftere i intetkjønn (33,3 %) enn i felleskjønn (26,2 %). Demonstrativene og de modifiserte bestemte substantivfrasene har altså høyere andel avvik på bestemthetssuffiksene enn det vi finner i bestemte umodifiserte fraser.

	Felleskjønn		Intetkjønn	Total
Målspråkslik	43/61 (70,5%)		10/18 (55,6%)	53/79 (67,1%)
<i>Genus</i>	<i>Felleskjønn</i>		<i>intetkjønn</i>	
Avvikende genus determinativ	1/61 (1,9%)		2/18 (11,1%)	3/79 (3,8%)
<i>Bøyingsklasse</i>	<i>-en</i>	<i>-a</i>	<i>-et</i>	<i>total</i>
	35/43	8/43	12/18	55/79
	43/61 (70,5%)		(66,7%)	(69,6%)
Suffiks mangler	16/61 (26,2%)		6/18 (33,3%)	22/79 (27,8%)
Avvikende suffiks	1/61 (1,9%)		0/18 (0%)	1/79 (1,3%)

Tabell 4: *Genusmarkering og bøyingsklasse ved demonstrativer (% målspråkslik/total).*

Som vi kan se fra tabell 4, er det bare tre tilfeller av feil genus på determinativet i de til sammen 79 demonstrative frasene. I to av frasene (26 og 27) brukes avvikende determinativ kombinert med bar form av substantivet, mens i (28) er også bestemthetssuffikset avvikende.

- (26) ja så det tar lang tid # ja å nå til *denne nivå*. [det nivået]
 (27) jeg var på den riktige plassen i *det # tid*. [den tid]¹²
 (28) vi bodde på landet i nærheten av *dette by-e*. [denne byen]¹³

4.2 Ubestemt form entall

Her presenterer vi resultater får både modifiserte og umodifiserte fraser i entall. Som nevnt, ser det ut til å foregå en endring fra et tregenussystem til et togenussystem i norsk. Ubestemte artikler er en av de formene som har en egen hunkjønnsform i et tregenussystem. Etersom et av forskningsspørsmålene i denne studien er relatert til hvorvidt noen av L2-innlærerne lærer hunkjønn i det hele tatt, har vi i denne oversikten inkludert en egen kolonne som viser bruk av hunkjønnsformen *ei*. Resultatet for bruk av ubestemt artikkel er gitt i tabell 5.¹⁴ Totalen av målspråkslike ubestemte substantivfraser i tabellen inkluderer derfor felleskjønn, intetkjønn og hunkjønn. Rad fem i tabellen, *ikke-norsk substantiv*, viser til tilfeller der ikke-norske substantiv for er brukt sammen med ubestemt artikkel. Siden dette er substantiver som ikke vanligvis ikke opptrer blant L1-talere av norsk, er bruken av ubestemt artikkel ved disse substantivene ikke inkludert i totaltallet for målspråkslike ytringer. Vi har likevel inkludert denne kategorien i tabellen, fordi de opptrer med ubestemt artikkel.

	Felleskjønns- artikkel (<i>en</i>)	Intetkjønns- artikkel (<i>et</i>)	Hunkjønns- artikkel (<i>ei</i>)	Målspråkslik	Total
Felleskjønns- substantiv	621/630 (98,6%)	9/630 (1,4%)		621/630 (98,6%)	630
Intetkjønns- substantiv	82/236 (34,7%)	154/236 (65,3%)		154/236 (65,3%)	236
Felleskjønns- substantiv			9	9/9 (100%)	9
Ikke-norsk substantiv	4/4 ¹⁵				4
Total bruk av artikkel (%)	707/879 (80,4%)	163/879 (18,5%)	9/879 (1%)	784/875 (89,6%)	879

Tabell 5: Genusmarkering på ubestemt artikkel, umodifiserte fraser, entall (% målspråkslik/total).

12. Intensjonen her synes å være å si 'på rett plass til rett tid (på dette tidspunktet)' eller noe slikt.
13. Dersom endelsen i *by-e* tas for å være intetkjønnsformen, kan dette være et eksempel på feil genustilordning. I så fall gir dette eksemplet også en viss støtte til antagelsen om at disse *-e*-endelsene faktisk er intetkjønnsformer.
14. Vi tar ikke med utelatelse av ubestemte artikler i tabell 5, ettersom det bare finnes en håndfull eksempler på dette.
15. Ikke-norske ord er inkludert som egen kategori da det er interessant å se hvilket genus L2-innlærerne tildeler denne typen ord, som vi kan se av tabellen, brukes alle fire med *en*.

Som vi ser i tabell 5, er det få forekomster av ubestemt artikkel i hunkjønn. Det er ni totalt, og dette utgjør bare 1 % av alle substantiver i ubestemt form. Disse eksemplene involverer få substantiver (*venninne, uke, tante, kirke*) og er brukt av bare seks ulike talere. Alle disse bruker bare ett substantiv med hunkjønn-artikkel; en taler sier *ei uke* fire ganger, mens tre andre talere har én forekomst hver. Eksempler på målspråklig bruk av ubestemt artikkel i alle tre genus er gitt i (29)–(31).

- (29) jeg bor sammen med *ei venninne* som jeg kjenner ee fra videregående skole
 (30) jeg kunne ha også *en jobb* knyttet til teater.
 (31) også vi svømte vi i *et svømmebasseng*.

Det er relativt stor forskjell på hvor målspråklige substantiver i felleskjønn og intetkjønn er. Mens førstnevnte er nærmere 99 % korrekte, er sistnevnte bare 65,3 % målspråklig. Når intetkjønnsord har feil artikkel, brukes alltid *en* (32). Hankjønnsst substantiver forekommer med feil ubestemt artikkel bare 9 av 630 ganger (1,4 %), og i alle disse tilfellene er det *et* som brukes (33). *En* utgjør hele 707 av 879 ubestemte artikler (80,4 %), og alle de fire ikke-norske ordene som forekommer med ubestemt artikkel i korpuset har også *en* (34). Dette tyder på at *en* er standardverdi for L2-innlærerne.

- (32) jeg vil si at det er vanskelig å oversette til *en språk* som ikke er morsmålet ditt. [et språk]
 (33) jeg tror at # ee hvis det # *et elev* # man må bli litt dum hvis hun eller han klarer ikke skolen liksom... [en elev]
 (34) *en survey* ee under foreldrene for å sjekke sosialøkonomisk status [et spørreskjema]

Som kjent er adjektiver i ubestemte substantivfraser, såkalte sterke adjektiver, også markert for genus i norsk. I hovedsak går skillet mellom felleskjønn og intetkjønn, da det er ytterst få adjektiver med forskjellig hunkjønns- og hankjønnsform. Før vi ser nærmere på hvor målspråklige de sterke adjektivene er, vil vi presentere de generelle resultatene for modifiserte ubestemte substantivfraser i tabell 6.¹⁶ Denne tabellen må forklares nærmere. Tabell 6 gir en

16. I korpuset er det bare ett tilfelle av et hunkjønnsst substantiv brukt med et adjektiv, og dette er det eksemplet *ei hele uke*. Ettersom dette er det eneste eksemplet har vi valgt å ikke ta med hunkjønn i tabellen.

oversikt over hvilken form av både den ubestemte artikkelen og adjektivet som er brukt sammen med felleskjønnsst substantiver og intetkjønnsst substantiver. Rad 1 gir oversikt over genus på ubestemt artikkel og adjektiv med felleskjønn, mens rad 2 gir oversikt over det samme med intetkjønn. Kolonne 2 spesifiserer hvilken form på artikkelen substantivene opptrer med, den riktige (felleskjønn substantiv og felleskjønn artikkel) eller feil form (felleskjønnsst substantiv med artikkel i *intetkjønn). Dette er så gjentatt for intetkjønnsst substantiver i rad 2 (artikkel i intetkjønn versus *felleskjønn). Den tredje kolonnen viser antall adjektiv i maskulin form (*stor*) sammen med de ulike artiklene, den fjerde viser antall adjektiver i intetkjønn (*stort*), mens den femte viser feilaktig bruk av svak adjektivsform i ubestemte substantiv fraser (*store*).

Substantiv	Ubest. artikkel	Felles-kjønn adjektiv	Intet-kjønn adjektiv	*Svakt adjektiv	Total
Felleskjønn	Felles-kjønn	92/104 (88,5%)	5/104 (4,8%)	5/104 (4,8%)	117/146 (80,1%)
	*Intet-kjønn	1/104 (1%)	1/104 (1%)		
Intetkjønn	Intet-kjønn	2/42 (4,8%)	25/42 (59,5%)	1/42 (2,4%)	
	*Felles-kjønn	4/42 (9,5%)	9/42 (21,4%)	1/42 (2,4%)	

Tabell 6: Genusmarkering på ubestemt artikkel og adjektiv i modifiserte ubestemte fraser; entall (% målspråkslik/total)

Som tabell 6 viser, er fraser med felleskjønn målspråkslike i hele 89,4 % av forekomstene, mens intetkjønnsfrasene er målspråkslike bare ved 59,5 % av tilfellene. Se (35) og (36) for målspråkslike eksempler.

(35) også ee bodde vi (...) i *en stor b- bygning* med flere rom...

(36) ...hvis vi bor i *et sånt land* som Norge for eksempel...

For felleskjønn er det bare ett eksempel på bruk av feil artikkel (37), og ett hvor formen på både artikkelen og adjektivet er feil (38). Den mest vanlige feilen er enten å bruke intetkjønnsformen eller den svake formen på adjektivet. Disse utgjør 4,8 % hver, se (39) og (40) for eksempler på begge. For intetkjønnsst substantiv er den vanligste feilen bruk av hankjønnsartikkelen *en*, mens adjektivet forekommer i riktig form (se 41). I fire av tilfellene der maskulinumsartikkel

brukes feilaktig, samsvarer adjektivet også med artikkelen (f.eks. (42)).¹⁷ I disse fire tilfellene og i eksempel (38) kan det tenkes at innlærerne har tilordnet feil genus til substantivet, og at det dermed er genustilordning, og ikke genuskongruens, som er utfordrende.

(37) jeg har bodd flere år i <i>et liten by</i> i Serbia...	[en liten by]
(38) ja det det har <i>et spesielt smak</i> .	[en spesiell smak]
(39) men det var <i>en hardt periode</i> ...	[en hard/vanskelig periode]
(40) ja det er <i>en vanskelig situasjon</i> .	[en vanskelig situasjon]
(41) da må hun ta <i>en annet kurs</i> .	[et annet kurs]
(42) så skal vi finne oss <i>en annen tema</i> .	[et annet tema]

Dersom en vurderer målspråkslikhet bare på adjektivene, ser vi at andrespråksinnlærerne produserer ti modifiserte strukturer som ikke er målpråkslike med felleskjønnssubstantiver (seks med *-t*-suffiks og fem svake). Dette utgjør 10,6 % av modifiserte ubestemte substantivfraser i felleskjønn (11/104). Tilsvarende for intetkjønn er 19 % (8/42), hvorav seks adjektiver opptrer i felleskjønnsform og to opptrer i svak form. Andrespråksinnlærerne er altså ganske målspråkslike med sterke attributive adjektiver i både felleskjønn (89,5 %) og intetkjønn (81 %).

4.3. Possessivstrukturer

Norsk har både pre- og postnominale possessiver. Gitt Hocketts (1958) definisjon av genus og gitt at hunkjønnsformen av foranstilte eiendomsformer pleier å forsvinne i varieteter som mister hunkjønnsformen av ubestemt artikkel, mens de etterstilte fortsatt brukes, er det bare prenominal possessiver som antas å uttrykke genus (jf. Lødrup 2011, Svenonius 2017, Rodina & Westergaard 2021). Det er derfor nødvendig å behandle foranstilte og etterstilte possessiver hver for seg, og resultatene fra andrespråksinnlærerne i denne studien støtter denne inndelingen. Det er ingen eksempler på possessiver i hunkjønnsform i prenominal possessiver, og hunkjønn er derfor ikke inkludert i tabell 7.

---

17. Også i disse tilfellene kan det tenkes at innlærerne har tilordnet feil genus.

	felleskjønn	intetkjønn	Total
Felleskjønns- substantiv	76/81 ¹⁸ (93,8%)	5/81 (4,1%)	81
Intetkjønns- substantiv	9/27 (33,3%)	18/27 (66,7%)	27
Total målspråksslik			94/108 (87%)

Tabell 7: Genusmarkering på prenominala possessiver (% målspråksslik/total)

I likhet med andre eksponenter for genus, er det samlet sett høy grad av målspråksslikhet (87 %), men igjen er dette et resultat av at felleskjønns-substantiver er mer målspråksslike (93,8 %) enn intetkjønn (66,7 %). Det er ingen forekomster av possessivet *mi* i prenominal posisjon. Eksempler på målspråksslike og ikke målspråksslike possessiver er gitt i (43)–(45).

(43) Det var *min beste ferie*.

(44) ja det er *mitt hobby* nå, men... [hobbyen min]

(45) norsk er egentlig *min andre språk*. [mitt andre språk]

Tabell 8 viser resultatene for postnominale possessiver. Målspråksslikheten er høy både for felleskjønn (98,3 %) og for intetkjønn (96,2 %). Eksempler på målspråksslike former for både felleskjønn og intetkjønn er gitt i (46) og (47). Legg merke til at også *mi* forekommer i 22 ganger i postnominal posisjon, hvorav 20 forekomster er med tradisjonelle hunkjønnsord.

18. To av disse eksemplene er spesielle, ettersom de involverer en prenominal possessiv med et substantiv i bestemt form. Som kjent brukes substantiver i bar form med foranstilte possessiver, og disse strukturene er derfor ikke målspråksslike. Det som gjør dem ekstra interessante er at de brukes med *a*-bøyningsklassen (*min elektroniske bok-a*, *min fritid-a*). I det tradisjonelle tregenussystemet kan substantivene som brukes her, *bok* og *fritid*, være både hunkjønn og hankjønn. Disse to substantivene er også blant de som dukker opp flere ganger med *-a*; *boka* har seks forekomster og diverse sammensetninger med *tid* har åtte (fire av disse er *fritid*). Som vi har sett, ser disse L2-innlærerne ut til å lære seg et togenussystem. Når det gjelder bruken av genus er dermed disse strukturene målspråksslike og de er derfor klassifisert som det, på tross av den feilaktige bruken av bestemt artikkel her. Den samme vurderingen er gjort med liknende eksempler som *bestemor min*, hvor bestemthetsuffikset mangler, og *min beste ferien*, hvor suffikset også er feilaktig inkludert i den prenominal possessiven. Legg merke til at slektskapsord som *bestemor* i mange dialekter kan brukes i bar form med postnominale possessiver (*bestemor mi*), men det er uklart om det finnes dialekter hvor *bestemor min* også er mulig.

	min/din/sin/vår	mitt/ditt/sitt/vårt	mi ¹⁹	Total
Felleskjønns-substantiv	116/118 (98,3%)	2/118 (1,7%)	0/118 0%	118
Intetkjønns-substantiv		51/53 (96,2%)	2/53 (3,8%)	53
Hunkjønns-substantiv			20/20 (100%)	20
Total målspråkslik				187/191 (97,9%)

Tabell 8. Postnominale possessiver (% målspråkslik/total).

Nesten alle substantivene som brukes med *mi*-formen i postnominale possessiver er ord som betegner biologisk hunkjønn (*venninne*), især kvinnelige familiemedlemmer (*mor, søster, datter, kone*), se (48) for et eksempel. Ved hele 11 av 20 forekomster står *mi* sammen med *mor* (*mora mi*). *Mi* dukker også opp i sammensetninger med *tid* (*fritid, skoletid*), se (49). Det er få forekomster av målspråksulik bruk av postnominal possessiv. Interkjønns-substantiv står ved to tilfeller sammen med *mi* (50–51), mens det er to forekomster der hankjønns-substantivet *skole* står sammen med *mitt* (52).²⁰

(46) *Kjæresten min* er fra Nordland.

(47) Tyrkisk er *morsmålet mitt*.

(48) *Søstra mi* hadde massevis av franske venner, og....

(49) Men etter jeg avsluttet *skoletida mi*...

(50) Ja, og i gruppa *mi* ehm kurset – *kurset mi* [kurset mitt]

(51) Det er *navnet mi*, og.. [navnet mitt]

(52) så *skolen mitt* hadde røde uniformer [skolen min]

5. Diskusjon

I dette delkapitlet diskuterer vi forskningsspørsmålene som ble presentert i 2.4:

1. I hvilken grad har L2-innlærere av norsk grammatisk kjønn som en del av sin L2-kompetanse?
  - a. Brukes i det hele tatt hunkjønn?

19. Alle formene som er tradisjonelt ansett som markert for genus er inkludert her. For hunkjønn var det bare *mi* som ble brukt.

20. Det er samme informant som produserer begge forekomstene av *skole mitt*.

- b. Er intetkjønn utfordrende, som i L1-tilegnelse?
- c. Er felleskjønn standardverdi, slik det er for L1-innlærere av norsk?
- 2. Er det forskjell mellom genusformer og bøyingsklasse, slik vi finner hos L1-innlærere og arvespråkstalere? Hvis det er forskjell:
  - a. Er genus mer utfordrende å lære enn bøyingsklasse?
  - b. Er bestemthetssuffikset og postnominal possessiv like utfordrende?
- 3. Er det forskjell mellom hvor målspåkslike L2-innlærerne er i ulike typer DPer?

I det følgende diskuterer vi dataene våre opp mot forskningsspørsmålene og henviser til dem underveis i diskusjonen.

5.1. To eller tre kjønn in L2 norsk?

Før vi diskuterer hvorvidt L2-innlærerne har genus som en del av sin kompetanse i norsk, vil vi ta en kikk på bruken av hunkjønnsformer i korpuset (jf. forskningsspørsmål 1a). Ettersom flere studier har vist at hunkjønn er i ferd med å forsvinne i norsk (Lødrup 2011; Rodina & Westergaard 2015, 2021; Busterud et al. 2019, 2020), antok vi at andrespråksinnlærerne i *NorInt Tale* ville tilegne seg et togenussystem. Resultatene (jf. delkapittel 4) viser at denne antakelsen stemmer: Innlærerne har hovedsakelig et tokjønnsystem bestående av felleskjønn og intetkjønn. Oversikten over prenominal possessiver i tabell 7, for eksempel, viser at hunkjønnsformen er helt fraværende i disse strukturene. Når det gjelder ubestemte artikler (se tabell 5), er det ni forekomster av hunkjønnsformen *ei* fordelt på fire ulike substantiver (*kirke, tante, uke, venninne*). Dette utgjør 1 % av de totalt 879 ubestemte artiklene *NorInt Tale*. Prosentandelen *ei* ligger dermed mye lavere i denne gruppen enn den ligger både hos de eldre (18,2 %) og de yngre (5,4 %) arvespråkstalerne rapportert i Lohndal & Westergaard (2016). De ni forekomstene av *ei*, som er de eneste i korpuset som utvilsomt er hunkjønn, er ytret av seks av de 47 informantene. For tre av talerne er det bare én forekomst av substantivet der *ei* brukes. Hos de tre andre innlærerne forekommer substantivet som brukes med *ei*, også med *en*, altså er de ikke konsekvente i sin bruk av *ei*. Dette reflekterer den interindividuelle og intraindividuelle variasjonen vi finner i norske dialekter i dag (jamfør at både Rodina & Westergaard (2015) og Busterud et al. (2019, 2020) fant variasjon i bruken av *en* og *ei* ved hunkjønnsord på tvers av aldersgrupper, og også internt i aldersgruppene).

Det er også andre elementer som opptrer med former som ofte har vært referert til som hunkjønnsformer. For eksempel forekommer bestemthetssuffikset

-a i henholdsvis 73 av totalt 1011 (7,2 %) fraser i bestemt form entall, i 8 av 79 (10,1 %) demonstrativer og i 20 av 147 (13,6 %) tilfeller med modifisert bestemt form entall.²¹ Totalt dukker dette suffikset opp med 32 ulike substantiver. I tillegg er det 22 tilfeller av *mi* i postnominale possessiver (tabell 8) fordelt på ti substantiver, dvs. 11,5 % (22/191). Både bestemthetssuffikset *-a* og postnominal *mi* forekommer dermed mye hyppigere enn hunkjønsformen av ubestemt artikkel og prenominal possessiv. Om man antar at *-a* og postnominal *mi* er relatert til bøyingsklasse (jf. Lødrup 2011, Rodina & Westergaard 2015, 2021, Lohndal & Westergaard 2016, Svenonius 2017), er ikke disse formene uttrykk for hunkjønn. Man kan dermed argumentere for at L2-innlærerne i vår studie har tilegnet seg et togenussystem. Vi kommer tilbake til skillet mellom genus og bøyingsklasse, og tilegnelsen av bestemthetssuffikset og postnominale possessiver i 5.3.

Som nevnt i 2.1 presenterer de fleste lærebøker, og også mange lærere, norsk som et trekjønnssystem, men det er vanlig å forklare at hunkjønsformer kan brukes på alle hunkjønsord. Til tross for at L2-innlærerne stort sett får presentert et trekjønnssystem i undervisning og lærebøker, og dermed får eksplisitt kunnskap om trekjønnssystemet, er det likevel få spor av hunkjønn i talespråket deres. Hunkjønsformer er trolig både lite frekvent i innputten (jf. diskusjon om distribusjon i 2.1), og i tillegg opptrer tradisjonelle hunkjønsord sannsynligvis både med varierende genusmarkering (*ei* og *en*, og *mi* og *min*), og også med varierende bøyingsklasse (*-a* og *-en*). Dermed blir det vanskeligere for L2-innlærerne av norsk å tilegne seg hunkjønn som grammatisk kategori (jf. Rodina & Westergaard 2015).

5.2. Hvor målspråkslike er L2-innlærerne?

Dersom vi nå går tilbake til det første forskningsspørsmålet og ser på genus under ett, har L2-innlærerne tilsynelatende høy grad av målspråkslikhet innen enkelte strukturer, f.eks. prenominal possessiver (87 %), ubestemt artikkel (89,6 %) og modifiserte substantivfraser i ubestemt form entall (80,1 %), mens de innen andre strukturer er mindre målspråkslike, for eksempel dobbel bestemthet og demonstrativer (hhv 69,4 % og 67,1 %). L2-innlærerne har altså ikke like målspråkslik bruk av genus i alle strukturer (jf. forskningsspørsmål 3). Om man ser bort fra dobbel bestemthet og demonstrativer, er genusbruken

21. Som vi så i forrige underkapittel, utelates bestemthetssuffikset relativt ofte i de to sistnevnte strukturerne. Dersom man bare ser på andelen fraser som har suffiks, blir andelen henholdsvis 7,9 % ved umodifisert bestemt form entall, 14 % ved demonstrativer og 16,5 % ved modifiserte bestemte substantivfraser.

såpass konsistent at den ikke kan anses som tilfeldig, og man kan anta at genus er tilegnet for disse strukturene. Strukturer som typisk er assosiert med bøyingsklasse, karakteriseres også av en minst like høy grad av målspråkslikhet. For eksempel er umodifiserte bestemte entallsformer målspråkslike i 89,6 % av tilfellene, mens postnominale possessiver er målspråkslike 97,9 %.

For at genus skal kunne anses som tilegnet, må både felleskjønn og intetkjønn være på plass, og gjennomgangen av resultatene viser at den totale andelen målspråkslike strukturer skjuler store forskjeller med hensyn til hvor målspråkslike de to genusene er (forskningsspørsmål 1b), og i alle tilfeller er det felleskjønn som har lavest feilrate. For eksempel er det stor forskjell på hvor målspråkslike felleskjønn og intetkjønn er med ubestemte artikler (98,6 % versus 65,3 %, se tabell 5) og prenominal possessiver (93,8 % versus 66,7 %, se tabell 7). Felles for disse strukturene er at de bare har én eksponent for genus. Selv om substantiver med ubestemte artikler er ca. åtte ganger mer frekvente i korpuset enn prenominal possessiver (875 versus 108), er forskjellen i målspråkslikhet mellom de to genusene relativt lik for begge strukturene.

For mer komplekse strukturer, som modifiserte bestemte og ubestemte strukturer og demonstrativer, er forskjellene i målspråkslikhet mellom de to genusene større. I modifiserte ubestemte strukturer, hvor både artikkel og adjektiv må markeres for genus, er målspråkslikheten for felleskjønn og intetkjønn hhv 89,4 % og 59,5 % (tabell 6), og de to genusene er også ulike med hensyn til hvilket element som avviker fra målspråket. I felleskjønn er det vanligste avviket at adjektivet opptrer i feil form (intetkjønn eller svak form, 10 av 12 feil), mens i intetkjønn er det mest vanlige at artikkelen opptrer i felleskjønnsform (14 av 17 feil). Den ubestemte artikkelen er altså utfordrende i intetkjønn både i modifiserte og umodifiserte kontekster.

Et fellestrekk ved modifiserte bestemte strukturer og demonstrativer er at de er dobbelt markert for bestemthet, gjennom et prenominalt element og bestemthetssuffikset. Forskjellen i målspråkslikhet mellom felleskjønn og intetkjønn er nokså høy i begge disse strukturene, med 78 % vs. 44,7 % målspråkslikhet for dobbel bestemthet og 70,5 % vs. 55,6 % for demonstrativer. En nærmere kikk på avvikene i disse strukturene viser en lav andel avvik på selve genusmarkeringen (foranstilt determinativ). For eksempel er det relativt få avvik med den foranstilte bestemte artikkelen i modifiserte strukturer, både i felleskjønn og intetkjønn (5,9 % versus 14,7 %), og det er også relativt liten grad av avvik på bestemthetssuffikset, som altså heller ikke anses som en genusmarkør (1,1 % versus 7,7 %). Det samme gjelder demonstrative strukturer, som har hhv 1,9 % og 11,1 % på demonstrativet og 1,9 % og 0 % avvik på suffikset.

Som disse tallene viser er feilraten gjennomgående høyere med intetkjønns-substantiver enn felleskjønns-substantiver, totalt hhv 31,8 % (7/22) vs. 8,1 % (7/86) og 16,7 % (2/12) vs. 4,4 % (2/45) med demonstrativer. For modifiserte bestemte strukturer kan forskjellen mellom felleskjønn og intetkjønn forklares som en slags kumulativ effekt, hvor det ikke bare er en høyere feilrate på intetkjønns-substantiver når det gjelder genus og bøyingsklasse, men hvor en av determinativene også utelates relativt ofte, spesielt i intetkjønn. For eksempel mangler den prenominal bestemthetsmarkøren i 6,4 % av felleskjønns-strukturer, mens den mangler med 10,5 % av intetkjønns-substantivene. Den klareste forskjellen mellom substantiver i felleskjønn og intetkjønn finner vi med bestemthetssuffikset, som utelates i hhv 14,7 % og 31,6 % av strukturene med dobbel bestemthet. Vi ser altså den samme asymmetrien mellom felleskjønn og intetkjønn ved begge typer målspråksavvik, både når det gjelder bruk av riktig form og utelatelse av elementer: Andelen målspråksavvikende fraser er gjennomgående høyere for intetkjønn enn for felleskjønn. Dette tyder på at også utelatelse av genusmarkerte elementer kan gi en indikasjon L2-innlæreres generelle genuskompetanse.

For demonstrativer så vi at det var relativt få avvik med genus. Av naturlige grunner finner vi ikke eksempler på utelatelse av det demonstrative determinativet, men også her ser vi en høy andel av utelatelse av bestemthetssuffikset, slik vi også gjorde ved modifiserte bestemte substantivfraser. En forskjell er imidlertid at dette, i demonstrativer, ikke ser ut til å være relatert til genus på substantivet, ettersom bestemthetssuffikset er utelatt i 30,2 % av felleskjønns-substantivene og i 33,3 % av intetkjønns-substantivene. Den aller største forskjellen på de to sistnevnte strukturene er dermed at det er større forskjell på felleskjønn og intetkjønn i de modifiserte strukturene. Mens det helt klart er en generell tendens til flere avvik med intetkjønn også i demonstrativer, utelates bestemthetssuffikset rundt 30 % med både felleskjønn og intetkjønn.

Denne diskusjonen har vist at genus er en del av grammatikken til L2-innlærerne av norsk i *NorInt Tale*. Om man ser genus under ett, er den totale målspråkslikheten relativt høy, men, som vi har vist i dette underkapitlet, ligger de fleste eksponentene for intetkjønn lavere enn for felleskjønn. Selv om begge genus brukes, er bruken av intetkjønn mindre stabil sammenlignet med felleskjønn.

5.3. Felleskjønn som standardverdi

For å undersøke hvorvidt felleskjønn er standardverdi,²² og dermed overgeneraliseres i en innlærings situasjon, er det mest interessant å se på tidlige faser av genustilegnelsen. L2-innlærerne i *NorInt Tale* befinner seg på nivå B1 og er sannsynligvis derfor ikke lenger i en tidlig fase av innlæringen av genus. Som vi også så i forrige underkapittel, er disse talerne relativt målspråklige når det gjelder genus, men vi så også at det var stor forskjell på felleskjønn og intetkjønn. Dette indikerer at dersom det finnes en standardverdi, er denne sannsynligvis felleskjønn. Ettersom vi har antatt at bestemthetsuffixet og postnominale possessiver er relatert til bøyningsklasse, vil vi ikke diskutere disse strukturene her. Som vi så i forrige delkapittel, er disse også svært målspråklige, og det er dermed heller ikke mye relevant informasjon å hente fra disse strukturene. Videre viste diskusjonen at de mer komplekse strukturene, modifiserte bestemte og demonstrative strukturer, preges av mange ulike typer avvik, og de vil derfor ikke kunne bidra til en diskusjon av standardverdi. De strukturene som da gjenstår, er ubestemte substantivfraser og prenominal possessiver, som vil bli diskutert opp mot ideen om en standardverdi.

Flere tidligere studier har foreslått at hankjønn er standardverdien for genustilordning i norsk (se Trosterud 2001; Enger 2009). Det samme er observert for studier av L1-tilegnelse av genus i norsk i både korpusbaserte og eksperimentelle studier, hvor en høy grad av overgeneralisering av hankjønn er observert på både hunkjønn og intetkjønn (Rodina & Westergaard 2013, 2015; Busterud et al. 2019). Gitt at vi har konkludert med at L2-innlærerne i denne studien har et togenussystem, blir spørsmålet hvorvidt felleskjønn fungerer som standardverdi. Resultatene som ble diskutert i forrige delkapittel, tyder på at dette er tilfellet. Ubestemte artikler og prenominal possessiver er strukturer hvor dominansen av felleskjønn er aller klarest. For prenominal possessiver er felleskjønnsformene målspråklige i 93,8 % av tilfellene og det er bare fem av 81 (4 %) tilfeller der intetkjønnsformen er brukt med felleskjønnssubstantiver. I intetkjønn, derimot, forekommer en tredjedel av alle substantivene med felleskjønnsformen *min* (9 av 27), mens 66,7 % er målspråklige. Dette tyder på at *min* er standardverdien. Det samme gjelder for ubestemte artikler. I umodifiserte strukturer har felleskjønnsformene en målspråklighet på hele 98,6 %. Bare 1,4 % (9 av 630) av strukturene avviker fra målspråket, og alle disse tilfellene

22. I denne sammenhengen er det viktig å skille på standardverdi i genustilordning og genuskongruens. Mens intetkjønn klart er standardverdi for kongruens, har hankjønn/felleskjønn vært beskrevet som standardverdi for genustilordning (se Lohndal og Westergaard 2021 for en diskusjon).

involverer bruk av intetkjønnsartikkelen *et*. I intetkjønn er målspråkslikheten mye lavere (65,3 %), og alle avvikene (dvs. 34,7 %, 82 av 236) representerer overgeneralisering av felleskjønnsartikkelen *en*. På samme måte kan en se at felleskjønnsformen overbrukes med intetkjønn i modifiserte ubestemte strukturer. Hele 14 av 42 (33,3 %) modifiserte intetkjønns substantiver har felleskjønnsformen *en*. Dette er det helt klart mest vanlige avviket med disse strukturene. I felleskjønn er det bare to eksempler med intetkjønnsartikkel (2 av 104, 1,8 %). Jin et al. (2009) finner at null-endelse, og dermed felleskjønnsformen, var det vanligste avviket med sterke adjektiver. Dette samsvarer ikke med våre funn, hvor det mest vanlige er feilaktig bruk av svak adjektivsform (seks eksempler, ett med intetkjønns- og fem med felleskjønns substantiv). Overbruk av intetkjønnsformen på adjektivet er faktisk mye mer vanlig enn overgeneralisering av felleskjønn (5 versus 1). Det er vanskelig å konkludere om adjektivmarkering basert på så lite data. Det som synes helt klart er at felleskjønn overgeneraliseres i høy grad med ubestemte artikler og prenominala possessiver og er dermed brukt som standardverdi. Vi fant fire forekomster av ikke-norske substantiv brukt med ubestemt artikkel. Felleskjønnsformen *en* ble brukt ved alle disse substantivene. Dette kan også peke i retning av at felleskjønn er standardverdi, men med så få forekomster må man være varsom med å trekke konklusjoner.

5.4. Genus versus bøyingsklasse

Som nevnt argumenterer flere forskere for at bestemthetssuffikset i norsk er uttrykk for bøyingsklasse og ikke genus (jf. Hockett 1958), og at endringen som observeres blant L1-talere av norsk, der *ei* erstattes av *en*, mens bestemthetssuffikset *-a*, beholdes, støtter denne analysen (Enger 2004, Lødrup 2011, Rodina & Westergaard 2015, Busterud et al. 2019, Lohndal & Westergaard 2021). Vi ser den samme tendensen hos L2-innlærerne i vår studie: Bare 1 % av de ubestemte artiklene er *ei*, mens forekomsten av bestemthetssuffikset *-a* er langt høyere, fra 7,2 % av suffiksene i umodifiserte strukturer, til 14 % i demonstrativer, og 16,5 % i modifiserte bestemte strukturer (9,2 % totalt).²³ Det er også stor forskjell på hvor mange ulike substantiver ubestemt artikkel brukes med sammenliknet med bestemthetssuffikset. Som vi så i underkapittel 4.2, er det i alt ni forekomster av *ei* fordelt på fire ulike substantiver. Bestemthetssuffikset

23. Om vi ser på hvor stor andel *ei* og *-a* utgjør av felleskjønnsordene, blir diskrepansen enda større. 1,4 % av felleskjønnsordene har *ei*, mens *-a* ved felleskjønnsord er henholdsvis 9,6 % ved umodifisert bestemt form entall, 23,5 % ved dobbel bestemthet og 18,6 % ved demonstrativer.

-a, derimot, brukes 115 ganger og fordeler seg på 32 ulike substantiver. Mens bare seks ulike talere bruker *ei*, bruker hele 38 av 47 talere *-a*-endelsen. Denne diskrepansen i produksjonen til L2-innlærere av norsk støtter antakelsen om at ubestemte artikler og bestemthetssuffikser ikke begge er uttrykk for grammatisk kjønn i norsk (jf. Rodina & Westergaard 2015, Busterud et al. 2019). Som vi så i underkapittel 5.1, er hunkjønn nærmest fraværende, mens bestemthetssuffikset *-a* synes å være noe mer robust, kanskje ikke i form av høy frekvens, men i form av utbredelse blant talerne.²⁴

Når det gjelder spørsmålet om hvorvidt det forskjell mellom tilegnelse av genus og bøyingsklasse (jf. forskningsspørsmål 2a), kan vi sammenlikne tilegnelsen av genus med ubestemt artikkel og prenominal possessiver, med tilegnelse av bestemthetssuffikset og postnominale possessiver, som begge kan knyttes til bøyingsklasse. Som vi så i seksjon 5.3, er ubestemte artikler og prenominal possessiver målspråklig i hhv 89,5 % og 87 %, men den høye andelen felleskjønn skjuler at intetkjønn er mye mindre målspråklig i begge strukturene (65,3 % og 66,7 %). Situasjonen med bestemthetssuffikset og postnominale possessiver er helt annerledes, ettersom begge har en total målspråklig likhet som reflekterer en lav andel avvik med begge formene (*-en/et* og *min/mitt*).²⁵ Bestemte former er målspråklige i 89,7 % av strukturene i *-en*-klassen og 84,3 % i *et*-klassen, mens postnominale possessiver er 97,9 % målspråklige, 98,3 % med *min* og 96,2 % med *mitt*. Genus er altså mye mer utfordrende å lære enn elementer relatert til bøyingsklasse, og dette kommer kun til uttrykk dersom en ser på felleskjønn og intetkjønn separat (jf. forskningsspørsmål 2 og 2a).

Disse dataene svarer også på spørsmålet om hvorvidt bestemthetssuffiks og bøyingsklasse er like utfordrende (forskningsspørsmål 2b). Som nevnt i seksjon 2.1, er det en pågående diskusjon om statusen til postnominale possessiver i norsk. Bakgrunnen for dette er at hunkjønn har falt bort i prenominal possessiv, mens formen ser ut til å ha overlevd i etterstilte possessiver. Dette er også reflektert i våre data. På bakgrunn av at hunkjønnformen har overlevd i denne posisjonen og bare dukker opp sammen med *-a*-suffikset (*boken min*,

24. Det er interessant å merke seg at L2-innlærernes produksjon av bestemthetssuffikser trolig gjenspeiler innputten de har hatt. Mens forekomsten av *-et* ved intetkjønnsord sannsynligvis er konsistent i innputten, er nok ikke forekomsten av *-a*-endelse like konsistent (jf. data fra Rodina & Westergaard 2015 og Busterud et al. 2019), da tradisjonelle hunkjønnsord kan opptre både med *-a*- og *-en*-endelse.

25. Vi utelater både *-a*-klassen og *mi* fra denne diskusjonen på grunn av at det ikke er mulig å identifisere avvik med disse, se seksjon 4.1.

boka mi, *boka min, *boken mi), argumenterer Lødrup (2011) for at postnominale possessiver er suffikser og dermed uttrykk for bøyingsklasse,²⁶ mens Svenonius (2017: 352–353) argumenterer imot en slik analyse og foreslår isteden at denne variasjonen er allofonisk og fonologisk betinget (-*a*-endelsen tar formen *mi*, ellers brukes *min*). Begge analysene predikerer at hunkjønnssubstantivene (*mi*) vil brukes sammen med -*a*-endelsen, og dette er også det vi hovedsaklig finner i våre data. Det er imidlertid vanskelig å bruke våre data til inntekt for den ene eller andre av disse to analysene. Det er fire forekomster med målspåksulik bruk av postnominal possessiv. *Mi* overbrukes med to intetkjønnssubstantiver (kurs-*e mi* og navn-*e mi*) og et hankjønnssubstantiv (*mamma mi*). Felles for disse substantivene er at de alle ender på vokallyd. Hankjønnspossessivet *min* brukes ved et tilfelle sammen med et tradisjonelt hunkjønnssord i bar form som ender på konsonantlyd: *bestemor mi*. Dette kan tyde på at variasjonen til en viss grad er fonologisk betinget, men det er ikke mulig å trekke noen konklusjoner basert på dette. Det som synes klart er at postnominale possessiver skiller seg fra prenominal ved å være mye mer målspåkslike, noe som antyder at disse strukturene er relatert til bøyingsklasse heller enn genus, selv om de oppfyller den tradisjonelle definisjonen på genus (jf. Hockett 1958). Det er verdt å merke seg at diskrepansen vi ser mellom prenominal og postnominal bruk av *mi*, ligner diskrepansen vi ser mellom forekomsten av *ei* og bestemthetssuffikset -*a*: prenominal *mi* og *ei* er så å si fraværende i korpuset, mens vi finner forekomster av både postnominal *mi* og -*a*.

Som vist i forrige avsnitt har både bestemthetssuffiksene og de postnominale possessivene høy målspåkslikhet, noe som kan tyde på at de er like med hensyn til hvor utfordrene de er å lære. Faktisk er possessivene enda mer målspåkslike enn bestemthetssuffiksene. Dette er kanskje overraskende, men husk at i de postnominale possessivene er det kun formen på det possessive elementet som er vurdert for målspåkslikhet. Vi har imidlertid sett noen tilfeller av andre typer avvik, for eksempel manglende bestemthetssuffiks. For bestemthetssuffiksene er andre typer avvik enn valg av form på suffikset også tatt med. For eksempel finnes det en god del eksempler på at bestemthetssuffikset utelates i både fellekjønn og intetkjønn. Dersom disse avvikene trekkes fra totalen, blir strukturene enda mer like hverandre: Bestemte former er målspåkslike i 97,3 % av strukturene, 98,4 % i -*en*-klassen og 94,2 % i *et*-klassen, mens postnominale possessiver er 97,9 % målspåkslike, 98,3 % med *min* og 96,2 % med *mitt*. Kon-

26. Lødrup viser også til flere tidligere publikasjoner hvor dette har vært foreslått: Johannessen (1989: 141), Hagen (2000: 382) og Trosterud (2003: 66).

klusjonen blir derfor at disse elementene er relativt lite utfordrende å tilegne seg (jf. forskningsspørsmål 2b).

5.5. Ulik målspråklighet i DP-frasene

Diskusjonen i de foregående underkapitlene viser tydelig at det er store forskjeller i hvor målspråkslike ulike typer DPer er (jf. forskningsspørsmål 3). Strukturene kan deles inn i tre hovedtyper: (i) Strukturer hvor genus fører til utfordringer i tilegnelse, dvs. ubestemte artikler og prenominale possessiver. Om man ser på genus samlet, er disse strukturene tilsynelatende målspråkslike, men den høye andelen av felleskjønns substantiver skjuler at L2-innlærerne har relativt store problemer med intetkjønn (selv på nivå B2). (ii) Strukturer som uttrykker bøyingsklasse heller enn genus, dvs. bestemthetssuffiks og postnominale possessiver. Disse skiller seg fra type (i) ved at det er høy målspråklighet med både *-en*-klassen/*min*, *-et*-klassen/*mitt* og *-a*-klassen/*mi*. Disse forskjellene har allerede vært knyttet til forskjellen mellom genus og bøyingsklasse. I tillegg kan en anta at den høye målspråkligheten i bestemt form entall også er relatert til det faktum at suffiksene er en del av selve substantivet og læres sammen med det (Anderssen 2010). Våre funn tilsvarer det som er funnet for L1 tilegnelse av genus i norsk (Rodina & Westergaard 2013, 2015, Busterud et al. 2019, 2020). Dersom Svenonius' (2017) analyse av postnominale possessiver er riktig, er det også mulig at disse læres ved hjelp av fonologisk form (*-e + mitt*, *-a + mi*, *-en + min*) og på denne måten gir forutsigbarhet for innlærerne.

Den siste typen, (iii), er strukturer som er svært komplekse og involverer både genus og bøyingsklasse, dvs. modifiserte bestemte strukturer og demonstrativer. Disse strukturene preges av en høy andel avvik og også av ulike typer avvik. For eksempel er det interessant å observere at L2-innlærerne i denne studien skiller seg fra L1-innlærere når det gjelder hva slags feil de gjør ved modifiserte bestemte substantivfraser. Mens barn som lærer norsk som førstespråk vanligvis utelater den prenominale determinativen, f.eks. *__ store bilen* (jf. Anderssen 2007, 2012), er den vanligste feilen hos L2-innlærerne å utelate den etterstilte artikkelen, jf. (18) *den tredje år __*. Det er interessant å sammenligne denne typen data med funn fra Prévost & White (2000) sin studie av L2-innlæreres produksjon av finittmorfologi i tysk og fransk. Innlærerne i denne studien hadde problemer med å produsere riktig finittmorfologi, og brukte ofte underspesifiserte infinitivformer som en slags *default* form. Prévost & White (2000) argumenterer for at L2-innlærere kan ha en fullt utviklet underliggende syntaktisk struktur, men at de har problemer med å hente fram riktig bøyingsmorfologi, og at de da henter fram en underspesifisert, eller *default*, form av

verbet (se også Jensen & Westergaard 2021). De påpeker også at problemer med å hente fram riktig bøyingsmorfologi gjelder spesielt i muntlig produksjon. Det kan tenkes at L2-innlærerne i vår studie også har problemer med å hente fram riktig bøyingsmorfologi, og dermed produserer en underspesifisert form av substantivet. Videre kan man tenke seg at utfordringen med å hente fram riktig bøyingsmorfologi er større i mer komplekse fraser, og at vi derfor finner flere avvik ved dobbel bestemthet og demonstrativer. Det faktum at bestemthetssuffikset oftere er utelatt med intetkjønnssubstantiver (ca. 32 % versus 19 %) tyder på at dette kan være relatert til genus. En mulig forklaring er at dette skyldes et prosesseringsproblem, og at den totale informasjonsbelastningen på systemet gjør det utfordrende å produsere modifiserte bestemte substantivfraser. Talerne må i disse frasene markere bestemthet både gjennom det foranstilte determinativet og gjennom suffikset, og må i tillegg til dette markere dem for riktig genus og bøyingsklasse, samt passe på å bruke den svake formen av adjektivet. Dette kan gjøre at totalbelastningen blir for krevende. I en slik situasjon er det ikke overraskende at det genuset som er minst frekvent og mest ustabil, påvirkes mest. Et liknende argument er også brukt av Johannessen & Larsson (2015), som viser til to talere av amerikanorsk som har store problemer med genus i komplekse strukturer (som modifiserte bestemte substantivfraser), men som er svært målspråklige i mindre komplekse strukturer.²⁷ Utfordringen for L2-innlærere (og for andre flerspråklige) er ikke nødvendigvis bare genus, men mer generelt å hente frem riktig form når de bruker språket, og dette blir enda vanskeligere jo mer komplisert strukturen er.

I en studie av 50 arvespråkstalere av amerikanorsk, finner Anderssen et al. (2018) både utelatelse av bestemt artikkel og utelatelse av bestemthetssuffiks i modifiserte bestemte strukturer. Majoriteten av arvespråkstalerne produserer strukturer som tilsvarer de som enspråklige barn bruker, og disse er også de med høyest kompetanse i norsk, mens et mindretall ser ut til å produsere den samme strukturen som disse L2-innlærerne, det vil si utelatelse av bestemthetssuffiks. Anderssen et al. (2018) argumenterer for at sistnevnte er uttrykk for mellomspråklig påvirkning, noe som også kan være tilfellet for L2-innlærerne i *NorInt Tale*, ettersom bestemthetsmarkører oftere opptrer i prenominal posisjon i verdens språk. Dette er også tilfellet i engelsk, som disse talerne sannsynligvis behersker relativt godt (og noen har det som L1), og det kan derfor

---

27. Det siste står i motsetning til funnene i Lohndal & Westergaard (2016). Denne forskjellen beror i hovedsak på at mens Lohndal & Westergaard (2016) klassifiserer bestemthetssuffiksene som bøyingsklasse heller enn genus, klassifiserer Johannessen & Larsson (2015) dem som eksponenter for genus.

tenkes at dette kan skyldes transfer fra engelsk. Det samme mønsteret har vært observert i norsken hos et tospråklig norsk/engelsk barn (Anderssen & Bentzen 2013), og forklares der som påvirkning fra engelsk.

For demonstrativer er både felleskjønn og intetkjønn forholdsvis målspåklislike, men de ligner de modifiserte bestemte strukturene ved at den typiske feilen er utelatelse av bestemthetssuffiks. Dette gjøres i liten grad av L1-innlærere, men tilsvarer funnene i studien av det tospråklige barnet i Anderssen og Bentzen (2013). Igjen er det mulig at dette skyldes påvirkning fra engelsk, men det kan også tenkes at dette kan skyldes påvirkning fra L1, ettersom kombinasjonen med demonstrativ og bestemt artikkel er (relativt) uvanlig i verdens språk. Det er imidlertid vanskelig å si noe definitivt om transfer fra L1 og L2 ut fra disse dataene, ettersom deltakerne har mange ulike førstespråk og vi ellers har svært lite informasjon om innlærernes språklige bakgrunn.

6. Konklusjon

Vi har i denne studien undersøkt grammatisk kjønn og bøyingsklasse i muntlige data fra L2-innlærere av norsk i korpuset *NorInt Tale*. Ettersom det finnes svært få studier av genus i L2 norsk, har formålet med undersøkelsen først og fremst vært empirisk, altså å få en generell oversikt over tilegnelsen av denne kategorien i norsk som andrespråk. Selv om det ut fra de totale resultatene kan se ut som om andrespråksinnlærerne på nivå B2 er målspåklislike i 80–90 % av tilfellene, viser det seg at den høye andelen målspåklislike substantiver i felleskjønn skjuler en betydelig høyere feilrate med intetkjønnssubstantiver. Dette er spesielt tydelig med ubestemte artikler og prenominale possessiver, hvor intetkjønn fremdeles ikke er på plass på nivå B2. Dataene viser videre at hunkjønn er nærmest ikke-eksisterende, og felleskjønn ser ut til å være standardverdi. Om vi ser på bøyingsklasse, har L2-innlærerne høy målspåklislikehet både for bestemthetssuffikset og for postnominale possessiver. Tidligere studier viser at det er en forskjell mellom bøyingsklasse og genus både i førstespråksinnlæring av norsk og i norsk arvespråk (amerikanorsk) (se f.eks. Rodina & Westergaard 2015, 2021; Lohndal & Westergaard 2016; Busterud et al. 2019), og våre data viser at det samme er tilfellet også for innlærere av norsk som andrespråk. L2-innlærerne i *NorInt Tale* produserer aldri hunkjønnspossessivet *mi* i prenominal posisjon, men *mi* forekommer relativt hyppig i postnominal posisjon. Denne forskjellen ligner forskjellen vi ser i produksjon av henholdsvis *ei* og *-a*: *ei* er nesten fraværende, mens vi finner flere forekomster av *-a*. Parallellen vi ser her støtter antakelsen om at det er forskjell på prenominale og postnominale pos-

sessiver, og at bare førstnevnte utvetydig er genusmarkører (jf. Lødrup 2011, Svenonius 2017).

Ikke overraskende er komplekse strukturer som involverer både genus og bøyingsklasse minst målspråkslike. Det er sannsynlig at en del av utfordringen for L2-innlærerne ligger i å hente fram riktig bøyingsmorfologi (jf. Prévost & White 2000), og at den generelle kognitive belastningen med strukturer som involverer dobbel bestemthet medfører at innlærerne blir mindre presise i disse strukturerne.

Denne studien illustrerer at en ved å ta hensyn til teoretiske spørsmål, som for eksempel diskusjonen om bøyingsklasse versus genus, kan få et klarere bilde av tilegnelsesprosessen i et andrespråk (se for eksempel Lødrup 2011; Svenonius 2017; Lohndal & Westergaard 2021). I tillegg demonstrerer den viktigheten av å vurdere de ulike genusene hver for seg, da den ulike fordelingen av de grammatiske kjønnene gjør at totalen kan skjule interessante forskjeller.

Referanser

- Anderssen, Merete. 2006. *The Acquisition of Compositional Definiteness in Norwegian*. Ph.d.-avhandling, Universitetet i Tromsø.
- Anderssen, Merete. 2007. The acquisition of compositional definiteness. In Merete Anderssen & Marit Westergaard (eds.), *Papers from the language acquisition workshop, SCL 2006*, *Nordlyd* 34(3): 252–275.
- Anderssen, Merete. 2010. Tidlig tilegnelse av bestemt artikkel i norsk [The early acquisition of the definite article in Norwegian]. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 28: 3–22.
- Anderssen, Merete. 2012. A spanning approach to the acquisition of double definiteness in Norwegian. *Iberia. An International Journal of Theoretical Linguistics*. 4(1): 1–35.
- Anderssen, Merete og Kristine Bentzen. 2013. Cross-linguistic influence at the syntaxpragmatics interface: a case study of the study of the acquisition of definiteness. *Studia Linguistica* 67: 82–100. doi:10.1111/stul.12011
- Anderssen, Merete, Björn Lundquist og Marit Westergaard. 2018. Crosslinguistic similarities and differences in bilingual acquisition and attrition: Possesives and double definiteness in Norwegian heritage language. *Bilingualism: Language and Cognition* 21(4): 748–764.
- van Baal, Yvonne. 2020. *Compositional Definiteness in American Heritage Norwegian*. Ph.d.-avhandling, Universitetet i Oslo.

- Bianchi, Guilia. 2013. Gender in Italian–German bilinguals: A comparison with German L2 learners of Italian. *Bilingualism: Language and Cognition* 16(3): 538–557.
- Blom, Elma, Daniela Polišenska og Fred Weermann. 2008. Articles, adjectives and age of onset: The acquisition of Dutch grammatical gender. *Second Language Research*, 24, 297–331. doi:10.1177/0267658308090183
- Bruhn de Garavito, Joyce og Lydia White. 2002. The second language acquisition of Spanish DPs: the status of grammatical features. In Pérez-Leroux, A.T. and Munoz Liveras, J., editors, *The acquisition of Spanish morphosyntax*. Dordrecht: Kluwer, 153–78.
- Busterud, Guro, Terje Lohndal, Yulia Rodina og Marit Westergaard. 2019. The loss of feminine gender in Norwegian: a dialect comparison. *Journal of Comparative Germanic Linguistics* 22: 141–167.
- Busterud, Guro, Terje Lohndal, Yulia Rodina og Marit Westergaard. 2020. Hvor mange genus er det i Trondheims-dialekten? *Maal og Minne*, 2: 1–36.
- Conzett, Philipp, Åse Mette Johansen og Hilde Sollid. 2011. Genus og substantivbøying i nordnorske språkkontaktområder. *Nordand Tidsskrift for andrespråksforskning* 6: 35–71.
- Corbett, Greville G. 1991. *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Corbett, Greville G. 2006. Grammatical Gender. *Encyclopedia of Language and Linguistics*, 2nd edition. Vol 4, 749–756.
- Enger, Hans-Olav. 2004a. Tre endringer i det skandinaviske genussystemet i lys av grammatikaliseringsteori. *Arkiv för nordisk filologi* 119, 125–146
- Enger, Hans-Olav. 2004b. On the relation between gender and declension: A diachronic perspective from Norwegian. *Studies in Language* 28, 1, 51–82.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie og Kjell Ivar Vannebo. 1997. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Franceschina, Florencia 2005. Fossilised second language grammars: the acquisition of grammatical gender. Amsterdam: John Benjamins
- Hagen, Jon Erik. 2000. *Norsk grammatikk for andrespråkslærere*. Oslo: Gyldendal.
- Hockett, Charles F. 1958. *A course in modern linguistics*. New York: Mac-Millan.
- Jensen, Isabel Nadine og Marit Westergaard. 2021. Flaskehalshypotesen: Syntaks og morfologi blant norske andrespråks-innlærere av engelsk. *Norsk lingvistisk tidsskrift* 39, 3-4, 97–122.
- Jin, Fufen, Tor A. Åfarli og Wim van Dommelen. 2009. Variability in the L2 acquisition of Norwegian DPs. An evaluation of some current SLA models.

- I *Second Language Acquisition of Articles. Empirical findings and theoretical implications* Garcia Mayo Maria del Pilar og Roger Hawkins (red.). John Benjamins, 175–199.
- Johannessen, Janne Bondi. 1989. Klitika – en avgrensning. *Norsk lingvistisk tidsskrift* 7, 2 117–147.
- Johannessen, Janne Bondi og Ida Larsson. 2015. Complexity matters: On gender agreement in Heritage Scandinavian. *Frontiers in Psychology*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01842>, December 18, 2015.
- Kupisch, Tanja, Natascha Müller og Katja F. Cantone. 2002. Gender in monolingual and bilingual first language acquisition: Comparing Italian and French. *Lingue e Linguaggio* 1: 107–149.
- Kupisch, Tanja, Deniz Akpınar og Antje Stöhr. 2013. Gender assignment and gender agreement in adult bilinguals and second language learners of French. *Linguistic Approaches to Bilingualism* 3(2): 150–179.
- Lohndal, Terje, og Marit Westergaard. 2016. Grammatical Gender in American Norwegian Heritage Language: Stability or attrition? *Frontiers in Psychology* 7: 344. doi:10.3389/fpsyg.2016.00344
- Lohndal, Terje, og Marit Westergaard. 2021. Grammatical Gender: Acquisition, attrition, and change. *Journal of Germanic Linguistics*. 33 (1): 95–121.
- Lødrup, Helge. 2011. Hvor mange genus er det i Oslo-dialekten? *Maal og Minne* 2011 2: 120–136.
- Opsahl, Toril. 2009. “Egentlig alle kan bidra!”: en samling sosiolingvistiske studier av strukturelle trekk ved norsk i multietniske ungdomsmiljøer i Oslo. PhD avhandling, Universitetet i Oslo.
- Prévost, P. & White, L. 2000. Missing Surface inflection or impairment in second language acquisition? *Second Language Research* 16: 103–133.
- Ragnhildstveit, Silje 2017. Genus og transfer når norsk er andrespråk. Tre korpusbaserte studier. Upublisert ph.d.-avhandling. Universitetet i Bergen.
- Rodina, Yulia og Marit Westergaard. 2013. The acquisition of gender and declension class in a non-transparent system: Monolinguals and bilinguals. *Studia Linguistica* 67: 47–67.
- Rodina, Yulia og Marit Westergaard. 2015. Grammatical gender in Norwegian: Language acquisition and language change. *Journal of Germanic Linguistics* 27 (2): 145–187.
- Rodina, Yulia og Marit Westergaard. 2021. Grammatical Gender and Declension Class in Language Change: A study of the Loss of Feminine Gender in Norwegian. *Journal of Germanic Linguistics*. 33(3): 235–263.

- Simonsen, Hanne Gram, Kristian E. Kristoffersen, Dorthe Bleses, Sonja Wehberg og Rune N. Jørgensen 2014. The Norwegian Communicative Development Inventories: Reliability, main developmental trends and gender differences. *First Language* 34(1): 3–23.
- Svenonius, Peter. 2017. Declension class and the Norwegian definite suffix. V. Gribanova og S. S. Shih (red.): *The morphosyntax-phonology connection: Locality and directionality at the interface*, Oxford: Oxford University Press, 325–359.
- Trosterud, Trond. 2001. Genustilordning i norsk er regelstyrt. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 19: 29–57.
- Trosterud, Trond. 2003. Morfologi og leksikalsk semantikk. I Patrik Bye, Trond Trosterud og Øystein Aleksander Vangsnes Språk og språkvitskap: Ei innføring i lingvistikk. Oslo: Samlaget. 49–22
- Unsworth, Sharon. 2008. Age and input in the acquisition of grammatical gender in Dutch. *Second Language Research* 24 (3): 365–395.
- Urek, Olga, Terje Lohndal og Marit Westergaard. 2022. *En splyv eller et splyv?* Tilordning av grammatisk genus til pseudosubstantiv i norsk. *Norsk lingvistisk tidsskrift*.
- Westergaard, Marit og Yulia Rodina. 2016. Hvor mange genus er det i Tromsø-dialekten? *Maal og Minne* 2: 159–189.
- White, Lydia. 2003. *Second language acquisition and Universal Grammar*. Cambridge: Cambridge University Press
- White, Lydia, Elena Valenzuela, Martyna Kozłowska-MacGregor og Yan-Kit Ingrid Leung. 2004. Gender and number agreement in nonnative Spanish. *Applied Psycholinguistics* 25: 105–133.

Summary

This paper presents an empirical study of grammatical gender and declension class in 47 second language learners of Norwegian in the spoken corpus *NorInt Tale*. The aim is to investigate to what extent the learners have gender as a part of their L2 competence. The results show that even though the speakers have a high proportion of targetlike structures overall, these numbers hide a considerably lower targetlikeness with neuter nouns. This is especially prominent with indefinite articles and pronominal possessives, where the common gender form is extensively overgeneralized. In accordance with studies of L1 acquisition (e.g. Rodina & Westergaard 2015; Busterud et al. 2019) and heritage speakers (Lohndal & Westergaard 2016), declension class, represented

by the definite suffix and postnominal possessives, are found to be easier to acquire than gender in L2 Norwegian as well. Complex structures, such as modified definite noun phrases and demonstratives, are less target-like, most likely because they require the integration of different types of information at the same time. These results also yield an asymmetry between common gender and neuter.

Merete Anderssen
Professor i lingvistikk
UiT Norges arktiske universitet
9037 Breivika
merete.anderssen@uit.no

Guro Bursterud
Førsteamanuensis i nordisk språkvitenskap
Universitetet i Oslo
0317 Oslo
guro.busterud@iln.uio.no

Grammatisk hokjønn i trøndersk barnespråk: Ein korpusstudie

Guro Busterud³ og Terje Lohndal^{1,2}

¹NTNU Noregs teknisk-naturvitskaplege universitet

²UiT Noregs arktiske universitet

³Universitetet i Oslo

Samandrag

Det siste tiåret har det blitt forska mykje på grammatisk kjønn i Noreg, både på korleis barn lærer det og korleis det grammatiske kjønnssystemet er i endring. Basert på korpusdata ser Rodina & Westergaard (2013) på korleis unge barn i Tromsø lærer seg kjønnssystemet, det vil seie barn yngre enn tre år. Dei finn at barna ikkje har problem med bunden form, men at dei slit med kongruens på andre former. Denne artikkelen ser nærare på korpusdata frå tre barn under tre år i Trondheims-området for å sjå på distribusjonen av grammatisk kjønn i språket deira. Overordna finn vi den same tendensen i korpuset frå Trondheims-området som i Tromsø, men det er også nokre interessante skilnader. Artikkelen diskuterer også tilhøvet mellom grammatisk kjønn og bøyingsklasse.

Nøkkelord: bøyingsklasse, barnespråk, grammatisk kjønn, korpus, standardverdi, trøndersk

1. Innleiing¹

Grammatisk kjønn i norsk har vore eit populært forskingstema det siste tiåret. Ikkje minst har det vore mykje merksemd kring den pågåande endringa frå eit

-
1. To anonyme konsulentar skal ha særskilt takk for grundige og nyttige rapportar. Yvonne van Baal har også komme med mange gode kommentarar på eit utkast, og vi er takksame for innspel til ulike delar av artikkelen frå Merete Anderssen, Ivar Berg og Stian Hårstad. Takk også til Tina Ringstad som for fleire år sidan henta ut relevante genusformer, og til Hedda Solbakken for ytterlegare systematisering av data. Forskinga bak artikkelen var ein del av MultiGender-prosjektet ved Senter for grunnforskning (CAS) 2019-2020. Artikkelen er også del av NFR-prosjekta MiMS (prosjektnummer 250857) og GenVAC (prosjektnummer 301094).

tradisjonelt germansk system med tre genus til eit system med felleskjønn og inkjekjønn, særleg knytt til Tromsø og Trondheim (sjå oversyna i Busterud et al. 2019, 2020). Særleg har den ubundne artikkelen blitt studert, men samanhengen mellom den ubundne og den bundne artikkelen har også vore eit viktig spørsmål i forskinga. Generelt er det den ubundne artikkelen som endrar seg, der *ei* og *ein* fell saman til *ein*.

Ei viktig kjelde til å forstå grammatisk kjønn betre, er å sjå på språkleg endring mellom generasjonar, slik mykje av denne forskinga det siste tiåret har gjort. Ei anna kjelde er å sjå på korleis svært unge barn lærer genussystemet. Dei mønstera dei eventuelt syner, gir oss også viktig informasjon om korleis eit genussystem utviklar seg. Rodina & Westergaard (2013) såg på barn under tre år i Tromsø, og i denne artikkelen vil vi sjå på tre barn under tre år frå Trondheims-området. I Tromsø fann Rodina & Westergaard liknande tendensar i barnespråksutviklinga som dei endringstendensane vaksne syner same stad, og eit spørsmål er om vi finn den same trenden i Trondheim. Ein grunn til å vente annleis resultat, er at barna i Tromsø-korpuset blei fødd i 1995, mens barna i korpuset frå Trondheims-området blei fødd mot slutten av 2010. Det er difor ikkje usannsynleg at skilnaden i alder er så stor mellom desse to gruppene at det kan føre til at dei har internalisert ulike grammatikkar.

Artikkelen held fram slik: I del 2 ser vi på tidlegare forskning og eit utsnitt av relevant bakgrunn. Forskingsspørsmåla våre og føreseiingane tidlegare forskning gir, kjem i del 3. Korpuset og metoden vår er skildra i del 4, mens del 5 presenterer resultatata. Vi drøftar desse resultatata i del 6 og samanliknar dei med ein liknande korpusstudie av Rodina & Westergaard (2013) og også med funna i Busterud et al. (2019, 2020). Del 7 samanfattar og rundar av artikkelen.

2. Tidlegare forskning og bakgrunn

Tradisjonelt har norsk tre grammatiske kjønn: Hankjønn, hokjønn og inkjekjønn. Haugen (1976: 288) seier at dei tre kjønna har halde seg «in the overwhelming majority of the Scandinavian dialects down to the present». Kjønn kjem til uttrykk på mange element: den ubundne artikkelen, den bundne artikkelen, adjektiv, eigeomsord og pronomen. Med unnatak av den ubundne artikkelen, er det mykje formsamanfall (synkretisme) mellom hankjønn og hokjønn. Det heiter *den bilen* og *den boka*, men *det jordet* i inkjekjønn. Det same gjeld adjektiva der det heiter *ein stor bil* og *ei stor bok*, men *eit stort jorde*. Demonstrativ og nokre kvantorar oppfører seg også slik: *denne bilen* og *denne boka*, men *dette jordet*, og likeins *all vin* og *all suppe*, men igjen *alt rot*.

Mange dialektar har samsvar mellom den ubundne artikkelen og det bundne suffikset, som illustrert i (1).

- (1) a. ein bil – bilen
 b. ei bok – boka
 c. eit jorde - jordet

Dette gjer at det har vore vanleg å rekne den bundne artikkelen som eit uttrykk for genus (Faarlund, Lie & Vannebo 1997; sjå også Andersson 2000 og Dahl 2000 for svensk). Det er fordi ein har å gjere med ei tovegs føreseiing: den bundne forma føreseier den ubundne forma, og likeins motsett. I nyare tid har dette synet fått mykje motbør. Standarddefinisjonen på genus seier at «[g]enders are classes of nouns reflected in the behavior of associated words» (Hockett 1958: 231, jf. også Corbett 1991). Ut frå ein slik definisjon, skal ikkje eit bunde morfem bli rekna som genusmarkør, men heller som bøyingsklasse. Mange forskarar har etter kvart komme fram til dette: Fretheim (1985), Lødrup (2011), Rodina & Westergaard (2015, 2017, 2021), Lohndal & Westergaard (2016, 2021), Svenonius (2017), Westergaard & Rodina (2016), Busterud et al. (2019, 2020). Enger (2004) argumenterer for ein mellomposisjon der den bundne artikkelen til ein viss grad uttrykkjer genus (sjå også Berg 2019). Om ein ser på mange andre språk, er det ein tydeleg konsensus at genus og bøyingsklasse er to ulike fenomen; sjå Lohndal & Westergaard (2021) for meir om dette og diskusjonen i del 6 nedanfor.

Norsk blir rekna som eit lite transparent genuspråk. Det vil seie at det er få eigenskapar som kan føreseie kva genus eit einskild substantiv har, i motsetnad til språk som italiensk og russisk der den morfofonologiske forma generelt avgjer kva genus substantivet har. Samstundes er det ulike syn på om det er mogleg å lage nokre reglar for tildeling av genus. Trosterud (2001) foreslår faktisk 43 ulike reglar som tar omsyn til fonologisk, morfologisk og semantisk informasjon. Hankjønn er standardverdien fordi han er det dominerande kjønnet. Desse reglane har mange unnatak, og nokre er særst spesifikke. Det finst noko meir forskning på dette spørsmålet, men sidan Urek, Lohndal & Westergaard (dette nummeret) tar opp dette spørsmålet i detalj, går vi ikkje nærare inn på det her. For oss er det sentrale at norsk er lite transparent, og det gjer at ein kan vente at barn har større problem med å lære språket samanlikna med eit språk som har eit transparent system utan mange unnatak.

Om vi ser nærare på tileiing av genus i norsk, syner det seg at føreseiinga stemmer. Rodina & Westergaard (2015) syner at alle tre genus ikkje er på plass

før i sju års-alderen (med 90 % grannsemd i eksperimentelle situasjonar). Russiske barn har til dømes genus på plass mykje tidlegare (Rodina 2008). Eit interessant spørsmål er sjølvsagt kva barn gjer før genussystemet er på plass. Ut frå synet om at hankjønn er standardverdi, kan ein vente at barn vil nytte meir hankjønn enn anna genus før dei er sju år. Det er også det vi ser. Plunkett & Strömqvist (1992) ser på data frå Vanvik (1971) av eit barn som veks opp i Oslo. Her overgeneraliserer barnet hankjønn til inkjekjønnsk kontekstar. Dette er illustrert i (2).

- (2) a. eggen min
b. badekaret min

Anderssen (2006) rapporterer også om overgeneralisering av hankjønnsformer i eit korpus av eit einspråkleg barn, jf. (3).

- (3) a. en dame (jf. *ei dame*) (Ina 1;10.4)
b. en spøkels (jf. *et spøkelse*) (Ina 2;10.2)

Korkje Plunkett & Strömqvist (1992) eller Anderssen (2006) har gjennomført eit kvantitativt studium av denne typen overgeneralisering. Derimot finn vi dette i Rodina & Westergaard (2013). Dei ser på korpusdata frå to einspråklege barn og to tospråklege barn som lærer norsk og engelsk (korpusdata er frå Anderssen 2006 og Bentzen 2000). Dei finn ingen tydeleg forskjell mellom dei einspråklege og tospråklege barna. Sjølv om det er variasjon mellom barna og også mellom ulike genusformer, er det overordna biletet at både hokjønn og inkjekjønn blir bytta ut med hankjønnsformer, slik dataa i (3) illustrerer. Den ubundne artikkelen *ei* blir erstatta av *en* i 63 % (69/109) av tilfella, og *et* blir erstatta av *en* i 71 % (89/126) av tilfella. Barna har ikkje problem med hankjønn, der er det berre 1 % (2/272) av formene som ikkje er i samsvar med målforma. Ser vi nærare på andre genusformer, finn Rodina & Westergaard (2013) at barna stort sett har former som er suffiks, på plass. Det er berre 2 % avvik (17/851) samla sett for bundne form eintal, og da dreier det seg om slike døme som i (4).

- (4) i vinduen (jf. *i vinduet*) (Emma 2;8.20)

For hokjønn og inkjekjønn, er det 4 % (høvesvis 3/138 og 10/229) overgeneralisering av hankjønnsformer. Dette er svært ulikt den ubundne artikkelen, og har også blitt nytta som eit viktig argument for at bundne former uttrykkjer

bøyingsklasse og ikkje genus (jf. over). Når det gjeld frittstående possessivformer, er det også ein del avvik frå målspråket, jf. (5) som syner hankjønnsforma av possessivet saman med eit inkjekjønnsord.²

(5) Mummimamma sin forkle (Sunniva 2;0.18)

Asymmetrien held seg i denne konteksten også: Hankjønnsformene er meir målspråklige enn for dei to andre kjønna. Det er 33 % (16/48) avvik i hokjønn og 29 % (21/73) avvik i inkjekjønn, samanlikna med berre 12 % (12/103) for hankjønn. Dei fleste avvika skuldast overgeneralisering av hankjønnsforma (Rodina & Westergaard 2013: 57). For dobbel bestemming er det ein del skilnader mellom dei fire barna der det varierer frå 12 % (16/134) til 76 % (40/53) når det gjeld rett markering på både den prenominala og postnominale artikkelen. Det er særleg problem med inkjekjønn, der former som (6) er vanlege.

(6) den store flyet (jf. *det store flyet*) (Ole 2;8.5)

Det er altså fellesforma *den* som kjem inn for inkjekjønnsforma *det*. Rodina & Westergaard (2013) rapporterer også at det er mange døme på at den same leksikalske eininga opptrer med målspråklik markering på suffikset, men ikkje på den ubundne artikkelen. Dette er vist i (7).

(7) a. en fly (Ole 2;8.5)
b. inni flyet (Ole 2;8.5)

Nok ein gong ser vi ein tydeleg skilnad mellom suffiks og andre genusformer. Samstundes er det uklart i kva grad funna til Rodina & Westergaard (2013) for Tromsø-målet gjeld for andre dialektar. Det vil vi undersøke nærare i denne artikkelen.

---

2. Vi kjem i denne artikkelen til å nytte omgrep som «avvik» og «samsvar» i høve til målspråket. Det er sjølvstøtt mogleg at målspråket er i endring og at det vi karakteriserer som anten «avvik» eller «samsvar» da ikkje stemmer. Samstundes er det naudsynt å kunne snakke om korleis barns bruk av genus er samanlikna med noko, og det naturlige blir da å ta utgangspunkt i vaksenspråket. Vi kjem attende til dette med målspråk i del 4 om metode nedanfor.

3. Forskingsspørsmål og føreseiingar

Den tidlegare forskinga og bakgrunnen i del 2 gir grunnlag for å formulere fleire forskingsspørsmål og føreseiingar. Vi listar opp følgjande forskingsspørsmål:

1. Kva er distribusjonen av genusformer og tilhøyrande bøyingsklassar i talespråket til barn frå Trondheims-området?
2. Korleis er distribusjonen av genusformer i talemålet til barna frå Trondheims-området samanlikna med distribusjonen i talemålet til barna frå Tromsø?
3. Er det skilnad mellom ulike genusformer og tilhøyrande bøyingsklassar?

Tidlegare forskning gir grunn til å formulere fleire føreseiingar. Dette gjeld særleg Rodina & Westergaard (2013) som ser på eit liknande korpus. Samstundes er den eksperimentelle studien til Busterud et al. (2019, 2020) relevant sidan han seier noko om kva målspråket er. Ut frå dette vil vi vente at distribusjonen til genusformer hos barn i Trondheims-området ikkje er så ulik det som er funne i Tromsø, men vi vil kanskje særleg vente at det er mindre produksjon av hokjønnsformer. Dette er basert på Busterud et al. (2019, 2020) sitt argument om at endringa i ubunden artikkel frå *ei* til *en* tok til tidlegare i Trondheim enn i Tromsø. Her er det også relevant at barna frå Tromsø blei fødd i 1995, medan barna i Trondheims-området blei fødd i 2010. Samstundes har det eine barnet i vårt materiale ikkje vakse opp i Trondheim sentrum (Tuva), og vi kan kanskje vente ein skilnad heller mellom det barnet og dei to barna som er frå Trondheim by. Vidare ventar vi også ein skilnad mellom suffiks og frittstående former, der suffiksa er på plass tidlegare enn dei frie formene. Dersom det er slik, har vi meir støtte for å operere med eit skilje mellom genusformer og former som uttrykkjer bøyingsklasse, slik det har blitt vanleg å gjere i litteraturen.

4. Metode

Datamaterialet til denne studien kjem frå frå Ringstad-korpuset (sjå Ringstad 2014 for nærare omtale). Dette korpuset er offentleg tilgjengeleg i databasen CHILDES³. Det inneheld opptak av spontan tale over tid frå tre barn: Idun, Tuva og Ylva. Alle tre er einspråklege norske barn som er fødde og har vakse opp i Trondheims-området. Ifølge Tina Ringstad (p.k.) har Tuva vakse opp på

3. <https://chilides.talkbank.org/browser/index.php?url=Scandinavian/Norwegian/Ringstad/>

Stjørdal medan dei to andre har vakse opp i Trondheim. Det er variasjon både i talet på opptak av kvart barn, lengda på opptaka, og alder på barna ved dei ulike opptaka. Tabell 1 gjer greie for dette.

Barn	Tal på opptak	Tal på ytringar	Alder første opptak	Alder siste opptak	Dialekt mor	Dialekt far
Idun	10	634	2;3.8	2;9.2	Trøndersk	Austlending
Tuva	5	986	1;10.17	2;8.21	Trøndersk	Trøndersk ⁴
Ylva	5	398	2;1.9	2;8.11	Nordlending	Vestlending

Tabell 1: Oversyn over barna i Ringstad-korpuset. Alder er gitt i formatet 'år;månad.dag'.

Det har ikkje vore mogleg å etablere ein meir spesifikk dialekt for foreldra nærare enn det som er skildra i metadata til korpuset og i Ringstad (2014).

To assistentar har gått gjennom dei skriftlege transkripsjonane manuelt og har plukka ut førekomstar av eintalsform av substantivfraser i ubunden form eintal, bunden form eintal, demonstrativ, dobbel bestemming, og possessiv. Vi har utelate eigennamn og namn på songar og TV-program, og substantivfrasar som førekjem som del av ei regle eller ein song. Vi har også utelate ord der det er usikkert kva numerus substantivet har. Sidan barna i dette korpuset er svært unge, er det mange ord dei ikkje klarar å uttale, men som likevel er enkle å forstå i konteksten. Til dømes er det lett å forstå at det i Ylva (2;2.21) si ytring *den ælikoptere* er tale om eit helikopter. I korpuset er det også markert kva desse avvikande uttalane tydar. Førekomstar der det har vore umogleg å avgjere kva tydinga til ordet er, har vi ikkje tatt med.

Eit sentralt spørsmål er korleis vi identifiserer genus på substantiva, altså kva som er målspåket til barna. Det er ein god del variasjon mellom norske dialektar når det gjeld genus, og det finst ikkje eit oppdatert oversyn over denne variasjonen. Vi har difor tatt utgangspunkt i *Nynorskordboka* til ei første kategorisering. Dette betyr at vi har rekna med at målspåket er ein dialekt med tre genus. Busterud et al. (2019, 2020) syner at genussystemet i Trondheim er i endring, og berre 35 % av den vaksne gruppa ser ut til å ha eit system med tre kjønn. Vi har ikkje sett systematisk på bruk av genus i språket til foreldra i Ringstad-korpuset, men vi ser at foreldra/vaksenpersonane til alle dei tre barna ved

4. Dette er ikkje dialekta til far, men dialekta til bestemor, sidan korpuset rapporterer at ho er den andre vaksne som er mest til stades i opptaka. Både far og mor er vakse opp same stad som Tuva (Ringstad 2014: 32).

fleire høve bruker *ei* til hokjønnsord.⁵ Dette tyder på at barna blir eksponert for ein dialekt der hokjønnsformer førekjem.

Det er viktig å vere merksam på at nokre substantiv har eit anna genus i trønderske dielaktar samanlikna med kva som er mest utbreidd i nynorsk. Til dømes er *vaffel* oftast hokjønn i Trondheims-dialekten, og difor reknar vi former som *den vafla* (Tuva 2;3) som hokjønnsord. Hokjønnsforma på *vaffel* stammer truleg frå hokjønnsordet *vaffelkake*. I Ringstad-korpuset finn vi døme på at både mora til Ylva og mora til Idun bruker denne forma: *vaffelkak/vaffelkaka*. Ylva si mor seier også *vafla* i bunden form eintal. Det er også relevant å merke seg at søk i trønderske aviser gir treff på *ei vaffel*. Samla sett har vi difor eit godt grunnlag for å kategorisere *vaffel* som hokjønn. Eit anna døme er *pakke*, som i mange trønderske dialektar kan opptre med hankjønn. Difor reknar vi former som *derre pakken* (Ylva 2;6.7) som hankjønnsord. Ifølge Beito (1954: 301) førekjem *pakke* både som hokjønn og hankjønn. Vi går ikkje inn på alle substantiva her, men nokre fleire detaljar kjem fram i resultatdelen.

Mange av substantiva har blitt sjekka mot bruken til dei vaksne i korpuset. Om det ikkje har tilstrekkeleg informasjon om genus til einskilde substantiv i data til dei vaksne, har vi også konsultert lokale ekspertar på trønderske talemål for å høyre kva dei meiner er det mest frekvente genuset på eit gitt substantiv. Samla sett burde kategoriseringa vi har komme fram til, vere så rimeleg som råd er.

I del 2 tok vi opp spørsmålet om terminologi knytt til skilnader mellom produksjonen til barna og til målspåket. Eit anna metodisk spørsmål er korleis ein kategoriserer slike skilnader. Generelt kan ein se føre seg to hovudtypar av skilnader: i) Barnet produserer ei form, men denne forma er annleis enn i målspåket, eller ii) barnet utelet heile forma, altså produserer ikkje ein artikkel eller ei bøyingsending på eit adjektiv. Resultata våre i del 5 vil syne at vi finn begge typar i korpuset vårt. Vi skil ikkje mellom desse typane i tabellane i del 5, men vi går nærare inn på dei i presentasjonen av dei einskilde datapunkta.

5. Resultat

I denne delen presenterer vi resultata frå korpusstudien. Først ser vi på resultata for produksjon av ubunden artikkel (5.1), deretter det bundne suffikset (5.2), dobbel bestemming (5.3) og possessiv (5.4). Vi har ikkje tatt med adjektiv eller

---

5. Vi har ikkje undersøkt om foreldra i korpuset konsekvent bruker *ei* til alle hokjønnsord, men vi ser at *ei* blir brukt.

kvantorar i denne artikkelen. Det er særst få av desse som kjem fram i kontekstar der ein får distinktiv informasjon om genus på grunn av synkretismen mellom hankjønn og hokjønn. Og der ein får fram informasjon, finn vi målspråklik produksjon. Idun seier til dømes *ei lita kake* (2,4) og *eit digert fly* (2;8.20). Tala er altså så små at dei ikkje er med her.

5.1. Genus på ubunden artikkel i eintal

Tabell 2 viser resultatata for ubunden form eintal. Det er stor variasjon i produksjonen til barna av denne forma. Tuva har berre éin førekomst, medan Idun og Ylva har høvesvis 55 og 87 førekomstar. Både Idun og Ylva nyttar langt fleire hankjønnsformer enn ho- og inkjekjønns-former.

Barn	Hankjønn (<i>en</i>)	Hokjønn (<i>ei</i>)	Inkjekjønn (<i>et</i>)	Total
Idun	36/36 (100%)	3/10 (30%)	7/9 (77,8%)	46/55 (83,6%)
Tuva	100% 1/1	-	-	1/1 (100%)
Ylva	63/63 (100%)	0/9 (0%)	6/15 (40%)	69/87 (79,3%)
Total	100/100 (100%)	3/19 (15,8%)	13/24 (54%)	116/143 (81,1%)

Tabell 2: Ubunden form i eintal (% , målspråklik/total).

Idun og Ylva bruker alltid hankjønnsartikkel til hankjønnsord (8a–b), og når dei har ein artikkel til inkjekjønnsord som ikkje er målspråklik, er det hankjønnsartikkelen dei nyttar (8c–d). Ylva bruker konsekvent *ein* også til hokjønnsord (9a). Idun er den einaste som nyttar *ei* til hokjønnsord, men det skjer berre i tre av ti tilfelle (jf. (9b–d)).

- (8) a. en kopp (Idun 2;6.23)
 b. en kanin (Ylva 2;1.19)
 c. en glass (Idun 2;6.23)
 d. en teppe (Ylva 2;6.23)
- (9) a. en jente (Ylva 2;6.17)
 b. ei lita kake (Idun 2;4)
 c. ei lita papegøye (Idun 2;5.20)
 d. ei skilpadde (Idun 2;6.9)
 e. en ert (Idun 2;5.26)

5.2 *Form på det bundne suffikset i eintal*

Før vi ser på resultatene, er det naudsynt å gå inn på kva som skjer med det bundne suffikset når tonelaget er cirkumfleks. I nokre av dei trønderiske dialektane kan ein skilje tostava hankjønnsstavn markere bunden form eintal ved å nytte såkalla *cirkumfleksstonelag* der det kan høyrast ut som om vokalen blir uttalt i begge stavingane: *ma-an*. Slik bruk av cirkumfleksstonelag for å markere bunden form eintal finn vi døme på også i Ringstad-korpuset (10).

- (10) a. en mann – mâ:n (Tuva 1;10.14–2;7.10 (12 førekomstar))
 b. en hund – hû:n (Ylva 2;6.23)

Denne måten å markere bunden form på fungerer ikkje for alle substantiv, til dømes *fisk*.⁶ Tuva og Ylva bruker både cirkumfleks og det bundne suffikset for å markere bunden form eintal (11–12), og vi finn også eksempel der det kan sjå ut som om både cirkumfleks og det bundne suffikset blir brukt (13).

- (11) a. mânj (Tuva 2;3.23)
 b. mannen (Tuva 2;3.23)
 (12) a. hûnd (Ylva 2;6.23)
 b. hunden (Ylva 2;2.5)
 (13) bîln (Ylva 2;1.18)

Desse dataa tyder på at barna kjenner til begge måtane å markere bunden form eintal på. I denne artikkelen har vi rekna både det bundne suffikset og cirkumfleks som markørar for bunden form eintal, også dei tilfella der barna sin bruk av cirkumfleks kan sjå ut til å vere litt ulik vaksne sin bruk.

Tabell 3 syner resultatene for korleis barna nyttar bunden form eintal. I korpuset finn vi *-a*-ending på *vafle* (Tuva 1;2.20) og *penna* (Idun 2;6.25). Basert på diskusjonen i del 4 har vi kategorisert desse orda som hokjønne i vårt materiale.

6. Etter Dalen (2008: 39) førekjem cirkumfleksstonelag ved to typar substantiv. Den eine typen er svake substantiv som har mista endingsvokalen sin via apokope (*kîst* 'kiste', *k^âp* 'kåpe'), medan det andre tilfellet er cirkumfleksstonelag ved kontraksjon, når endinga *-en* kjem etter *n*, *r* eller *l* som i *mânn* 'mannen', *stôln* 'stolen', *mûrn* 'muren'. Det er dermed berre hankjønnsord som endar på *-en* som tilsynelatande kan sjå ut som dei markerer bunden form utan eit uttrykt bunden suffiks. Sjå også Kristoffersen (2011) for eit anna perspektiv på cirkumfleks.

Barn	Hankjønn (-en)	Hokjønn (-a)	Inkjekjønn (-et)	Total
Idun	165/166 (98,8%)	92/95 (96,8%)	79/79 (100%)	336/340 (98,8%)
Tuva	97/102 (94,2%)	59/59 (100%)	53/53 (100%)	209/214 (97,7%)
Ylva	671/688 (97,5%)	285/300 (95%)	286/289 (99%)	1242/1277 (97,3%)
Total	933/956 (97,6%)	436/454 (96%)	418/421 (99,3%)	1787/1831 (97,6%)

Tabell 3: Form på det bundne suffikset i eintal (% , målspråklik/total).

Det er stor skilnad mellom barna når det gjeld talet på førekomstar. Eit fellestrekk er likevel at alle barna produserer om lag dobbelt så mange hankjønnsord som ho- eller inkjekjønnsord. Barna har så å seie ingen avvik ved inkjekjønnsord. Dette er overraskande sidan dette er den forma der barna i studien til Rodina og Westergaard (2013) hadde flest avvik (4 %). Samstundes er det viktig å peike på at det er umogleg å avgjere om barna har *-et*-ending eller ei form for *-e*-ending ved inkjekjønnsord. Vi har talt alle desse førekomstane som bundne inkjekjønnsformer. Tuva har målspråklige hokjønnsord, men ho er også det barnet som produserer færrest hokjønnsord. Idun og Ylva har høvesvis 96,8 % og 95 % korrekt bruk på hokjønnsord. Tuva har flest avvik ved hankjønnsord (94,2 % korrekt), medan Idun og Ylva ligg på høvesvis 98,8 % og 97,6 % korrekte former. Ein nærare kikk på Tuva sine avvikande hankjønnsord viser at to av dei fem målspråksavvikande førekomstane skyldes at ho bruker *-a*-ending på *smokk* og *skole*. Ho bruker også *-en*-ending på desse orda. Også dei vaksne i Tuva sitt korpus bruker både *-a*- og *-en*-ending på desse to orda. Dette tyder på at Tuva har ueinsarta input for desse orda, og dermed er det problematisk å kategorisere det eine suffikset som målspråkulik, eller avvikande. Ser vi bort frå desse to førekomstane, har Tuva målspråkligt suffiks ved 99 av 102 førekomstar (97,1 %) av hankjønnsord, og er dermed målspråklik på linje med Idun og Ylva. Sjølv om det varierer kva for suffiks barna har flest avvik med, er forskjellen mellom informantane låg når ein ser på klassene samla for kvar informant. Da har dei 97,3–98,8 % korrekt produksjon.

Samanlikna med dei andre genusformene vi ser på i denne artikkelen, er bunden form eintal den mest frekvente forma. Det er også den forma der barna har færrest avvik. Berre Ylva har inkjekjønnsformer som avvik frå målspråket, og i alle førekomstane er det hankjønnsforma som blir nytta (14).

- (14) a. oden (*hodet*) (Ylva 2;2.28)
 b. kommen (*skummet*) (Ylva 2;6.11)
 c. plastern (Ylva 2;3.28)

Ylva produserer fleire ord enn dei andre barna, og det kan kanskje vere ei forklaring på kvifor vi berre finn avvik i hennar inkjekjønnsord.

Barna bruker flest ho- og hankjønnsord, og det er også, ikkje uventa, her vi finn flest avvik. Til liks med inkjekjønn, er det hankjønnsforma som blir overgeneralisert når barna har avvik i hokjønn (15).

- (15) a. pappaløven (Idun 2;8.12)
 b. nesn (*nesen*) (Idun 2;6.23)
 c. bien (Ylva 2;2.13 og 2;3.28)
 d. damen (Ylva 2;6.17)
 e. dokken (Ylva 2;3.21)
 f. jordbærn (Ylva 2;3)

Fleire av hokjønnsorda førekjem både med *-en-* og *-a-*ending hos ein og same informant. Idun seier både *nesn* (15b) og *nesa* (16a), I trøndersk finst det to ulike versjonar av ordet *nase*: I bygdemåla er *nase* (*ein nase*, ubunden eintal – *nasin*, bunden form fleirtal) hankjønn, medan i Trondheims-området er også *næse* vanleg, og denne forma kan vere både ho- og hankjønn (jf. også Beito 1954: 45). Mora til Idun bruker hankjønnsforma *nesn*, medan faren bruker hokjønnsforma *nesa*. Denne variasjonen i input kan truleg forklare Iduns inkonsekvente suffiksbruk på ordet *nase*.

Ylva bruker både *-en-* og *-a-*ending på *bie*, *dame*, *dukke*, *jordbær* (16b–e). Dette er alle ord som kan vere hokjønn, medan ord for bær også kan vere inkjekjønn mange stader. Sidan hokjønnsord også kan bøyast som hankjønnsord, og denne variasjonen truleg også finst i inputen hennar, er dette mindre overraskande.⁷

- (16) a. nesa (Idun 2;8.12)
 b. bia (Ylva 2;3.28 (3 førekomstar) og 2;3.27)
 c. dama (Ylva 2;2.26 (2 førekomstar) og 2;3.13)

7. For Ylva sin del kan dette også vere påverknad frå mora si nordnorske dialekt, der *bie* kan vere hankjønn.

- d. dokka (Ylva 2;3.21)
- e. jordbæra (Ylva 2;3)

Avvika ved hankjønnsord er meir varierte. Idun har berre eitt avvik: Ho seier *bila* ein gong (17a). Det er velkjent at *bil* kan vere hokjønn i trøndersk (jf. Busterud et al. 2019, 2020). Vi finn ingen døme på hankjønnsform av dette ordet i Idun sine data, noko som tyder på at ho har kategorisert det som hokjønnsord. Ylva har derimot stor variasjon i sin produksjon av *bil* i bunden form eintal: *bila*, *bilen*, *bile*, *bil*. Forma *bile* kan vere døme på inkjekjønnsform for dette ordet. Vi har kategorisert *bil* som hankjønn i vårt materiale.

Ylva og Tuva har også andre typar avvik ved hankjønnsord. Nokon ord førekjem i naken form (18), andre har *-a*-ending (17). *Smokk* og *vask* er normalt hankjønnsord i trøndersk og er kategoriserte som hankjønn i våre tabellar.⁸ Korpuset viser imidlertid at vaksenpersonane Tuva omgir seg med, også i nokre tilfelle sier *smokka*, sjølv om dei oftast seier *smokken*. Dette kan forklare kvifor Tuva seier både *smokka* (17b) og *smokken*. Også *skole* førekjem med både *-a*- og *-en*-ending hos både Tuva (17c) og dei vaksne i hennar korpus.

- (17) a. bila (Idun 2;6.25, Ylva 2;2.3, 2;2.5, 2;2.26)
- b. mokka (*smokken*) (Tuva 2;4.3)
- c. skola (Tuva, 2;2.21)
- d. vaska (*vasken*) (Ylva 2;3.29)
- (18) a. hund (Ylva 2;3.29)
- b. mann (Tuva 2;7.10)

For andre hankjønnsord er det vanskelegare å avgjere om dei har inkjekjønnsending (*-et*) eller om dei har ei form for *-e*-ending. Dette gjeld ord som mellom anna *bjørne*, *busse*, *klosse* og *strikke*. Ordet *kloss* er mest sannsynleg eit eksempel på ei naken form, sidan det er vanleg å bruke *klosse* i ubunden form eintal i trøndersk.

Idun har berre fire døme på avvikande suffiksformer blant alle sine 340 førekomstar. Tre av desse er *-en*-ending ved hokjønnsord, medan det eine avviket i hankjønn er at ho har *-a*-ending på *bil* (27a). Som nemnd over, er det ikkje gitt at dette er eit avvik. Difor kan vi seie at Idun sin bruk av det bundne suffikset eigentleg er fri for avvik, noko som kan henge saman med at ho er det eldste av dei tre barna om ein ser på aldersspennet da opptaka blei gjort.

---

8. I trøndersk blir ordet *smokk* oftast uttala *smokke* i ubunden form eintal.

5.3. *Dobbel bestemming og demonstrativ*

Sidan det er få forekomstar av dobbel bestemming og demonstrativ i Ringstad-korpuset, har vi slått saman desse to variablane i tabell 4. I trøndersk er det mogleg å bruke demonstrativet *derre* ved alle tre genus. Barna i dette korpuset nyttar *derre* i seks tilfelle, og alle forekomstane opptre saman med hankjønnsord.⁹ Desse forekomstane er inkludert som målspåkliske ytringar i tabell 4.

Barn	Hankjønn		Hokjønn		Inkjekjønn		Total	
	det. ¹⁰	suffixs	det.	suffixs	det.	suffixs	det.	suffixs
Idun	5/5 (100%)	4/5 (80%)	2/2 (100%)	2/2 (100%)	-	-	7/7 (100%)	6/7 (85,7%)
Tuva	5/5 (100%)	4/5 (80%)	5/5 (100%)	5/5 (100%)	1/2 (50%)	1/2 (50%)	11/12 (91,7%)	10/12 (83,3%)
Ylva	18/18 (100%)	15/18 (83,3%)	4/4 (100%)	3/4 (75%)	2/7 (28,6%)	6/7 (85,7%)	24/29 (82,8%)	24/29 (82,8%)
Total	28/28 (100%)	23/28 (82,1%)	11/11 (100%)	10/11 (91%)	3/9 (33,3%)	7/9 (77,8%)	42/48 (87,5%)	40/48 (83,3%)

Tabell 4: *Determinativ og suffixs ved dobbel bestemming og demonstrativ (% målspåklik/total).*

Hokjønn og hankjønn har same determinativ i konstruksjonar med dobbel bestemming og demonstrativ, og vi ser at dei nyttar *den/denne* i samsvar med målspåklivet ved ho- og hankjønnsord. Ved inkjekjønnsord ser vi derimot at *det/dette* berre blir brukt tre av ni gonger. I dei siste seks høva er det hankjønns- eller felleskjønnsdeterminativet som blir overgeneralisert. Dette er illustrert i (19a–f). Det vil seie at 42 av 48 prenominala determinativ er hankjønn/felleskjønn.

- (19) a. Denne pate (*fatet*) (Ylva 2;3.28)
 b. Den sukkeret (Tuva 2;3)
 c. Den boret (Ylva 2;1.17)
 d. Den ælikoptere (*helikopteret*) (Ylva 2;2.21)
 e. Den puslespælle (Ylva 2;3.28)
 f. De(t) andre pledd (Ylva 2;3.29)

Om ein ser på dei bundne suffixsa, har 11 av 12 hokjønnsord *-a*-ending, medan seks av sju inkjekjønnsord har *-et*-ending. Når hokjønnsord har avvikande end-

9. Ylva produserer *derre* ein gong, medan Tuva bruker *derre* fem gongar. Det er ein ganske stor del sidan ho berre ytrar 11 determinativ totalt.

10. *Den, denne, derre.*

ing, er det hankjønnsendinga *-en* som blir brukt (20a), medan inkjekjønnsorda opptre i naken form (20 b–c).

- (20) a. Den guloten (*gulroten*) (Ylva 2;2.13)
 b. Det sukker (Tuva 2;3)
 c. De(t) andre pledd (Ylva 2;3.29)

23 av 28 hankjønnsord har *-en*-suffiks i bunden form. Med eitt unntak har alle dei avvikande førekomstane substantivet i naken form (21a–d).

- (21) a. Den store edderkopp (Idun 2;4)
 b. Den ny dervett (*serviett*) (Ylva 2;3.13)
 c. Den denses (*genser*) (Ylva 2;2.4)
 d. Derre dress (Tuva 2;3)

Berre ved eitt høve har substantivet fått ei anna form (22).

- (22) *den klosse* (Ylva 2;3.8)

Dømet i (22) *kan* tolkast som eit tilfelle av inkjekjønnsuffiks. Det er likevel meir sannsynleg at også dette er eit eksempel på ei naken form, jf. diskusjonen i del 5.2.

5.4. Possessiv

I dette delkapitlet presenterer vi resultat for produksjon av pre- og postnominalt possessiv (tabellane 5 og 6). Ettersom det er svært få førekomstar av prenominalt possessiv, kommenterer vi berre desse resultata kort, medan vi går grundigare inn på resultata for postnominalt possessiv.¹¹ Vi har avgrensa resultata til possessivformer som kan ha tre genusformer.

Tabell 5 viser data for prenominal possessiv. Kolonnene i tabellen er delt inn etter genusform på substantiva, og tala i tabellen viser kor mange av substantiva som har fått målspråklik, kongruerende form på possessivet. Det er få

11. Korpuset inneheld mange konstruksjonar med possessiv av typen *tante sin* (Tuva 2;3.21) og *mamma sin* (Tuva 2;1.18) som vi har utelate. Grunnen er at desse konstruksjonane eigentleg er førekomstar av prenominalt possessiv, men det etterstilte substantivet, som possessivet kongruerar med, er utelate fordi det er underforstått i samtala. I korpuset førekjem slike konstruksjonar ofte i samtalar det foreldra til dømes peiker på ein bokstav og spør barna kven sin bokstav dei peikar på.

førekomstar av denne konstruksjonen i korpuset og dei er ujamt fordelt mellom dei tre barna. Vi ser den same tendensen som for andre genusmarkørar, nemleg at hankjønnsforma er meir frekvent og er meistra betre enn dei andre grammatiske kjønna. Ylva, som produserer flest prenominala possessiv, nyttar hankjønnsform også ved 8 av 13 førekomstar der substantivet har hokjønns- eller inkjekjønnsform.

	Hankjønn	Hokjønn	Inkjekjønn	Total
Idun	6/6 (100%)	1/3 (33,3%)	-	7/9 (77,8%)
Tuva	1/1 (100%)	-	-	1/1 (100%)
Ylva	19/20 (95%)	0/3 (0%)	5/10 (50%)	24/33 (72,7%)
Total	26/27 (96,3%)	1/6 (16,7%)	5/10 (50%)	32/43 (74,4%)

Tabell 5: Prenominalt possessiv i 1., 2. og 3. person eintal ved substantiv i høvesvis hankjønn, hokjønn og inkjekjønn (% målspråklik/total).

Hokjønnsforma førekjem berre i eitt av sju tilfelle (23a), medan halvparten av inkjekjønnsorda har eit inkjekjønnspossessiv. Når barna har eit anna prenominalt possessiv enn målspråket ved ho- og inkjekjønnsord, bruker dei alltid eit hankjønnspossessiv (23b, c). Totalt 83,7 % av dei prenominala possessiva er hankjønnspossessiv. Fem av dei ni avvika som førekjem ved ho- og inkjekjønnsord, inneheld refleksive possessivkonstruksjonar av typen som er vist i (23b, c), og dei tre førekomstane som ikkje inneheld eigennamn, har alle hankjønnsform på det prenominala possessivet (23c).

- (23) a. di suppe (Idun 2;4),
 b. Tobias sin tårn (Ylva 2;6.17)
 c. mamma sin lue (Ylva 2;3.8)

Tabell 6 viser data frå konstruksjonar med postnominale possessiv. Kolonnene i tabellen er delt inn etter genusform på substantiva, og tala i tabellen viser kor mange av substantiva som har fått målspråklik, kongruerande form på suffikset og possessivet.

Barn	Hankjønn		Hokjønn		Inkjekjønn		Total	
	Suffiks	Possessiv	suffiks	possessiv	suffiks	possessiv	suffiks	possessiv
Idun	37/45 (82,2%)	43/45 (95,6%)	27/27 (100%)	26/27 (96,3%)	12/12 (100%)	12/12 (100%)	76/84 (90,5%)	81/84 (96,4%)
Tuva	3/5 (60%)	3/5 (60%)	7/7 (100%)	7/7 (100%)	1/1 (100%)	1/1 (100%)	11/13 (84,6%)	11/13 (84,6%)
Ylva	43/47 (91,5%)	47/47 (100%)	18/23 (78,2%)	16/23 (69,6%)	24/24 (100%)	24/24 (100%)	85/94 (90,4%)	87/94 (92,6%)
Total	83/97 (85,6%)	93/97 (95,9%)	52/57 (91,2%)	49/57 (86%)	37/37 (100%)	37/37 (100%)	172/191 (90,1%)	179/191 (93,7%)

Tabell 6: Postnominalt possessiv og det bundne suffikset, 1., 2. og 3. person eintal ved substantiv i høvesvis hankjønn, hokjønn og inkjekjønn (% målspråk-lik/total).

Ingen gjer feil i inkjekjønn, og det er også den forma med lågast frekvens. For dei to andre genusa er det også her variasjon mellom dei tre barna. Tuva har i det heile få førekomstar av denne typen possessiv. I alle dei sju frasene som har hokjønnsform, bruker ho både possessivet *mi* og *-a*-ending, men seks av desse sju førekomstane er same frase: *dokka mi*. Dette kan difor vere eit døme på at frasen er tileigna som frase, ikkje at ho faktisk meistrar eit grammatisk system. Ein nærare kikk på hankjønnsformene hennar syner også variasjon. For eksempel bruker ho både *-en*-ending og hankjønnspossessiv, og null-ending kombinert med hokjønnspossessiv for substantivet *mamma*. Dette er vist i (24).

- (24) a.   mamma din (Tuva 2;0.20)
b.   mamma mi (Tuva 2;3)

Variasjonen i (24) kan også skuldast manglande samsvar mellom semantisk/biologisk kjønn (hokjønn) og grammatisk kjønn (hankjønn i mange dialektar). Tuva har også døme på målspråklik bruk av hankjønn i (25a) medan ho bruker hokjønnsform både på suffikset og possessivet i (25b). Som diskutert i 5.2 bruker vaksenpersonane til Tuva både *-a*- og *-en*-ending på *smokk*, noko som kan forklare kvifor ho seier *smokka mi* (25b).

- (25) a.   matn min (Tuva 2;7.10)
b.   smokka mi (Tuva 2;3.21)

Idun og Ylva produserer fleire postnominale possessivkonstruksjonar. Om vi ser på dataa til Idun, ser vi at ho berre har eitt avvik ved hokjønnsord: *-a*-ending er kombinert med inkjekjønnspossessiv (26):¹²

(26) hårspenna mitt (Idun 2;4.24)

For hankjønnsord har Idun åtte avvik ved suffiks. Ved fleirtalet av desse tilfella (sju av åtte) står substantivet nakent kombinert med *min* (27a, b, c), og fem av desse førekomstane er same frase: *motorsykkel min* (27c). Ordet *hårbørste* opptrer nakent med hankjønnspossessiv (27b), og også med *-a*-ending kombinert med hokjønnspossessiv (28a). I eitt tilfelle bruker Idun hokjønnsuffikset *mi* saman med eit hankjønnsord med *-en*-ending (28b).

- (27) a. pappa min (Idun 2;4)
 b. hårbørste min (Idun 2;4)
 c. motorsykkel min (Idun 2;4)
- (28) a. hårbørsta mi (Idun 2;4)
 b. smekken mi (Idun 2;4)

Smekke er eit interessant tilfelle fordi dette ordet er hokjønn i mange dialektar, medan det er hankjønn i trøndersk. Korpuset syner at mor til Idun har *-en*-ending på dette ordet, medan faren har *-a*-ending. Iduns input for dette ordet er dermed tvtydig.¹³ Denne tvtydige inputen kan truleg forklare kvifor Idun kombinerer *-en*-suffiks med hokjønnspossessiv i (28b). Denne granskinga av hankjønnsstabilitiva til Idun syner at målspråksavvikla hennar berre involverer tre ulike substantiv. Det er interessant å merke seg at fleire av orda der Idun har eit suffiks som ikkje er målspråkklart i han- eller hokjønn, er ord som endar på *-e* (*hårspenne, hårbørste, smekke*).

12. Idun produserer også frasen *leken min* (2;3.13) som kan vere eit døme på avvikande suffiks og possessiv, sidan ordet *leke* er hokjønn i trøndersk. Det kan også komme frå faren, som er frå Austlandet. Samstundes kan dette også vere eit døme på bunden form av hankjønnsstabilitivet *lek*. Konteksten gjer det ikkje klart kva for av desse substantiva ho bruker, og difor har vi ikkje rekna med denne frasen.

13. Generelt i norsk er det slik at substantiv som ender på *-e* ofte er hokjønn (Trosterud 2001, Urek, Lohndal & Westergaard dette nummeret). I trønderske dialektar er det derimot ikkje typisk for svake hokjønnsord å ende på *-e*, sidan desse orda konsekvent har apokope i dette dialektområdet. Men det er mange svake hankjønnsord som ender på *-e* (t.d. *spade, okse, kasse, påle*), noko som i trønderske dialektar kanskje heller peiker mot hankjønn.

Ylva produserer 23 frasar med hokjønnspossessiv, og 18 av desse har *-a*-ending. Berre ved eitt tilfelle har hokjønnsst substantivet feil suffiks (29a). I dette tilfellet bruker ho både *-en*-ending og hankjønnspossessiv (29a). Resten av mål-språksavvika ved suffiks har null-ending på substantivet. Tre av dei fire sub-stantiva med null-ending har også hankjønnspossessivet *min* (29b, c, d),¹⁴ medan ei naken form har hokjønnspossessiv (29e). Berre to av Ylva sine avvik har ulikt genus på suffiks og possessiv. Begge desse har hokjønnsuffiks kombinert med hankjønnspossessiv (29a, b).

- (29) a. taftn (*saften*) min (Ylva 2;3.20)
 b. kake min (Ylva 2;4.10)
 c. krokodillematpakke min (Ylva 2;3.28)
 d. sjokoladecake min (Ylva 2;4.10)
 e. brøskiv mi (Ylva 2;6.7)
 f. tåa min (Ylva 2;8.11)
 g. kaka min (Ylva 2;3.15, to førekomstar)

Ylva har fire mål-språksavvik på hankjønnspossessiva, og alle avvika inneber at det bundne suffikset mangler, slik vi ser i (30).

- (30) a. mamma min (Ylva 2;3.13, 2;5.1 (to førekomstar))
 b. busse min (Ylva 2;1.24)

Tre av desse avvika gjeld same substantiv: *mamma*. Ylva har tydeleg vanskar med dette ordet, for i eit høve korrigerer ho eigen bruk av possessiv:¹⁵

- (31) mamma mi min (Ylva 2;8.10)

Truleg har Ylva sine mål-språksavvik ved ordet *mamma* same forklaring som Tuva sine mål-språksavvik: manglande samsvar mellom semantisk/biologisk kjønn og grammatisk kjønn. Ylva sine avvik ved hankjønn er berre knytta til to ulike ord, og ho har flest avvik ved hokjønnsord.

Samla sett kan vi seie at det avviket vi finn mest av ved postnominale possessiv, er bar form av substantivet. I dei fleste av tilfella står den nakne forma av substantivet saman med hankjønnspossessivet *min*, både ved hokjønnsord

14. Det er muleg tolke (29 b, c og d) som at substantivet har inkjekjønnsending. Vi trur imidlertid ikkje det er tilfellet.

15. Vi har ikkje rekna inn frasen i (31) i tabell 4.

og hankjønnsord. Vi finn oftare *min* kombinert med hokjønnsord enn *mi* kombinert med hankjønnsord, og vi finn berre eitt døme på bruk av inkjekjønnspossessiv saman med han- eller hokjønnsord (26).

6. Drøfting

I denne delen av artikkelen diskuterer vi funna våre opp mot forskningsspørsmåla som blei presentert i del 3. Vi listar dei opp igjen her:

1. Kva er distribusjonen av genusformer og tilhøyrande bøyingsklassar i talespråket til barn frå Trondheims-området?
2. Korleis er distribusjonen av genusformer i talemålet til barna frå Trondheims-området samanlikna med distribusjonen i talemålet til barna frå Tromsø?
3. Er det skilnad mellom ulike genusformer og tilhøyrande bøyingsklassar?

Vi vil nå diskutere kvart av desse forskningsspørsmåla opp mot resultatata frå korpusundersøkingane våre.

Det første forskningsspørsmålet handlar om kva former som finst i korpuset, både former på frie morfem og former som er bundne på substantivet sjølv. Tabellane 7 og 8 syner resultatata samla for alle tre barna.

	Hankjønn	Hokjønn	Inkjekjønn	Total
Ubunden form eintal	100/100 (100%)	3/19 (15,8%)	13/24 (54%)	116/143 (81,1%)
Framforstilt determinativ	28/28 (100%)	11/11 (100%)	3/9 (33,3%)	42/48 (87,5%)
Prenominal possessiv	26/27 (96,3%)	1/6 (16,7%)	5/10 (50%)	32/43 (74,4 %)

Tabell 7: Genus på separate morfem (ubunden artikkel, framforstilt determinativ og prenominal possessiv), (% målspråklik/total).

På overordna nivå syner resultatata våre at det er ein klar skilnad mellom frie morfem og suffiksformer. Barna har mindre problem med suffiksa samanlikna med dei frie formene. Det er lite produksjon av hokjønnsformer i ubunden form eintal, og dei tre førekomstane som finst, kjem alle frå Idun (jf. tabell 7). Idun er også det barnet som produserer det eine prenominala possessivet i hokjønnsform som førekjem i datamaterialet. Ho er det eldste barnet, og også det barnet

	Hankjønn	Hokjønn	Inkjekjønn	Total
Bunden form eintal	933/956 (97,6%)	436/454 (96%)	418/421 (99,3%)	1787/1831 (97,6%)
Demonstrativ/dobbel bestemming-suffiks	23/28 (82,1%)	10/11 (90,9%)	7/9 (77,8%)	40/48 (83,3%)
Bunde suffiks ved postnominal possessiv	83/97 (85,6%)	52/57 (91,2%)	37/37 (100%)	172/191 (90,1%)
Postnominal possessiv	93/97 (95,9%)	49/57 (86%)	37/37 (100%)	179/191 (93,7%)

Tabell 8: Suffiksformer (bunden form eintal, dobbel bestemming og demonstrativ, suffikset på substantiv ved etterstilt possessiv og postnominal possessiv), (% målspråklik/total).

som har det mest utvikla genus- og bøyingsssystemet om vi ser på alle former samla. Totaltalet på 15,8 % for ubunden form eintal er difor ikkje så informativt når det er så låge tal. Busterud et al. (2019, 2020) fann berre 4 % for same kategori, men korpustala er som sagt for låge til å kunne seie noko meir om ein eventuell skilnad her. I begge høva er det hankjønnsforma *en* som blir nytta i staden. For inkjekjønnsforma *et* er det heller ikkje eit stort tal på førekomst, og berre kring halvparten (54 %) er korrekte. Tilsvarende tal i den eksperimentelle studien til Busterud et al. (2019, 2020) er 70 %, men også her er det uråd å seie noko meir om relasjonen mellom desse. Felles for begge studiane er at hankjønnsformer blir nytta i staden for inkjekjønnsformer. At hankjønn er det dominerande genus, er ikkje så rart sidan hankjønn er mest frekvent og også standardverdien for tildeling av genus (jf. Trosterud 2001, Lohndal & Westergaard 2021). Det er også viktig å vere merksam på at for dei unge barna i korpuset er ikkje genussystemet på plass, jmfør Westergaard & Rodina (2015) og Busterud et al. (2019, 2020) sine funn av at genus i norsk er tileigna først ved sjuårsalderen. Dette kan forklare kvifor barna går for standardverdien. Etter kvart som dei blir eldre, vil dei utvikle eit endeleg genussystem. Dette gjer at dataa i korpuset ikkje kan seie så mykje om endringa som den eksperimentelle studien til Busterud et al. (2019, 2020) peikar på, sidan dei ser på eldre barn og fleire generasjonar. Skulle vi kunne seie noko om dette, måtte vi vite meir om korleis desse barna utvikla genussystemet seinare. Dataa frå denne studien er likevel interessante, for dei gir oss kunnskap om tileigning av genus i tidlege fasar av innlæringa.

Eit anna interessant trekk er at det er variasjon mellom ulike former. Om vi ser på ubunden form eintal, er det hokjønn som har størst avvik. For framforstilte determinativ, derimot, er det inkjekjønn som har det største avviket (berre

33,3 % av produksjonen er lik målspråket, jf. tabell 7). Det siste er kanskje ikkje så rart sidan det er formsamanfall mellom hankjønn og hokjønn for framforstilte determinativ, slik at inkjekjønnsforma er den einaste forma som er ulik dei andre. Likevel kan ein undre seg over at barna har så store problem med inkjekjønnsforma her. Det tilsvarande talet for dei yngste barna i den eksperimentelle studien til Busterud et al. (2019, 2020) var 63 % for inkjekjønn, men det er verd å merke seg at desse barna var eldre (3;4–5;9 år). Sidan vi veit at inkjekjønn er det mest problematiske genuset (jf. Rodina & Westergaard 2015 og Busterud et al. 2019, 2020), er det ikkje så overraskande at det er lågare korrekt produksjon av inkjekjønn i ubunden form eintal og framforstilt determinativ når barna er yngre. Det som derimot er overraskande, er at barna har riktig possessiv og suffiks i 37 av 37 tilfelle med postnominal inkjekjønn, medan dei berre har riktig possessiv ved fem av ti førekomstar ved prenominal possessiv (jf. tabell 5 og 6). Ein kunne sett føre seg at barna ville ha større avvik ved postnominale possessiv sidan denne konstruksjonen er kompleks med både possessiv og suffiks i bunden form (jf. Anderssen & Westergaard 2010 og Anderssen, Lundquist & Westergaard 2018). Ei mogleg forklaring på dette kan vere at postnominalt possessiv har eigenskapar som gjer at det liknar meir på den bundne artikkelen enn på andre frie former. Lødrup (2011) argumenterer for at postnominalt possessiv er eit klitikon, og Svenonius (2017) utviklar ein analyse der dette possessivet liknar på den bundne artikkelen. Dette kan forklare kvifor barna sin produksjon er meir målspråklik med postnominale possessiv enn med prenominalale possessiv. Samstundes er det viktig å vere merksam på at korpuset inneheld få førekomstar av desse konstruksjonane, særleg for prenominalale possessiv. Det er difor også uklart kor mykje vekt vi skal legge på dette funnet.

Vi ser også variasjon mellom suffiksformene. For suffikset på substantiv med postnominal possessiv er det hankjønn som har størst avvik, mens det er inkjekjønn som har størst avvik på suffikset i dobbel bestemming. Når det er avvik ved hokjønnsord, blir alltid hankjønnsuffikset brukt. Ved avvikande suffiks har inkjekjønnsord enten hankjønnsuffiks eller naken form, mens hankjønnsord stort sett har naken form ved suffiksavvik. Mønsteret er igjen at det er hankjønnsforma som blir overgeneralisert.

Når det gjeld suffikset i bunden form ved postnominal possessiv, er det viktig å hugse på at mange av avvika frå målspråket kjem av at barna nyttar nakne former. For suffikset i bunden form går resultatet saman med avviket vi ser på framforstilt determinativ i dobbel bestemming: Her har barna generelt problem med inkjekjønn, både på frie og bundne former. Det er interessant å sjå at det i korpuset er 90,9 % målspråklige former for hokjønnsuffiksa ved

dobbel bestemming, medan det berre er 77 % i dei eksperimentelle dataa til Busterud et al. (2019, 2020). I bunden form eintal er målspråklik produksjon av hokjønnsformer blant barna i korpuset enda høgare: 96 %. Det er uklart kva som kan forklare kvifor barna i korpuset oftare produserer *-a*-ending ved hokjønnsord. Opptaka til korpuset blei gjort få år føre dei eksperimentelle data blei samla inn, slik at det er lite truleg at avstand i tid kan forklare skilnaden. Ei mogleg forklaring kan vere at nokre av hokjønnsorda som blei nytta i den eksperimentelle studien til Busterud et al. (2019, 2020), var ukjente for barna, og at dei blei kategoriserte som hankjønnsord rett og slett fordi hankjønnsord er mest frekvente (jf. Trosterud 2001). Dataa i Ringstad-korpuset inneheld berre naturleg, spontan tale, og barna kan difor i teorien la vere å produsere ord dei er usikre på. Busterud et al. (2019, 2020) var overraska over at hokjønnsuffiksa ikkje låg over 90 %, og tolka dette som eit mogleg teikn på ei begynnande språkending. Korpusdata kan ikkje seie mykje om dette, for det kan også berre vere tale om naturleg variasjon mellom barn. Slik variasjon kan godt finnest sjølv i ein situasjon der språket er i endring. Difor må meir forskning til for å få ei betre forståing av kva som eventuelt skjer med dei bundne suffiksa i Trondheims-området.

Om vi ser på det andre forskingsspørsmålet vårt, er dei overordna resultatata like dei Rodina & Westergaard (2013) kom fram til. Det er ein tydeleg skilnad mellom frie former og suffiksa. Og nokre av kategoriane er meir eller mindre like. Til dømes gjeld dette suffiksa i bunden form eintal, der skilnadene er minimale. For andre kategoriar er det skilnader. Til dømes er det mindre korrekt produksjon av *et* i Tromsø samanlikna med Ringstad-korpuset. Likevel er det uklart kor mykje vekt vi bør legge på dette. Ein grunn er at tala til dei to studiane er særst ulike. Informantane i Tromsø-studien produserar i snitt 3201 ytringar, medan informantane i vår studie har eit snitt på 673 ytringar. Totalt har Ringstad-korpuset 24 førekomstar der *et* kjem føre eit substantiv (54 % korrekte), mens Rodina & Westergaard har 125 førekomstar (29 % korrekte). Det er mogleg at prosentdelen vår ville ha vore likare Rodina og Westergaard sin dersom vi hadde hatt meir data. Våre resultat skil seg noko frå Rodina & Westergaard (2013) sine funn også for possessiv. Det generelle biletet er at barna i Trondheim har meir korrekt produksjon av possessiv enn barna i Tromsø: 96 % for hankjønn mot 88 % i Tromsø, 76,9 % for hokjønn mot 67 % i Tromsø, og 89,4 % for inkjekjønn mot 71 % i Tromsø. Her er det viktig å merke seg at det er stor variasjon mellom talet på førekomstar både i Trondheim og Tromsø, og begge stadar er tala relativt låge. Dette gjer det utfordrande både å samanlikne og å seie noko sikkert om tileigninga av genus for denne konstruksjonen.

Rodina & Westergaard (2013) rapporterer ikkje resultat for suffikset i bunden form ved postnominale possessiv, så her får vi ikkje gjort noka samanlikning. Ein treng truleg eksperimentelle data for å få tilstrekkeleg mengd data til å seie noko sikkert om tileigning av possessivkonstruksjonen (jf. Rodina & Westergaard 2021 for Tromsø-dialekten). Ein annan faktor er at barna i Tromsø blei fødd i 1995, mens barna i Trondheims-området blei fødd i 2010. Dette er ein ganske stor skilnad, og sidan det norske genussystemet ser ut til å endre seg på kort tid, kan ein slik skilnad vere relevant her.

Det tredje forskingsspørsmålet handlar om kva skilnadene mellom ulike genusformer fortel om tilhøvet mellom genus og bøyingsklassar. Vi finn få førekomstar av grammatisk hokjønn, altså *ei* og prenominal *mi*, medan vi finn fleire førekomstar av *-a*-ending og postnominal *mi*. Sjølv om datasettet har relativt få førekomstar av possessivkonstruksjonar og difor må tolkast med varsamheit, ser dataa i Ringstad-korpuset ut til å støtte føreseinga om at prenominal possessiv uttrykkjer genus, medan postnominal possessiv uttrykkjer bøyingsklasse (jf. Lødrup 2011, Svenonius 2017 og Lohndal & Westergaard 2021). Førekomsten av prenominal possessiv svarer til førekomsten av ubunden form eintal for alle tre genus. Hankjønnsforma blir produsert nærast konsekvent (96 % og 100 %), hokjønn ligg på 15,8 % og 16,7 %, medan inkjekjønn blir produsert i om lag halvparten av tilfella (54 % og 50 %). Framforstilte determinativ skil seg truleg ut frå dei andre genusmarkørane fordi det er formsamanfall mellom hankjønn og hokjønn. Når barna bruker standardverdien, gir det målspråklik produksjon for hankjønn og hokjønn, men ikkje for inkjekjønn. Eit anna poeng er at inkjekjønnsforma *det* også vil vere mindre frekvent i inputten samanlikna med *den*. For postnominale possessiv er skilnaden mellom dei tre genusa liten (86–100 %), og variasjonen liknar det vi finn for andre suffiks (77–100 %). Også her skil dataa frå dobbel bestemming og demonstrativar seg noko ut. Dette heng truleg saman med at desse konstruksjonane er meir komplekse enn dei andre konstruksjonane ved at dei krev både ein framforstilt genusmarkør og eit bunde suffiks.

Skilnadene vi observerer, passar godt inn i det litteraturen dei seinare åra har argumentert for, slik vi gjorde greie for i del 2. Genus er noko ein finn på frie former, det som Hockett (1958) og Corbett (1991) refererer til som «associated words». Bøyingsklasse definerast gjerne som «a set of lexemes whose members each select the same set of inflectional morphemes» (Aronoff 1994: 66). Dette tyder at bundne former uttrykkjer bøyingsklasse. Skiljet er også nyttig når ein ser på dialektar som kan ha fleire bøyingsklassar per genus, jf. det tradisjonelle skiljet mellom sterke og svake substantiv. Hovudmotivasjonen

er altså at former som uttrykkjer genus, oppfører seg forskjellig frå former som uttrykkjer bøyingsklasse. Ein meir tradisjonell analyse, der bundne former på substantivet gjerne blir sett på som uttrykk for genus, vil vente at dei bundne formene oppfører seg på same måte som dei frie formene. Dataa våre syner tydeleg at dette ikkje er tilfelle, til liks med mykje nyare forskning som del 2 gjer greie for. Her går vi ikkje nærare inn på korleis ein teoretisk skal gjere greie for denne skilnaden, men syner til Lohndal & Westergaard (2021) for ein mogleg analyse innanfor rammeverket Distribuert morfologi og Svenonius (2017) for ein analyse av possessivpronomen der desse ikkje uttrykkjer genus.

7. Konklusjon

Målet med denne artikkelen har vore å sjå på genusformer i korpus med barnespråk frå Trondheims-området. Eit viktig mål var å sjå korleis unge barn nyttar ulike genus- og bøyingsformer i naturleg tale, på eit tidspunkt der genussystemet ikkje er heilt på plass. Eit problem er at det ikkje er så mange førekomstar som vi kunne ønske oss i korpuset. Det gjer det vanskeleg å leggje for mykje i dei mønstra som kjem fram. Vi ser likevel nokre tydelege tendensar som syner at barna i stor grad overgeneraliserer til standardverdien for genus, nemleg hankjønnsformer. Bundne former oppfører seg annleis, dei er i stor grad målspråklige. Ei samanlikning med korpusdata frå barn på same alder i Tromsø syner stor grad av likskap. Ein skilnad er at barna i Trondheims-området har færre problem med inkjekjønn enn barna i Tromsø. Samla sett gir den markante skilnaden mellom frie former og bundne former ytterlegare støtte for å skilje mellom genusmarkørar og bøyingsformer.

Referansar

- Anderssen, Merete. 2006. *The Acquisition of Compositional Definiteness in Norwegian*. Ph.d.-avhandling, Universitetet i Tromsø.
- Anderssen, Merete, Björn Lundquist og Marit Westergaard. 2018. Cross-linguistic similarities and differences in bilingual acquisition and attrition: Possessives and double definiteness in Norwegian heritage language. *Bilingualism: Language and Cognition* 21, 748–764.
- Anderssen, Merete og Marit Westergaard. 2010. Frequency and economy in the acquisition of variable word order. *Lingua* 120, 2569–2588.
- Andersson, Erik. 2000. How many gender categories are there in Swedish? B. Unterbeck, M. Rissanen, T. Nevalainen og M. Saari (red.): *Gender in*

- grammar and cognition II: Manifestations of gender*, Berlin: Mouton de Gruyter, 545–560.
- Aronoff, Mark. 1994. *Morphology by itself*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Beito, Olav T. 1954. *Genusskifte i nynorsk*. Oslo: Det Norske Videnskaps-Akademi.
- Bentzen, Kristine. 2000. *I like not it like du like it! A case study of language transfer in bilingual first language acquisition*. MA-oppgåve, Universitetet i Tromsø.
- Berg, Ivar. 2019. Gender and declension mismatches in West Nordic. C. Fabrizio og M. Cennamo (red.): *Historical Linguistics 2015: Selected papers from the 22nd International Conference on Historical Linguistics, Naples, 27–31 July 2015*, Amsterdam: John Benjamins, 97–114.
- Busterud, Guro, Terje Lohndal, Yulia Rodina og Marit Westergaard. 2019. The loss of feminine gender in Norwegian: a dialect comparison. *Journal of Comparative Germanic Linguistics* 22, 141–167.
- Busterud, Guro, Terje Lohndal, Yulia Rodina og Marit Westergaard. 2020. Hvor mange genus er det i Trondheims-dialekten? *Maal og Minne* 2, 1–36.
- Corbett, Greville G. 1991. *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dahl, Östen. 2000. Elementary gender distinctions. B. Unterbeck, M. Rissanen, T. Nevalainen og M. Saari (red.): *Gender in grammar and cognition II: Manifestations of gender*, Berlin: Mouton de Gruyter, 577–593.
- Dalen, Arnold. 2008. Innleiing og avgrensing. A. Dalen, J. R. Hagland, S. Hårstad, H. Rydving og O. Stemshaug (red.): *Trøndersk språkhistorie: språkforhold i ein region*, Trondheim: Tapir, 13–82.
- Enger, Hans-Olav. 2004. On the relation between gender and declension: A diachronic perspective from Norwegian. *Studies in Language* 28, 51–82.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie og Kjell Ivar Vannebo. 1997. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fretheim, Thorstein. 1985. Er bokmålet tre- eller tvekjønnet? E. H. Jahr og O. Lorentz (red.): *Morfologi/Morphology*, Oslo: Novus, 99–102.
- Haugen, Einar. 1976. *The Scandinavian Languages: An introduction to their history*. London: Faber.
- Hockett, Charles F. 1958. *A course in modern linguistics*. New York: MacMillan.
- Jahr, Ernst Håkon. 1998. Sociolinguistics in historical language contact: The Scandinavian languages and Low German during the Hanseatic period. E. H. Jahr (red.): *Language Change: Advances in Historical Sociolinguistics*, Berlin: Mouton de Gruyter, 119–113.

- Jahr, Ernst Håkon. 2001. Historical sociolinguistics: The role of Low German language contact in the Scandinavian typological split of the late Middle Ages. *Lingua Posnaniensis* 43, 95–104.
- Kristoffersen, Gjert. 2011. Cirkumfleksstonelaget i Oppdal. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 29: 221–262.
- Lohndal, Terje, og Marit Westergaard. 2016. Grammatical Gender in American Norwegian Heritage Language: Stability or attrition? *Frontiers in Psychology* 7, 344. DOI: 10.3389/fpsyg.2016.00344.
- Lohndal, Terje, og Marit Westergaard. 2021. Grammatical Gender: Acquisition, Attrition, and Change. *Journal of Germanic Linguistics* 33, 95–121.
- Lødrup, Helge. 2011. Hvor mange genus er det i Oslo-dialekten? *Maal og Minne* 2, 120–136.
- Nesse, Agnete. 2005. Boken – *han* og kua – *den*. Om endringer i norske genus-system. *Maal og Minne* 2, 136–146.
- Plunkett, Kim og Sven Stromqvist. 1992. The acquisition of Scandinavian languages. D. I. Slobin (red.): *The crosslinguistic study of language acquisition*, Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 457–556.
- Ringstad, Tina Louise. 2014. Byggeklossar i norsk barnespråk. Om tre norske barn si tileigning av funksjonelle kategoriar. MA-oppgåve, NTNU.
- Rodina, Yulia. 2008. Semantics and morphology: The acquisition of grammatical gender in Russian. Ph.d.-avhandling, Universitetet i Tromsø.
- Rodina, Yulia og Marit Westergaard. 2013. The acquisition of gender and declension class in a non-transparent system: Monolinguals and bilinguals. *Studia Linguistica* 67, 47–67.
- Rodina, Yulia og Marit Westergaard. 2015. Grammatical gender in Norwegian: Language acquisition and language change. *Journal of Germanic Linguistics* 27, 145–187.
- Rodina, Yulia og Marit Westergaard. 2017. Grammatical gender in bilingual Norwegian Russian acquisition: The role of input and transparency. *Bilingualism: Language and Cognition* 20, 197–214.
- Rodina, Yulia og Marit Westergaard. 2021. Grammatical gender and declension class in language change: A study of the loss of feminine gender in Norwegian. *Journal of Germanic Linguistics* 33, 235–263.
- Svenonius, Peter. 2017. Declension class and the Norwegian definite suffix. V. Gribanova og S. S. Shih (red.): *The morphosyntax-phonology connection: Locality and directionality at the interface*, Oxford: Oxford University Press, 325–359.

- Trosterud, Trond. 2001. Genustilordning i norsk er regelstyrt. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 19, 29–57.
- Trudgill, Peter. 2013. Gender maintenance and loss in Totenmålet, English, and other major Germanic varieties. T. Lohndal (red.) *In Search of Universal Grammar: From Old Norse to Zoque*, Amsterdam: John Benjamins, 77–107.
- Urek, Olga, Terje Lohndal og Marit Westergaard. Dette nummeret. *En splyv eller et splyv*: Tilordning av grammatisk genus til nonce-substantiv i norsk. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift*.
- Vanvik, Arne. 1971. The phonetic-phonemic development of a Norwegian child. *Norsk tidsskrift for sprogvidenskap* 24, 269–325.
- Westergaard, Marit, og Yulia Rodina. 2016. Hvor mange genus er det i Tromsø-dialekten? *Maal og Minne* 2, 159–189.

Summary

The last decade has witnessed a lot of research into grammatical gender in Norway, both its acquisition and how the gender system seems to be undergoing a change. Based on corpus data, Rodina & Westergaard (2013) investigate how children below the age of three acquire the gender system in the Tromsø dialect. They find that children do not struggle with the definite form, but they do struggle with gender on other forms. The current article investigates corpus data from three children below of the age of three in the Trondheim area in order to scrutinize the distribution of grammatical gender in natural production. Overall, we find the same tendency as in the Tromsø corpus, but there are also some interesting differences. Theoretically, the article discusses the difference between grammatical gender and declension class in lieu of the data presented.

Guro Busterud
Førsteamanuensis i nordisk språkvitenskap
Universitetet i Oslo
0317 Oslo
guro.busterud@iln.uio.no

Terje Lohndal
Professor i engelsk lingvistikk
NTNU Noregs teknisk-
naturvitenskaplege universitet
7491 Trondheim
Professor II i lingvistikk
UiT Noregs arktiske universitet
9037 Tromsø
terje.lohndal@ntnu.no

Distribuert genus i norske DPar

Tor A. Åfarli, Mari Nygård og Brita Ramsevik Riksem
NTNU

Det viktigaste vi argumenterer for i denne artikkelen, er at det eksisterer ein strukturell fleksibilitet m.o.t. den hierarkiske posisjonen til genus i norske DPar med språkblending. Dette kallar vi for distribuert genus. Vi argumenterer også for at genus ikkje eksisterer som ein sjølvstendig kjerne/projeksjon i DPen, men derimot som formelle trekk som er parasittiske på andre funksjonelle kjernar/projeksjonar, og vidare at alle formelle genustrekk i DPen er uvaluerte og likeverdige ved starten av derivasjonen. Med utgangspunkt i dette siste poenget tar vi til orde for at genus eksisterer på to plan: som ein ikkje-lingvistisk konseptuell eigenskap på den eine sida og som formell-lingvistiske trekk på den andre, og vi foreslår at genuspråk utnyttar ein mekanisme som vi kallar genusfiksering, som omset konseptuelt genus til formelt genus, noko som inneber grammatikalisering av genus.

Nøkkelord:

Distribuert genus, DP-struktur, formelt genus, genus, genusfiksering, genus-kongruens, grammatikalisering, konseptuelt genus

1. Innleiing¹

Standardanalysen av genus og genuskongruens i DPar både i generativ teori og generelt går ut på at substantivet i ein DP som t.d. *eit stort hus* har ibuande eller

-
1. Denne artikkelen er bygd på eit innlegg («What language mixing can tell us about the syntax of gender») vi hadde på konferansen *Linguistic Complexity in the Individual and Society* ved NTNU 15.-16. oktober 2015. Stoffet i artikkelen er også presentert ved fleire andre høve både før og etter 2015. Vi vil takke dei mange lingvistane som har gitt oss tilbakemeldingar. Både ris og ros har vore nyttig. Ikkje minst er ulike versjonar av ar-

inherent genus, i dette tilfellet nøytrum, og at det er dette som bestemmer at det attributive adjektivet og determinativet også får nøytrum. Med andre ord reknar ein med at substantivet inneheld eit inherent genustrekk som så avgjer genuskongruensen lenger oppe i DPen. Ein slik analyse kan implementerast på ulike vis reint teknisk. Innanfor generativ teori reknar ein typisk med at det eksisterer eit fast prevaluert formelt genustrekk lågast i DP-strukturen, dvs. på substantivstammen, som gir genusverdi til uvaluerte formelle genustrekk høgare oppe i strukturen. Dette skjer via ein mekanisme som blir kalla sonde – mål-kongruens (sjå t.d. Chomsky 2000: 122 ff.).

Vi vil problematisere eitt viktig aspekt ved denne typen analyse. Vi godtar den gjengse analysen av genuskongruens som valuering via sonde – mål-mekanismen, men vi skal argumentere mot at det finst ein fast, særskilt føretrekt posisjon for den lågaste plasseringa av eit formelt genustrekk på substantivstammen. Basert på empiri frå språkblanding av engelsk (ikkje genusspråk²) inn i norsk (genusspråk), vil vi vise at den lågaste formelle genusposisjonen i DP-strukturen kan variere avhengig av kor stor ‘genuslaus’ språkbit frå engelsk som blir blanda inn. For å ta utgangspunkt i dømet ovanfor vil vi i ein tenkt blandings-DP som *eit stort house* argumentere for ein analyse der den engelske substantivstammen *house* ikkje treng å ha eit formelt genustrekk, og at det lågaste formelle genustrekket (som bestemmer genuskongruensen i DPen) derfor kan ligge over substantivstammen. Denne typen dynamisk fleksibilitet med omsyn til kvar den lågaste formelle genusposisjonen er, kallar vi for distribuert

---

tikkelen presentert ved ulike arrangement i India. Ein spesiell takk her går til Tanmoy Bhattacharya ved Delhi University, både for at han organiserte seminar, gjesteforelesingar etc., men også for nyttige tilbakemeldingar på det som vart presentert. Vi vil også nemne Terje Lohndal spesielt. Han har følgt dette artikkelprosjektet over tid og gitt mange gode og viktige innspel. Vi rettar vidare takk til Ruth Kramer, Maria Polinsky og Olga Steriopolu for nyttige kommentarar til ein tidlegare (engelskspråkleg) versjon av artikkelen. Vi vil også takke det internasjonale forskingsprosjektet *MultiGender* ved Senter for grunnforskning, Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo. Tor A. Åfarli hadde to lengre opphald her i løpet av det akademiske året 2019–2020, og mykje av denne artikkelen fekk si (tilnærma) endelege utforming da. Artikkelen er også lesen av to fagfellar for NLT, som begge gav svært grundige tilbakemeldingar som førte til fleire endringar og justeringar, slik at den aller siste versjonen av artikkelen vil vi takke fagfellane for å ha bidrege til. Ein engelskspråkleg artikkel relatert til denne artikkelen er publisert som Åfarli, Nygård & Riksem (2021).

2. Når vi skriv at engelsk ikkje er eit genusspråk, så inneber dette at engelsk ikkje har grammatikalisert genus i DP-kongruenssystemet. Engelsk har like fullt synleg grammatikalisert genus i pronomensystemet. Vi vil også gjere merksam på at vi brukar språkmerkelappar (som «engelsk», «norsk») på ein preteoretisk måte i denne artikkelen, og vi diskuterer ikkje her den ontologiske statusen til slike kategoriseringar.

genus. Vi vil likevel poengtere at den fleksibiliteten som distribuert genus inneber, er noko som blir tvinga fram i spesielle situasjonar, som ved språkblanding, og at det normale i norsk er at formelt genus er til stades gjennom heile DP-strukturen, inkludert substantivstammen.

Vi skal som sagt rekne med at genuskongruens i DPen skjer via sonde – mål-mekanismen, men ulikt det som det er vanleg å rekne med i generativ grammatikk, skal vi argumentere for at alle formelle genustrekk i DP-strukturen (inkludert det lågaste) er uvaluerte ved starten av derivasjonen. Dette inneber at alle formelle genustrekk har likeverdig status i vår analyse; dei er alle uvaluerte formelle trekk. Eit viktig spørsmål da er korleis (og kvar) genus eigentleg blir definert til å begynne med.

Vårt forslag er at den ‘første’ valueringa av det lågaste formelle genustrekket skjer gjennom det vi kallar genusfiksering. Det går ut på at den første genusvalueringa eigentleg inneber ei formell fiksering eller konkretisering av ein konseptuelt definert genuseigenskap som ligg i substantivstammen og som finst (på ulike måtar) i alle språk. Det er likevel berre genuspråk som har formelle genustrekk i DP-strukturen, som gjer at desse konseptuelle genuseigenskapane kan bli formelt realiserte.³ Vi argumenterer med andre ord for at genus finst på to ulike plan. For det først finst ulike former for genuskategorisering som ein ikkje-lingvistisk konseptuell eigenskap i alle språk, og for det andre finst genus som ein formell-lingvistisk eigenskap i den delmengda av språka som vi kallar genuspråk. Det vi kallar genusfiksering, er ein type omsettingsoperasjon som omdannar ein konseptuell genuseigenskap til eit formelt genustrekk, og som derfor berre finst i genuspråk.⁴

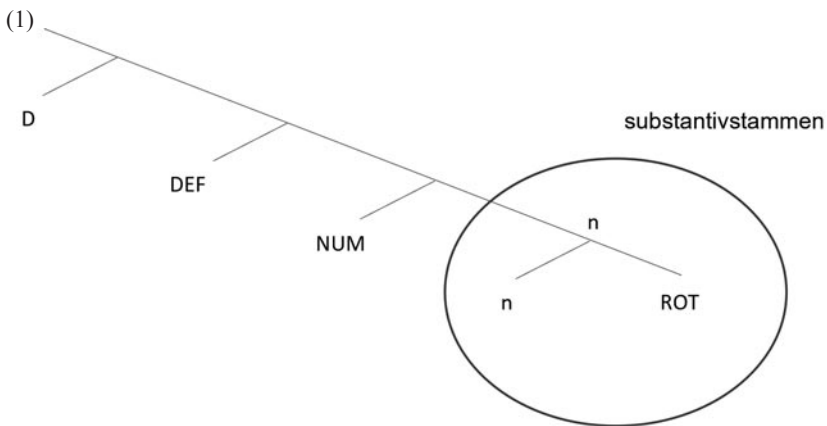
Analysane våre er i stor grad baserte på data som inneheld språkblanding. Mesteparten av empirien vi brukar, er frå amerikanorsk og er henta frå det amerikanordiske korpuset *Corpus of American Nordic Speech* versjon 3.1. Dette korpuset inneheld opptak av 246 amerikanorske talarar, og av desse har vi under-

-
3. Merk at vi skil mellom to ulike former for realisering. Den eine typen, som er den vi konsentrerer oss om her, handlar om korleis eit genustrekk kan bli valuert eller få genusverdi frå konseptuell genus (genusfiksering). Den andre typen handlar om det som skjer i neste steg, nemleg «spell out» av ein eksponent, dvs. når den ferdiggenererte strukturen kjem til syntaks – fonologi-grensesnittet.
  4. Ei liknande todeling blir foreslått i Josefsson (2006) der det blir skilt mellom semantisk og grammatisk genus, og der det blir poengtert at grammatisk genus ikkje er eigenskapar ved nominale røter/stammar, men heller trekk som blir introduserte i den syntaktiske derivasjonen på linje med andre trekk. Men medan vi ser grammatisk/formelt genus som ein refleks (i visse språk) av det vi kallar konseptuelt genus, foreslår Josefsson ein meir utbrodert analyse av denne relasjonen, som vi ikkje kan gå inn på her.

søkt opptaka som er samla inn i perioden 2010-2016 (Johannessen 2015a). Desse talarane er i hovudsak eldre personar, ofte med eit nokså varierende og haltande norsk språk, ikkje minst innanfor det nominale domenet (jf. Johannessen 2015b; Riksem 2018b; van Baal 2020). Desse dataa viser også ei meir omfattande språk-blanding enn dei nokså stabile varietetane frå 1930- og 1940-talet som er handsama i Haugen (1953). Informantane meistarar likevel norsk genus overras-kande godt (jf. Johannessen & Larsson 2015). I tilfelle der eit engelsk substantiv – utan formelt genus – blir blanda inn i ein norsk DP-struktur, kan genus vere synleg på forskjellige stader i strukturen. Dette blir viktig i den analysen vi skal leggje fram og argumentere for.

2. Strukturen til norske DPar

Vi tar utgangspunkt i ein grunnstruktur for den norske DPen som er ein modifisert og forenkla versjon av den vi finn i Julien (2005).⁵ Ei skisse av strukturen er vist nedanfor. Her er genus førebels ikkje gjort greie for.

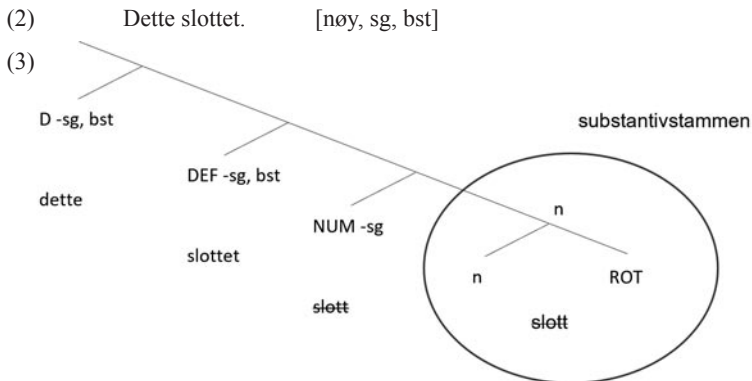
Strukturen krev nokre kommentarar. Vi kan for det første merke oss at norske DPar inneheld både ein D(eterminativ)-kjerne og ein DEF(initt)-kjerne. Dette er det nokså vanleg å rekne med, og hovudmotivasjonen for det er at vi i norsk har dobbel bestemming, som i *denne store garden* eller *dei store hyttene*. Dei determinativa som er egne ordformer, er plasserte i D-kjernen, medan bøyings-

5. Vi legg til grunn ei eksoskeletal tilnærming til grammatikk, lik den ein også finn innanfor distribuert morfologi (sjå Borer 2005a, 2005b; Embick 2015). Det inneber blant anna at vi i analysen skil mellom dei formelle trekka som ligg i strukturen, og eksponenten som realiserer desse trekka.

endingane som markerer bestemt form, ligg i DEF-kjernen. Til samanlikning har ikkje engelsk DEF-bøying på substantivet, så vi vil rekne med at engelske DPar ikkje har ein DEF-projeksjon.⁶ For det andre opererer vi med eigne kjernar for DEF og NUM(erus), noko som òg er nokså allment akseptert, og som følgjer til dømes Julien (2005: 4f).⁷ Vi skal vise evidens for denne hypotesen frå språkblanding seinare i artikkelen. For det tredje legg vi til grunn ein dekomponeringsanalyse av substantivstammen, der vi seier at denne består av ein kategorisator *n* og ei rot som er utan grammatiske trekk, noko som er på linje med fleire arbeid dei siste åra, sjå t.d. Arad (2005) og Lohndal (2019: 17-22). Det fjerde punktet vi kan merke oss, er at posisjonen til attributive adjektiv ikkje er vist i (1). Vi vil likevel rekne med at deira plassering er mellom D- og DEF-kjernen, truleg som spesifikator i ein eigen α -projeksjon, slik som hos Julien (2005: 9 ff). Den nøyaktige representasjonen er ikkje avgjerande for oss, men det som derimot *er* avgjerande, er at attributive adjektiv er del av kongruensrelasjonane i DPen. Det inneber at attributive adjektiv i norsk inngår i kongruensrelasjonar både når det gjeld genus, numerus og definnitt. For ytterlegare motivasjon (*mutatis mutandis*) for representasjonen i (1) av norske DPar, sjå Julien (2005).

Gitt denne strukturen vil ein norsk substantivfrase som i (2) nedanfor, få ein syntaktisk representasjon som i (3).

6. Derimot har engelske DPar ein NUM-projeksjon sidan engelsk har NUM-bøying på substantivet. Strukturen til engelske DPar er altså som i (1), men med fråverande DEF-projeksjon.
7. Merk at Julien nyttar delvis andre merkelappar for dei ulike funksjonelle kjernane i DPen. Det vi kallar DEF-kjernen, kallar Julien for *n*, og det vi refererer til som kategorisatoren *n* (sjå nedanfor), kallar Julien *N*.

Legg merke til at genus førebels ikkje er representert i strukturen, men generelt reknar vi med at kvar av bøyingskategoriane genus, numerus og definittt har eit sett med moglege verdiar. I norsk kan genus ha verdiane maskulinum (m), femininum (f) eller nøytrum (nøy); numerus kan ha verdiane singularis (sg) eller pluralis (pl); definittt kan ha verdiane bestemt (bst) eller ubestemt (ubst).⁸ Ein uvaluert bøyingskategori er ein bøyingskategori som enno ikkje har fått ein verdi. Alle bøyingskategoriar må valuerast i løpet av derivasjonen.

Numeruskongruensen i (3) blir analysert som følgjer: NUM har her verdien sg, og DEF-kjernen og D-kjernen inneheld uvaluerte numerus-trekk som får verdien sg frå NUM-kjernen via sonde – mål-mekanismen. Definitttkongruensen blir analysert som følgjer: DEF har verdien bst, og D-kjernen inneheld eit uvaluert definittt-trekk som får verdien bst frå DEF-kjernen via sonde – mål-mekanismen. Vi reknar vidare med ein enkel løftingsanalyse der stammen *slott* flyttar opp til NUM-kjernen, for deretter å flytte vidare til DEF-kjernen (sjå Julien 2005: 4 for ein tilsvarende analyse). Den bøyde eksponenten *slottet*, som er spesifisert for nøytrum, singularis og bestemt form, blir fonologisk realisert på DEF-kjernen. I tilfelle med språkblanding reknar vi med at eksponentrealiseringa er litt meir kompleks, sjå seksjon 3.6 for diskusjon.

I denne artikkelen er vi spesielt interesserte i status for genus i denne samanhengen, og korleis genus skal analyserast. Det finst mange ulike analysar av genus i forskingslitteraturen (t.d. Kramer 2020; Mathieu et al. 2019). Fleire lingvistar har foreslått ein DP-struktur som svarar til den i (1) for andre språk enn norsk. Med utgangspunkt i ein slik struktur foreslår Picallo (1991) at genus er plassert i ein eigen funksjonell kjerne GEN, som ligg mellom NUM og substantivstammen. Ifølgje Ritter (1993) er genus eit trekk på NUM-kjernen (i romanske språk). Alexiadou (2004) og Kramer (2014, 2015) analyserer genus som eit trekk på kategorisatoren n. I det følgjande skal vi sjå nærmare på desse og andre moglege plasseringar, og vi skal vise at det lågaste formelle genustrekket i norske DPar, dvs. det formelle genustrekket som bestemmer kongruensen vidare oppover i DPen, ikkje har nokon fast posisjon i DP-strukturen. Vi tar derimot til orde for at genus er distribuert, altså at det lågaste genustrekket kan ha ulike plasseringar, og vi vil i hovudsak bruke språkblandingsfenomen for å motivere dette.

---

8. Maskulinum blir rekna som den umarkerte og mest frekvente genusverdien i norsk (sjå t.d. Trosterud 2001). Dette spelar inga spesiell rolle i analysen i denne artikkelen.

3. Evidens for distribuert genus i norsk

Prosjektet vårt i denne artikkelen er altså å utforske kvar i DP-strukturen genus potensielt kan vere plassert. For å finne ut dette går vi systematisk til verks. Nærmare bestemt skil vi ut mindre delar av den syntaktiske strukturen og undersøker desse etter tur, med sikte på å finne ut om genus kan vere plassert i den aktuelle delen.

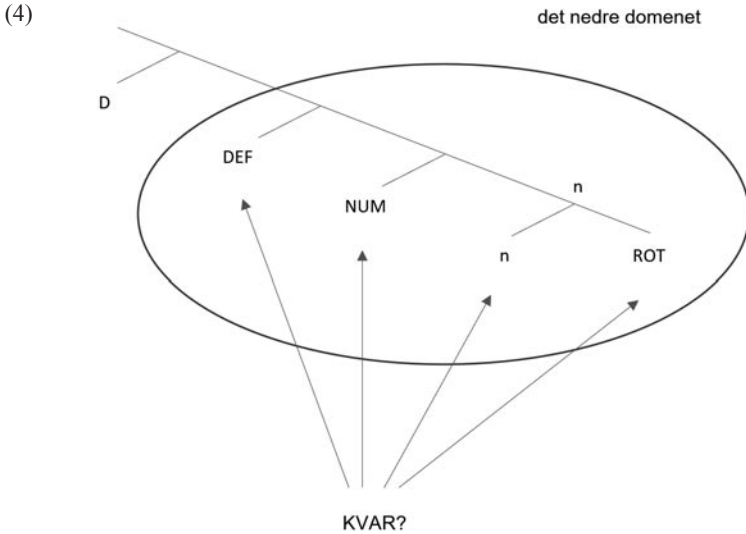
Vi vil spesielt ta til orde for at den strukturelle posisjonen til genus i det nedre DP-domenet kan lokaliserast meir nøyaktig gjennom å sjå på data som inneheld språkblanding. Grunnen til det er at språkblanding som involverer eit genuspråk som t.d. norsk og eit ikkje-genusspråk som t.d. engelsk, gjer det mogleg å identifisere dei potensielle genusposisjonane internt i DPen. Dette skal vi demonstrere i det følgjande når vi frå og med del 3.2 undersøker språkblanding både i amerikansk og i tilfelle der engelsk blir blanda inn i moderne norsk (sjå t.d. Hjelde 1996; Grimstad, Lohndal & Åfarli 2014; Alexiadou, Lohndal, Åfarli & Grimstad 2015; Riksem 2018a; Grimstad 2018; Grimstad, Riksem, Lohndal & Åfarli 2018; Riksem, Grimstad, Lohndal & Åfarli 2019 for analysar av språkblanding generelt og i amerikansk spesielt).

Startpunktet for utforskinga vår er den klassiske generative ideen om at det lågaste genustrekket som utløyser genuskongruens, er plassert i ein posisjon i det nedre DP-domenet (typisk i substantivstammen), og at denne posisjonen er fast og bestemt ein gong for alle for det aktuelle språket eller dialekten. Dette inneber altså at genus ikkje er distribuert slik vi seinare skal argumentere for. Ut frå dette stiller vi følgjande spørsmål: Kvar er det vi kan tenkjast å finne denne faste genusposisjonen? Vi kan illustrere spørsmålet som i (4) (neste side), der pilane peikar på dei moglege lågaste posisjonane der genus kunne vere plassert.

3.1. *Er genus på rota?*

Som vi nemnde tidlegare (seksjon 2), reknar vi med ein generell analyse der substantivstammen er dekomponert og består av ein kategorisator *n* og ei rot (sjå Lohndal 2019: 17-22). Kategorisatoren *n* bestemmer ordklassen, og *rota* er ein abstrakt representasjon av semantisk og fonologisk innhald (sjå bl.a. Arad 2005; Lohndal 2019: 13-17). *Rota* er ofte felles for eit substantiv og eit tilsvarende verb, jf. substantiv – verb-par som *drikk – drikke*, *gaffel – gaffe*, *hus – huse*, *fisk – fiske*. I (4) nedanfor dannar *rota* saman med kategorisatoren *n* ein substantivstamme (= den øvste *n* i strukturen).

Vi startar med å undersøke om genustrekket er plassert på *rota*. Sidan det er vanleg å rekne med at ei rot ikkje inneheld formelle grammatiske trekk, følgjer

det at genus ikkje kan vere på rota (sjå t.d. Marantz 1997, 2013; Arad 2005; Acquaviva 2009; Borer 2013, 2014; Kramer 2015; Grimstad 2018; Riksem 2018a). Kramer (2015: 246) seier det slik: «If a category-neutral root had a gender feature, it would have a category-specific feature that is syntactically relevant, undercutting the assumption that roots are category-neutral [...]» Ei rot er dessutan meint å vere nøytral med tanke på ordklasse slik at ei rot ikkje er spesifisert t.d. som eit verb eller eit substantiv. Det å plassere genustrekk på rota ville dermed implisere at verb har genus, og det stemmer openbert ikkje.

Det er òg andre og meir spesifikt empiriske argument mot å seie at genus er plassert på rota. Til dømes argumenterer Kramer (2015: 32-33) med utgangspunkt i amharisk med at dersom genustrekket skulle vere plassert på rota i dette språket, ville analysen krevje to homofone (og faktisk òg morfologisk urelaterte) røter for kvart einaste substantiv som har same rot, det vil seie elles identiske substantiv som kan vere anten hankjønn eller hokjønn, noko det finst mange døme på i amharisk. Eitt døme på dette er ordet *hakim* ‘doktor’, som kan vere anten hankjønn (*hakim-u*, doktor.bst.m) eller hokjønn (*hakin-wa*, doktor.bst.f) (Kramer 2015: 33). Vi konkluderer derfor med at det, både av teoretiske og empiriske grunnar, gir mest mening å rekne med at rota ikkje inneheld noko genustrekk.⁹ Dette inneber at vi står att med n, NUM eller DEF

9. Steriopolo & Wiltschko (2010) skil mellom tre typar genus i russisk: diskursgenus, grammatisk genus og semantisk genus, og der kvar av desse er plassert på forskjellige struk-

i (4) som moglege kandidatar for å vere den lågaste formelle posisjonen for genus.

3.2. Er formelt genus alltid plassert på kategorisatoren n?

Det er nær allmenn semje blant generative lingvistar om at genus ikkje er plassert på rota. Derimot er det ganske vanleg å rekne med at genus er plassert på kategorisatoren n, og dermed at formelt genus er å finne i substantivstammen, noko vi no skal argumentere for at ikkje nødvendigvis er tilfellet. Her blir språk-blandingsdata viktige.

Vi skal først sjå på døme frå amerikanorsk. (5) nedanfor viser døme der engelske substantiv (markerte i feite typar) er blanda inn i norske DP-strukturar. Her er genus synleg på den bestemte artikkelen (*den*) og på bøyingsendinga som markerer bestemt form (-a) i (5a), på den ubestemte artikkelen (*ei*) i (5b) og (*ein*) i (5c), og på demonstrativet (*dette*) i (5d).¹⁰ Legg merke til at bøyingsverdiene som er gitt for kvart enkelt døme i (5) og for tilsvarande døme vidare utover i artikkelen, gjeld bøyinga til heile DPen og ikkje nødvendigvis substantivet isolert. Såleis er det heile DPen i (5d) som står i bestemt form (bst), medan substantivet isolert står i ubestemt form.

- (5)
a.	Den field -a der	[f, sg, bst]	(CANS; coon_valley_WI_02gm) ¹¹
b.	Ei store	[f, sg, ubst]	(CANS; westby_WI_22gm)
c.	Ein chainsaw	[m, sg, ubst]	(CANS; blair_WI_07gm)
d.	Dette country	[nøy, sg, bst]	(CANS; sunburg_MN_07gm)

---

turelle nivå i DP-strukturen. Dei seier òg at semantisk genus er plassert på rota. Likevel legg dei til grunn ein svært nedskalert DP-arkitektur, som inneheld berre rota, n og D. Det å tillate fleire funksjonelle kjernar i DPen (noko som er rimeleg) ville truleg fjerne behovet for å postulere semantisk genus på rota, gitt deira analyse.

10. Det har vore diskutert i litteraturen om ein skal gå ut frå at bøyingsaffiks på substantivstammen uttrykker genus eller ikkje (sjå t.d. Enger 2004). Her legg vi til grunn at dei gjer det, og at t.d. definitivsuffikset uttrykker både genus og bøyingsklasse. Dette er i pakt med det synet som kjem fram bl.a. i *Norsk referansegrammatikk*, sjå Faarlund et al. (1997: 19, 150, 173, 193). Dette spørsmålet blir også diskutert i den nyare litteraturen om amerikanorsk. Johannessen & Larsson (2015: 17) konkluderer (i ein analyse av amerikanorsk og amerikavensk) med at «the definiteness suffixes of the nouns [...] actually signify gender and not just declension class». På den andre sida opererer t.d. Lohn-dal & Westergaard (2016) (i sin analyse av amerikanorsk) med ein definisjon av genus (Hockett 1958: 231) som inneber at substantivbøyinga er eit uttrykk for bøyingsklasse.
11. Koden i parentes er informantkoden til den konkrete talaren i CANS-korpuset.

Desse substantivfrasane viser altså tydelege teikn på genus, men sidan engelsk ikkje er eit genuspråk, ser det ut til at det formelle genustrekket ikkje kan ha oppstått i stammen av substantivet, ettersom denne her er engelsk.¹² Dataa ser dermed ut til å støtte ein hypotese om at formelt genus ikkje nødvendigvis er inherent i substantivstammen.

Strengt tatt kan vi likevel ikkje vite heilt sikkert om det engelske elementet i døma i (5) er ei rot eller ein stamme. Dersom det er ei rot, er det likevel mogleg at genustrekket har sitt opphav i kategorisatoren *n*, slik at genus opphavleg kjem frå substantivstammen. Det finst data som kan belyse denne problemstillinga, t.d. språkblandingsdata frå amerikanorsk som dei i (6) nedanfor. For deriverte substantiv reknar ein vanlegvis med at avleiingsmorfemet er eksponent for kategorisatoren *n* (sjå t.d. Embick 2015: 24f, 179 f.). Dette kan vi t.d. illustrere med det engelske avleidde substantivet *township* i (6b), der avleiingsmorfemet *-ship* er eksponent for kategorisatoren *n*, medan *town* er rota.

(6)

a.	Basementen	[m, sg, bst]	(CANS; hatton_ND_03gm)
b.	Et township	[nøy, sg, ubst]	(CANS; flom_MN_01gm)
c.	Den store building	[m, sg, bst]	(CANS; chicago_IL_01gk)

I alle desse døma er det avleidde engelske substantivet del av ein amerikanorsk substantivfrase som heilt klart er markert for genus, jf. t.d. artikkelen *et* i (6b). Gitt at avleiingsmorfemet realiserer kategorisatoren *n*, betyr det at *n* ikkje kan innehalde genus (ettersom *n* er engelsk og dermed utan genus). Konklusjonen vår, i det minste for desse eksempla med blanding av engelske avleiingssubstantiv, må derfor bli at formelt genus ikkje har sitt opphav i kategorisatoren *n*, og derfor kan ikkje genustrekket vere del av substantivstammen. Med andre ord må genus ha sitt opphav ein stad ovanfor substantivstammen *n*.¹³

12. Merk at dette på ingen måte inneber at eksponentar frå eitt språk ikkje kan settast inn i strukturar frå eit anna språk (t.d. ved såkalla releksifisering). T.d. van Baal (2020) og Kinn (2020) viser amerikanorske døme som har engelske strukturelle eigenskapar sjølv om alle orda er norske. Men dette utelukkar ikkje at det også eksisterer ein type språkblanding der det er strukturbitar som blir blanda, altså at det ikkje berre er ein eksponent som blir blanda inn, men at det som blir blanda inn, er ein delstruktur frå eit anna språk. Det er dette vi først og fremst argumenterer for i denne artikkelen. Framfor alt utelukkar vi av teoriøkonomiske grunnar at engelske substantivstammar har (formelle) genustrekk, fordi det ville innebære at det engelske substantivet var dobbelt representert, dvs. at det eksisterer ein representasjon med engelske trekk og ein korresponderande representasjon med norske trekk, jf. Riksem et al. (2019: fn. 20).

13. Eit motargument mot dette resonnementet (takktil Ruth Kramer for denne påpeikinga)

Den mest restriktive hypotesen vi kan postulere basert på dette, er at genustrekket alltid oppstår ovanfor stammen i slike blandingsdøme, dvs. også i døme som (5), og at det minste elementet som kan språkblendast, er stammen, ikkje rota. Vi vil likevel ikkje dra ein så sterk konklusjon, men heller rekne med ein svakare hypotese, som er det første hintet om at den lågaste posisjonen til genus er fleksibel eller distribuert. Denne svakare hypotesen er at den empirien vi har lagt fram, viser at den lågaste posisjonen genus oppstår i, *kan* vere over substantivstammen, men at dette ikkje alltid treng vere slik. For døma i (5), men ikkje for døma i (6), er derfor to analysar moglege, nemleg at det som er innblanda, er ein engelsk stamme eller alternativt at det er ei engelsk rot. Vi kjenner ikkje til empirisk evidens som kan favorisere den eine analysen framfor den andre, men sidan (6) viser at engelske stammar uansett kan blandast inn i norsk, reknar vi det som nullhypotesen.

3.3. *Er genus ein sjølvstendig kjerne/projeksjon?*

Før vi går vidare og undersøker om anten NUM eller DEF kan romme det lågaste formelle genustrekket, skal vi vurdere om DP-strukturen kan innehalde ein eigen sjølvstendig GEN(us)-projeksjon i tillegg til dei andre funksjonelle kategoriane/projeksjonane i (4), sjå særleg Picallo (1991) for ein slik analyse basert på katalansk. Dersom det finst ein slik GEN-projeksjon, vil dette vere den lågaste posisjonen til formelt genus, og denne GEN-projeksjonen ville da truleg vere plassert mellom *n* og NUM i strukturen.

Påstanden om at DP skulle innehalde ein eigen GEN-projeksjon, vart kritisert heilt frå første gong det vart foreslått. Særleg tok Ritter (1993: 795) til orde mot dette og hevda at «a distinct functional projection for gender is not only unnecessary, but undesirable!». Ritter argumenterte med at genus ligg på substantivstammen i hebraisk, og på NUM-kjernen i romanske språk, og konkluderer derfor med at genus er eit trekk som er plassert på andre kategoriar og

---

er at ein kunne rekne med lagvise *n*-kategorisatorar, slik at det ville vere ein ekstra null-kategorisator *n* på toppen av det avleidde substantivet i kvart tilfelle i (6), og at denne null-kategorisatoren kunne vere «norsk» på den måten at den ville innehalde eit formelt genustrekk. Ei liknande innvending kjem ein av fagfellane med, nemleg at avleiingssuffikset er inaktivt når det engelske substantivet blir lånt inn i norsk, og at *n* er ein null-kategorisator som er «norsk» og har eit formelt genustrekk. Sjølv om slike moglegheiter ikkje kan utelukkast så lenge null-kategorisatorar er tillatne, inneber vårt resonnement ein meir økonomisk analyse. Vi noterer også at desse alternative analysane er utelukka dersom ein legg til grunn at null-kategorisatorar ikkje er tillate, slik som i analysen i Borer (2014: 133 ff). Det høyrer til framtidig arbeid å vurdere dei ulike analysealternativa vidare.

ikkje ein eigen funksjonell kategori (sjå Ritter 1993 for meir detaljert argumentasjon). I tillegg argumenterer Kramer (2015: 24-25) eksplisitt mot Picallo (1991) sin hypotese om ein sjølvstendig GEN-projeksjon i DPen.

Vår oppfatning er at både Ritter (1993) og Kramer (2015) sine argument er overtydande, og vi støttar deira konklusjon om at genustrekket er parasittisk på andre kategoriar snarare enn ein eigen funksjonell kategori/projeksjon. Dette er dessutan den mest økonomiske analysen. Det vil også etter kvart vise seg i denne artikkelen at vår generelle analyse av at genus er distribuert, ikkje er konsistent med å rekne med ein eigen GEN-projeksjon som er fast opphav til formelt genus, slik at heile analysen vår i denne artikkelen kan oppfattast som eit motargument mot hypotesen om ein sjølvstendig GEN-projeksjon.

Ettersom vi forkastar ideen om ein eigen GEN-projeksjon, og også har vist at det formelle genustrekket ikkje nødvendigvis er å finne i substantivstammen, står vi att med NUM eller DEF som moglege kandidatar for plassering av det lågaste genustrekket i tillegg til at vi finn genus på høgare element i kongruensdomenet (slik som adjektiv, determinativ og demonstrativ).

3.4. *Kan den lågaste posisjonen til formelt genus vere NUM eller DEF?*

Ritter (1993) argumenterer på overtydande vis for at genus har sitt opphav i NUM i romanske språk. Dette kunne vere ein rimeleg hypotese for norsk òg. Til dømes viser norske pluraliseringar typisk genustilskjningar, slik vi ser døme på i (7):

- (7)
a.	bil-ar	[m, pl, ubst]
b.	vogn-er	[f, pl, ubst]
c.	tog-Ø	[nøy, pl, ubst]

Genus er òg synleg på suffikset som markerer bestemt form, som vist i (8):

- (8)
a.	bil-en	[m, sg, bst]
b.	vogn-a	[f, sg, bst]
c.	tog-et	[nøy, sg, bst]

Dette indikerer at genus er til stades både på NUM og på DEF i ein struktur som (4). Vi analyserer dette som eit standardtilfelle av genuskongruens internt

i DPen, der hypotesen er at eit genustrekk på NUM valuerer eit korresponderande genustrekk på DEF i pakt med standard sonde – mål-analyse.

Overraskande nok finst det også data som indikerer at den lågaste formelle posisjonen til genus kan vere over NUM, dvs. på DEF. Her er igjen språkblandingsdata avgjerande. Sjå på døma i (9) og (10) der element frå engelsk er blanda inn i moderne norsk (jf. Andersen & Graedler 2020). Døma i (9) og (10) er i pakt med våre eigne intuisjonar og er også sjekka med informantar.

(9) Ser du **cardigan-s-ane**? [m, pl, bst]

(10) **Cupcake-s-ene** [f, pl, bst]¹⁴

Pluraliseringa i engelsk er *-s*. Den engelske *-s*-endinga i (9) og (10) er av den aktive typen, noko som betyr at svarande til dømet i (9), har vi òg *éin cardigan* vs. *mange cardigans*, men ikkje **éin cardigans*.^{15, 16} Vidare realiserer det norske suffikset i (9) og (10) (*-ane* og *-ene*) både synleg numerus (pl) og definitiv (bst). For numerus analyserer vi dette som eit normalt tilfelle der eit uvaluert numerustrekk på DEF blir valuert av eit numerustrekk på NUM. Det påverkar ikkje valueringa om eksponentane er engelske (*-s*) eller norske (*-ane/-ene*), så lenge dei relevante underliggande trekka er til stades. I (9) og (10) er både stammen (n + rot) og pl-bøyinga engelske, altså utan genus, medan det norske suffikset har synleg genus. Dette viser at den lågaste genusposisjonen i det nedre DP-domenet er DEF. Desse døma viser altså at genus ikkje alltid er plassert på NUM, men at det kan ligge høgare i strukturen, nemleg på DEF. Sjå elles trestrukturen i (14), seksjon 3.6.

14. Eit tredje døme på denne typen blanding er *railsa*, som stod på trykk i ei lokalavis frå Sunnmøre. Det norske suffikset (*-a*) tyder på at dømet er nøytrum (*eit rail*), men enkelte informantintuisjonar viser at dømet også kan vere maskulint (*ein rail*).

15. I norsk har vi òg tilfelle der den engelske *-s*-endinga er «frosen» og inaktiv. Dette ser vi til dømes i *éin pins*, *éin tanks* og *éin caps*. I slike tilfelle er det rimeleg å rekne *-s* som del av stammen/rota. Vi kan òg merke oss det interessante paret *éin muffins* (med inaktiv *-s*) versus **éi cupcakes* (med aktiv *-s*). For den siste av desse må den korrekte forma vere *éi cupcake* utan noko *-s*-ending i singularis.

16. Data som dei i (9) og (10) kan ein òg finne i amerikanorsk, men vi brukar data frå (eu-ropesk) norsk her for å illustrere akkurat dette fenomenet fordi desse set oss i stand til lett å sjekke om det engelske *-s*-suffikset er aktivt eller ikkje. Likevel vil vi gå ut frå at amerikanorske døme som (i) og (ii) nedanfor inneheld aktive engelske *-s*-suffiks saman med norske suffiks, akkurat som i døma i (9) og (10):

(i) ... disse digre **breweriesane** (CANS; coon_valley_WI_14gm)

(ii) ... når du bruker disse små **squeres** (CANS; westby_WI_02gm)

Merk òg at språkblendingsdata som (9) og (10) gir oss klar empirisk evidens for at NUM og DEF er skilde frå kvarandre, og at dei er kjernar i separate funksjonelle projeksjonar, slik vi har lagt til grunn (sjå dei strukturelle representasjonane i t.d. (1) og (4)). Grunnen til dette er at den delen av frasestrukturen som ligg nedanfor DEF, må vere språkblanda frå engelsk, medan delen frå DEF og oppover må vere norsk. Etersom avkuttingspunktet mellom desse delane er mellom NUM og DEF, er det òg tydeleg at NUM og DEF må eksistere som to separate projeksjonar.

Døma ovanfor viser at den lågaste posisjonen for genus ikkje treng å vere på NUM, sjølv om den kan vere det. Det betyr at den lågaste posisjonen for genus er fleksibel eller distribuert. Dette harmonerer godt med det vi tidlegare foreslo på grunnlag av data som i (6), nemleg at genus kan vere på kategorisatoren *n*, men at det ikkje må vere slik.

3.5. *Kan D vere den lågaste posisjonen til formelt genus?*

Hittil har vi sett på distribuert genus i det nedre funksjonelle domenet i DPen, og vi har sett at det lågaste formelle genustrekket kan vere på alle dei funksjonelle kjernane (*n*, NUM, DEF) i dette domenet. Men det finst faktisk også evidens frå språkblending for at det lågaste genustrekket kan vere lokalisert over DEF, dvs. i DPens øvre funksjonelle domene. Sjå på døma i (11):

- (11)
a.	En covered sled	[m, sg, ubst]	(CANS; gary_MN_01gm)
b.	En hard dialect	[m, sg, ubst]	(CANS; flom_MN_01gm)
c.	Det third grade	[nøy, sg, bst]	(CANS; westby_WI_10gk)

I desse døma er heile det nedre domenet, saman med eit attributivt adjektiv, engelsk og dermed utan genus. Determinativet i D er derimot norsk og har synleg genus. I ein norsk struktur ville det attributive adjektivet vore plassert mellom D og DEF, men engelsk har heller ikkje posisjonen DEF (sjå seksjon 2). Etersom all struktur frå adjektivet og ned er engelsk, må vi konkludere med at det ikkje er nokon DEF-posisjon/-projeksjon i strukturen til DPar som (11), og at adjektivet derfor er plassert mellom D og NUM. Merk at dei få relevante døma av typen i (11) som vi kunne finne i korpuset, i hovudsak hadde determinativ i hankjønn, men vi fann i det minste eitt rimeleg klart døme med eit determinativ i nøytrum, nemleg (11c). Uansett kan vi slå fast at i døme som (11) må den lågaste posisjonen til formelt genus vere D.

Samla sett viser den empirien vi har diskutert til no, at genus ikkje har ein strengt definert fast basisposisjon i DP-strukturen som kan tene som utgangspunkt for genuskongruens, dvs. for valuing av genustrekk oppover i strukturen. Vi konkluderer derfor med at den lågaste genusposisjonen er fleksibel og distribuert i den forstand vi antyda i innleiinga til artikkelen.

3.6. Døme på distribuert genus i språkblandingsstrukturar

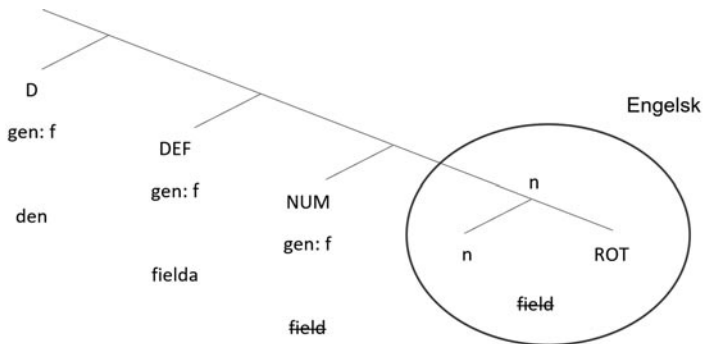
Vi vil no skissere døme på strukturelle analysar av nokre av dei språkblandingsfenomena vi har diskutert. Poenget med desse døma er å vise meir konkret korleis ulike blandingskonstellasjonar tvingar fram strukturarar der posisjonen til den lågaste førekomsten av formelt genus varierer frå struktur til struktur, dvs. at genusposisjonen er fleksibel. Kort sagt skal vi gi døme på distribuert genus. Merk at strukturane er forenkla ved at vi berre viser genustrekka, og at desse alt er valuerte. Korleis valuinga av eit uvaluert genustrekk skjer, er tema for seksjon 4. Vi viser altså ikkje andre trekk enn genustrekka sjølv om strukturane sjølv sagt også inneheld numerus- og definittrekk.

Først ser vi på eit døme frå amerikanorsk med dobbel bestemming der eit engelsk substantiv er blanda inn i den norske strukturen, slik som i (12a). Ein analyse er skissert i (12b):

(12)

a. Den **field-a** [f, sg, bst]

b.

Sidan substantivstammen har eit norsk suffiks (-a) som er eksponent for f, sg og bst, reknar vi med at strukturen har både ein NUM-projeksjon og ein DEF-projeksjon, dvs. at han er norsk heilt ned til substantivstammen n. Substantiv-

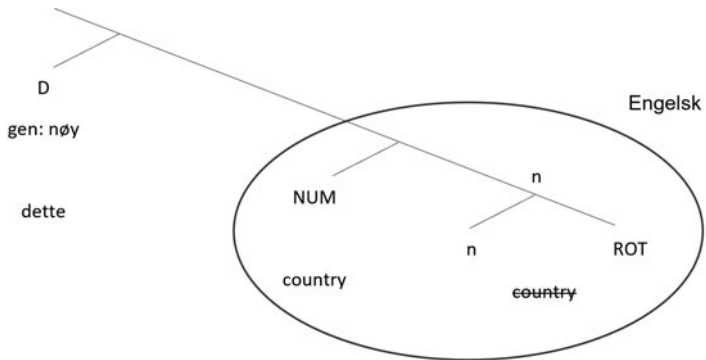
stammen, derimot, er engelsk.¹⁷ Dette medfører at den lågaste posisjonen til formelt genus er NUM. Forekomstane av f-trekk over NUM er uttrykk for genuskongruens.

I det neste dømet har vi ikkje dobbel bestemming, trass i at dette ville vere forventna dersom strukturen hadde vore norsk heile vegen ned til substantivstammen n. Vi tolkar mangelen på definittsuffiks på substantivet i slike døme som fråvere av ein DEF-projeksjon, og dermed som evidens for at strukturen er engelsk i heile det nedre domenet (nedanfor D). Sidan engelsk, i motsetnad til norsk, ikkje har ein DEF-projeksjon, vil den strukturelle representasjonen av (13a) bli som i (13b), der berre D-projeksjonen er norsk medan resten av strukturen er engelsk.

(13)

a. Dette **country** [nøy, sg, bst]

b.

Dette dømet viser at det lågaste (og einaste) genustrekket i strukturen ligg i D; alt nedanfor D er engelsk og kan derfor ikkje innehalde formelle genustrekk. Denne analysen viser m.a.o. kanskje overraskande nok at det lågaste genustrekket her ligg i det øvre funksjonelle domenet i DPen, slik det gjer i døma vi diskuterte i seksjon 3.5.

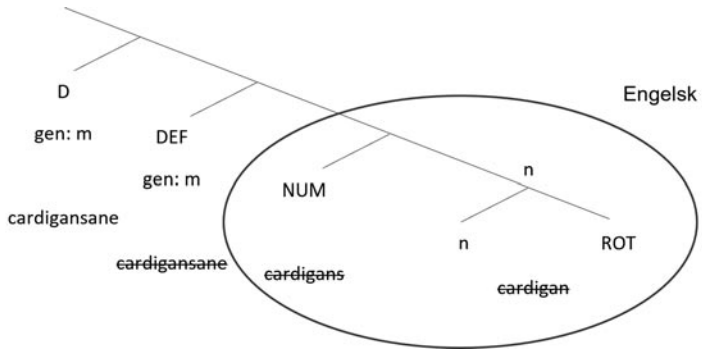
Vi ser no på ein blandingsstruktur der vi har både norsk og engelsk bøyingsuffiks, eit fenomen som vi diskuterte i seksjon 3.4. For det dømet vi hadde i (9), repeterer vi den relevante delen i (14a), og den strukturelle representasjonen er vist i (14b).

17. Dette er nullhypotesen, sjå diskusjonen mot slutten av seksjon 3.2.

(14)

a. **Cardigan-s-ane** [m, pl, bst]

b.

Som vist i strukturen ligg avkuttingspunktet mellom den norske og den engelske delen mellom DEF og NUM. Det medfører at verken NUM eller n kan ha formelt genus, og det lågaste genustrekket må ligge på DEF.

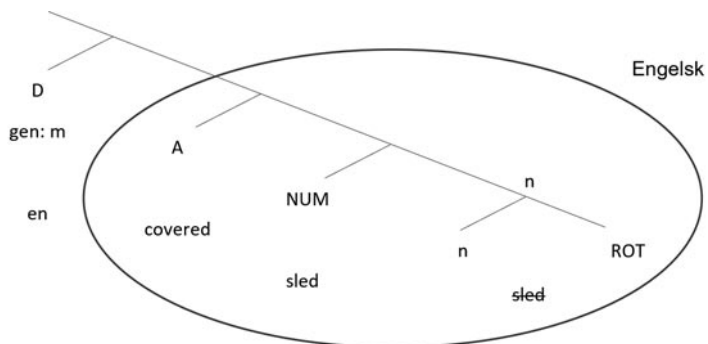
Her oppstår det eit spørsmål om korleis eksponentane blir realiserte. Vi har til no rekna med at substantivstammen + bøyingseksponentar er realiserte på den høgaste bøyingskjernen i det nedre funksjonelle domenet, som i norsk er DEF (sjå seksjon 2). I blandingsdøme som det i (14) vil vi rekne med at eksponentrealiseringa skjer stegvis med desse sentrale stega: Den delen av strukturen som er inne i sirkelen, blir bygd i den engelske delen av den internaliserte grammatikken til språkbrukaren. Dette utgjer eit steg som på NUM blir forsynt med ein eksponent frå engelsk (*cardigans*). Den engelske delstrukturen med den realiserte eksponenten blir så spleisa med DEF-kjernen i den norske delen av den internaliserte grammatikken til språkbrukaren. Den strukturen som da oppstår, har både ein engelsk og ein norsk komponent. I tillegg til at DEF-kjernen inneheld eit genustrekk maskulinum, inneheld den definit- og pluralistrekk (ikkje viste i treet), og alle desse trekka blir realiserte samla i den norske eksponenten *-ane* under DEF (etter løfting av *cardigans* til DEF), sidan denne realiseringa skjer i den norske delen av strukturen. Ved språkblanding skjer eksponentrealiseringa med andre ord stegvis.

Til slutt tar vi med eit døme frå (11) ovanfor der både eit attributivt adjektiv og substantivstammen er engelsk. Dømet er gitt som (15a) nedanfor, og den strukturelle representasjonen er vist i (15b).

(15)

a. En **covered sled** [m, sg, ubst]

b.

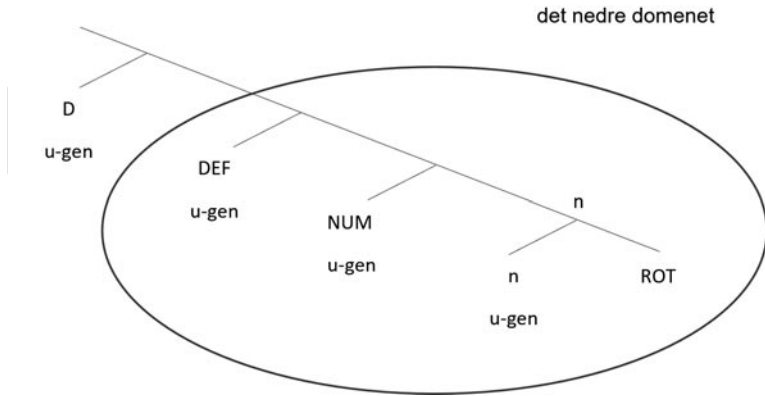
Merk at det attributive adjektivet får ein svært forenkla analyse i (15b). Analysen av attributive adjektiv er i realiteten meir kompleks enn dette (sjå t.d. Julien 2005: 6-10), men denne forenkla analysen er likevel tilstrekkeleg for vårt formål her. Det (15b) viser, er at heile strukturen frå og med det attributive adjektivet og nedover er engelsk, og den kan derfor ikkje innehalde noko genustrekk. Derfor er det lågaste (og einaste) genustrekket i denne strukturen på D, og igjen ser vi eit døme på korleis språkblandingsstrukturar tvingar fram fleksibelt genus.

Vi konkluderer med at formelt genus i norske DPar er distribuert. Det betyr at den lågaste førekomsten av eit formelt genustrekk ikkje har nokon privilegert eller fast posisjon i DP-strukturen, og genustrekket kan opptre parasittisk på ulike kjerneposisjonar avhengig av storleiken på den engelske språkbitten som blir språkblanda inn i strukturen.

I utgangspunktet kan genustrekket opptre på alle dei funksjonelle kjernane i DPen: n, NUM, DEF, D (og også på adjektivet om DPen inneheld eit attributivt adjektiv).¹⁸ Dette er vist i (16), som syner ein struktur *før* valuering av genustrekka.

18. Ein alternativ analyse er at den lågaste plasseringa av det formelle genustrekket (i norsk) er på NUM. Det måtte i så fall innebere at genus på n alltid er konseptuell og derivasjonell, på den måten at det er ein semantisk/konseptuell eigenskap som er inherent i visse avleiingssuffiks, t.d. *-inne*, som gir som avleiing visse substantiv som viser til hokjønn, slik som i *fyrstinne*, *lovinne*. Vi utforskar ikkje denne alternative analysen i denne artikkelen.

(16)

Som vi nemnde i innleiinga, er normalsystemet i norske DPar full genuskongruens, altså at formelt genus er til stades på alle projeksjonane, som i (16). Fleksibiliteten som distribuert genus inneber, er derfor noko som blir tvinga fram i spesielle situasjonar, og ein slik situasjon er språkblending. Dersom element frå engelsk er blanda inn i ein norsk struktur, vil den delen av strukturen som er engelsk (anten det er eit einskildord eller ein større bit av strukturen), ikkje innehalde noko genustrekk, sjølv om den norske delen av strukturen vil gjere det. Dette inneber at den lågaste genusposisjonen blir «pressa oppover», slik vi har sett det illustrert i dei mange døma vi har diskutert.

Ein viktig føresetnad for at slik «pressing oppover» i det heile kan skje, er at alle dei formelle genustrekka i DPar har same status slik som i vår analyse; ingen av førekomstane av u-gen-trekket har ein privilegert og «uunnverleg» status. Dei er alle berre uvaluerte genustrekk (u-gen-trekk) i utgangspunktet. Det finst med andre ord ikkje nokon fast privilegert posisjon der formelt genus er fastsett, slik andre analysar foreslår. Sjølv om denne analysen forklarar kvifor genus kan vere fleksibelt og distribuert, reiser den også eit nytt og viktig spørsmål, som vi skal ta for oss i neste seksjon.

4. Formelt vs. konseptuelt genus

Fleksibiliteten som ligg i det at genus er distribuert, harmonerer altså godt med hypotesen om at alle genustrekk er uvaluerte og likeverdige i starten av den syntaktiske derivasjonen. Overordna sett betyr det òg at genus blir behandla som eit einskapleg fenomen i vår analyse. Det står da att eitt avgjerande spør-

mål: Dersom alle formelle genustrekk i DPen er uvaluerte og likeverdige ved starten av derivasjonen, korleis blir genusverdien bestemt i kvart enkelt tilfelle? Kort sagt, korleis oppstår femininum, maskulinum og nøytrum dersom *alle* dei formelle genustrekka i ein struktur er uvaluerte?

Lat oss starte med observasjonen om at sjølv om alle språk kan seiast å ha semantiske genusdistinksjonar, er det berre nokre språk som grammatikaliserer genus slik at språket får synlege formelle genusdistinksjonar. Dette inneber at sjølv om alle språk til dømes anerkjenner om eit gitt substantiv refererer til eit vesen som er av hankjønn eller hokjønn, så er det berre språk med formelt genus som grammatikaliserer denne forskjellen konkret, gjennom ulike funksjonsord og affiks. Dei som brukar engelsk, veit til dømes kva biologiske vesen *a girl* og *a boy* viser til, men artikkelen *a* er den same og uttrykker ikkje nokon genusforskjell, slik den gjer i norsk (*ei jente, ein gut*). Til samanlikning kategoriserer både norske og engelske språkbrukarar desse to substantiva som animate, men ingen av språka grammatikaliserer dette gjennom å uttrykke det med formelle trekk. I alle språk er det generelt sett mange semantiske/konseptuelle eigenskapar som ikkje blir grammatikaliserte som formelle trekk (sjå t.d. Narrog & Heine 2011).

Medan språk utan genus ikkje har genustrekk, har genuspråka uvaluerte genustrekk i den syntaktiske strukturen. For å setje i gang kjedereaksjonen der alle slike genustrekk blir valuerte, må det starte med at det lågaste u-gen-trekket blir valuert først, slik at det kan gi verdi til andre u-gen-trekk i same DP-struktur (gjennom standard sonde – mål-kongruens). Spørsmålet er altså korleis denne første valueringa av det lågaste u-gen-trekket går føre seg. Vi foreslår at dette skjer ved at ein ikkje-lingvistisk konseptuell genuseigenskap blir gjort om eller konkretisert til eit formelt genustrekk. Vi kallar mekanismen som sørger for dette, for genusfiksering. Alle genustrekka er altså likeverdige og uvaluerte til å begynne med, men etter genusfikseringa av det lågaste u-gen-trekket vil dette lågaste trekket faktisk ha ein privilegert status i ein viss forstand, men da berre som ein effekt av at det lågaste u-gen-trekket blir valuert ved ein spesiell mekanisme, genusfiksering, og ikkje via standard sonde – mål-valuering, som gjeld for valueringa av dei andre u-gen-trekka vidare oppover.

Kva er da eigentleg konseptuelt genus til forskjell frå formelt genus, og korleis skjer genusfikseringa, dvs. «omsettinga» frå den eine typen genus til den andre? Med støtte hos fleire forskarar legg vi til grunn at genus har ein konseptuell eller semantisk kjerne (sjå t.d. Kramer 2015; Dahl 2000; Corbett 2013a; Aikhenvald 2016). Denne kjernen kan vere basert anten på biologisk kjønn eller andre konseptuelle kategoriseringar, men òg på morfologi eller fonologi, jf.

Corbett (2013b): «In many languages, however, assignment by semantic rules would leave many nouns without an assignment to gender. [...] Formal assignment rules may [...] access two types of information: phonological and morphological.» Vi nyttar samleomgrepet *konseptuell* for å dekke alle desse eigenskapane som kan spesifisere genus.¹⁹ For norsk er det ikkje heilt enkelt å nedfelle absolutte reglar for kva substantiv som får kva genus. Særleg gjeld det for dei substantiva som ikkje har noko bestemt biologisk basert genus (sjå t.d. Trosterud 2001; Enger 2009, 2010; Urek et al. 2021). Vi skal nøye oss her med å slå fast at denne tilordninga i stor grad ser ut til å vere basert på arbitrær konvensjon, og at både semantikk, fonologi og morfologi kan spele ei rolle.²⁰

Vi går altså ut frå at genusfikseringa av det lågaste u-gen-trekket tar utgangspunkt i konseptuell genus, som dannar grunnlaget for dei formelle og morfologisk synlege genustrekka som vi kan observere i norsk. Vi legg til grunn at semantiske/konseptuelle genuseigenskapar er noko vi finn i alle språk, men at dette må bli omdanna til formelle genustrekk for å kunne utløyse genuskongruens, slik vi ser i språk som har formell genus. Denne omdanningsmekanismen er det altså vi kallar genusfiksering.

Vi kan samanlikne det som skjer ved genusfiksering med det som skjer med numerus, noko vi kunne kalle «numerusfiksering». Numerusmorfologien uttrykker eigentleg semantisk-logiske numeriske eigenskapar, som det er naturleg å rekne med har blitt omdanna til formelle numerustrekk for å bli realiserte. Slik sett er genusfiksering berre ei utgåve av ein meir generell mekanisme som omdannar eller omset konseptuelle eigenskapar til formelle trekk i dei språka der desse eigenskapane er grammatikaliserte og dermed uttrykte i det formelle bøyingsssystemet.

Det er naturleg å stille spørsmål ved korleis det i det heile er mogleg for dei konseptuelle eigenskapane til et substantiv å bestemme eller fiksere eit formelt u-gen-trekk, slik vi har foreslått. Vil ikkje det innebere ei blanding av domene, dvs. det ikkje-lingvistiske konseptuelle domenet og det strengt formell-

---

19. Merk at Corbett (2013b) brukar omgrepet «formal» i ei ikkje-teknisk tyding, altså annleis enn vår bruk av omgrepet her. I den grad fonologisk og/eller morfologisk informasjon (i tillegg til den semantiske) spelar ei rolle i den konseptuelle (dvs. ikkje-formelle) konstitueringa av genus, vil denne informasjonen i vår analyse måtte vere input til genusfikseringsmekanismen som bestemmer formelt genus på det lågaste u-gen-trekket.

20. Til dømes kan vi nemne at Plaster et al. (2013: 167) finn at genus i det nordaustlege kaukasiske språket Tsez kan “be reduced to a simple semantic core [...] and a set of highly salient formal features”. Også russisk, der ein finn ein sterk korrelasjon mellom morfologisk bøyingsklasse og genus, er interessant i så måte (sjå t.d. Corbett 1991: 34 ff.; Polinsky 2008: 4 ff.)

syntaktiske domenet? Men som vi viser nedanfor, synest slik blanding å vere ikkje berre svært vanleg, men også den måten det lingvistiske systemet faktisk opererer på. Vi kan ikkje gå inn på dette fullt ut innanfor ramma av denne artikkelen, men vi kan antyde nokre måtar å nærme seg problemet på.

Vi noterer først at analysen vår liknar på den vi finn hos Picallo (2008), der det blir argumentert for at genus er den formelle eksponenten til det ikkje-tolkbare trekket CLASS, som «serves to translate to the grammatical system non-linguistic processes of entity categorization» (Picallo 2008: 50).²¹ Omgrepet ‘entity categorization’ svarar til det vi har kalla konseptuell kategorisering, og som legg grunnlaget for genusfiksering.²² Analysen til Picallo innber altså at ikkje-lingvistiske eigenskapar har avgjerande innverknad på det formal-syntaktiske domenet.

Dette har også empirisk støtte i andre typar døme. Eit slikt døme er semantisk kongruens, som i *Russen er snille i år*; der adjektivet blir bøygd i samsvar med den semantisk-konseptuelle tolkinga av subjektet og ikkje dei synlege, formelle trekka (sjå t.d. Nygård 2013: 212; Smith 2017; Áfarli & Vangnes 2020).²³ Eit anna døme er såkalla diskursellipsar, som i *Er jo iherdige*, der subjektet er utelate, men der adjektivet i predikativ posisjon like fullt kongruerer med den semantisk-konseptuelle tydinga til det utelatne subjektet (sjå t.d. Nygård 2018). Eit tredje døme er at norske substantiv tidvis kan ha fleire moglege genus, som er assosierte med ulike tydingar, slik som i *eit øl* vs. *ein øl*, der *øl* kan vere nøytrum viss ein refererer til merket, men maskulinum dersom det er snakk ei eining øl (t.d. eit glas eller ei flaske øl). Illustrerande døme finn ein òg i andre språk enn norsk, t.d. amharisk (Kramer 2015: 30) og Sare (New Guinea) (Steriopo 2018: 126), der spesifiseringa av genus på eit substantiv kan variere alt etter kva tyding eller fortolking substantivet har. Sjå elles Beito (1954) når det gjeld diakron variasjon m.o.t. genus i norsk.

21. Sjå også Nygård & Áfarli (2015) for eit tidlegare forsøk på å utnytte Picallo sitt omgrep CLASS i ein analyse av genus i norske DPar.

22. Merk at vår analyse av genusfiksering som ei formell valuering av eit genustrekk på basis av ein relevant semantisk/konseptuell genuseigenskap i det store og heile verkar å vere på linje med den analysen av genus som finst i Kucerová (2018), der det blir lagt til grunn at ein syntaktisk representasjon blir berika av den semantiske (konseptuelle) komponenten.

23. Merk at ved semantisk kongruens, i motsetnad til formell kongruens, er det snakk om ei unntaksvis «rearrangering» av dei vanlege talverdiene.

5. Konklusjon

Denne artikkelen har drøfta sentrale spørsmål og hypotesar med omsyn til analysen av genus i norske DPar, og vi har foreslått fleire originale løysingar på problema. For det første har vi diskutert og lagt fram evidens for ein type strukturell fleksibilitet, nemleg at den lågaste posisjonen for eit formelt genustrekk i eit språk som norsk kan variere i visse språkblandingssituasjonar. Denne fleksibiliteten kallar vi distribuert genus. For det andre har vi argumentert for at genus ikkje eksisterer som ein sjølvstendig kjerne/projeksjon i DP-strukturen (i norsk), men derimot som formelle trekk som er parasittiske på andre funksjonelle kjernar/projeksjonar. For det tredje har vi argumentert for at alle formelle genustrekk i DPen er uvaluerte og likeverdige ved starten av derivasjonen. For det fjerde har vi foreslått at genus eksisterer på to plan (eller at det er to ulike «eksistensformer» for genus), nemleg genus som ein ikkje-lingvistisk konseptuell eigenskap på den eine sida og genus som formell-lingvistiske trekk på den andre sida. Vi har vidare tatt til orde for at konseptuelt genus eksisterer i alle språk, og at formelt genus berre eksisterer i genuspråk som t.d. norsk, og vi har i pakt med dette foreslått at berre genuspråk utnyttar ein mekanisme som omset konseptuelt genus til formelt genus. Denne grammatikaliseringsmekanismen for genus kallar vi genusfiksering. Genusfiksering skjer alltid i det som i kvart gitte tilfelle er den lågaste posisjonen for eit formelt genustrekk i DPen, medan dei formelle genustrekka vidare oppover i strukturen (som viser seg som genuskongruens) skjer (i generativ grammatikk) ved hjelp av den ordinære sonde – mål-mekanismen.

Litteratur

- Acquaviva, Paolo. 2009. Roots and lexicality in Distributed Morphology. *York Papers in Linguistics*, (10): *York-Essex Morphology Meeting*, 1–21.
- Aikhenvald, Alexandra Y. 2016. *How Gender Shapes the World*. Oxford: Oxford University Press.
- Alexiadou, Artemis. 2004. Inflection class, gender and DP-internal structure. I G. Müller, L. Gunkel, & G. Zifonun (red.), *Explorations in Nominal Inflection* (s. 21–50). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Alexiadou, Artemis, Terje Lohndal, Tor A. Åfarli & Maren Berg Grimstad. 2015. Language Mixing: A Distributed Morphology approach. I T. Bui & D. Özyildiz (red.), *Proceedings of NELS 45* (s. 25–38). CreateSpace Independent Publishing Platform.

- Andersen, Gisle & Anne-Line Graedler. 2020. Morphological borrowing from English to Norwegian: The enigmatic non-possessive *-s*. *Nordic Journal of Linguistics*, 43, 3–31.
- Arad, Maya. 2005. *Roots and Patterns: Hebrew Morpho-syntax*. Dordrecht: Springer.
- Van Baal, Yvonne. 2020. Compositional Definiteness in American Heritage Norwegian. Doktoravhandling, Universitetet i Oslo.
- Beito, Olav T. 1954. *Genusskifte i nynorsk*. Skrifter utgitt av Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo, II. Historisk-filosofisk klasse, 1. bind. Oslo: I kommisjon hos Jacob Dybwad.
- Borer, Hagit. 2005a. *Structuring Sense I: In Name Only*. Oxford: Oxford University Press.
- Borer, Hagit. 2005b. *Structuring Sense II: The Normal Course of Events*. Oxford: Oxford University Press.
- Borer, Hagit. 2013. *Structuring Sense III: Taking Form*. Oxford: Oxford University Press.
- Borer, Hagit. 2014. The Category of Roots. I A. Alexiadou, H. Borer, & F. Schäfer (red.), *The Syntax of Roots and the Roots of Syntax* (s. 112–148). Oxford: Oxford University Press.
- Chomsky, Noam. 2000. Minimalist inquiries: the framework. I R. Martin, D. Michaels, & J. Uriagereka (red.), *Step by Step: Essays on minimalist syntax in honor of Howard Lasnik* (s. 89–155). Cambridge, MA: MIT Press.
- Corbett, Greville G. 1991. *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Corbett, Greville G. 2013a. Sex-based and Non-sex-based Gender Systems. I M. S. Dryer & M. Haspelmath (red.) *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. (Tilgjengeleg frå <http://wals.info/chapter/31>, henta 07.05.20)
- Corbett, Greville G. 2013b. Systems of Gender Assignment. I M. S. Dryer & M. Haspelmath (red.) *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. (Tilgjengeleg frå <http://wals.info/chapter/32>, henta 07.05.20).
- Dahl, Östen. 2000. Elementary gender distinctions. I B. Unterbeck, M. Risänen, T. Nevalainen, & M. Saari (red.), *Gender in grammar and cognition II: Manifestations of gender* (s. 577–593). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Embick, David. 2015. *The Morpheme: A Theoretical Introduction*. Berlin: De Gruyter.
- Enger, Hans-Olav. 2004. On the relation between gender and declension – A diachronic perspective from Norwegian. *Studies in Language*, 28, 51–82.

- Enger, Hans-Olav. 2009. The role of core and non-core semantic rules in gender assignment. *Lingua*, 119, 1281–1299.
- Enger, Hans-Olav. 2010. Partial and competing motivations in gender assignment. *Germanistische Linguistik* 206-209, 673–692.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie & Kjell Ivar Vannebo. 1997. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grimstad, Maren Berg. 2018. English-origin verbs in American Norwegian. A morphosyntactic analysis of mixed verbs. Doktoravhandling, NTNU.
- Grimstad, Maren Berg, Terje Lohndal & Tor A. Åfarli. 2014. Language mixing and exoskeletal theory: A case study of word-internal mixing in American Norwegian. *Nordlyd* 41-2: 213–237.
- Grimstad, Maren Berg, Brita Ramsevik Riksem, Terje Lohndal & Tor A. Åfarli. 2018. Lexicalist vs. exoskeletal approaches to language mixing. *The Linguistic Review* 35-2: 187–218.
- Haugen, Einar. 1953. *The Norwegian Language in America: A Study in Bilingual Behavior* (Vol. I og II). Philadelphia: University of Philadelphia Press.
- Hjelde, Arnstein. 1996. The gender of English nouns in American Norwegian. I P. S. Ureland & I. Clarkson (red.), *Language Contact across the Atlantic* (s. 297–312). Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Hockett, Charles F. 1958. *A Course in Modern Linguistics*. New York: MacMillan.
- Johannessen, Janne B. 2015a. The Corpus of American Norwegian Speech (CANS). I B. Megyesi (red.): Proceedings of the 20th Nordic Conference of Computational Linguistics (NODALIDA 2015) (s. 297–300). NEALT Proceedings Series 23.
- Johannessen, Janne B. 2015b. Attrition in an American Norwegian heritage speaker. I J. B. Johannessen & J. C. Salmons (red.), *Germanic Heritage Languages in North America* (s. 46–71). Amsterdam: John Benjamins. doi: 10.1075/silv.18
- Johannessen, Janne B. & Ida Larsson. 2015. Complexity Matters: On Gender Agreement in Heritage Scandinavian. *Front. Psychol.* 6, 1842. doi: 10.3389/fpsyg.2015.01842
- Josefsson, Gunlög. 2006. Semantic and grammatical genders in Swedish – independent but interacting dimensions. *Lingua* 116, 1346–1368.
- Julien, Marit. 2005. *Nominal Phrases from a Scandinavian Perspective*. Amsterdam: John Benjamins.

- Kinn, Kari. 2020. Stability and attrition in American Norwegian nominals: A view from predicate nouns. *Journal of Comparative Germanic Linguistics* 23, 3-38.
- Kramer, Ruth. 2014. Gender in Amharic: a morphosyntactic approach to natural and grammatical gender. *Language Sciences*, 43, 102–115.
- Kramer, Ruth. 2015. *The Morphosyntax of Gender*. Oxford: Oxford University Press.
- Kramer, Ruth. 2020. Grammatical Gender: A Close Look at Gender Assignment Across Languages. *Annual Review of Linguistics*, 6, 45–66.
- Kucerová, Ivona. 2018. ϕ -Features at the Syntax–Semantics Interface: Evidence from Nominal Inflection. *Linguistic Inquiry*, 49, 813–845.
- Lohndal, Terje. 2019. The exoskeletal model. Upublisert ms, NTNU. [Blir publisert i *The Cambridge Handbook of Distributed Morphology*, redigert av Artemis Alexiadou, Ruth Kramer, Alec Marantz & Isabel Oltra-Massuet.]
- Lohndal, Terje & Marit Westergaard. 2016. Grammatical Gender in American Norwegian Heritage Language: Stability or Attrition? *Front. Psychol.* 7: 344. doi: 10.3389/fpsyg.2016.00344
- Marantz, Alec. 1997. No Escape from Syntax: Don't Try Morphological Analysis in the Privacy of Your Own Lexicon. *University of Pennsylvania Working Papers in Linguistics*, 4-1, 201–225.
- Marantz, Alec. 2013. Verbal argument structure: Events and participants. *Lingua*, 130, 152–168.
- Mathieu, Éric, Myriam Dali & Gita Zareikar (red.). 2019. *Gender and Noun Classification*. Oxford: Oxford University Press.
- Narrog, Heiko & Bernd Heine (red.). 2011. *The Oxford Handbook of Grammaticalization*. Oxford: Oxford University Press.
- Nygård, Mari. 2013. Discourse ellipsis in spontaneously spoken Norwegian. Clausal Architecture and Licensing Conditions. Doktoravhandling, NTNU.
- Nygård, Mari. 2018. *Norwegian Discourse Ellipsis: Clausal Architecture and Licensing Conditions*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Nygård, Mari & Tor A. Åfarli. 2015. On the structure of gender assignment. *Indian Linguistics*, 67–76.
- Picallo, M. Carme. 1991. Nominals and Nominalizations in Catalan. *Probus*, 3, 279–316.
- Picallo, M. Carme. 2008. Gender and Number in Romance. *Lingue e Linguaggio*, VII, 47–66.

- Plaster, Keith, Maria Polinsky & Boris Harizanov. 2013. Noun classes grow on trees. Noun classification in the North-East Caucasus. I B. Bickel, L. A. Grenoble, D. A. Peterson & A. Timberlake (red.) *Language Typology and Historical Contingency. In honor of Johanna Nichols* (s. 153–170). Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Polinsky, Maria. 2008. Gender under incomplete acquisition: Heritage speakers' knowledge of noun categorization. *Heritage Language Journal*, 6, 40–71.
- Riksem, Brita Ramsevik. 2018a. Language mixing in American Norwegian noun phrases. An exoskeletal analysis of synchronic and diachronic patterns. Doktoravhandling, NTNU.
- Riksem, Brita Ramsevik. 2018b. Language Mixing in American Norwegian Noun Phrases. *Journal of Language Contact* 11-3: 481–524.
- Riksem, Brita Ramsevik, Maren Berg Grimstad, Terje Lohndal & Tor A. Åfarli. 2019. Language mixing within verbs and nouns in American Norwegian. *The Journal of Comparative Germanic Linguistics* 22-2: 189–209.
- Ritter, Elizabeth. 1993. Where's Gender? *Linguistic Inquiry*, 24, 795–803.
- Smith, Peter W. 2017. The syntax of semantic agreement in English. *Journal of Linguistics* 53, 823–863.
- Steriopolo, Olga & Martina Wiltschko. 2010. Distributed GENDER hypothesis. I G. Zybatow, P. Dudchuk, S. Minor & E. Pshehotskaya (red.), *Formal Studies in Slavic Linguistics: Proceedings of the Formal Description of Slavic Languages 7.5*. (s. 155–172). Peter Lang, New York.
- Steriopolo, Olga. 2018. Two syntactic positions of grammatical gender. *Yearbook of the Poznan Linguistic Meeting* 4, 125–151. doi.: <https://doi.org/10.2478/yplm-2018-0006>
- Trosterud, Trond. 2001. Genus i norsk er regelstyrt, *Norsk lingvistisk tidsskrift*, 19, 29–58.
- Urek, Olga, Terje Lohndal & Marit Westergaard. 2021. *En spylv* eller *et spylv*? Tilordning av grammatisk genus til pseudosubstantiv i norsk. I nærverande nummer av NLT.
- Åfarli, Tor. A, Mari Nygård & Brita Ramsevik Riksem. 2021. Gender 'Translation' And Distributed Gender: Evidence From The Norwegian DP and Language Mixing. *Studia Linguistica*. doi.: <https://doi.org/10.1111/stul.12190>
- Åfarli, Tor A. & Øystein Vangsnes. 2020. Formell og semantisk adjektivkongruens i norsk. I K. Hagen, A. Hjelde, K. Stjernholm & Ø. A. Vangsnes

(red.) *Bauta: Janne Bondi Johannessen in memoriam. Oslo Studies in Language* 11-2: 1–14.

Summary

The main aim of this article is to argue that there exists a type of structural flexibility regarding the hierarchical position of gender in Norwegian DPs that show language mixing. This flexibility is called distributed gender. We also argue that gender is not an independent head/projection in the functional outfit of the DP, but rather that it exists as formal features that are parasitic on other functional heads/projections. We furthermore argue that all formal gender features in the DP are unvalued and have equal status at the start of the derivation. Based on this latter assumption, we suggest that gender exists in two different domains: On the one hand it exists as a non-linguistic conceptual property, and on the other hand it exists as formal linguistic features. We suggest that gender languages exploit a mechanism that we call gender fixation, which translates conceptual gender into formal gender, which in turn accounts for how gender is grammaticalized.

Tor A. Åfarli
Professor i nordisk språkvitenskap
Institutt for språk og litteratur
NTNU
7491 Trondheim
tor.aafarli@ntnu.no

Mari Nygård
Førsteamanuensis i norskdidaktikk
Institutt for lærarutdanning
NTNU
7491 Trondheim
mari.nygard@ntnu.no

Brita Ramsevik Riksem
Førsteamanuensis i norskdidaktikk
Institutt for lærarutdanning
NTNU
7491 Trondheim
brita.riksem@ntnu.no